ప్రచురణ నెం. 295
ప్రథమ ముద్రణ
శ్రావణం, 1880
(జూలై 1958)

వెల: 2-50

ముద్రణ :
ఆంధ్రా ప్రింటర్సు,
విజయవాడ-2.

బాలికా పాఠశాల

కలకత్తాలో దాజరుకుటుంబమువారి యింట సమావేశము జరుగుతున్నది రమ్మని మిత్రులు శ్రీ దుబిన్‌బాబు నన్ను పిలిచారు; ఆహ్వానపత్రికను యిచ్చారు. కలకత్తాలో మహాకాళి పాఠశాల కలదు. దానికొక శాఖగా, బాలికాపాఠశాలను నెలకొల్పవలెనన్న తలంపుతో, ఈ సమావేశాన్ని ఏర్పాటుచేశారు. సనాతన హిందూధర్మములప్రకారం బాలికలకు విద్యను భోధిస్తూ, పాఠశాలను కట్టుఖాయిదాలతో నిర్వహిస్తారని నాకు తెలియవచ్చింది. బాలికలు బడి వున్నపుడు లేనపుడు ఏయే విధులను పాటించవలెనో వాటిని ఒక జాబితాగా వేయవచ్చును. పెద్దలు చాలా ధర్మసూత్రాలను తయారుచేసనాదు.

పొద్దున్నే లేచినవెంటనే, పరగడుపున ఆవురావురుమంటూ బాలికలు దేవతాప్రార్థన చేయవలెనట; శ్లోకములను పఠించి ఇష్టదేవతాప్రార్థన ముగించి, ఇంటవున్న పెద్దలకు పేరు పేరునా, ప్రమొక్కవలెనట; ఇది మంచి వ్యాయామమే. పిమ్మట 'ఆయా' వెంట బాలికలు బడికి వెడతారు. పాఠశాలలో మళ్లీ యింకొక డోసు దేవతాప్రార్థన, శ్లోకపఠనం, ఇంతాచేసి, పాఠశాలలో చెప్పే విద్యలు: కుట్టుపని, అల్లికపని, వంటవండడం ఎక్స్‌ట్రాలు, వీటికి మించిన విద్య యింకొకటి వున్నది. పెద్దల

యెడల వినయవిధేయతలతో మసులుకోమని, ముఖ్యంగా భర్తపట్ల భయభక్తులతో మెలగవలెనని బోధిస్తారు. బాలికలకు రోజూ యింటా, పాఠశాలా, డిటోగా యిదే కార్యక్రమం.

చిన్నప్పుడు నా భార్య ఇలాంటి బడిలో తగిన తరిఫీదు పొందివుంటే, ఎంత బాగుండును! ఆవిడకు వందలకొద్దీ శ్లోకాలు నోటికివచ్చును. దబ్బున వంటచేస్తుంది, వంట బాగుంటుంది. ఇస్కూలులో చదువుకోకుండానే, ఆవిడకు యీ విద్యలన్నీ పట్టుబడ్డాయి. పూజాపురస్కారాలంటే ఆవిడకు ప్రీతి ఎక్కువ. అందువల్ల నాకు డబ్బు అంతో యింతో ఖర్చవుతూనేవుంది. అంతో యింతో ఏమి, ఊరుకుంటే అంతా ఖర్చుపెడుతుంది. ఇలాంటి విధులు నిర్వర్తించడంలో ఆవిడ కావిడే సాటి. ఇంకొకరితో పోల్చడానికి వీలుపడదు. కనక ఆవిణ్ణి ఈ బాలికాపాఠశాలలో పంతులమ్మగా వేస్తే బాగా రాణిస్తుంది.

దైవభక్తి మతభక్తి ఎంత ఎముకలకు పట్టినా, మా ఆవిడకొక ముఖ్యబోధన తలకెక్కినట్లు కనిపించదు. మన చెప్పన్న శాస్త్రాలూ, భార్య, భర్త పట్ల భయభక్తులతో మెలగాలని బోధిస్తున్నాయి; అవునామరి, అయినాసరే, ఆవిడ కీ సూత్రాలు, గుణమిచ్చినట్లు దాఖలాఏది! భయభక్తులు లేక పోతేమానె; పైపెచ్చు తనభర్త వొట్టి తెలివితక్కువవాడని ఆవిడ నమ్మకం. అడుగడుక్కీ తన సలహా లేనిదే, వొక్క అడుగు ముందుకు వేయలేడని ఆవిడ ఉద్దేశం. అలా అని ఊరుకున్నా బాగుండును; తనభర్త తనతలలో నాలుకలాగ వుండాలట; వినయవిధేయతలతో మెలగాలట! అలాంటప్పుడు భార్యలు భర్తలపట్ల భక్తిప్రపత్తులతో సంచరించాలని, ఉపదే

శిస్తున్న వారినిచూసి, నేనేకాదు. ఎవరుమాత్రం సంతోషించరు? ఇలాంటి స్కూలుకి వెంటనే పర్సుతీసి ఎంత వుంటే అంతా, విరాళమివ్వడం ఉచితంకాదూ? ఎంత యిచ్చినా అది దండుగ కాదు. దురదృష్టవంతులైన భర్తలు ఈ స్కూలు నీడను బతక వచ్చును!

సరే; మేం సమావేశానికి వెళ్ళాం. చాలామంది బెంగాలీలు, నేలమీద ఆసినమఠం వేసుకుని కూచున్నారు. నలుగురి మొహాలూ పరికించాను. అందులో కాస్త మెత్తటిమనిషి ఎవరా అని ఆలోచించాను. ఒకాయన కనిపించాడు. ఆయన సభ్యులందరిలోకి పెద్దవాడు. మొదటినుంచీ మంచిసభ్యుడుగా వుంటున్నాడు. వయోవృద్ధుడు. ఎందుకైనా మంచిదని, ఆయన చెంత చతికిలబడ్డాను. నాకు నాలుగువిసుర్లు విసరాలనిపించింది. ఒడుపు చూసుకున్నానుకదా, ఈ ముసలాయన ఏంచేయగలడు అని ఇంగ్లీషులో దండయాత్ర కుపక్రమించాను: "నిజవాఁడితే నిష్టూరం; మీరు సరసులు. కనక నిష్టూరవాఁడరు. మీ బెంగాలీలకు కొన్నికొన్ని సందర్భాల్లో చొరవ జాస్తి. అది మంచి లక్షణమే కాని....సామాజిక వ్యవహారాలలో మీ వాళ్ళు వొట్టి బార్బరస్. గాలీ వెలుతురూ సోకకుండా మీ ఆడవాళ్ళను జనానాకొట్లల్లో ఎందు కలా బంధిస్తారు? కోళ్ళ గంపల్లో కుక్కితే, కోళ్లు సైతం ఉక్కిరిబిక్కిరవుతాయే; మరి మనుష్యులమాట చెప్పేదేమిటి. స్వేచ్ఛ లేకపోతే ఎలాగ? ముందు తరాలవాళ్లు గొప్పవాళ్ళు కావాలంటే, ఇప్పటి ఈ ఆచారాలు మారవద్దా? మీ బెంగాలీలు కబుర్లు చెప్పమంటే చెబుతారు. కడుపునిండా కబుర్లే పంజరంలో చిలుకల్లాగ, అన్నీ చిలక పలుకులే. మా తెలుగువాళ్ళు అలాకాదు. మేం కార్య

కూరులం. మా తెలుగుస్త్రీలు హాయిగా అటూ ఇటూ మసులుతారు. స్వేచ్ఛగావుంటారు.

నా ఉపన్యాసం విని, యింత వొలంపాటి బెంగాలీ బాబూ, కంగారెత్తిపోయాడు. మొహం నల్లబడింది. నా వాగ్ధాటికి నేనే పొంగిపోయాను. మళ్ళీ నాలుగింతలుగా, విరుచుకు పడ్డాను: "మీరు సబబైన మనిషిలా వున్నారు; తెలియక అడుగుతున్నాను; మరొకలా అనుకోకండి. స్త్రీలను అలాగ బంధించడానికి కారణం ఏమిటి? మీకు విద్యాసంపత్తి కొరవడిందా? వాళ్ళను నేరస్థులవలె దండించడం దేనికి?"

ఆయన తనప్రక్కనే వున్న ఒక పండితుని వంక చటుక్కున తిరిగి, నా ఉపన్యాసాన్ని ఖాతరుచేయనట్లు బెంగాలీ భాషలో ఏదో సణగడ మారంభించాడు. నాకు చిర్రెత్తుకొచ్చింది. ఏమిటీ నిర్లక్ష్యం. పరువునష్టంకింద అతన్ని జైలుకి పంపించాలన్నంత కోపం వచ్చింది. వొక తగుమనిషి, అపరిచితుడు, ఎదుట వున్నపుడు అతనికి తెలియని భాషలో తమలో తాము మాట్లాడుకోవడం బెంగాలీల కొక దురలవాటు. ఇంతకీ నాతో మాట్లాడడానికి ఎవరికీ నోరాడిందికాదు. బహుశా, నా రాక, వాళ్ళని హడలెత్తించి వుంటుంది.

సమావేశం ముగిసింది. అలికిడి లావయింది. నా మిత్రుడు దుబిన్‌బాబు ఆ అలికిడిలో తన్మయుడై పోయాడు. తన స్నేహితులతో ఏదో హుషారుగా ముచ్చటిస్తున్నాడు. నేనిక్కడ వున్నట్టు చివరికి జ్ఞాపకంవచ్చిందికాబోలు, గబగబ నావద్దకు వచ్చాడు: "మన్నించండి. స్నేహితులతో మాట్లాడుతూ వుండిపోయాను."

తర్వాత ప్రసంగవశాత్తూ, దుబిన్‌బాబు అసలువిషయం చెప్పాడు : "ఆయనకి యింగ్లీషు రాదు !"

ఇంత సేపూ యిచ్చిన నాఉపన్యాసం బూడిదలో పోసిన పన్నీరు !

* * *

కన్యాశుల్కము: ప్రదర్శన: ప్రశంస

కన్యాశుల్కం: లుబ్ధావధాన్లుస్థితినిగురించి, గిరీశమును అగ్నిహోత్రావధాన్లు అడిగినట్లు చూపవలెను.

* (నీవు) యెన్నాళ్ళు బ్రతికినా యేమి సామ్రాజ్యమే
కొన్నాళ్ళకో రామచిలుక అల్ల
మూనాళ్ల బతుకుల్కు మురిసేపుత్రుశ్లైవు
ముందుగతి గానవె ॥చిలుక॥
కఱ్ఱలే చుట్టాలు కట్టెలే బంధువులు
కన్నతల్లి ఎవరో చిలుక ॥యె॥
ఇల్లు ఇల్లు అనియెవు యిల్లు నాదనేవు
నీ యిల్లు యెక్కడే చిలుకా
వూరికి వుత్తరాన సమాదిపురములో
కట్టిల్లు యున్నదే చిలుక ॥యె॥
నిన్ను మోసేరు నలుగురు ఎంబడె పదిమంది
సమాదిపురమందు సాగనంపిరి ॥చి॥
నివు కాలిపోయేదాక, కావలుండిరిగాని
కడక దొలిగొస్తారు నీయెంట యెవరారే ॥చి॥

---

* జంగం మల్లయ్య (ద్రాక్షారామం) పాడగా మహాకవి వ్రాసుకున్న పాట. దీనిని సంస్కరించి కన్యాశుల్కము నాటకములో దాసరి వేషంలోవున్న శిష్యుడిచేత పాడించారు.

ప్రియమైన మహారాజాసాహేబ్,*

దయతో మీరు పంపిన ఆహ్వానం అందింది. అందుకు నా ధన్యవాదాలు. మీ కోరికలు నాకు ఆజ్ఞలే, కాని జరూరు పనులవల్ల యిక్కడ వుండిపోవలసివస్తోంది.

• జగన్నాథవిలాసినీ డ్రమెటిక్ కంపెనీ వంటి ఎన్నికైన ఎమెచ్యూర్ు నటసమాజంవారు నా నాటకాన్ని అభినయిస్తున్నారంటే అమితానందభరితుణ్ణయాను. ఇలాంటి ప్రోత్సాహకర పరిస్థితి కారణంగా నా నాటకాన్ని రెండోసారి ముద్రించాలని నిశ్చయించుకున్నారు. ఎన్నడో పన్నెండేళ్ళ క్రితం ప్రతులన్నీ చెల్లిపోయిన నా నాటకాన్ని యీనాటికీ నా మిత్రులు జ్ఞాపకం పెట్టుకున్నారంటే అందులో కొంత

---

* విజయరామగజపతిమహారాజావారికి, మహాకవి వ్రాసిన లేఖ.

• ఆనందగజపతి నెలకొల్పిన నాటక సమాజం: దీనిలోబుచ్చిశాస్త్రి, చొప్పల్లి నరసింహం, కర్రాపాపయ్యశాస్త్రి, పప్పువెంకటశాస్త్రి ఆదిభట్ల జగ్గావధానులు ప్రభృతులు సభ్యులు. ఈ సమాజమునకు నాయకుడు బుచ్చిశాస్త్రిగారు; ఈయన నాటకములలో నాయక పాత్రధారి. శ్రీ నరసింహంగారు శ్రీ చొప్పల్లి సూర్యనారాయణ భాగవతార్ గారి జనకులు. వీరు సంస్కృత నాటకములలో నాయిక పాత్రధారి. హరికథా పితామహులు శ్రీ ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారి సోదరులు శ్రీ జగ్గావధానులుగారు. వీరు రాక్షసవేషములను ధరించెడివారు. విదూషక పాత్రధారి శ్రీ పాపయ్యశాస్త్రిగారు; మిగిలిన భూమికలను శ్రీఅప్పయ్యశాస్త్రి, వెంకటశాస్త్రిగారలు నటించెడివారు; వీరిద్దరిదీ మధురమైన గాత్రం ఈ సమాజంవారు వేణీసంహారము, అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, విక్రమోర్వశీయము, ఉత్తరరామచరితము ఇత్యాదినాటకములను ప్రదర్శించేవారు.

వేలిమి తప్పక వుందన్నమాట. నా నాటకం ప్రచురిత మౌతున్నపుడు దానిపట్ల మిత్రులు చూపిన ఆదరణ, ఉత్సాహాన్ని కలగచేసింది. విశేషించి పత్రికలు దానికి యిచ్చిన స్వాగతం అపూర్వం.

26-9-[illegible]

My dear [illegible] Sahib. I am very thankful for your kind invitation. Your wishes are commands [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] me here. I feel flattered being an excellent troupe of amateurs take the Play. [illegible] decided to act my poor play. This invitation has determined me to bring out a second edition. I [illegible] [illegible] friends remember a play which was out of stock twelve years ago, [illegible] then [illegible] [illegible] [illegible] much in it. The reception accorded my book at the time of publication was enthusiastic especially from the Press. I did not follow up the success with a new edition or fresh ventures for two very good reasons. First publication in the Telugu country Telugu book too [illegible]. There is practically no booksellers [illegible] as exist in Europe or even in Bengal. The author has to be his own printer, publisher and advertiser. Respectable acquaintances beg for free copies. The result will be a hole in the author's pocket.

నా నాటకానికింతటి విజయం చేకూరినప్పటికీ మళ్ళీ దానిని ముద్రించాలనికాని లేదా కొత్తవి రచించి అచ్చు వేయించాలనికాని అప్పట్లో నేను అనుకోలేదు. అందుకు కారణాలు రెండు. తెలుగున గ్రంథప్రచురణమనేది పీకులాట పంచాంగం. కృత్యాద్యవస్థ. యూరపులోనో లేదా కనీసం బెంగాలులోనో వున్నట్లు తెలుగుదేశంలో పుస్తకవ్యాపారమనేదిలేదు. గ్రంథకర్త తనపుస్తకాన్ని తానే అచ్చొత్తించుకోవాలి. ముద్రాపకుడు ప్రకటనకర్త ప్రచురణకర్త అన్నీ అతనే! అచ్చొత్తించిన పుస్తకాన్ని అభివందనలతో బహూకరించమని పరిచయస్థులైన మర్యాదస్థులు గ్రంథకర్తను అర్థిస్తారు; దీనితో గ్రంథకర్త లాభం గూబల్లోకి వస్తుంది. అతని పని కుదేలు!

దేనికైనా మదరాసు ప్రచురణకర్తలు అచ్చువేసే అవకాశమంటూ వుంటే దిక్కుమాలిన మదరాసు తెలుగులో రాసిన స్కూలుపుస్తకాలకు మాత్రమే ఆ అదృష్టం పడుతుంది. ప్రాచీన కావ్యాల విషయంలో గ్రంథవిక్రేతల మధ్య వస్తుమారకపు వ్యాపారవిధానం కొనసాగుతూవుంది. మొత్తం చెన్నపట్నం పేరు చెప్పి వొక్క మంచి ఆంధ్రగ్రంథవిక్రయశాల వుంటే వొట్టు! ఇపుడున్న చోటునుంచి ముప్పైమైళ్ళ ఉత్తరాన మదరాసు వెలసివుండెనా తెలుగుభాష బతుకు యింతకంటె బాగుండేది. ముప్పైమైళ్ళ దక్షిణాన వెలసివుండెనా తమిళ భాష బతుకు అంతకంటె బాగుండేది. ప్రస్తుతంవున్న మదరాసు తెలుగుభాషకు సవతితల్లి.

అప్పట్లో నా నాటకాన్ని పునర్ముద్రించకపోవడానికి కొత్తవి రాసి ప్రచురించకపోవడానికి మీద చెప్పిన పరిస్థితి

వొక కారణం. రచయితల కోవలోనికి చేరాలని ఆనాడు నేను కాంక్షించకపోవడం రెండవ కారణం. పాండిత్యాన్ని పెంపొందించుకుంటూ యితరుల కావ్యాలను చదివి ఆనందిస్తూ సంతృప్తి పడేవాడిని. వొక ప్రయోజనాన్ని కాంక్షించి వొక మార్గాన్ని నిర్దేశించడంకోసం నేను కన్యాశుల్కాన్ని వెలువరించాను. రచయితలు ముఖ్యంగా నాటకకర్తలు తప్పుదారులుబట్టి పట్టాలు తప్పి సాహిత్యకృషి సల్పుతున్నారని నేను గమనించాను. తెలుగున కావ్యభాష యెలాగున వుండవలెనో దానిని యే విధంగా సంస్కరించవలసి వుంటుందో యీ విషయమై నా అభిప్రాయాలు ఏమిటో మీకు తెలుసును. దీనినిగురించి నా నాటక ఉపోద్ఘాతంలో క్లుప్తంగా ముచ్చటించాను. నిత్యజీవిత కార్యకలాపాలలో గ్రాంధిక భాషను వ్యవహరిస్తే ఎంత కృత్రిమంగా వుంటుందో దానిని రంగభూమియందు ప్రయోగించినా అంత కృత్రిమంగానూ వుంటుంది.

పుష్కలమైన అనంతమైన సంఘటనలతో నిండివున్న ఎంతో గాంభీర్యమూ వైవిధ్యమూ గల నేటి జీవితాన్ని వీక్షించక ప్రపంచప్రసిద్ధికెక్కిన ప్రాచీన కాల్పనికకథలనుంచి రచయితలు యితివృత్తాలను ఎందుకు స్వీకరిస్తారో అర్థంకాక నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది. ఈ కారణాలవల్ల నేను వాస్తవికజీవితం నుంచి సమకాలికయితివృత్తాన్ని స్వీకరించి దానిని తెలుగున వాడుకభాషలో నాటకంగా రూపొందించాను.

నేనాశించిన దానికంటె అధికంగా నా నాటకానికి విజయం సిద్ధించింది. అంతటితో నేననుకున్న ప్రయోజనం నెరవేరింది. నేను పండితుణ్ణి; అయితే అందువల్లనే నేను కవిని అయానని దాని భావంకాదు. ఏకుర్రవాడైనా పాండిత్యాన్ని

only schoolbooks written in bad Madras
Telugu have any chance of acceptance by Madras
~~publishers~~ Printers. With regard to the Classics
a system of barter prevails among the book
sellers. There would be a single good Telugu book
shop in all Madras. If Madras had been
situated 30 miles north of its present site, modern
Telugu would have fared better. If thirty
miles South Tamil would have fared better.
Where it stands now is a sorry matter for
Telugu. My other reason is I do not contemplate
entering the lists as a Tel. writer — I am
content to cultivate scholarship and enjoy
the good work of others. I [illegible] an [illegible]
[illegible] I felt that works esp. plays were
being [illegible] on the wrong track — you know my
views on the [illegible] of Lit. Tel. [illegible] the [illegible]
[illegible] is ~~[illegible]~~ the [illegible] being plays.

అపేక్షించవచ్చును. ప్రతిభావంతుడుమాత్రమే కవి కాగలడు.
కాని తెలుగున యీ తారతమ్యం కానరాదు. ఇక్కడ పండితు
డైనంత మాత్రంచేత ఎవడైనా కవే. భాషను రూపుమాపి వీరు
తాము రాసిన పుస్తకాలను నోరువాయీలేని స్కూలు పిల్లల
నెత్తిని రుద్దుతున్నారు. మనకు చెప్పుకోతగ్గ విమర్శ మృగ్యం.
చదువరుల సంఖ్య స్వల్పం. నాకు యిలాంటి పండితుల వర్గాన్ని
అనుసరించడానికి మనస్కరించలేదు. కళాశాలలోని పండితులు

కాక సమర్థులైన రచయితలు నామార్గాన్ని అనుసరిస్తారని నేను ఆశించాను. కాని నా ఆశ నెరవేరిందికాదు. సమకాలిక జీవిత సంఘటనలను యితివృత్తాలుగా పరిగ్రహించి ప్రతిభావంతులైన మీవంటి రచయితలు వాడుక భాషలో మాత్రమే వచన నాటకాలను రాయాలని నా అభిలాష.

వచననాటకాలను అభినయించడం బహుకష్టం. దోష భూయిష్టమైన అభినయాన్ని సాహిత్యాన్ని మన దృష్టిలో పడనీయకుండా గానమూ ఛందస్సూ మరుగుపుచ్చుతాయి; దృష్టిని చెదరగొడతాయి. మనకు సంగీతనాటకాలు కొల్లలు. రంగభూమి మీద వీటి విజయం సాధారణంగా ప్రేక్షకుల తెలియనితనంమీద ఆధారపడి వుంటోంది. సైడుకర్టెను చెంత అపశ్రుతులతో హార్మోనియం మోగుతున్నంతసేపూ ఆనందిస్తూ కూర్చునే ప్రేక్షకులున్నంతకాలం యీ నాటకాలు రక్తికడుతూనే వుంటాయి. వీటికేమీ ఢోకా వుండదు.

సంగీత పరిజ్ఞానమున్న నటులు అరుదు. కర్ణకఠోరంగా పాడుతూ మన నటులు ప్రేక్షకులను ఉక్కిరి బిక్కిరి చేస్తారు. ఓర్పువట్టి తగుశిక్షణ పొందితే అభిరుచిగల ఎవరైనా నటించి పరవాలేదనిపించుకోవచ్చును. కాని అధ్యయనమూ అభ్యాసమూ అవసరంలేదనే దురభిప్రాయం మన నటులలో ప్రబలంగా వుంది. నటుల దృష్టిలో అభినయం వొక కూసువిద్య. విజయనగరంలో పద్ధెనిమిదివందల డెబ్బై ఎనభైల మధ్య కొందరు బ్యాంకులను స్థాపించారు. బ్యాంకుల నిర్వహణకు ప్రత్యేకమైన తరిఫీదు అనవసరమని వారి అభిప్రాయం. అందుకని వారు నెల కొల్పిన బ్యాంకులన్నీ దివాలా తీశాయి. మంచి గుణపాఠమే మరి. అయితే నాటకప్రదర్శనం విఫలమైతే బొడ్డునున్న ముల్లె

పోతుందని భయపడేందుకు అది బ్యాంకువంటిది కాదుకదా! కనక ఆ భయం మన నటులకు లేదు.

ఎమెచ్యూర్ నటులకు తీరికవుండదు. వృత్తిగా నటించే నటులకు తీరికవున్నా వచననాటకమంటే నిర్లక్ష్యం. పాత్రను క్షుణ్ణంగా అర్థంచేసుకుని నటించడమనేది మొదలేలేదు. నోటికి రావలసిన ఆ నాలుగుముక్కలూ కంఠస్థం చేస్తారా అంటే అదీ కనబడదు. మొత్తంమీద అటు వాళ్లు యిటు వీళ్లు వచననాటకాలను అలక్ష్యంచేస్తున్నారు. ఇది నా అనుభవం.

చాలాకాలమై మీ పోషణలోవుంటూ చక్కని కృషి కావిస్తూ గౌరవ ప్రతిష్ట లార్జించుకున్న జగన్నాథవిలాసినీ నాటకసమాజం, ఉన్నతఆదర్శాలను ఉపలక్షించి వాటిని సాధిస్తుందని నా ధృడవిశ్వాసం. అనుకోకుండా ఉత్తరం ఊరికే పెరిగిపోయింది. ఆ యా విషయాలపై నాకున్న ఉత్సాహమే అందుకు కారణం. మన్నించండి. జగన్నాథవిలాసినీడ్రమెటిక్ కంపెనీవారి ప్రదర్శనలను చూసే అవకాశం యింకొక నాడు లభిస్తుందని ఆశిస్తున్నాను. 1906 వేసవిలో నే నింకొక వచన నాటకాన్ని ఊటీలో వుండగా రచించాను. కాని వ్రాత ప్రతి ఎంతవెదికినా కనిపించడంలేదు.

ఎక్కాహిల్ హౌసు
ఉదకమండలం
7-5-1909

ప్రియమైన కవిరాజా, *

కన్యాశుల్కము అచ్చుఫారములను మీకు పంపమని,

---

* హరికథాపితామహులు శ్రీ ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారికి మహాకవి వ్రాసిన లేఖ.

ప్రచురణకర్తలకు జాబు వ్రాశాను. దయవుంచి నాటకముపై ఒక సమీక్షను వ్రాసి ప్రముఖ తెలుగు పత్రికలలో ప్రచురింపించండి. ఇతివృత్తస్వీకరణలో, నిర్వహణలో, హాస్యరసపోషణములో, పాత్రోన్మీలనములో, తెలుగు సాహిత్యములో ఇది అత్యుత్తమనాటకమనే విషయాన్ని మరవకండి.

మీరూ అమ్మాయి కులాసాగా వున్నారని తలుస్తాను. మీ నాటకసమీక్షను ఆంధ్రప్రకాశికకు పంపమని నాకోరిక.

♦ ♦ ♦

స్టోన్ హౌసు పేట
10 మే 1909

ప్రియమైన మహాశయా, *

అతిదయతో మీరు వ్రాసిన ఉత్తరం నాకిప్పుడే అందింది. మీరు ఉదకమండలంలో వున్నారనుకున్నాను. ఎక్కడ వున్నదీ నిర్ధారణగా తెలియక మీకింతవరకు ఉత్తరం వ్రాయలేకపోయాను.

నేను కులాసాగా వున్నాను. నా వృత్తి వొక సమస్యగా పరిణమించి నన్ను వేధిస్తోంది. ఈ ఉపాధ్యాయవృత్తిమీద నాకు వుండే వ్యామోహం తీరిపోయింది. ఇక యీ ఉద్యోగం చేయడానికి నాకు మనస్కరించడం లేదు. వీలయితే వొదులుకుందా మనుకుంటున్నాను. ఉపాధ్యాయుడికికష్టమెక్కువ; ఫలితంతక్కువ ఇప్పుడు నాజీతం ముప్పైఅయిదు రూపాయలు. వచ్చే యేడు నేను ట్రెయినింగుకు పోవలసివుంది. నన్ను యేంచేయ

* మహాకవికి, శ్రీ ఒంగోలు మునిసుబ్రహ్మణ్యముగారు వ్రాసిన లేఖ.

మంటూరో తగిన సలహా యీాయమని నేను మిమ్మల్ని చాలా కాలం క్రితం కోరాను. కాని మీరింతవరకు ఏమాటా చెప్పారు కాదు. మా తల్లిదండ్రులు వంగోలులో క్షేమంగా వున్నారు. వేసంగి సెలవులు నేటితో ప్రారంభం. స్కూలు మూసివేశారు, వొకటి రెండు రోజుల్లో వంగోలు వెళతాను.

ముద్రాపకులు కన్యాశుల్కము మొదటి 128 పుటలు నాకు పంపించారు. దాన్ని నేను జాగ్రత్తగా చదివాను. ఇది వరకటికంటె నాటకం గొప్పగా మారిపోయింది. హాస్యరసం చక్కగా పరిపోషితమయింది. నాటక ఉదాత్త లక్షణాలను నేను బాగా అనుభవించగలిగివున్నాను. నా మిత్రుడు సహోధ్యాయి శ్రీ యం. శివకామయ్య, బి.ఏ., దీన్ని చదివి పరమానందభరితు డౌతున్నాడు.

ఉపాధ్యాయునిగా, విటునిగా, సంఘసంస్కర్తగా, రాజకీయజ్ఞునిగా నేటికాలపు వాచాలునిగా యువకుడు గిరీశం తన నిరుపమాన సామర్థ్యంతో మనల్ని నిరంతరం ఆనందింప చేస్తూవుంటాడు. మన సమావేశాల్లో సంభాషణల్లో జీవిత ఘట్టాలలో అన్నిట అతని స్మృతి మనల్ని విడనాడక ముగ్ధుల్ని కావిస్తుంది. అగ్నిహోత్రుడు లుబ్ధుడు పూర్వాచార పరాయణులైన ఛాందసబ్రాహ్మణుల మనస్తత్వానికి ప్రతిబింబాలు. ఈ ఇద్దరూ విభిన్న ప్రవృత్తులు గల సమర్థులైన యిద్దరు వంచకుల చేతుల్లో పడి మోసపోతారు. ఈ నాటక ప్రధానకథా సూత్రాల్ని, నామౌచిత్యాన్ని పరిపోషిస్తున్న పాత్రలు బుచ్చమ్మ, మీనాక్షి. బాల వితంతువులకు ప్రతిబింబా లనదగిన వీరి స్వభావం విభిన్నం. ఒకతె నిర్వ్యాజమైన ప్రేమస్వభావం గల అమాయిక. ఇంకొకతె తాను పట్టిన పట్టు సాధించాలను

కునే దీక్షగల యువతి. తన చెడునడతను మార్చుకుని మంచి మార్గానికి రానొప్పని మూర్ఖచిత్త. సన్న సన్నని రేఖలతో రానురాను చక్కని ఆపరణతో వొప్పినపాత్ర రామప్ప పంతులు. విజయనగరంలో అలాంటి కొందరి వ్యక్తులను మనం ఎరగకపోము. అతను మద్యపానసిరతుడుగా వుండతగినవ్యక్తి అయితే అట్టి పరిపూర్ణత అవసరం లేకుండానే నాటకంలో అతని పాత్ర బాగుంది.

భారతదేశంలో లజ్జాకరమైన వ్యభిచారమే వృత్తిగాగల వనితలకు మధురవాణి పాత్ర మాతృకగా చిత్రితమైనట్లు అనిపిస్తున్నది. వ్యభిచారగృహాలలో తనుమనుష్యులు పడతగిన అగచాట్లు, దురవస్థలు నాటకంలో అద్భుతంగా ఊహింపబడ్డాయి. విటుడనేవాడు సంఘంలో తనకున్న మర్యాదను ఆత్మగౌరవాన్ని పూర్తిగా పోగొట్టుకుందుకు సంసిద్ధుడు కావలసివుంటుందని ఈ నాటకం మనకు చక్కగా బోధపరుస్తుంది. పెళ్ళియీడు వచ్చిన వెంకటేశం కేవలం మందమతి; లోకజ్ఞానశూన్యుడు. కనక తనకు చదువుచెప్పే గిరీశం చేష్టల నడతల నిజ స్వభావాన్ని అతను పోల్చుకోలేకపోతున్నాడు.

నాటకంలో ప్రతీది స్వభావసిద్ధంగా ప్రత్యక్ష పరిస్థితులకు సాక్షీభూతంగా వాస్తవికంగావుంది; ఎడతెరిపిలేని ఎదురు దెబ్బలతో సునిశితహాస్యచమత్కృతులతో ఈనాటకం మనల్ని పొట్ట చెక్కలయ్యేటట్లు నవ్విస్తుంది. నాటకప్రధానఅంతరకథాగమనానికి, సన్నివేశాలు దోహదపడుతూ క్రమక్రమంగా వస్తునిర్మాణాన్ని పెంపొందిస్తున్నాయి. నాటకనిర్మితిలో ఎక్కడా బిగి సడలలేదు సందర్భానుసారంగా పరిస్థితుల కనుగుణంగా పాత్రలు పరిపోషితమౌతూవచ్చాయి.

ప్రతాపరుద్రీయము నాటకంమీద మీ విమర్శ నేను అవగతం చేసుకున్నాను మీరు వ్రాసిన ప్రత్యుత్తరం నిజమని ఆమోదిస్తున్నాను. శ్రీశాస్త్రిగారి 'ఉషా' 'నాగానందము' నాటకాలను నేను పాఠ్యగ్రంథాలుగా చదివాను. కథానిర్మాణంలో అవి కొంత కుంటుపడినట్లు కనిపించింది. వీరేశలింగముగారి 'హరిశ్చంద్ర', చిలకమర్తి 'పారిజాతపహరణము, 'ప్రసన్నయాదవము' లనుకూడా పాఠ్యగ్రంథాలుగా పఠించాను. మీరుచెప్పినప్రకారం వీటిమీద మీసంక్షిప్తసమీక్షలను పంపినట్లయితే నేనెంతోకృతజ్ఞుణ్ణి.

ఈ ప్రాంతంలో వాడుకలోలేని, మీ నాటకంలో ప్రయుక్తమైన పదములను పట్టికగా తయారుచేసి మీకు త్వరలోనే పంపిస్తాను. కన్యాశుల్కము మొదటి 128 పేజీలు మాత్రం నాకు అందాయి. ఇప్పటికి అచ్చయినమటుకు ఆ నాటకాన్ని నాకు పంపమని ముద్రాపకులకు వ్రాయండి.

♦ ♦ ♦

I received the first 128 pages of Kanyasulkam from the printers. I have gone through it carefully. I am sure it has undergone a great change. It has gained considerably in humour. I believe I am able to appreciate its high merit. At all events, I am able to enjoy it immensely. My friend Mr M. Sivakamiah B.A, a fellow-teacher is in raptures at it.

Girisam, with all his remarkable capabilities as a teacher, as a lover, as a social-reformer and politician, and as a flippant young man of these days never fails to amuse us in all our walks, gatherings and conversations. Agnihotra and Lubdha are the real portraits of two old-world orthodox [illegible] Brahmins, who are most skillfully duped by two different persons in two different ways. — Butchamma and Minakshi illustrate the main theme and title of the play. They are two types of young Indian widows, the one innocent and lovable, and the other selfish and perverted beyond correction. The lightly drawn and finely shaded portrait of Ramappantulu is, perhaps, not unfamiliar to us at Vizianagaram. He could also have been a drunkard; but, as it is his character needs no finish. Perhaps, Madhuravani is the type of the

professional prostitute of India. The situations in which gentlemen are put to all sorts of humiliation in the brothel, are excellently conceived; and are calculated to teach us that a frequenter of that place must be prepared to embrace all ignominy and to compromise all dignity and self-respect. Venkatêsam, a young man of marriageable age, and so stupid and shallow-headed as never once to be able to peep into his tutor's movements & actions, is not a unique figure at all.

Everything in the play is so natural and realistic; and the humour is sure to burst one's lungs by its unceasing attacks. There is no part of the play that does not, in some degree, advance the plot, main or subordinate; and each character develops gradually with time and circumstance. The play, as a whole, does not ... [illegible]

I understand your criticism of Kanyasulkam and endorse it to the word. I have studied two other plays of Mr. Sastri as text-books (Usha and Naganandam). They also are found guilty of a little looseness of structure. I have studied "Harishchandra" by Veeresalingam, as a text book; and Chilakamarti's "Parijatapaharanam" and "Prasanna Yadavam". I shall be highly thankful if you supply me with short critiques on them, as promised by you.

I shall send you a list of the words not used in these parts, in a week. I received only 128 pages of the book. Please ask the printer to send me a copy of the book, as far as it is printed till now.

Hoping my letter reaches you in the enjoyment of health, I am affectionately yours,
Oruganti Subrahmanyam

రెంటాల హౌసు
మైలాపూరు : మద్రాసు
7 జూలై 1909

ప్రియమైన అప్పారావు పంతులుగారు, *

మీరు పంపిన కన్యాశుల్కము, నీలగిరిపాటల ప్రతులు అందాయి. మీరు దయతో వాటిని బహూకరించినందుకు నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుణ్ణి. నాటకమును చదివి పట్టరాని ఆనందమును పొందాను; ఇదివరకే మీ నాటకం పలువురి ప్రశంసలను పొంది ప్రసిద్ధికెక్కింది. ఇంత ఉత్తమనాటకాన్ని ఆంధ్రులకు ప్రసాదించి నందుకు మీకు నా అభివందనాలు. మీరు ఏ భాషను పవిత్రమై నదిగా భావిస్తున్నారో ఆ వాడుక భాష నాటకంలో ముద్దుల మూట కడుతున్నది. మొదటినుంచి, చివరివరకు హాస్యరసము పాఠకుణ్ణి పరవశుణ్ణి చేస్తుంది. నాటక ఇతివృత్తం అతిగంభీరం; నిరంతర ఆసక్తి జనకం. కథా సంవిధానం చక్కగా అమరింది. నాటకం పెద్దదయినా సన్నివేశ చమత్కారంవల్ల సంభాషణల మాధుర్యంవల్ల పాత్రల అమోఘ చిత్రణవల్ల పాఠకుడు రచయి తను తప్పు పట్టలేడు. మీ నాటకం జీవితాన్ని అతి సహజంగా చిత్రిస్తున్నది. ఛాందస శ్రోత్రియుడు, సంస్కర్త, దుర్మార్గుడు, మూర్ఖుడు, నేర్పులేని ఆడది, తమతమ మనఃప్రవృత్తులతో, మీ రచనలో పాత్రలుగ, మూర్తీభవిస్తున్నారు. నాటకంలోని పాత్రలు సజీవమైనవి. ఇక అవి చెక్కు చెదరవు.

---

* రెంటాల వెంకటసుబ్బారావుగారి లేఖ.

మీరు ప్రేమికులు. మీరు ప్రేమించడం ఎరుగుదురు. మీ నాటకంలో కొన్నిచోట్ల షాక్‌లు వున్నా అవి చురకలు మాత్రమే. నాటక మంతటా విద్యుచ్ఛక్తి ప్రసరించినా, ఎన్నో వింతవింత మెరుపులు మెరిసినా, అందులోని విద్యుత్ప్రవాహం, నిరంతరం ప్రవహిస్తూనే వుంటుంది. ఎంత వెలుతురు నింపినా అది తరగదు, చెదరదు!

♦ ♦ ♦

లైబ్రరీ
24-11-12

నమస్కారములు. ఉభయకుశలోపరి *

నిన్న నార్తరన్ సర్కార్సు ప్రొగెసీవుయూనియన్ మీటింగు జరినది. మీకన్యాశుల్కంలోని గిరీశంనుగూర్చిన కొంతభాగం ఆడినారు. పొట్ట చెక్కలగునట్లు నవ్వనివారులేరు. అద్భుతముగా నున్నది. నేను పద్యములు వ్రాసితిని. శ్రీ సుబ్బారావుపంతులుగారచ్చు వేయించినారు. చాలామంది సంతోషించినారు.

నేడు గ్రామ్యంగూర్చి వీరేశలింగంగారి యాజమాన్యమున పచ్చయప్పకాలేజిలో మీటింగు. ఇవి విశేషములు. తప్పక వెంటనే తెలుగు రాయలశాసనము, సింహాద్రిమీద యింకా రెడ్లశాసనాలు, నా ప్రతాపరుద్రుని శాసనము, దశకుమార చరిత్రము, ముఖ్యముగా ప్రసంగరత్నావళి పంపఁగోరు చున్నాను. ఎదురుసూచుచున్నాను. జవాబు వ్రాయింపుడు. దొరకునేని, వెదురువిత్తులు పంపవేడెదను.

---

* శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, మహాకవికి వ్రాసిన లేఖ.

శ్రీరామ
24-11-72

[illegible]

కన్యాశుల్కపు కూర్పును నిన్న మెచ్చుకోనివారు లేరు. వీరేశలింగముగారు రెం సు గారు న్యా. సు; జ. రా. గారు * మొదలగువారు మిగుల సంతోషపడిరి. మీ యొద్దనుండి పుస్తకములరాక కెదురుచూచుచున్నాడను. చిత్తగింపుడు.

* * *

శ్రీలావినోదా! రామచంద్రా!

అప్పారావుగారు యెట్లాంటి నాటకరత్నాన్ని కల్పించాడని మనవిచేయను! చూడడానికి పెద్ద నవలవలె వుంటుందికాని, ఆడవచ్చేసరికి కన్యాశుల్కంలో కనుపించే పోకడలు, స్వభావాలు ప్రత్యేక వికాసాలు, తళుకు సొబగులు, మరెక్కడా కనబడవు. పేరునుపట్టి విచారిస్తే కథంతా లుబ్ధావధానుల వ్యవహారం, అగ్నిహోత్రావధానుల కన్యావిక్రయ వ్యాపారం మటుకే వుండవలసి వుంటుంది. ఇందులో గిరీశం చేసేపని యేమీ కనిపించదు. మధురవాణి రామప్పపంతులు, కరకటశాస్త్రి పన్నిదానికి తెలిసియు, తెలియకను, తోడ్పడుటకును అవసరమయి యుండవచ్చును. కాని అక్కడకూడ పిల్లను కొనుక్కొనే ముసలిలోభికి కలగవలసిన శాస్తి దుష్పరిణామము చూపించడానికే వీరుచేసిన కథాభాగము జతయైనది. గిరీశం వృత్తాంతమంతా కన్యాశుల్క గాథకు సంబంధించిలేదు. కాని అప్పారావుగారి యీ యొక ఆటలో అనేకరకాల సాంఘిక దుర్నీతులను చూపించ నెంచాడు. ఒక చెంప గిరీశం కొంచెమింగ్లీషు నేర్చి, దొరల తరహాలు పట్టించుకొని, చదువెక్కువ అంటకపోయినా, డబ్బు దుగ్గాణి, పేరుపెంపు, వుద్యోగము సద్యోగము యేమీ

* రెంటాల సుబ్బారావు; న్యాయపతి సుబ్బారావు; జయంతి రామయ్యగారలు కాబోలును.

లేకపోయినా, పెద్ద చదువరివలె ధనికుడివలె బింకాలు నరకుతూ, పోజులుపెట్టే, నవీన విద్వత్సోంబేరుల దుర్గుణాలను కనుపరుస్తాడు. వీని మాటలలో దేశాభిమానం నేషనల్ రిఫారమ్ మొదలయిన పెద్దపోజులు కనిపిస్తూ బుద్ధులు మాత్రం నీతివిహీనంగా వుంటవి. బ్రతుకనేర్చినవాడు. గడుగ్గాయి. సమయము గుర్తించి నడువనేర్చిన లోకసంచారి. శృతిపాండిత్యానికి, వచ్చిన నాల్గుముక్కలను పెళపెళ దబాయించడానికి లోటులేదు. ఆ డ్రెస్సు. ఆ నడక, ఆ చుట్టపీల్పుడు, ఆ యెుడుపులు, ఆ పలుకులు, మన దేశంలో మరేవేషానికి యెుప్పియుండలేదు. కాని గిరీశం అడ్డంకుల దప్పించుకునే యుక్తి కలవాడైనా బండ బారిన దుశ్చింత కలవాడు. కొన్ని సందర్భాల్లో పిరికితనము, బెదురుపాటు, తన తెలివికి తానే సంతోషించుకొను లేతబుద్ధి కలవాడు. ఈగడుగ్గాయి కెదురుగా వెంకటేశాన్ని అమర్చాడు, మా ముత్యాలసరములుగూర్చే మేటి కోవిల. చదువుకు పట్నాలు జేరి పల్లెటి పొలాలలో గేదెలుకాచే బుద్ధిమాంద్యమింకా వదలక, బాగోగులేమీ తెలియక, పోజులుపెట్టే పెద్దవాళ్ళ సాంగత్య మభిలాషించుచూ, మంచికన్న చెడ్డను లీలగా నలవరచుకొను మూఢవిద్యార్థులలో వెంకటేశం వొకడు. ఇప్పటి రౌడీ పరిభాషలో పల్లెటిగబ్బిలాయి; గబ్బిలాయికూడా కాదు. కోటులేకుండా, ధోవతిలోపల మడచిన షర్టుమీద వంకరగా ఫరంగీకంటాభరణ పీలికను ధరించువాడుకాడు. కాని వట్టి యవివేకి, విశ్వాసి. తెలివిలేమిని సర్వదా సర్వత్ర గనపరచు జడసత్వము. గిరీశమెంత పోకిరీజాణయో వెంకటేశమంతటి ముగ్ధచేతస్కుడు. బుచ్చమ్మకూడా వట్టిముగ్ధయే. వీళ్ళిద్దరు

అంత నిర్ధూమధాముడు గడుసుబోంద అగ్నిహోత్రావధానుల కడుపున పుట్టించే మహాచిత్రము.

తెలివితేటలలో వెంకటేశాన్ని వెనుక పీటికగా చూపి నట్లే, పోకిరితనంలో మరియొకరకపు పాత్రాన్ని గిరీశానికి భిన్నంగా నిలువపెట్టాడు. రామప్పపంతులు నియోగి; కాదా? వ్యాపారి. గిరీశం వైదికపు వాళ్ళల్లోతప్పబుట్టినవాడు. రామప్ప పంతులు పైరివేటు వృత్తిలో సంపాదించుకొంటూ తన లౌకిక ప్రభావానికి, తన పంతులువేషానికి, తన సంపాదనకు వొక చంప నెరవారుచున్న మీసపుటందముకు, తన వలపుపోకులకు, పొంగిపడుతూ తనయంతటి రసికుడు, వ్యవహర్త, రూపసి, లేడను భావముతో సంచరించువాడు. నాల్గింగ్లీషు ముక్కలు రాకపోయి నయిగాని ఆ గిరీశంవెధవని తలయెత్తనిచ్చేవాణ్ణా అని మధురవాణి దగ్గర ప్రతాపాలు తెగనరకిన కోతగాడు. బుద్ధి లోనేకాదు. యెత్తుల పోటీయందునే కాదు. బలపరాక్రమాల్లో కూడ ధైర్యసాహసాల్లోకూడ నసహాయశూరుడని పొక్కి పొరలెడి చవిటి బుద్ధి. గిరీశం కనిపిస్తే పిలకెక్కతీస్తాననే మేటి బంటు. అతడు యేమరుపాటున ప్రవేశించగానే యీ మాటలు వాడి చెవిన పడలేదు గదా, అని తత్తరపడుచు మంచంక్రింద శరణు జొచ్చెను. రామప్పపంతులు తనరూపసంపదల ప్రభా వముల విశ్వసించి, వెలయాలి చేతలను తీరుగా గుర్తింపనేరక, డబ్బు తగలేసుకుంటూ, తావలచినది తనను గూడ వలచునను భ్రాంతిలో దేలువాడు. ఒక్క చిటికెలో కరకటశాస్త్రి రామప్ప పంతు లెదుటనే మధురవాణికి కన్ను గీటి, వంచకనటుని యీడు తెగిన కోమలాంగిగ జరిపి, కంటిలో మన్నుపోసి, లుబ్ధావధాను లిచ్చిన కన్యాశుల్కంలో చిల్లిగవ్వైనా పంతుల

కందకుండా తప్పించుకొని, యింత పెద్ద మైత్రివేటు పంతులుకూ దబాలున డుంకీయిచ్చి దొబ్బేశాడు. (విశాఖపురిప్రాంత పరిభాష వాడినందుకు చదువరులు మన్నించెదరు గాక.)

తుదకు సౌజన్యారావుగారు వొకవిధంగా గిరీశంయొక్క దేశాభిమాన సంఘసంస్కరణ మిథ్యాడంబరమునకు సౌశీల్య విరాజితంబగు వెన్నుపట్టిగ వర్తించుచున్నాడు. మధురవాణి కూడ గిరీశముయొక్క దుశ్శీల దుర్విదగ్ధ మానస మౌఢ్యమునకు జీవితానుభవములలో మంచిచెడ్డలు తెలిసికొని బుద్ధితెచ్చుకునే సుస్వభావాన్ని చూపుతున్నది. బుచ్చమ్మను లేవదీయు ప్రయత్నము భంగమైనాక "డామిట్ కథ అడ్డంగా తిరిగింది" అని చివాలున సౌజన్యారావు చెంతనుండి మరలిపోవునేకాని బుద్ధిని త్రిప్పుకొను దారు లరయడు. రామప్పపంతులు, వెంకటేశము, సౌజన్యారావు, మధురవాణి, యీ నలుగురు గిరీశము స్వభావాన్ని అట్టి తెరవులలో భేదంగా సంచరించే వివిధప్రవృత్తులను చూపడానికి కల్పించబడ్డకూడలి.

అగ్నిహోత్రావధానులు వ్యాజ్యాలకోరు. రేయింబగళ్లు ప్రక్కయింటివాని పెడకప్పు పీకించ నుంకించుచుండును. కడు లోభి. ఆచారపరాయణుడు. వీరేశలింగంపంతులుగారి రాజశేఖర చరిత్రలో భోజనపుసమయానికి యవతరించిన సోమయాజుల వంటివాడు. దర్భాసనపుకట్టతో, దేవతార్చనమూటతో, మూడు కోర్టులూ తిరిగివచ్చే లౌకిక వైదిక మర్యాదా సమన్వేత. శుద్ధ లోభి. కూతులనమ్ముకొని సొమ్ముచేసెడి పంద. గిరీశానికి ఆవు నెయ్యి, గేదె పెరుగులతో శలవరోజులన్నీ విందుసేయుడానికి వొప్పుకోకపోయేవాడే. కాని గిరీశం మోహనాస్త్రమంటే యేమిటో తెలిసినవాడు. పాలిటిక్సులో మెదిగిన చెయ్యి. 'నీవు

అన్నమాట మహా బాగుంది.' అనే సమ్మోహన వాగ్బాణ ప్రయోగ సామర్థ్యమెరిగి వర్తించెను, గిరీశము.అగ్నిహోత్రావధానులు తన వ్యాజ్యాలలో గిరీశము తోడ్పాటు నాశించియుండెను కొడుకు చదువుకు కుండలలో గుర్రాలు తోలేవాడైనా, కోర్టు వ్యవహారాలలో మాత్రము వెనుక తీయడు. అక్కడకూడా పీలైతే చవుకగా మంచి ప్లీడరును కొట్టెయ్యాలని ఆశపడతాడు: పల్లెటి వైదికులలో అగ్నిహోత్రావధానులది వొక విధమైన ప్రకృతి. లుబ్ధావధానులదింకొకటి. నలత మనిషి. డబ్బుకు గింజులాడే స్వభావం. యెంతవరకూ చేతిపైసా వదలకుండా మంచి లాభం వెతుకుచూ కొద్ది కర్చులో బంగరు మేల్బంతిని కట్టికొన చూచువాడు. వీరిద్దరు యెవరిదారిలో వారు చాదస్తులే. పల్లెటి బ్రాహ్మణుల తృతీయప్రకృతి కరకటశాస్త్రియందు మూర్తీభవించియున్నది. ఇతను తగిన గడుగ్గాయి. మంచిలౌక్యుడు. యుక్తాయుక్తము మంచిచెడ్డలు లాభనష్టాలు తెలిసినవాడు. శిష్యులుండుటచేత చదువుకున్నవాడని యూహింపవచ్చును. ప్రాయశః కావ్యనాటకవిలాసపరిజ్ఞాత. ఇవి వుంటూ సమయానుకూలమగు కార్యసాధన గలయజాచినవాడు. బహుశా చీట్లాడగలడు. వేశ్యాప్రసంగంలో ఆరితేరిన తెరువరి. ఈ మూడు స్వభావాలు వెంకటేశంతోసహా పల్లెటి జీవుల వయః ప్రకృతి భేదములను చూపుతున్నది.

ఇక ఆడవేషాలలో మధురవాణి పణ్యవనితా విచిత్ర వైఖరుల గరచిన మేటిసాని; కాని యీమెలోకూడ కొంత మంచితనము, స్వజాతి విరుద్ధమైన విశ్వాసము, చివరకైనా పడుపుబ్రతుకుల బేలతనము గుర్తించి బుద్ధి మరలించుకొను ఆత్మశక్తియు గోచరించును. బుచ్చమ్మ ముగ్ధలలోముగ్ధ. గిరీశం

గారు గొప్పవాడనుకుంది. ఆయన చెప్పిన మాటలు నిజమనుకుంది. పునర్వివాహము దోషము కాదని నమ్మినది. అందుకు లోబడ్డది. మీనాక్షి బాల వితంతువే. కాని మధురవాణివలె వేశ్యాంగన కాదు. బుచ్చమ్మవలె సద్గతి విచారించునదియు కాదు. తన యింటనే యుండి రహస్యముగా పడుచు పొగరును ద్రెంచుకొనజూచు దుశ్శీల. ఈ మూడు రకాల స్త్రీ స్వభావాలను యీనాటకంలో కూర్చినాడు.

పట్నాల్లోను, పల్లెల్లోను వుండే విపరీత స్త్రీ పురుష స్వభావాలను, రెండుమూడు కథా వ్యూహములను వొక్క కుదురున జేర్చి, దేనికది చక్కగా విప్పారి, నిజప్రవృత్తినగుపరచి రసపుష్టితో రాజిల్లునట్లుగ, నతికించగలశక్తి అప్పారావుకే చెల్లినది. మరియొకరైతే కథాంతానికి యేదో భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యమేర్పరచి నీతి బోధకుగడంగియుందురు. గిరీశంచేత డామిట్ అనిపించుటలోనేయప్పారాయనియసాధారణప్రతిభా సామ్రాజ్యమగుపడుచున్నది. తివాచులలో రేఖాసంస్ఫూర్తిగలచిత్ర విన్యాసముల కన్న యంచులోనుండి సగము ముప్పాతిక రూపములతో నగుపడుచు మరల నటులనే యావలికొనయందు నిష్క్రమించు పూలపొట్టెములు యెక్కువ యందగించునట్లుగా, కన్యాశుల్కంలో చూపబడ్డ గిరీశచరిత్ర అదివరకు లెక్కకు మించి జరిగిన సాహసాలలో యిది యొకటి యనియు, దీని భంగపాటుతో చిత్తవైకల్యమొందక, రణవీరుని పగిది మరి యొక పోరుతో తొల్లి చేజారిన విజయఫలమును పొందెదనను అహంకారమును సూచించుటయే మిక్కిలి నేర్పుగా తోచు చున్నది. సుగుణములు, దుర్గుణములు, సత్ప్రయత్నములు, దురాచారములు అనంతపారంపర్యాలో వచ్చుచుండును. కాని

చప్పున మొలకెత్తి చివాలున వాడిపోవు. పుర్రెకు పుట్టినబుద్ధి పుడకలతోగాని అంతరించదు.

తెనాలి రామవిలాసనసభవారు బందరులో యీ నాటకాన్ని ముచ్చటమీర నాడి చూపారు. ప్రదర్శనంలో కన్యాశుల్కపు యసామాన్య ప్రదర్శనౌచిత్యము బయట పడినది. ఇందులో నా మద్దింపుమీద రామప్పపంతులై అభినయించిన తంగిరాల ఆంజనేయులుగారికి ఫస్టుమార్కులు చేరుచున్నవి. తరువాత స్థానం నరసింహారావుగారి మధురవాణిన్ని కరకట శాస్త్రిర్లయిన పులిపాక వెంకటేశ్వర్లుగారున్నూ మన్నింపదగిరి. బుచ్చమ్మ, మీనాక్షి వేసిన జక్కుల కుర్రవాడు, అగ్నిహోత్రావధానులు, వెంకటేశము కూడ మొదటి తరగతిలో ప్యాసు అయినవారే. డాక్టరు గోవిందరాజుల సుబ్బారావుగారి నటన విషయమై చెప్పవలసిన ముచ్చటకాదు. గిరీశపు వ్యవహారాలన్నిటిని మిక్కిలి చక్కగా నిర్వర్తించారు. కాని వేషంలో బిడ్డల తండ్రివలె గృహస్తోద్యోగివలె కనుపించెను. గాని గిరీశము యొక్క యిర్రెస్పాన్సిబిలిటీ, పలుగాకితనము, షోకు డంబములు, నూపించే యిరువదిరెండు, యిరువది మూడేండ్ల ప్రాయాన్ని సుబ్బారావుగారు చూప లేకపోయిరి. అనగా వేషసౌష్టవము, పాత్రౌచిత్యము కొరవడినవి.

సుబ్బారావుగారి వోద్దికలు కొన్ని శారదలో కన్నులుగట్టినవి. మొదటిరాకడ - బెత్తం ఆడించుకొంటూ, చుట్టపొగ దులుపుకుంటూ; 'యిక యీవూరులోవుంటే ఆబోరుదక్కేటట్టు లేదు' అని ఆలోచిస్తూ, జేరవచ్చినయునికి అప్పుడే ఓడదిగివచ్చిన హాఫ్ యింగ్లీషుమైర్ వెళ్ళబోస్తూ వుండింది. తరువాత 'యేమోయ్ మైడియర్ షేక్స్పియర్ మొహం వేళ్లాడేసావ్'

అని పితృవాత్సల్యసూచకమగు సౌదార్యముతో వెంకటేశ మును పలుకరించుపట్టుకూడ విచిత్ర స్వాభావిక రామణీయక మొదవియుండెను. ఆ వెనుక నొంటరిగా బుచ్చమ్మను తలచి 'నీదు మోము జ్రైటటా మూనుతై టు తై టుటా టాటాటా' అని మున్నగు మోహావేశ ప్రబోధితాశుకవితావ్యాపార మందు వలపుల నారబోయి పట్టులతి విచిత్రముగనుండెను. పాలిశెక్కు దెబ్బల వుపదేశించాలిసినపుడెల్ల గిరీశముయొక్క సర్వజ్ఞత్వాన్ని, వెంకటేశానికి నిజమైన యెద్యుకేషను ప్రసాదించవలె ననెడి వ్యాజాభిలాషను అభినయవ్యాఖ్యానంలో గిరీశం సంప్రదాయాలు లెస్సగా బయట పడ్డవనే చెప్పవచ్చును.

తంగిరాల ఆంజనేయులు బహు సమర్థుడైన నటుడు. ఖుస్రూవేషంలో మహమ్మదీయ రాజకుమారుల సొరాయి భంగునిషాలను ముద్రించి నట్లగుపరచెను. రామప్పపంతులు భూమికలో దరిలేని పంతులు తరహాలనన్నిటిని వెళ్ళబోసెను. రామప్ప పంతులు గుణాలు యెట్లాంటివో పైన విన్నవించుకొన్నాను. ఆంజనేయులు యీ వేషాని కొసంగిన నాట్య విలాసము చూస్తేనే మాచదువరులు తెలుసుకోగలరు. కాని మాటలయల్లికతో విప్పి చూపలేము. ఇక కరకటశాస్త్రి నత్తివాగుడుతో, దయ్యాల పోతువలె, మంత్రోపాసివలె, నరుదెంచి పులిపాక వెంకటేశ్వర్లు చూపిన తెలివికి మేరయేలేదు. తమ శిష్యుడికి పడుచుపిల్లల వేష మతికించి రామప్పపంతులుసహాయాన లుబ్ధావధానులకు అంటకట్టదెచ్చి బేరములాడు తరుణములో, మధుర వాణి, నిజవృత్తాంత మెరింగి, కన్నియ మగతనము గుర్తించి, యచ్చెరు వంది జూడ, నొక్కచూపులో వెంకటేశ్వర్లు ఆమెను వారించి సద్దుపరచి యామెతో పాలు కుదుర్చుకొని పైగా

నామెతో పూవిల్తు సయ్యాటలకు వలయు సంధానమమర్చు కొనెను. ఈ చూపుకు వేయి వరాలిచ్చినా ఋణము తీరదు. వెంకటేశ్వరుల మొగము స్ఫోటకవిలుంఠనముతో కొంత గొగ్గురు వోయినను స్త్రీ పురుషప్రధానపాత్రల ధరించిన యోగ్యుడు. చక్కని మొగము, విశాలమయిన నేత్రములు గొంతువారని కంఠమాధుర్యము. నాటకవిషయాల్లో ఆరితేరిన ప్రతిభ. ఇన్ని చాకచక్యాలు కలిగియు, సుందరాంగుడై విల సిల్లియు, చకుముకీ, కరకటశాస్త్రి మొదలయిన హాస్య ప్రసం గాలలో కడుంగడు నేర్పువహించి యాడగల్గుచున్నాడు. స్థానం నరసింహారావు, కులట వనితా వేషధారణమున నత్యంత మనోహరముగ, నొప్పారు మెలకువతో ప్రవర్తించెను. రామ విలాస సభవారి మేళము, సర్వవిధములా కూర్పువడి మిక్కిలి తెలివితో ఆలోచనతో శక్తితో నేర్పుతో మంచినాటకా లభిన యింప గలిగిరని విన్నవించు *

నాట్యకళా వైదుష్య సంకీర్తనోత్సాహుడు
భగవత్పాద సేవకుడు,
పురాణం సూరిశాస్త్రి.

---

* ఇది సుప్రసిద్ధ విమర్శకులు పురాణం సూరిశాస్త్రిగారు 1924 వ సంవత్సర ప్రాంతంలో కన్యాశుల్క నాటకప్రదర్శనపై వ్రాసిన విమర్శ. నాట్యజ అశోకము అనే వారి గ్రంథములో యిది ముద్రితం.

రెండవకూర్పు పీఠిక*

కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని కొద్ది మార్పులతో పునర్ముంద్రించాలని మొదట అనుకున్నాను; కాని నా మిత్రులు శ్రీ యస్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారిసూచనవల్ల దాన్నిపూ ర్తిగా మార్చి తిరిగి వ్రాశాను. మరి ఆయన కావించే సాహిత్య నిర్ధారణలపట్ల నా కమిత గౌరవం. ఈ విధంగా రూపుదిద్దడంతో దీని పరిమాణం తగినంత పెరిగింది. ప్రస్తుత రూపంలో వున్న ఈ నాటకం యించుమించు సరికొత్తది.

కన్యాశుల్కం తొలికూర్పుకు చెప్పుకోతగ్గ విజయం లభించింది. పత్రికలు మనఃపూర్వకంగా స్వీకరించాయి; తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో దీనినొక సంఘటనగా పేర్కొని ప్రశంసించాయి. స్త్రీలు, పురుషులు, పిల్లలు నాటకాన్ని ఉత్సుకతతో పఠించారు. అయితే దీనిని ఆమోదించనివారు వొక్కరే వొక్కరు; వారుసాంఘికసంస్కరణ,వ్యావహారికభాషా తప్పితే, మిగిలిన ప్రపంచమంతా బహుచక్కగా సవ్యంగా వుందనుకొనే మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వేంకటరత్నంపంతులుగారు. ఈ రెండింటినీ ఆయన సహింప నొల్లరు. మొదటికూర్పు నాటకం అచ్చయిన కొన్ని వారాలలోనే ప్రతులన్నీ అయిపోయాయి. నాటినుంచి ప్రతులు కావాలనే కోరిక నిరంతరం అధికమౌతూ

* రచనాకాలం : 1 మే 1909; స్థలం: ఉదకమండలం.

వచ్చింది. నాటకాన్ని రెండవసారి అచ్చువేయించే బెడదను ఇవాళ కాదు రేపు అని చాలాకాలం తప్పించుకుంటూ వచ్చాను. కానైతే నా మిత్రుల పట్టుదలవల్ల ఇప్పుడు మళ్ళీ అచ్చువేయక తప్పిందికాదు.

తెలుగుదేశంలో గ్రంథకర్త అనేవాడు సాధారణంగా తన పుస్తకానికి తానే ప్రచురణకర్త; విక్రేత. పుస్తకాలను అమ్మిపెట్టే ఆదరవు దేశంలోమృగ్యం. పుస్తకవ్యాపారం నిరుత్సాహకరం. పాఠకులు స్వల్పం. దేశంలో ఈపాటి పుస్తకపఠనమైనా సాగుతున్నదంటే దానికి కారణం కేవలం బోర్డాఫ్‌స్టడీస్ పడుతున్న మహాశ్రమ. పరమపూజ్యమయిన ఈసంస్థ తలఎత్తడంతోనే క్రైస్తవ ధర్మసూత్రాలు "నువ్వు చదవాలి" అనే తమ పదకొండవ సుభాషితాన్ని బోధించడం మానుకున్నాయి, కాని "నువ్వు చదవాలి" అనే ఆ సూక్తిని వొక విధిగా శాసించే హక్కు ఈ సంస్థకు సంక్రమించింది. దానితో మానవమాత్రు డెవడూ చదివి ఆనందించలేని కొరగాని పాఠ్యగ్రంథాలను వేలాది యువకులు విధిగా చదువుకుంటున్నారు. పాపం, దురదృష్టవంతులు!

మొదట నే నీ నాటకాన్ని ప్రచురించాలని వ్రాయలేదు. సాంఘికసంస్కరణోద్యమాన్ని పురోగమింపచేయడానికి నాటకరంగానికి తెలుగుభాష నప్పదనే సామాన్య దురభిప్రాయాన్ని పోగొట్టడానికి దీన్ని నేను వ్రాశాను. ఆ మధ్య మహారాష్ట్రసంచారక నాటకసమాజాలు తెలుగు జిల్లాలలో హిందీ నాటకాలను ప్రదర్శించాయి. డబ్బుచేసుకున్నాయి. స్థానికసమాజాలు వాటిని మక్కీకి మక్కీ అనుకరించాయి; ప్రేక్షకులుతమకర్థం కానిదాన్ని వింటూపరమానందభరితులయారు

అజ్ఞానంవలన కలిగే మహదానందం అటువంటిది. కృత్రిమ యుద్ధాలుసాముగరడీలు దుష్టసంగీతం కామప్రేరేపక నృత్యాలు ఆడంబరవేషధారణాది అసహ్యరంగాకర్షణలకు కన్యాశుల్కంలో ఆస్కారంలేదు; అయినా అది అపారప్రేక్షకసమూహాలను ఆకట్టుకొంది. వ్యావహారిక భాషకువున్న అర్హతను హక్కులను రుజువు పరిచింది.

తెలుగుదేశంలో హిందీనాటకప్రదర్శనలు పతన మౌతున్నందుకు నాకు సంతోషంగా వుంది. అలా అని తెలుగు నాటకరంగస్థితిని చూసి మనం సంతృప్తి పడలేం. నామార్థ మైన నాటకమందిరాలేవీ మనకు లేవు. నటనను కళగా సాధన చేసే వృత్తినటులు శూన్యం. పోనీ మంచినాటకాలయినా మనకు అట్టే కనిపించవు. కేవలం వినోదసాఫల్యంకోసం తప్ప, అతిసంకీర్ణ సాంఘికపరిస్థితులతో సంఘటితమైవున్న ఆధునిక జీవితాన్ని నాటకరచయితలెవరూ స్పృశించక కేవలం నిర్ల క్ష్యం చేస్తున్నారు. శృంగారఘట్టాలనే విసుగుపుట్టే పర్యంతం మనరచయితలు అల్లుకుపోతున్నారు. రచయితల స్వతంత్ర కల్పనాశక్తి విహీనతకు భావదారిద్ర్యానికి ఇంతకంటే వేరే నిదర్శనం అక్కరలేదు. అంతో యింతో రచనాశిల్పపరిజ్ఞా నాన్ని ప్రదర్శించగల రచయితలు కొద్దిమంది. విశ్వవిద్యాలయ విద్య, పాశ్చాత్యసంస్కృతి, ప్రాబల్యంవహించిన పద్దెనిమిదేళ్ళకు కూడా సాహిత్య రచనా నైపుణ్యం ఇంత అధమస్థాయికి దిగ జారిపోయిందీ అంటే, నిజంగా ఆశ్చర్యం కాదా! ఇందుకు హేతువు మన కళాశాలల్లో సాగుతున్న లోపభూయిష్ట ఆంగ్ల సాహిత్య బోధనా పద్ధతులేనని చెప్పవలసి వుంటుంది. వాడుక భాషలను వికసింపచేయడమే తమ ప్రధాన బాధ్యతగా, ఆంగ్ల

అధ్యాపకులు, విద్యాధికారులు భావించి దోహదపడేవరకూ, ఇంతకంటె ఉత్తమస్థాయి ఉన్నతప్రమాణాలు ఏర్పడతాయని మనం ఆశించలేం.

ఒకే మూసలో పోతపోసే పునరావృత సాహిత్యప్రక్రియల వల్ల వృత్త్యనుచేకానుప్రాసాదిబిగింపుల పద్యరచనా పద్ధతుల వల్ల నిరంకుశకృతక గ్రాంధిక భాషానిర్దాక్షిణ్యంవల్ల తెలుగుప్రజ్ఞావికాసానికి తీవ్ర అవరోధం కలుగుతోంది. ఈ సందర్భంలో గ్రాంధికభాషను గురించి నాదొకమాట. తొలికూర్పు కన్యాశుల్కం నాటకానికి నేను పీఠిక వ్రాసినప్పటినుంచి, వ్యావహారికభాష వీలును స్థానాన్ని బలాన్ని సంపాదించుకోజొచ్చింది. ఈమధ్యనే కొన్ని ఆశయాలతో లక్ష్యాలతో నామిత్రులు ప్రిన్సిపాల్, పి. టి. శ్రీనివాస అయ్యంగారు 'తెలుగు భాషాసంస్కరణ బోధక సంఘాన్ని' స్థాపించారు. తెలుగు వ్యావహారిక భాషను పెంపొందించడం ఈ సంఘ ప్రధాన ఆశయం. తెలుగు వారు సదా తనపేరును జ్ఞాపకం పెట్టుకొనేటట్లుగా మన పాఠశాలల్లో శాస్త్రీయ బోధనా పద్ధతులను ప్రవేశపెట్టిన మిస్టర్ పట్సు, దీనికి అధ్యక్షులు. అందుకాయన అంగీకరించడంతో ఈ ఉద్యమానికొక విశిష్టత చేకూరింది.

వివిధ భావవ్యక్తీకరణకు కావలసినంత మేర వున్నభాష వ్యావహారికం. దీని సౌకుమార్యానికి లాలిత్యానికి విదేశీయులు సైతం ముగ్ధు లయారు. ఇంత ఇమ్ముగల వాడుకభాష గుణ సౌందర్యాన్ని ఆధునికరచయితలు ఎలా గమనించలేకపోతున్నారో, నాకర్థం కాకుండా వుంది. తెలుగు భాషలో మధురమైన వచనం వాడుకభాషలో వుంది. వింతగా కనుపించవచ్చునేమో కాని, తెలుగు వచన ప్రారంభ వికాసాలకు కారణం

రాజుల పోషణా కాదు; పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావమూ కాదు. ఇందుకు హేతువు ఉత్సాహి అయిన వొకానొక ఆంగ్లేయుని శ్రమ; మన వాడుక భాషలో వున్న స్థానికచరిత్రల సేకరణను ఆయన ప్రోత్సహించాడు. మెకెంజీ సేకరణలు కొన్ని నిస్సందేహంగా సాటిలేనివి. మరికొన్ని స్పష్టతలో ధారాశుద్ధిలో తూగుల నడకలో ఉత్తమ గ్రాంధికరచనలను తలదన్నగల రచనలు; అంతేకాక నాటికాలపు పోకడలను ప్రజా మేధను ప్రతిబింబించే యిట్టివి, తెలుగు సాహిత్యంలో అరుదు. విశుద్ధ వివిధరీతుల వాడుకభాషలో భారతీయజీవితాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ రాయ్ బహద్దర్ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు కొన్ని ప్రహసనాలను రచించారు; ప్రయోగార్హమైన కొన్ని ఆంగ్లనాటకాలను తెలుగుభాషలోనికి అనువర్తింప చేశారు. తలవని తలంపుగా కుశాగ్రబుద్ధితో వీటిని వొక సంపుటిగా వెలువరించి తెలుగు భాషకు మహోపకృతి కావించారు. ఈ ప్రథమ సంపుటిలో వారు, తమ ఉత్తమోత్తమ రచనను సంతరించారు. అందువల్ల యీ ఎన్నిక వారి ఉత్కృష్ట సమయోచిత జ్ఞానాన్ని యినుమడింప చేస్తున్నది; దేశం దద్దరిల్లి పోయేటట్లు తుపాను రేకెత్తించినదల్లా నిజానికి వారి రచనల్లో ఇది ఒక్కటే. సంస్కృత నాటక లక్షణానుసారం, తెలుగు నాటకంలో మొట్ట మొదట గ్రామ్యభాషను ప్రయోగించిన గౌరవం, నా మిత్రులు వేదం వెంకటరాయ శాస్త్రిగారికి తక్కింది; ఆయన ప్రతాపరుద్రీయం నాటకంలోని పాత్రోచిత మాండలిక సంభాషణలు మిక్కిలి మధురమైనవి. అయితే కొండంత ఆశతో వాడుక భాషలో రచితమయిన ప్రప్రథమ నాటకం నాదేనని నా నమ్మకం; అది ఎంతమాత్రం విఫలం కాలేదు; కాని వొకమాట:

ఒక భాషా సామర్థ్యాన్ని పరీక్షించి నిర్ణయించేవి ఆ యా రచయితల సాఫల్య వైఫల్యాలు కానేకావు.

ఈవిధంగా ఒకవంక వాడుక భాష ప్రాముఖ్యాన్ని గడిస్తూంటే, ఇంకొకవంక గ్రాంథికం, ఆధునికసులభవచనరూపంలో వ్యావహారికానికి దగ్గర పడుతోంది. వ్యావహారిక సన్నిహిత గ్రాంథికభాషను రచయితలు ధారాళంగా వాడుకొంటున్నారు. ఇప్పుడు దీని ప్రాచుర్యం అధికం. తెలుగు సారస్వత ప్రపంచంలో నేడు అగ్రగణ్యులైన రాయ్ బహద్దర్ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు పరుషసరళాది హల్లులవల్ల ద్రుత ప్రకృతికాలకు కలిగే సంధికార్యాలను కొన్నిచోట్ల పాటించక మార్గదర్శకులయారు. ప్రామాణిక ప్రయోగాలప్రకారం వ్యాకరణ సూత్రాల ప్రకారం పరామర్శించినట్లయితే ఏ ఆధునికరచయితా, ఆక్షేపణకు గురికాకుండా తప్పించుకోలేడు. వ్యాకరణ విహిత సంధిసూత్రాలను సర్వత్ర పాటించాలనే నియమాలను, పండితులు స్కూళ్ళల్లో సడలించారు. సంప్రదాయ సిద్ధమైన బంధనాలను తెంచుకోవాలనే నైతికధోరణి ఈనాడు కన్పిస్తున్నమాట స్పష్టం. భావప్రకటనకు ప్రాచీన గ్రాంథిక భాష తగిన సాధనం కాదనే గ్రహింపు పదిమందికీ కలిగింది; నూత్న కావ్య భాషను ఏర్పరచుకోవాలనే అప్రయత్నపూర్వక కృషి కొనసాగుతోంది. ఇక నా విచారమల్లా, ఈ ఉద్యమం, యుక్తియుక్తంకాని మందగతిని సాగుతోందని!

తెలుగుగ్రాంథికం మహాదుర్బలమైన వొక భాషా ప్రక్రియ. సంప్రదాయం దీన్ని వ్యర్థంగా తెలుగువాళ్ళమీద విధించిందని నామతం. సంకెళ్ళను ప్రేమించేవాళ్లు ఆ గ్రాంథిక భాషను ఆరాధిస్తారుగాక! నాకుమాత్రం నా మాతృభాష,

జీవద్భాష. ఇది "ఇటాలియన్ ఆఫ్ ది ఈస్టు." ఈ జీవద్భాషలో మన సుఖాల్నీ దుఃఖాల్నీ వెల్లడించుకోడానికి మనం ఎవరమూ సిగ్గుపడడంలేదు కాని, దీన్ని వ్రాయడానికి మాత్రం మనలో కొంతమంది బిడియపడుతున్నారు. వ్యావహారిక భాషలోవున్న సాహిత్యం రైతును మేల్కొల్పుతుంది. భారత దేశంలోవున్న ఆంగ్లేయుడి గుండెను కదుపుతుంది. దాని శక్తి అపారం; అవకాశాలు అనంతం.

ఆంగ్లమాండలికాల ప్రాకృతభాషల చరిత్ర తెలిసిన వాళ్ళకివాడుక భాషలోవున్న సాహిత్యప్రాశస్త్యాన్ని ఆవశ్యకతను ప్రత్యేకించి చెప్పవలసిన అవసరంలేదు. ఇంతకీ నూత్న కావ్య భాషను రూపొందించేవి వాదప్రతివాదాలు కావని నాకు తెలుసును. నూత్న కావ్యభాషను ఒక మహారచయిత వ్రాయాలి; తయారు చేయాలి; అందుకు మనం అతనికి అనుకూల పరిస్థితిల్ని వాతావరణాన్ని కలిగిద్దాం.

ఈ మధ్య మద్రాసుహైకోర్టు తీర్పువల్ల సాంఘిక సంస్కరణోద్యమానికి గొప్ప బలం వచ్చింది. ప్రధానన్యాయమూర్తి సర్, ఆర్నాల్డు వైటు, న్యాయమూర్తులు మిల్లర్, మన్రోలు ఈ విధంగా తీర్పు యిచ్చారు: "ఒక పిల్లను వివాహం చేసుకుందుకు తండ్రికి డబ్బు చెల్లించే ఒప్పందం, నీతి బాహ్యం; ఇండియన్ కాంట్రాక్టు ఆక్టు 23 వ సెక్షన్ ప్రకారం, చట్ట విరుద్ధం."

ఈ పుస్తకాన్ని అచ్చు వేయించేటపుడు నన్నొక జటిల ప్రశ్న ఎదుర్కొంది. వాడుక భాషలోవున్న ఎన్నో శబ్దోచ్చారణాలు తెలుగు అక్షరమాలలో కనిపించవు. అలాంటి ఉచ్చారణ ధ్వనుల్ని సూచించడానికి సమీపఅక్షరాలమీద ఒక నిలువుగీత

పెట్టాను. ఈనాటి తెలుగుశబ్దశాస్త్రపుస్థితిని బట్టి నేను ఈ గుర్తులతోనే తృప్తిపడవలసి వచ్చింది. అనునాసిక 'వ'ను సూచించడానికి 'వ' తరువాత అర్ధానుస్వారాన్ని వాడాను. కొత్తసంజ్ఞలను కనిపెట్టి లిపిలో కల్పించుకోవడం వాడుకభాషలో గ్రంథరచన విస్తారంగా వ్యాప్తి చెందినపుడే సాధ్యపడుతుంది.

నేను సూచించిన లేఖనచిహ్నాల్ని సంతోషంతో పాటించి నాకు సంతృప్తి కలిగేటట్లు పుస్తకాన్ని చక్కగా ముద్రించిన మెస్సర్సు. జి. రామస్వామిచెట్టి అండ్ కంపెనీ వారికి నా హృదయపూర్వక ధన్యవాదాలు.

కవితా మంజరులు *

(కవుల పూఁదోఁటలఁ గట్టినవి)

శ్రీకృష్ణుఁడు ద్వారకలో నవతరించి యుండిన బంగారు కాలమున, నాపురియం దొక రూపగుణసంపద గల వేశ్యా రత్న ముండెను.

క. కలభాషిణియను పేరా
వెలఁది మను వహించు సహజవిలసత్కలభా
షలకుఁ దగఁ జాల దపు డది
కలికితనముఁ జతురతయునుఁ గలపలుకులకున్.

క. తొలుఁబ్రాయపుమగకొదమల
తలఁపులతమకములు మిగులఁ దను నెదురుకొనన్
జలజాక్షి జవ్వనము గడు
వెలసెఁ బ్రతిక్షణము వింత వింతగ నంతన్.

చ. బెళుకులఁ జిమ్ముచుం గలికిబిత్తరిచూపు సరత్నకుండలాం
చలకషణోజ్జ్వలత్వము వసల్ నెఱవన్ ఝళిపించుచున్ భుజం
గుల హృదయస్థలుల్ వొడిచి కొంచక తోడన పోటుగండ్లఁ దూ
ఱె లలన; యౌర! యొక్కకతఁడిం బువుఁబోండ్లు కటారికత్తియల్.

---

* ఉత్తమ ప్రాచీన ఆంధ్రకావ్యాలలోని రసవత్తరఘట్టములను కథాభాగములను కవితామంజరులనే పేరుతో సంతరించాలని గురజాడ సంకల్పించినట్లు తోస్తున్నది. ఈ సంకల్పముతో వారు ఎంచుబడిచేసిన ప్రథమపుష్పము పింగళి సూరనార్యుని "కళాపూర్ణోదయము". అందులో మూడాశ్వాసముల కథాభాగాని కిది క్లుప్తీకరణ.

ఆ రమణీశిఖామణి యొక్కనాఁడు సింగారములు మెఱయఁగాఁ జెలికత్తెలతోడ వసంతోరు విలాసభాసురంబును, గ్రొత్త విరిగుత్తుల నేత్రపర్వంబును, నగు పురోపవనంబున కేఁగి క్రీడింపుచుండె. అయ్యవసరంబున నారదుఁడు, తనశిష్యుండగు మణికంధరుండను గంధర్వకుమారునితోఁ గృష్ణసేవార్థము గగనమార్గంబునఁ జనుచుండ, మణికంధరుం డా మగువల ప్రగల్భతాగరిమ కచ్చెరువొంది వారి లీలల నీరీతిని వర్ణించె.

మ. తమిఁ బూఁదీగెలతూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతాలాడుచుందూఁగు నా
కొమరుంబ్రాయపుగబ్బిగుబ్బెతలయంఘ్రుల్ చక్కఁగాఁజాఁగి మిం
టి మొగంబై చనుదెంచుటీవిఁ గనుఁగొంటే? దివ్యమౌనీంద్ర! నా
కమృగీనేత్రలమీదఁ గయ్యమునకుం గాల్ దాఁచులాగొప్పెడున్.

అనుటయు నారదుండు

మ. "భళిరా! సత్కవివౌదు నిక్కమ తగన్; భావించి నీ వన్నయా
యెలప్రాయంపుమిటారికత్తెల బెడం గే నెందునుం గాన; వా
రలడోలాచలనోచ్చలచ్చరణముల్ త్రైవిష్టపస్త్రీలయా
దలఁ దన్నం జనునట్లు మించెననినం దప్పేమి యొప్పేయగున్."

అని పలుకునపుడు వారి నికటంబున మొగులుమఱుఁగున, నలకూబరసమేతంబుగా దివ్యవిమానంబునఁ జనుచున్న రంభ, యామాట లాలించి, యొకింత కనలి, మనసొకలాగై, భావవికృతి నెఱుకపడనీయక, తనదుప్రియుని మొగముఁజూచి,

క. "ఆలించితె? యాపలుకుల
పోలికఁ దెలియంగఁ గలహభోజనముని గాఁ
బోలు! మన మితనిఁ గని యుచి
తాలాపము లాడి చనుట యభిమత" మనియెన్.

ఉదయాద్రి మఱుంగుఁబాయు బాలారుణ భానుబింబము మాడ్కి విమానరాజంబు మబ్బువెలువడి, యా మునీంద్రు పదాంభోరుహముల క్రిందిచాయఁ బోయి నిలువ రంభానల కూబరులు పారిజాతకుసుమసౌరభంబులు వెదచల్లు తమ శిరంబుల నాతని పాదంబులకు మ్రొక్కి నిలిచిరి; ఆ వరమౌనియు "మీర లొండొరులపై వదలని ప్రేమ కలిగి భాసిలుడ"ని దీవించె. రంభ దరహాసముతో,

క. "ఓమునివర! మీ దీవన
చే మాపైఁ బ్రేమకొంత చెడక నిలుచునో
యేమో కాని, యిఁకన్ నర
భామలపోఁడుముల కితఁడు భ్రమయక యున్నే?"

అని తన మనంబునం గల యీరసంబు సైరింపఁజాలక యెక్కసక్కియంబుగా నాడుమాటలకు సందియంబు నొందుచు, "నిదియేమి యనుట వివరింపు"మని, మునివరుండు నిలిచి యడుగ, నప్పడంతి "మౌనివర్యా! అప్పుడు మీరలా డోలికా విహారిణుల ప్రసంగంబున శిష్యునితోడ నేమని పలికితి రది యానతీయవలయు" ననుటయుఁ, జిఱునగవుతో నతండు తా రచించిన పద్యంబుఁ జదివి, "యిందేమైనను గాని తెఱంగు కలిగినం జెపుమా; యింక మనంబులోని భరంబు దాఁపం బని యేమి?" అని పలికె. అవ్విలాసిని యతనిం జూచి,

క. "మీరలు పెద్దలు త్రైలో
క్యారాధ్యుల రేమి యన్న నంటిరిగా కె
వ్వారలు మాన్పెద? రిట నే
మారసి యాడితిరొ? యనుచు నడిగితి ననఘా!

వర్ణనములం దతిశయోక్తి చెల్లునంచు నిటాడితిరి. ఇంతియ కాక, 'యే యంగనలును మమ్ములం బోలం జాలరనుట కీయర్థపతి, ముద్దుకుమారుండే సాక్షి" యనియె. అంతనల్లన నగుచు, మునిపల్కె "నిర్భరంబగు ప్రేమ రాజిల్ల, నీచెల్వ యిట్లు వర్తిలుటం జేసి, యెట్లాడిన నీకుం జెల్లు గదమ్మ! అయిన నిట్లు రా వెల్లదినంబులును; సవతి 'యేగతిం గల్గునో మీందుం గంటివె!

క. నినుం బోలువనిత నీకును
వనజముఖీ! యితనిం బోలువాం డితనికి నెం
దును గల్గి కలంచునో! యి
ట్టినిగాఢపుముదముసొంపులీవులు చనునే?"

క. అనుటయు "నవ్వుల కనినన్
మునివర! మీ మాట యిట్లమోఘం బగునో!
వినలే నిట్టివి మానుండు
నను మన్ననచేసి" యనుచు నాతుక మ్రొక్కెన్.

అంత నమ్మహామునీంద్రునియాజ్ఞానుసారంబునం దద్విమానంబు కలభాషిణి విహరించుచున్న యెలందోటలోనికిం దిగియె, నట్టియెడ రంభానలకూబరులు వినయపూర్వకంబుగా నతనిచేత ననిపించుకొని, యప్పుడెదుటం గాన్పించు వాసుదేవుని ప్రాసాదరాజంబునకుం జెయ్యెత్తి మ్రొక్కి, తమవిమానంబుతోడ నిజేచ్ఛం జనిరి. కలభాషిణియు నటమున్న తన కనతి దూరంబున వినంబడువారల సల్లాపంబు లాలకించి యుండి, తదనంతరంబ ధగద్ధగితదిగంతరం బగుచుం జేర నేతెంచు విమానంబు నవలోకించియు నాశ్చర్యంబు నొందుచుండి యప్పు డట్లరుగు నలకూబరునిరూపలావణ్యాదిసౌభాగ్యంబునకు మిక్కిలి మెచ్చుచుం దదాలోకనంబునం దనియక, కొంతమేర తద్విమానంబు

క్రిందటిచాయం బొదరిండ్ల యీారమిమఱుంగున వారిసల్లా పంబు లాలకించుచుం జని, యంత నది మిక్కిలి దూరంబుగా నేఁగుటయుఁ దిరిగి వచ్చి కడుఁజేరువ నా యనుపమతేజుని నారదముని గాఁగ నెఱింగి, ప్రణమిల్లి లేచి, విరచితాంజలియై, సవినయంబుగా నడిగె "మౌనీంద్రచంద్ర! యిపుడు విమానముతో నేఁగినట్టి మహితాత్ములు రంభానలకూబరులె?" అందుకు నారదుఁ"డగు, నీ వెట్లెఱింగితి? మింట మేమాడుకొనిన పలుకులు వింటివో! వలవనిగర్వంబునఁ గన్నుగాన కాడెడి యనుచితవాక్యంబు లేరికైన నెట్లోర్వగవచ్చు? ఏ మింతవార మనుకొన నేరికిఁ జెల్లును? రంభకు సవతి యన నొకతెను భువిలోపల వెతకఁ బోవలయునె? ఓ ధవళాక్షి! దైవమనుకూలింప నా సవతివి నీవ కానేరవె? రంభ మొదలగు నే యచ్చరలకునైన నీదురూపసౌందర్యమహిమ లెక్కుడు గాక తక్కువె? అది యటుండ నీవు నలినాభుకొలువున గానవిద్యను మెప్పువడసి యున్నదానవు. పేరునఁ గలభాషిణివి గద! బిరుదుచదుర వగుదువు. అంబుజాక్షుకొలువు వేళాయెఁ, బోవలయు"నని, కలభాషిణికిం జెప్పి యచ్చోటు గదలి చనియె. కలభాషిణియు నంతఁ దనుఁ జేర వచ్చిన నెచ్చెలులుం దానును నిజగృహంబున కేఁగి, వేగంబ కొలువుసింగారంబు సంఘటించుకొని, కృష్ణుని నగరి కరిగె.

అంతఁ గొంతకాలంబునకుఁ గలభాషిణి తనచిత్తంబు నలకూబరచింతాయత్తం బగుచుండ దత్సమీపగమనంబున కుపాయంబు గానక బహుకాలంబు గడిపి. కాలయాపనంబు దుష్కరం బగుటయు. నొక్కనాఁడు దా నొక్కతియ వీణెఁగొని, గృహారామంబున కరిగియుండు నంత.

చ. లలితపుభూతిపూఁతయును లాతపుఁగోలయుఁ గక్షపాలయున్
మలకొనుచిన్న కెంజడలు మందులపొత్తము నాగబెత్తమున్
లలిఁ గనుపట్టుకిన్నెరయు లాహిరిమోదము సింగినాదముం
జెలు వలరంగ నొప్పు నొకసిద్ధుఁడు సింగపువారువంబుతోన్.

తే. అభ్రపదవి నేతెంచి యయ్యబల యున్న
తోఁటలోనికి డిగియె నద్భుతము గాఁగ;
నదియుఁ దన్మహిమకు వెఱఁగందుమనము
నల్ల నూల్కొల్పి యర్ఘ్యపాద్యాదు లొసఁగె.

తే. అతఁడు "నో కలభాషిణి! యాత్మగురునిఁ
గృష్ణుఁగొలువఁగ నేగుదే; గీతవిద్య
పూర్ణముగ నేర్చితే? రాకపోక లిపుడు
మానినాఁడు గదా దివ్యమౌనివరుఁడు.

క. దానంజేసియ నీకును మానస మితరప్రచింత మాని తిరముగా
నానలకూబరునంద యధీనంబై నిలిచి యున్నదియె? తరలాక్షీ!

చ. కడపటినాఁడు నిన్ను నిటు కాంచనగర్భతనూజుఁ డంపుచోఁ
గడమయభీష్టసిద్ధియును గాఁదగుదీవన యిచ్చెఁ; గావునం
బడఁతి! యమోఘ మాయనఘుపల్కు; చలింపఁగ నీకు తాల్మి, నీ
బడలుటఁ జూడనోపుదురె ప్రాణసఖుల్ క్షణమాత్రమేనియున్?

సీ. తడవులనుండియుఁ దపము సేయఁగఁ బూని
మణికంధరుఁడు పాట మాని యునికి,
నుపవాసఖేదంబు నపనయింపఁగలేక
వ్రేఁగుచున్నవి నాదువీను లిపుడు;
వీణె వాయింపు మోవెలఁది! నేఁడైన దు
ష్టిగ విని పారణ సేయుఁ గాని
యీ భువనముల మీయిరువుర
గానంబ కాని యన్యము లింపు గావు నాకు"

తే. అనిపలుక, మాటమాటకు నద్భుతంబు
చాలఁ బ్రబలంగ విని విని, యా లతాంగి
కరసరోజముల్ ముకిళించి, కరము వినయ
మతిశయిల్లగ నిట్లను నతనితోడ.

క. "ఓయనఘ! దేవుడవో యో
గాయత కపిలాదిసిద్ధులందు నొకఁడవో
నీయనుభావం బద్భుత
మై యున్నది, నాపు మెద్ది? యానతి యీవే!"

అని పలుక "జలరుహానన! నీ వెంచిన వారలలో నె వ్వాఁడను గాను. మణిస్తంభుండనుసిద్ధుండ"నని, యాతండను టయుఁ గలభాషిణి యిట్లనియె, "ఓ మహితాత్మ! మీ వచన మొక్కొకచే పరికించి చూచినంత నా మనంబున నబ్బు రంబు ఘనం బగుచున్నది. ఎంచి చూడ, మీ కిమ్మహినిఁ గాన రానియది యేమియును లేదు. స్త్రీస్వభావంబున మిమ్ముల నేనొకటి వేఁడిన, మన్నింప వలయు. గానవిద్యా పరిపూర్తియైన వెనుక, నారదశిష్యుండగు మణికంధరుం డేమేమి సేయుచుండె, కరుణించి యాన తీయవలయు."

దానికి మణిస్తంభుఁడు,"మణికంధరుండు వీడ్కొను నవస రంబున, నారదుండాతని కిట్లనియె. 'తొల్లి తుంబురునకు గాన విద్యాకౌశలంబున నోడి, నే నీనాఁడు కృష్ణుని వలనను, నతని దేవుల వలనను శిక్షితుండనై, యనుపమసంగీతకౌశలాఢ్యుండ నైతి.

క. ఏ నిన్నిపాట్లఁ బడి యీ
గానమహిమఁ గంటి నీవుఁ గలభాషిణియున్
మేను చెమర్పక యుండం
బూనితి రిది యప్రయాసమున హరికరుణన్.

అనుడు 'ఓ యనఘ! మిమ్ములఁగొలుచుపుణ్యంబున కిది యరుదయ్యె? తన్నందినవారు తనంత లన లోకోక్తి వినమె! అది యట్లుండె; నే కొదవయు లేక సదా నివాసముగ వైకుంఠంబుననుండి యాసదయుని విష్ణునిఁ గొల్వఁ గల్గెడు మహాభాగ్యంబు నాకెటులబ్బునో యానతీయవలయు'నని మణికంధరుండు వేఁడిన, నారదుం డతని కిట్లనియె. 'మణికంధర! నీ వత్యనఘుఁడవు. మేలు! మేలు! ఈ యనుపమబుద్ధి యేరికైనను గలదే! పుణ్యంబును, బాపంబును; విధియును, నిషేధంబును; మేలును, గీడును; బరలోకంబు ననువానిం గూర్చి విననివారు లేరు. గాని యాత్మహితం బెద్ది, యది తలఁపలేరు.

చ. అలయక వేదశాస్త్ర సతతాభ్యసన వ్యసన ప్రసంగతిం
దెలివి యొకింతఁ గాంచినగతిన్ మతికెక్కియు వెట్టిదీరె రోఁ
కలి దలఁ జుట్టుమన్న క్రియఁగా నొకకొందఱు దల్తు రప్పటిం
గలుషపథప్రవర్తనమె కర్మపువాసన నన్యుఁ గొల్వఁగన్.

గంధర్వనందన! వినుము. విద్వాంసులందు విదితార్థకృతిలోలహృదయులు ముఖ్యులు. వారిలోఁ గర్తలెంతయుఁ బూజ్యులు. కర్తలందు బ్రహ్మవిదు లెక్కుడు. ఆ మీఁదఁ బరమ మొకటి కలుగ దనుచు మున్ను మనువు పలికె. ఈ త్రోవలు కరంబు దూరముగఁ ద్రొక్కిన వాఁడవు. లక్ష్మీవరు నిత్యసన్నిధి విశేషమహత్త్వమెఱింగియా విభవంబు గాంచుటనాసయొనర్చితి. కావున నీ వడిగిన యద్దేవుని యనవరత సన్నిధి మహత్త్వవిశేషావాప్తికిఁ బెద్దలచే నే వినినయుపాయ మెఱిఁగించెద.

క. అధికారి కానివానికి నధికపదవిఁ దెలుపఁ బ్రాప్తమయ్యెడు పాపం
బధికారియైనవానికి నధికపదవిఁ దెలుపకున్న నగు నిక్కముగన్.

అని యిట్లని చెప్పె,

సీ. 'తనశక్తికొలఁది సత్కర్మము ల్ఫల వాంఛ
మాని కృష్ణార్పణమతిఁ జలుపుట
ప్రతిషిద్ధకర్మంబు పరిహరించుట విష్ణు
భక్తి పైఁ గ్రమమునఁ బాదుకొనుట
తద్భక్తిగలపుణ్యతములసంసర్గంబు
దుర్జను లున్నట్టి త్రోవఁ జనమి
విష్ణుసన్నిధికళావిఖ్యాత వివిధ ది
వ్యక్షేత్రతీర్థయాత్రాచరణము

గీ. బ్రహ్మచర్యంబుఁ దపము వైరాగ్యగుణము
వలయు వైకుంఠమును గోరువారి కెల్ల
వీనిలోపలఁ గొన్ని గావింపఁ గనిన
వృథఁ జనవు చేర్చుఁ గ్రమమున విష్ణుపదము.'

అని చెప్పి నీవు నిజశక్తికొలఁదిఁ నిందుఁ బ్రవర్తిల్లుము. కృష్ణానుగ్రహమునం గలిగిన యీ యనన్యసాధారణసంగీత చాతుర్యంబు వృథ సేయక శ్రీ పురుషోత్తమశ్రీరంగాదిదివ్య క్షేత్రములందు ముకుందసన్నిధిం దద్దివ్యగుణనామసంకీర్తన గానంబు గావింపు మది సకలశ్రేయోనిదానం బని పలికి తత్ప్రసంగవచనంబున.

ఉ. అక్కజమైన భక్తి దనరార నతండనయంబుఁ గృష్ణునిం
దక్కక యాత్మ జూచిఁ బ్రమదంబునఁబొంగుచుఁజెంగలించుచుం
జొక్కుచుమ్రొక్కుచుం బొగడుచుంబలికించుచుఁగన్నుమోడ్చుచు
న్మిక్కిలి చోద్యమందుచును మెచ్చుచుఁ బాడుచు నాట్యమాడుచున్.

క. కేవలము నతిప్రేమ ర
సావేశవశంవదాత్ముఁడై తద్గుణముల్

భావించుచు నొకరీతిం
ద్రోవఁ గనుచు నేఁగె నారదుండు నిజేచ్ఛన్.

మణికంధరుండును దచ్చరితంబులకు నతివిస్మయ ప్రమోద హృదయుండగుచు నితం డింతధన్యతామహిమంబున నొప్పునే యని కొనియాడుచుం దనదృష్టి మార్గంబు గడచు నందాఁక వీక్షించి యెట్టకేలకు నాలోకనంబులం ద్రిప్పుకొనియెను. ఇవ్విధంబున గురుం డరిగిన నతండుఁ దదుక్త ప్రకారంబునఁ బుణ్యకర్మంబులు నడపుచుఁ గ్రమంబున విష్ణుభక్తిహృదయంబునం బొదలఁ దీర్థయాత్రలు గావించి యనంతశయనంబునకుఁ బడమటిదిశ దళకళికాపుష్పఫలాదిశోభితంబగు వనవాటిని హరిని గూర్చి తప మొనర్ప దొరఁకొని యున్నవాఁడు. దానఁజేసి యోతోయజముఖి; యాసరసుని గానకళామాధురి యేమియు ననుభవింప నాకు దొరకదయ్యె."

ఇట్లు పలికి సిద్ధుండా దిక్కునకు విలోకనములు నిగుడించి "యదే నిగాఢపుఁబద్మాసమునఁ గూర్చున్నాఁ డ"నుటయు, నపుడు నికటావనిజంబున నున్న చిల్కయొక్కండు మనుష్యవాక్కున నిట్లనియె "నా నివాసంబు నందనవనంబు.వనజాక్షుఁ డిచటకు మును పారిజాతంబు దెచ్చుచో నందుండు పక్షు లిచ్చ గలిగి మఱలి పారుచునుండ, మద్భార్య యవ్వేళ బ్రసవార్తయై యున్కిఁ బఱవలేక, 'యెల్లైననగు. నే నిచటన యుండెద' నని యొక్కతొట్టిలో నడఁగియుండె. అది కారణమున నే నివ్వాటికిని, నాకమునకు రాకపోకలొనర్తు. నేడు నాకంబున మణికంధరుంగూర్చి నే వినినవార్తఁ దెల్పెద వినుండు. మణికంధరుం డిపుడు తపంబొనరించుచున్న వనం బద్భుతమహిమాన్వితం బందు

నిష్ఠాగరిష్ఠులై తపంబొనరించు వారలకు మాసాష్టకంబునఁ గార్య సిద్ధియగు. ఆకారణంబున మణికంధరుని తీవ్రతపంబునకింద్రుండు వెఱచి, యాతనికిఁ దపోభంగం బాచరింప రంభను బనిచి యున్న వాఁడ"నుటయు, కలభాషిణి యాచిల్కవచోవిలాస మున కత్యంతంబు రంజిల్లి మరిమరి వాని వినుతించె.

క. అంతట సిద్ధుం డా సీమంతిని నీక్షించి "యేను మదిరేక్షణ మీ
చెంతకువచ్చుట చెవులకువింతచెలువు గులుకుపాట వినుటకెసుమ్మా.

క. కావున విపంచిఁగైకొని నీవించుకగానపటిమ నెఱపగవలయున్
నావుడు "నటులకాక"ని యావిద్యంబ్రౌఢ్వుప్పెనతనికి మిగులన్.

గానావసానంబున నాచంచలాక్షి సిద్ధు నభివీక్షించి,

గీ. "అమరమతిపంపునను వచ్చినట్టిరంభ
కతన నే మయ్యెనో మణికంధరుని త
పం బిపుడు మీర లటు దృష్టి పఱపి చూడుఁ
డనిన నొకకొంతతడ వత డట్లు చేసి

క. నగుచు "నిఁక నేమి తపమో
మగువ! పలుపుచున్న వాఁడు మణికంధరుఁడా
మృగలోచనతో నదె యొక
చిగురుం బొందరింటిలోనఁ జిత్తజలీలన్.

అనిన విని కలభాషిణి యమ్మౌని స్తంభునిబోధమహి మకు వెఱఁగందుచు ననేకప్రకారంబులఁ బ్రశంసించి "యో మహాత్మా! యొకటిరెండుపూఁటలు మాయింట నిలిచి మేము సేయు పరిచర్యఁ గైకొనవలయు" ననిన నతండు "గానలోభంబున నీభవనంబునకు వచ్చి టింతియకాని, మఱి వీరువారునుంబలెఁ బట్టనంబుల నెట్టుకొని యిట్టునట్టు మహి

మలు పచరించునారము గాము, గూఢప్రకారంబున నిలుపనోపు దేని నీ యుపచారంబులు గైకొనియెద" ననుటయు "నట్లు చేయుదున"ని తన గృహారామంబునందు నిలిపి యతిరహస్యం బుగా నా సిద్ధునకు నిష్టంబులైన యన్నపానాదుల మోదం బొనర్చుచు నచ్చట నెవ్వరింబోనీక తాన పరిచర్యసేయుచు రెండుమూఁడుదినంబులు హృదయంబు రంజిల్లఁజేసి యంత నంతరంగంబున నలకూబరసంగమాభిలాషం బతిశయిల్ల నతని ప్రియవనితయైన రంభ తెఱంగెఱుంగుటకుఁ గ్రమంబున బ్రసంగము దిగిచి సిద్ధునితో "నోమహాత్మ! యిత్తరి నలకూ బరుండు తన వల్లభకు దవ్వై యెందున్నాడొకో? అతనిని బరి కించి చూడవలయు" ననుటయు సిద్ధుండు నవ్వుచు, "నీకదియే కదా ప్రధానప్రయోజనం బని" పలికి యిటునటు బరికించి చూచి, యతఁడున్నచోటు కని, కలభాషిణి కిట్లనియె,

ఉ. "తా వెనువెంట బాయక సదా చరియించినఁ దద్వినోద మో
దావృతిఁ జిక్కి రంభ తగినట్టి తపోహతి సల్పలేదు. కో
పావహ మింద్రుబుద్ధి కది యట్లగుటం బ్రియఁగూడి యట్టికా
ర్యావసరంబులందుఁ జనఁ డాతఁడు మానఁడు పెన్విరాళిచేన్.

క. కావున మణికంధరుని త
పోవనము సమీపభాగమున నొకవనిఁ జూ
తావళిలో నున్నాఁడదె
పూవులను జిగుళ్ళ నొప్పు భూజముక్రిందన్

గీ. తరుణి యిపు డాతనిపైఁ
బరాకుచే నీవు గానపాటవగుణముం
గరము మెఱయింపలే వే
నరిగెద మఱి లేదె యితరమగుపని యిచటన్.

క. అంపితేఁ బోయి వచ్చెద"ననుటయుఁ గల
భాషిణి "మహాత్మ నిన్ను నాపాలిభాగ్య
దేవతగ నమ్మియుంటి నాజీవితంబు
నేమిగాఁ జేసి పోయెద వెఱుఁగ జెపుమ."

అనుటయు "నేనిప్పుడు నీకై చేయవలయునది యెయ్యది నాకుం జెపుమా" యని సిద్ధుండడిగె. అందుకుఁ గలభాషిణి

క. ఈవేళన యాతనికడ కేవిధమునైనఁ జేర్చుటింతియ తక్కం
ద్రోవమఱిలేదునన్నుం గావన్ క్షణభంగురములు కాంతలతాల్మిల్

క. తదుపాయము దిద్దుటకున్
మది నెన్నఁ బ్రభావఘనులు మఱి లేరు మహా
భ్యుదయానుభావగుణసం
పదఁ బొదలిన మీరతక్కఁ బావనచరితా"!

అన విని సిద్ధుఁ డిట్లనియె

క. "మించుగ మాగురువులు శి
క్షించిన యా యెక్కిరింత సింగమునకు నూ
హించ నొక నాల్గుగడియల
సంచారము వలయు నతని సన్నిధిఁ జేరన్.

దీని కెంతవలసిననేమి యిదిదడవం బనిలేదు. నిన్ను దీనిపై నునిచికొని పోయెద నంటినేని యోపూఁబోడి! తోడిసిద్ధులిది వేఱొక్కలాగుగా నెంతు రెవ్వరి యంతస్సారం బెవ్వ రెఱుంగుదు రదియునుంగాక మీ బోంట్ల సంస్పర్శమాత్రంబునస్మదాదులకు సమ్మతింప నుచితంబుగాదు, మఱివేఱొండు సామర్థ్యంబు లేదు. నాకుఁగల దూరదృష్టిదూరశ్రవణశక్తి యిందేమియుఁ నుపకరింప దింక నీవుచెప్పినప్రకారంబుగావించెదఁ జెప్పు," మనుటయు నా సిద్ధునకుఁ గలభాషిణి యిట్లనియె.

సీ. "ఓ సిద్ధపురుష! మీ కేసరణిని గొని
చన్న నేమగుఁ దక్కు శంక గలదె?
నీమహత్త్వముఁ గాననిజదాత్మ లే మన్న
నేమి? కన్నమహాత్మ లించుకయును
వేఱొక్కగతిగ భావింపర, మముబోంట్ల
సంస్పర్శమాత్రంబు సమ్మతింప
నుచితంబు గా దంటి, రుచితంబె మఱి నాదు
ప్రాణహానికి నోర్చు టరసి చూడ?

గీ. బలుపలుకు లేల! యింక నా చెలులు గిలులు
నేఁగుదెంచి విఘ్నమొనర్తు రిత మెఱుఁగక
కావునం గొనిపొమ్ము శీఘ్రంబ నీదు
వెనుక నిడికొని నన్ను మద్విభుని కడకు."

అన నియ్యకొని, సిద్ధుండు దా సింగంబునెక్కి, "నన్నుఁ దాఁకకయ, దీనికటివిభాగంబునెక్కి వెనుకమరగొమ్ము నూతగాఁ గొనుచు రాఁగలవే" యనఁ గలభాషిణి "యీ పాటి మీయను గ్రహంబుగలిగియుండ నక్కట! యికనేఁ జనుదేరకుందునే?" యనుచు నవ్వాహనంబునెక్కె.

అప్పుడా యెక్కిరింతసింగం బాకాశమార్గంబువట్టి దవ్వు దవ్వు లరిగి, యొక్క పర్వతాగ్రంబున స్తంభితంబై, యెంత మొత్తినం గదలకున్న, సిద్ధుండు దానిఁ గొన్ని యడుగులుఁదిరుగఁబట్టి ధరణికి డిగఁదోలుకొని వచ్చి యచ్చట నచ్చెలువ తోడ నవరోహణంబు సేసి కేసరిని మేఁతకు విడిచి "యో పడఁతి! యో కలభాషిణి! యీముందఱి నికటంబునందు మృగేంద్ర వాహనయను శక్తి గలదు, తన్మందిరంబుముందఱ నున్న మృగేంద్రంబునకుఁ గ్రిందు మీఁదం జుట్టుపట్టున నెట్టి బెట్టిదంపు

సింగంబులుం జన వెఱచు నిది మఱచి యే నెంత తోలిన మన వాహనం బచటి కెట్లెదురు నడచు? మన మమ్మహాశక్తికి నభివంద నంబు చేసిపోయి గార్యసిద్ధియగు రమ్మనుచు నల్లన తనభల్లూక చర్మకోశంబుతోడి ఖడ్గంబు పుచ్చుకొని సింగంపుబల్లనముఁ బోక యక్కడనయొక్కమఱుంగున డాఁచి యాచపలలోచనను మృ గేంద్రవాహనగుడికిం దోడ్కొని చని తద్బాహ్యమంటపంబున నునిచి "యో కలభాషిణి! చింతిలఁ గావలదు. ఒకించుక సేపులోన నీ శోకమంతయు బుచ్చివైచెద. నాదు పల్కు సిద్ధము, ఇద్దేవి పూజకుఁ బువ్వులు దెచ్చెద"నని పూఁదోఁటకరిగె. అపుడు కడు ముదుసలి యొకతె, కలభాషిణిం జేరంజని యిట్లనియె. "కట కటా! యో లతాంగి! చిలుక, బావురుపిల్లినిఁ జేరినరీతి నీ దురాత్ముఁడగు సిద్ధు నెటనుండి చేరితివి?

ఉ. ఎంతయు వింతచెల్వమున నివ్వన మెల్ల నలంకరించుచుం
గాంతత నొప్పుమేనిపస గన్నులపండువు సేయునిన్ను న
ల్లంతన చూచి దైవ మకటా! దొరకించెనె యిట్టి నిర్దయ
స్వాంతునిచేతి కీ భువనసారము నంచుఁ గడుం గలంగితిన్.

క. ఆ కలుషాత్ముఁడు క్రమ్మఱి
రాకమునుపె తొలఁగిపోవ రాదా యెటకే
నోకూన; యీ మనోజ్ఞత
రాకృతి యేఁజూడ జాల నసిపా ల్గాఁగన్.

గీ. అమ్మ! వినుమింక నొకయించుకంత తడవు
నీ తెరువుఁజూడ నీ పేరు నీ తెఱంగు
నడిగి పరికింప మది యున్న దైనవాఁడు
రాకమును నీవు తొలఁగుట నాకుఁ బ్రియము

శా. నీ కెంతే నితఁడాప్తుఁడో జనకుఁడో నెయ్యంపుఁ దోఁబుట్టువో
నీ కార్యార్థమె పూని తానెచటికేనిం గొంచుఁబోచున్నవాఁ

డో? కాఁగా దిటువంటిప ల్కానక తోడ్తో నింత బెట్టాఁడ నే
నోకాంతామణి! వెఱ్ఱిగా నితని చెయ్వుల్మన్ను వీక్షింపుదున్.

అను పల్కులన్నియు విని కలభాషిణి తన మనంబున

క. "ఈయవ్వవాక్యములు దల
పోయఁగ నా యుల్లమునకుఁ బొందుపడిన య
ట్లై యున్నవి యీ సిద్ధుడు
మాయావియె యొక్కమాట మది నూహింపన్.

గీ. ఇంక నొక్కింతసేపున కెల్లవగపుఁ
బుచ్చివై చెద నని పల్కె నిచ్చటికిని
జేరునపు డది యీయమ చెప్పినట్ల
శక్తి కిడియెడు ననుట నిస్సంశయంబు.

సీ. ప్రజల కందఱకు నాపదలు వాపెడునట్టి
చక్రిపట్టణములో జనన మంది
వారకామిని నయ్యు గౌరవంబున సభ్య
జను లిటు చేరరమ్మనఁగ బ్రదికి
త్రైలోక్యగురుఁడు నారదమౌని ప్రియశిష్య
నిర్విశేషముగ మన్నింప నలరి
జగదీశురాణివాసపుసతుల్ శిక్ష గా
వింపంగ సంగీతవిద్య నేర్చి

గీ. తుద నొకానొక కపటసిద్ధుం డొనర్చు
శక్తిపూజకుఁ బశువై తిఁ జర్చసేయ
నెంతవారికిఁ దప్పింప నెట్లు వచ్చు
బ్రహ్మ దా మున్ను వ్రాసిన వ్రాఁతఫలము.

క. అని మది నడలుచుఁ బ్రియసఖు
లను మొఱఁగుటదలఁచి కడుఁగలంగుచుఁ దెగునే

యనుభావ్య మెంత యంతయు
ననుభవమునఁగాక" యనుచు ననయముఁగుందెన్.

తదనంతరంబ డెందంబు డిందుపఱచుకొని ధైర్యబలంబునఁ గంఠగద్గదిక వారించుచు నా వృద్ధభామినితో నిట్లనియె.

శా. "అమ్మా నీ పలుకెల్ల నెంతయు నిజంబై యిప్డు గాన్పించెనే
నిమ్మాయావిప్రకార మిట్లగుట యూహింపంగ లే కొక్కయ
ర్థమ్మున్ వీని కృపం గడింతునని యత్యంతాశ ప్రేరేఁపఁగా
నిమ్మాడ్కిం దెగి వచ్చితిం దెరువులే దీపాటు దప్పింపఁగాన్.

క. ఎక్కడికిఁ బాఱిపోయెదఁ
జిక్కపడక యేను వీని శీఘ్రగతికి నో
యక్క యిఁక దూరదృష్టియు
నెక్కడు వీనికిని గాంచు నెచ్చట నున్నన్."

విద్యార్థులు: ప్రశ్నలు*

బి. ఏ (1912)

ఈక్రింది పద్యముల యర్థమును మీ మాటలతోఁ బొందికగా వ్రాయునది.

(1) అర్పించు నప్పు డయ్యంగన కెంగేలి
జిగిసొంపు చిత్తంబుం దిగిచి కొనగ
నరసి కన్గొను నప్పు డయ్యింతి కనుఁగవ
పొలపము రాగంబు పొదలఁ జేయ
నన్యులఁ బనిఁబంచు నప్పు డమ్ముద్దియ
పలుకుల తీపు గోర్కులం గెరల్ప
నల్లన యాడెడు నప్పు డక్కొమ్మ వా
తెఱతావి ధైర్యంబుఁ ద్రిప్పిఁకొలుప
మరుఁడు తోడ్తోడఁ దేఁకుపమాలి కదిసి
తూపుగముల క్రొవ్వాఁడిమి సూప నంత
కంతకును నగ్గలంబగు వంతఁ దూలి
పోయెఁ బావకుఁడేమి సెప్పుదు నరేంద్ర.

కుటిలంపుఁ దలపునఁ గొడుకుల రావించి
కద్రువ యిట్లనుఁ గన్ను నీరు

---

* మద్రాసువిశ్వవిద్యాలయమున పరీక్షకులుగా వుంటూ అప్పారావుగారు యిచ్చిన ప్రశ్నా పత్రములలోని ప్రశ్నలను మచ్చుకు కొన్ని యిక్కడ పొందుపరుస్తున్నాను.

తొరగంగ వారలతో నబ్ధి పొంతకు
వినతయు నేనును వేడ్కనరిగి
యచ్చతెల్పునఁ గడు నభిరామ మగు నొక్క
యశ్వంబుఁ గాంచితిమవ్వధూటి
కేవల ధవళంబు నావిని యొద్దార
మునకు నేనదె నల్లఁదనముఁ గంటె
వెనుకదెస నన్న వోదయోఁ గనలి పన్ని
దంబు నఱచితి మోడిన దాస్యవృత్తి
వచ్చు సవతికి నే నెట్లు వరవుడంబు
సేయఁదగుఁ దోక నల్లగాఁజేయరన్న.

(ఎ) పై మొదటిపద్యము తృతీయపాదమున 'పనిపంప్పు డని' 'పనివంచు నప్పుడ'నియుఁ బాఠాంతరములు గనబడు చున్నవి. ఈపాఠభేదములను జర్చించి సిద్ధాంతీకరింపుడు.

(బి) తస్యా మనోహరం రూపం దృష్ట్వా దేవో హుతాశనః
మన్మథేన సమాదిష్టః పత్నీత్వే య తతే మిథః॥

(ఆమె సొగసైన రూపమును జూచి యగ్నిదేవుడు, మన్మథునకు లోబడినవాఁడై యామెను బత్నినిగా గ్రహించు టకు రహస్యమున యత్నించెను.)

ఈ సంస్కృతశ్లోకము పై మొదటిపద్యమునకు మూలము. తఱచుగాఁ దెనుఁగుకావ్యములయందుఁ గన్పట్టు కవితాధర్మ ములు కొన్ని తిక్కన యాంధ్రీకరణమునను నున్నవి. ఆ ధర్మ మును పై మొదటి తెనుఁగుపద్యమునందు సమన్వయించి చూపు నది.

(సి) పై రెండు సీసపద్యములకును గల రచనాభేద మును జూపునది.

(2) అక్కలలను నన్నయకుఁ దరువాతి కవులేల తలఁచు వాడరై రి?మధ్యాక్కఱయందు నన్నయ విరామ మెద్ది నుంచెను?

(3) హేమచంద్రుఁడు మహాకావ్యలక్షణములలో నొక టిగా "సుశ్లిష్ట ముఖ ప్రతిముఖ గర్భ నిర్వహణసంధి సుందరమ్" (A well-knit plot with begining, promotion, hope of success, removal of obstacles and completion) అని చెప్పియున్నాడు. వస్త్వైక కంఠ్యము (Uniy of plot) మనుచరిత్రమునం దెంతవఱకుఁ గలదో చర్చించనది.

(2) "ఔరా గంధర్వుఁడనగు నేను మున్నివరూథినిం గామించి యెన్ని విధంబుల వేడికొనిన నియ్యకొనదయ్యె."

ఈ వాక్యమునందు సూచితమైన కథతో నాటకము నారంభించి, యేకథ పట్టుతోఁ బరిసమాప్తి చేసిన నాటకము నకుఁ గొంత తగినవస్తు (A Dramatic plot) వేర్పడును ?

(3) ఈక్రింది వానిని నాటకరచనలో లోపములనుగా నెన్నుదురు. (a) సామాజికులకుఁ గథాంశములను దెలుపుటయే ప్రయోజనము గాఁగల సంభాషణము. (b) పాత్రస్వభావోన్మీ లనమునకుఁగాని (Development of character) కథానిర్వహ ణమునకుఁగాని (Development of plot) రసపోషణమునకుఁ గాని (Atmosphere)యావశ్యకముగాని యవాంతరవస్తుపాత్ర వర్ణనాదులు(Incidents, characters,description.)

మనుసంభవమున నిట్టివేవేనిఁ గలవా?

(4) "వనిత తనంతఁ దా వలచి వచ్చినఁ జుల్కనగాదె యేరికిన్. (బి)"ఒక్కొకవేళఁ బద్రముఖు లొల్లమి సేయుదురు"

ఇత్యాదిపద్యము. వీనికి పెద్దన కల్పించిన సందర్భమునకును మీ నాటకమందుఁ గల్పించిన సందర్భమునకునుఁ గల తార తమ్య మెద్ది ?

(5) వసుచరిత్రములో నే కథపట్టును (Situation) మను చరిత్రములో నేకథపట్టును మీరు మిక్కిలి రసవంతములని యూహించెదరు? సహేతుకముగాఁ దెల్పునది.

2. స్వరోచి, ఉపరిచరవసువను నామములెట్లు కలిగెను?

(3) మనుసంభవమునందు దేశకాలవిరుద్ధములైన వర్ణనాదులు కలవా? (4) పెద్దన పశుపక్ష్యాదుల స్వభావచేష్టితములు పరీక్షించిన వాఁడగుటకును, మాటలతో రూపరచన (Potraiture) చేయుటయందు సమర్థుఁడనుటకును దృష్టాంతముల నిచ్చునది.

(4) "సాధారణ యన గణిక కళా ధౌ
రేయాత్మ కపట లంపట లీలా
మాధుర్యవిధాయిని దురగాథ
మనోవృత్తి దానిగతిఁ దెలియంగన్"

ఏ మెఱుఁగుల(touches) చే వరూధిని సాధార సామాన్య కంటె (Ordinary heroine who is any body's) అతిరిక్తగాఁ జిత్రింపఁబడినది?

(2) భారతకథలందు ధర్మశాస్త్రవిరుద్ధములైన యాచరణములు కానవచ్చుటకుఁ గారణము లేమై యుండును?

(5) తెనుఁగుకవిత్వమునకుఁ దిక్కనసోమయాజికాలము నుండి రామరాజభూషణుని కాలమువఱకుఁ గలుగుచు వచ్చిన మార్పుల నడిమిత్రోవను శ్రీనాథుఁడుండెనని చూపునది.

2. "సాధ్యమైనపట్ల నెల్లనిట్లు దేవునకేని గొప్పవారికేని యీ భుజంగత్వముఁ గల్పించుట యీకవి (శ్రీనాథుని)యొక్క-గొప్పలోపము" ఇయ్యది యీకవి లోపమా లేక యీకాలపుఁ గవుల పరిపాటియా?

(6) అర్థానుస్వారముసంజ్ఞగాఁగల ధ్వనులిపుడు గ్రాంథిక భాషలో నున్నవా? ఖండబిందు సంజ్ఞవలన ప్రయోజనము లెవ్వి? ఈ సంజ్ఞ ప్రాచీన శాసనములయందుఁ గానరామికి కారణమేమై యుండును? 2 తెనుఁగుశబ్దము తద్భవమా? (3) తెనుఁగుగ్రాంథికభాష యెటులుగల్పితమైయుండవచ్చును?

* * *

బి. ఏ, 1915 సెకండుపేపరు. తెలుగుభాషాచరిత్రము, సాహిత్యము.

(i) Estimate the value of Nannichoda's Kumara Sambhavamu in a history of Telugu language and Literature. Account for the oblivion into which the poem passed until it was printed. (ii) To what extent did historical conditions influence the history of Telugu Literature ?

(iv) Mention some non - literary grammatical forms which were current in polite speech in the time of Tikkana Somayaji. (b) Discuss the conditions which determined the affiliation of non-literary spoken forms into the poetic dialect before the days of English influence (c) Did Rao Bahadur Viresalingam Pantulu garu reform the poetic dialect ? If so, was the reform based on any general principles ?

(v) From what sources did polite spoken Telugu derive its Tadbhava words? (b) In what department

of life did the language of the Mussalman conquerors of the Deccan influence Telugu ? Describe the process by which English words have displaced or are displacing Telugu and Mussalman words.

* * *

ఎం. ఏ 1912 పాఠ్యగ్రంథాలు

(1) న చాతి రసతో వస్తుదూరం విచ్ఛిన్నతాం నమేత్, రసం వా న తిరోదధ్యాద్వస్త్వలంకారలక్షణైః- Sahityasarasangraha. (The action should not be long interrupted by the elaboration of Rasa. Nor should the Rasa be thrown into the back ground by over crowding action and embellishments.)

(ఎ) ఈ లక్షణము మల్లికామారుతమున నెంతవఱకు పట్టినది?

(బి) వసుచరిత్ర యయాతి చరిత్రలయందు నాటకలక్షణము లేమయిన నున్న యెడలఁ దెలుపుడు.

(2) సంస్కృతనాటకములందుఁ బ్రాకృతములవలెఁ దెనుఁగు నాటకములందుఁ దెనుగు వ్యావహారిక భాషాభేదములఁ బ్రయోగింపఁ గూడునో కూడదో చర్చింపుడు.

(ఎ) సంస్కృతనాటకములఁ దెనిగించుటలోఁ దత్సమప్రయోగమే నిర్ణయములనైన ననుసరించినదా? ఎట్టి నియమము లావశ్యకములు?

(బి) సంస్కృతప్రాకృతవైయాకరణులును నాలంకారికులును గ్రామ్యశబ్దము నెట్లు సిద్ధాంతము సేసిరి? ప్రాచీనాంధ్ర లాక్షణికుల నిర్వచన మెట్లు? దీనికిని దానికిని గల వాటి దెల్పినది.

(3) హేమచంద్రుడు తన కావ్యానుశాసనములో మహాకవులు సుకుమారులను బురుషార్థములందుఁ బ్రవర్తింపఁజేయుటకుఁ గావ్యముల రచింతురనియు కవిశక్తిఖ్యాపనమాత్రములగు యమకాదిశబ్దచిత్రములు కావ్య వైరస్య హేతువులై పురుషార్థోపదేశమున కుపయోగముకావనియు, సరిత్పర్వతాది వర్ణనములు వస్తువృత్తిచే రసభంగహేతువులనియు వ్రాసెను. ఈ యభిప్రాయమునననుసరించి సామాన్యముగా నాంధ్ర ప్రబంధములయొక్కయు విశేషముగా వసుచరిత్రము యొక్కయు విలువనెన్నుఁనది. (ఎ) ప్రబంధములలో సరి దద్రికాననాదుల వర్ణనమెంతవఱ కుచితముగ నుండును? (బి) తఱచుగాఁ బ్రబంధములలో నే యే పట్టుల నే రసమునకుఁ బోషకముగా వసంత ఋతువు వర్ణింపబడినది? (సి) విష్ణుచిత్తీయమునందలి వసంతర్తు వర్ణనములో స్వభావానుసారముగా నున్నట్టియుఁ బ్రతిమాకల్పనోపయోగముగా నున్నట్టియు (Which help to form a mental picture) భాగములనెత్తి తేటమాటలతో వ్రాయునది.

(4) తల్లికోటయుద్ధమున విజయనగరరాజ్యమునకుఁ గలిగిన విప్లవము వసుచరిత్రమునందు స్మరింపఁబడెనా?

(5) (a) పిలిచి పొన్నికంటి తెలగన్న నీచేయు
నచ్చతెనుఁగుఁ గబ్బ మన్ని యెడల
మించి వెలయు.

(b) అరబి పారసి గుజరాతి యూరె మచ్చ
తెనుఁగు కన్నోజి మొదలుగాఁ దెలిసి వ్రాయ
దారి గన్నట్టివాడు.

మొదటి వాక్యఖండములో నచ్చ తెనుఁగను మాట కర్థమేమి ? ఆ యర్థము సరియా ? రెండవ వాక్యఖండములో

నచ్చుయను మాటను గవియే యర్థమునను బ్రయోగించియుం డును? అప్పకవి చెప్పిన తెలుగుఁ మఱుఁగులు, ప్రాఁదెనుఁగులు నెట్టివి. (c) అచ్చ తెనుఁగునకును దేశ్యమునకును గలభేదము కేతన యేరీతిని జెప్పినాడు; సంస్కృత ప్రాకృత లాక్షణికులు దేశ్యశబ్దమున కిచ్చిన యర్థములకును గేతన యిచ్చిన యర్థము నకు సంబంధము కలదా?

(D) క॥ తెనుఁగునను మాఱుపేర్లి డి
పెనఁచిన వినఁగూడదనుచు బిరుదులుఁ బేళ్ళన్
మును వేల్పు బాసలెం బడి
మనిచెదఁగాదనకుఁ డయ్య యుల్లము లందున్.

ఏ వాక్యదోషములు కలుగునను భీతిచేత తెలగన తన ప్రతిజ్ఞనీ మట్టుకు సడలించెను. తెనుఁగు భాషలో విపులముగాఁ జేరియున్న సంస్కృతపదములను వర్జించి తెలగన యా దోషము లనుఁ దప్పించుకొనగలిగెనా?

సాహిత్య లేఖలు* : నాటక గోష్ఠి

ఫోర్టు విజయనగరం
11 మార్చి 1909

ప్రియమైన సుబ్రహ్మణ్యం +

నువ్వు పరీక్ష ప్యాసయావని నేనెంతో ఆనందించాను. మదరాసులో వుండగా నీకు జబ్బుచేసిందా నాఆందోళన అంతా యింతాకాదు. పరీక్షల నాటికి నిమ్మళిస్తుందో నిమ్మళించదో నని

---

* ఇవి శ్రీ వంగోలు ముని సుబ్రహ్మణ్యము గారికి మహాకవి వ్రాసిన లేఖలు. మహాకవిని సంస్మరిస్తూ శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు 1936 ఫిబ్రవరి 27 వ తేదీన హిందూ దినపత్రికలో వ్రాసిన వ్యాసం, జిజ్ఞాసా పరులు చదువతగ్గది. "మనకు పోస్టుద్వారా, పాఠాలనుచెప్పే సంస్థలు కొన్ని వున్నవి. అలాగ పాఠాలను నేర్చుకున్నవారిలో నేనొకడిని. విజయనగరం, మద్రాసు, ఉదకమండలముల నుంచి అప్పారావు పంతులు గారు, తమ లేఖల ద్వారా, అనేకవిషయాలను నాకు బోధపరుస్తూ వుండేవారు."

+ శ్రీ వంగోలు ముని సుబ్రహ్మణ్యంగారు: 1886 అక్టోబరు 2 వ తేదీన నెల్లూరుజిల్లా నాయుడుపేటలో జననం. 1903 లో వంగోలులో మెట్రిక్యులేషన్ ప్యాసయి ఉన్నత విద్యాభ్యాసంకోసం 1904 లో విజయ నగరం వెళ్లి 1908 వరకు అక్కడ చదివి పట్టభద్రులయారు. వారికి 1906 లో మహాకవితో పరిచయభాగ్యం లభించింది. 1909 జనవరి నుంచి ఆరునెలలవరకు వారి స్వస్థలమైన నెల్లూరులో ఉపాధ్యాయులుగావుండి

భయపడిపోయాను. మరి పరీక్షలంటే లేనిపోని బెడద. చికాకు. ప్రాణాంతకం. ఇవి ఎంత బాధాకరమైనవంటే పరీక్షలు ప్యాస యామని చెవిని పడీపడగానే తమ నెత్తికెత్తిన బరువు దింపుకు న్నట్లు యువకులు 'ఫీ'లవుతారు. వాళ్ళప్రాణాలు తెరిపిన పడ తాయి. పరీక్షలంటే నాకు పరమఅసహ్యం.

నామీద * గౌరవంకొద్దీ నువ్వలాగ నీ ఉత్తరంలో వ్రాశావు. నీ అభిమానానికి నా ధన్యవాదాలు. నాతో కలిసి

అనంతరం మూడేళ్ళకాలం కాకినాడ కళాశాలలో ఇంగ్లీషుట్యూటరుగా పనిచేశారు. 1912 నుంచి న్యాయవాదులుగా వంగోలులోవుంటున్నారు. సంస్కృత ఆంధ్ర ఆంగ్లభాషలలో మంచి పరిచయమున్న యువకునిగా ఆరోజులలోనే వీరిని పండితులు మెచ్చుకునేవారు.

"ఆ రోజులలో బి. ఏ. పరీక్షకు మద్రాసు పోవలసివుండెను. నేను మద్రాసు వెళ్ళియుండి విశేషజబ్బునపడి మహారాణిసర్కారు అడ్మిరాలిటి హౌస్‌లో వున్నారని తెలిసి, పోస్టుకార్డు వ్రాయగా వెంటనే నన్ను అక్కడికివచ్చి కనపడమని పంతులుగారు నాకు ప్రత్యుత్తరము వ్రాసిరి. నేను అడ్మిరాలిటి హౌసుకు వెళ్లి రెండుదినములక్కడ పంతులుగారితో నుంటిని. నాకు కావలసిన వైద్యము చేయించి ఆయన నన్ను మోటారుకారులో తీసుకొనివచ్చి నేనుండు స్టూడెంట్సుహోములో వదలిరి. అడ్మిరాలిటి హౌసులోనుంచి బయలువెడలునపుడు ఆయన తన సందుకపెట్టెతీసి అందుండిన పైకమంతయు నాకిచ్చిరి. అదినేను లెక్క బెట్టగా యనభై రూపాయలుండెను. ఇట్లు పంతులవారి ఔదార్యమువల్లను నాయందలి అఖండ ప్రేమాతిశయమువల్లను నేను బి. ఏ; పరీక్ష ప్యాసు అయితిని." - శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంగారు వ్రాసిన తెలుగువ్యాసములోని కొన్ని పంక్తులు.

* నేను పంతులువారివద్ద జేరిన వారముదినములకే వారికి నాయందు విశేషప్రేమ గలిగిన సూచనలు నాకగుపడినవి. నాకును వారి యందు భక్తివిశ్వాసములు బాగుగ అంకురించినవి. కొలదికాలమునకే

మెలసి మసలడంవల్ల నా సాంగత్యఫలితంగా నీకు సారస్వతాభిరుచీ అభినివేశమూ ఉత్సాహమూ కలిగాయని నువ్వు చెబుతున్నావు. సరే సంతోషం. అయితే వొక్కమాట. నీతోపరిచయం, కలగడంవలన రానున్నతరంలో యువకులు మాకన్న ఎక్కువ సాహిత్యకృషి చేయగలరన్న విశ్వాసం నాకు కుదిరింది. యువకులపట్ల ఆప్యాయమూ అభిమానమూ కలిగాయి. నీ పరిచయంవల్ల మళ్ళీ నా స్వయంవ్యక్తిత్వాన్ని నేను పొంద

నేను వారిపిల్లలతో సమానుడనై తిని. వారును వారింటికివచ్చు వారందరును నట్లే నన్ను పరిగణించియుండిరి. గుర్రపుబండిమీద వారెక్కడికైన వెళ్ళునపుడు నేనుగూడ బోవుచుంటిని."

• శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంగారికి మహాకవితో కలిగిన పరిచయం వారి వాక్యాలలోనే: "1906 వ సంవత్సరములో ప్రయివేటుగా ఎఫ్. ఏ చదువుచు మాతండ్రిగారి బలవంతముమీద నేను విజయనగరంసంస్థానము ఆఫీసులో నెలకు పది రూపాయిలు జీతంమీద గుమాస్తాగా నుంటిని; అట్టిసమయములో మాతండ్రిగారు వకనాడు నన్ను శ్రీ అప్పారావు పంతులవారివద్దకు దీసికొనిపోయి నాసంగతి వారితో ముచ్చటించగా వారు నన్ను సంస్థానం ఆఫీసుకు పోవుట మానివేసి ప్రతిదినం ఉదయం ఏడుగంటలనుండి పదిగంటలవరకు తమ ఇంటివద్దనుండి వారుజెప్పిన పని జేయుచుండుమని నాకు జెప్పిరి. పదిరూపాయలకు గుమాస్తాగా నుండుట చాల అవమానకరమని యెంచిన నాకు పంతులవారి ఇంట పని చేయుట విశేషసంతోషదాయకమయ్యెను. ఆ మరునాటినుండియు నేను ఉదయం ఏడుగంటలకు అప్పారావుపంతులవారి ఇంట హాజరగుచుంటిని. వారివద్ద తెలుగుసంస్కృత గ్రంథములను మనదేశమందలి శిలాశాసనముల రికార్డులుగల ఎపిగ్రాఫికా ఇండికా ఇండియన్ యాంటిక్వేరీ నెల్లూరుజిల్లా శాసనములు మున్నగునవిన్నీ మూడునాలుగు బీరువాల గ్రంథములున్నూ వుండెడివి. విజయనగర సంస్థానమునకు చెందిన శాసనములును, విజయనగరరాజుల బంధువుల వంశవివరములను తెలుపు

గలిగాను. నా వొంట్లో కులాసాగా వుందని ఆరోగ్యం చక్కగా వుందని దర్బారురాజకీయాలను దూర దూరంగా వుంచగలుగు తున్నానని తెలిస్తే నువ్వు ఆనందిస్తావుకదూ!

కన్యాశుల్కంనాటకాన్ని చాలామటుకు మార్చివేశాను. మూడు అంకాలు ప్రెస్సుకు వెళ్ళినతరవాత నాటకంలోని వొకపాత్రపట్ల నాకుగల దృక్పథాన్ని మార్చుకోవలసి వచ్చింది. నువ్వు మళ్ళీ మదరాసు వెళ్ళినపుడు శ్రీ జి. రామస్వామిచెట్టిని కలుసుకుని నా నాటకం త్వరగా అచ్చు అయేటట్టు చూడమని చెప్పు. ఇప్పటికే అనుకోనంత ఆలస్యమయింది. మా మేనల్లుడు

కొన్ని పద్యకావ్యములు వచనగ్రంథములుగూడ నుండెడివి. ఈగ్రంథము లన్నియు నేనుజదివి అందలి వంశములు వివరముగవ్రాసి అందలి పద్య ములను ఇంగ్లీషుతర్జుమా జేయుటయు అవన్నియు అచ్చొత్తించుటయు నాపనిగ నిర్ణయింపబడెను. ఇదిగాక ఆంధ్రకవులు వ్రాసిన ప్రబంధకావ్య ములలోని ప్రథమాశ్వాసములలో కృతిపతియొక్కయు కృతికర్త యొక్కయు వంశావళులు దెలుపు పద్యములు దీసి అందుండు చారిత్రక విషయముల విడదీసి శిలాశాసనములలోని రాజుల మంత్రుల జీవితకాల ముల ఆధారమువల్ల ఆంధ్రకవుల, వారిపోషకుల కాలనిర్ణయము జేయ వలసియుండెను. అప్పారావుపంతులుగారు నాకు మార్గముజూపి పనులు ప్రారంభింపజేసి వదలివేసినంతనే నేనీపనులన్నియు కడుత్వరితముగ పూర్తిచేయుచుంటిని. ఆయన నియమించిన పనులు రేయింబవళ్లు జేయు టకు నాకు యుత్సాహముగ నుండెను. ఈ విధముగ మేముజేసిన కాల నిర్ణయమునకును అప్పటికిముందే శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు గారు వ్రాసియుండు కవులచరిత్రలోని కాలనిర్ణయమునకును గొంత భేద భావము లుండెను. ఆయనకు ఆంధ్రకవులచరిత్రనువ్రాసి ప్రచురించవలె నని ఆశయమైయుండెను."

శ్రీ పోతరాజు నరసింహం లేడూ, కాస్త శ్రద్ధతీసుకోమని అత
నికి ఉత్తరం వ్రాశాను. కాని అతను జవాబు వ్రాయలేదు.

తెలుగువ్యాకరణం వ్రాయడానికి ఉపక్రమించాను.
నెల్లూరు జిల్లా వ్యావహారిక భాషావ్యాకరణం నాకు అవసరం.
నెల్లూరుజిల్లా వాడుక భాషాపదాలు, ముఖ్యంగా క్రియలు,
క్రియాభేదాలు విశేష్యములలోని రూపభేదాలు తెలిపే ఒక
పట్టికను తయారుచేసి నాకు పంపించగలవూ?

మహాభారతంలోనివ్యాకరణవిరుద్ధప్రయోగాలనుగురించి
తిక్కనసోమయాజిని గురించి అచ్చయిన * 'అముద్రితగ్రంథ
చింతామణి' సంచిక కాపీలు, నీకు దొరికినట్లయితే వాటినిపంపు.
కీ. శే పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు నాకు స్నేహితులు. తిక్కన
వంశీకులను గురించి, కొట్టరువుగ్రామం మొదలైనవాటిని
గురించి ఆయన వ్రాశారు.

ఈసారి ఉత్తరంలో విపులంగా అన్నీ వ్రాస్తాను.

ప్రేమాభిమానాలతో.

---

* 1885 వ సంవత్సరమున సుప్రసిద్ధపండితులు శ్రీ పూండ్ల రామ
కృష్ణయ్యగారి సంపాదకత్వాన నెల్లూరులో ప్రారంభమయిన సాహిత్య
మాసపత్రిక. శ్రీ ఒడయరు వీరనాగయ్యగారు మొదట శ్రీరామకృష్ణయ్య
గారితో సహకరిస్తూ తామూ సంపాదకులుగా వుండిరి కాని తరవాత వారు
విరమించారు. ఛందోవ్యాకరణాలంకారశాస్త్రవిచారణ, సమస్యాపూరణము,
వసుచరిత్ర మనుచరిత్రాది ప్రాచీనకావ్యాలలోని కఠినపద్యాలకు అర్థ
నిర్ణయం, భిన్నప్రతులలోవుండే పాఠాంతరములను పరిశీలించి కవి
హృదయనిర్ధారణం, పూర్వపైయ్యాకరణులమతాన్ని అనుసరించి
లక్షణవిరుద్ధమైన శబ్దసమాసాలకు ఆక్షేపణ, పూర్వపక్షసిద్ధాంతములు,
నాడు వెలువడే కావ్యాలపై విమర్శనము, కవినిర్ణయములు ఇత్యాది

ఎక్కహిల్ హౌస్
ఉదకమండలం *
7 మే 1909

ప్రియమైన ముని సుబ్రహ్మణ్యాం,

నీభోగట్టాలేవీ నాకు తెలియడంలేదు. ఇన్నాళ్లూ ఎక్కడవున్నట్టు, నువ్వు ఏంచేస్తున్నట్టు? తరుచు నేను నీకు ఉత్తరాలు రాయడంలేదంటే కారణం నాకు రాయాలని లేక కాదు; బొత్తిగా వోపికలేక.

'కన్యాశుల్కం' యిప్పటికి నూటయాభై రెండు పేజీలు అచ్చయింది, చిన్నక్షరాలలో ముద్రించినా రెండువందల పేజీలు

విషయాలపై వ్యాసాలను అచ్చువేయిస్తూ శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారు ఈ పత్రికద్వారా యెన్నదగిన సాహిత్యసేవచేశారు. అముద్రిత ప్రాచీన గ్రంథాలను సేకరించి వాటిని యితరప్రతులతో తైపారువేసి దోషాలను సరిదిద్ది పరిష్కరించి అచ్చువేయడం 'అముద్రితగ్రంథచింతామణి' ఆశయం. పండితకవులు శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి, వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రభృతులు ఈ పత్రికలో తమ రచనలను ప్రకటిస్తూ వుండేవారు.

* స్వత్ససిద్ధముగా మహాకవి అర్భకులు. శీతోష్ణపరిస్థితులప్రభావానికి ఆయన శరీరం ప్రతిచలిస్తూ వుండేది. సాధారణంగా వీచే గాలిసైతం ఆయనకు పడేదికాదు. గాలి వొంటికి తగలకుండా గొడుగును అడ్డంపెట్టుకుంటూ వుండేవారు. వొంట్లోని సత్తువ కూడబెట్టుకోవడంకోసం వేసవి కాలాల్లో విజయనగరం రాజకుటుంబీకులతో ఉదకమండలం వెళ్లేవారు. కొండుభట్టీయము మొదలైనవి ఆయన ఉదకమండలంలో వున్నప్పుడు వ్రాశారు.

దాచేటట్టు వుంది. బిడియమనేది అడ్డువస్తున్నమాట నిజమే అయినా కన్యాశుల్కం గొప్పరచనగా రూపొందించానని నేను అనుకుంటున్నాను. నాటకం చదివి నాకునేనే ముగ్ధుణ్ణయాను. అదే దీనికున్న గీటురాయి. మొదటికూర్పుకంటె రెండవకూర్పు నామనోభావాలను ఆలోచనలనుసమగ్రంగా వ్యక్తం చేస్తున్నది. తొలికూర్పు అలాగకాక, పై మెరుగులనే ప్రతిబింబించింది.

ఇంతవరకూ అచ్చయిన ఫారాలను నీకు పంపమని నా నాటకముద్రాపకులకు రాశాను. దయవుంచి జాగ్రత్తగా వాటిని చదువు, నీ స్నేహితులకు చదివి వినిపించు. నాటకంలో వొక దానికొకటి అతకని విషయాలు అసంగతాలు ఏవైనావున్నట్లు నీకుతోస్తే, వాటిని వెంటనే నాదృష్టికి తీసుకురా. అందులో ఏయే మాండలికపదాలు నెల్లూరుజిల్లా ప్రజలకు అర్థంకావో ఆ పదాల దిగువను గీతగీసి గుర్తు పెట్టితివా, నాటకం చివర వాటి అర్థాలను వివరిస్తూ వొకపట్టిక చేరుస్తాను.

శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రిగారి 'ప్రతాపరుద్రీయము'వంటి కొన్ని నాటకాలలో కవితాప్రౌఢిమా కల్పనాచాతుర్యమూ లోపించకపోయినా ప్రస్తుతం తెలుగున వెలువడుతున్న నాటకాలన్నీ వొట్టి డొళ్ళసరుకులు. చివరకు ప్రతాపరుద్రీయంలో సైతం పేజీలకు పేజీలు ఎన్నితిప్పినా అవి నాటకకథాగ

"విపరీతమైన బడలిక ఆయాసం నాకు బాల్యంనుంచీ వున్నదే. నాశరీరతత్వమే అంతఅనిపించేది. చాలా బక్కపల్చటి మనిషిని. కాని నేను కావించేకృషి మేధోసంబంధమైన కార్యాచరణా అత్యధికం. నేనింతకృషి ఎలాచేస్తున్నానా అని నామిత్రులకే కాదు, నాకే ఆశ్చర్యంగా వుండేది. ఎప్పుడూ పక్కమీద అలావాలి విశ్రాంతి తీసుకోవాలనిపించేది" చూ. మహాకవి డైరీలు : పేజీ 260.

విస్తరణకు పాత్రల పెరుగుదలకు ఉపకరించవు. అయితే యీ నాటకంలో నాకు బాగా నచ్చిన వొక లక్షణంమాత్రం వుంది. మనదేశచరిత్రలో గుండెలను కదిలించే వృత్తాంతాన్నొకదాన్ని తీసుకుని దానిని నాటకంగా వెలయించేటపుడు యీ కవి సాహిత్యాత్మక దేశభక్తిపూరిత కాల్పనిక వాతావరణాన్ని సృష్టించుకొని దానిని నేర్పుతో జయప్రదం చేశాడు. కాని నాటకంలోని చారిత్రకచిత్రీకరణమటుకు కేవలం అభూతకల్పన; అసంభావితవిషయాలు సారస్వతకట్టుబాట్లను లైసెన్సును అతిక్రమిస్తున్నాయి. నువ్వు 'ప్రతాపరుద్రీయం' చదివే వుంటావు; కనక దానినిగురించి ప్రస్తావించాను.

శ్రీ వీరేశలింగం, చిలకమర్తి రచించిననాటకాలను నువ్వు చదివివున్నట్లయితే, వాటిమీదనో, లేక నాకు తెలిసిన తదితర నాటకాలనుగురించో కాదా నువ్వుచదివే నాటకాలను నాకొక్కొక్కప్రతిచొప్పున పంపినట్లయితే వాటినో పరామర్శిస్తూ నీకు నాటకరచనాశిల్పం అవగతమయ్యేందుకు చిన్న చిన్న సమీక్షలు వ్రాసి పంపిస్తూవుంటాను.

పి. యస్: నాన్నగారెలా వున్నారు? ఆయనకు నా 'ప్రణామాలు'

ఎక్కా హిల్ హౌస్
ఉదకమండలం
17 మే 1909

ప్రియమైన ముని సుబ్రహ్మణ్యాం,

నీ ఉత్తరం అందింది. సంతోషం. ఇంగ్లీషుభాషపై నీకు సిద్ధించిన అధికారానికి, నీ విమర్శనశక్తికి నాకుఆశ్చర్యంవేసింది.

విమర్శకు అవసరమైన ఆలంకారికపదస్వరూపం నీకు చక్కగా అవగతమయింది. ఈవిషయమై నీకు నేను బోధపరిచేది ఆట్టే వుండదనుకుంటాను. కన్యాశుల్కంమీద వొక సమీక్ష వ్రాయి *. అది ఏదో వొక మద్రాసు దినపత్రికలో అచ్చుఅయ్యేటట్టు చూస్తాను. నాటకం వెలువడినవెంటనే నీకుకొన్ని ప్రతులు పంపమని నా పుస్తకవిక్రేతలు మెస్సర్స్ వి. రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ కో, ఎస్ప్లనేడ్‌కు వ్రాస్తాను. [ప్రొప్రయిటరు మిస్టర్ వి. వేంకటేశ్వర్లు మంచి సాహితీపరుడు; ఆయనతో నువ్వు తప్పక పరిచయం చేసుకోవాలి] కన్యాశుల్కము ప్రతులు అందగానే కొన్నిటిని స్నేహితులకు బహూకరిద్దువు గాని; మిగతావాటిని స్థానికపుస్తకవిక్రేతలద్వారా అమ్మించే ఏర్పాటుచేయగలవనుకుంటాను. 'నీలగిరిపాటలు' కన్యాశుల్కము పీఠిక నిన్ననే నీకు పంపించాను. నువ్వుకనక సమీక్షించేటట్లయితే పాటల్ని దృష్టిలో పెట్టుకో. ఏమంటావా నాకు గ్రాంథికం వ్రాయడంచేతకాక కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని వాడుకభాషలో వ్రాశానని శ్రీ కొక్కొండవేంకటరత్నంపంతులు కోవకుచెందిన పండితులు అంటే అనవచ్చును.

తెలుగు వ్యాకరణం వ్రాతామనుకున్నానా ఆరంభించిన పని అలాగునే నిద్రపోతూ వుంది. నేనుచేయవలసినపని ఎంతైనా వుంది. ఆరోగ్యంమటుకు బాగుండడంలేదు. నువ్వు నాకు

* "వారి ఆజ్ఞానుసారము కన్యాశుల్కనాటకమునకు నీలగిరిపాటలకునుగూడ నేను 1909-1910 సంవత్సరములో విమర్శలు వ్రాసియుంటిని. హిందూపత్రికలో ప్రచురణ అయ్యేనుగాని కాపీ యిప్పుడు నావద్దలేదు." శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంగారి వాక్యాలు.

చేదోడువాదోడుగా వుండాలని నా కోరిక. జీవితంలో యేవృత్తి స్వీకరించడమనే కదా నీప్రశ్న? నీకు సాహిత్యకృషే, తగినదని నాసలహా. నే ననుకుంటున్న సారస్వతకృషి ఏమౌతుందో చూడ నీయి; అదే కనక ఫలించి వ్యాపారంగా రూపొంది పంటముఖానికి వస్తే నువ్వూ నాతోపాటు వుందువుగాని; నాసహచరునిగానిన్ను నేను తీసుకుంటాను. అందాకా అక్కడనే అంటిపెట్టుకునివుండు. నా మిత్రులు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులు 'రిప్పన్సు హిందూహైస్కూలు'ను తమ మేనేజిమెంటులోనికి తీసుకోవాలని తలపోస్తున్నారు. ఆయనే కనక అది తీసుకుంటే నీకందులో స్థానం లభించగలదని వాగ్దానం చేస్తున్నాను. రిప్పన్సు హైస్కూలును ఆధునికపద్ధతులలో నిర్వహించి దానిఫలితం ఏమిటో చూడాలని రామమూర్తి పంతులు ఆశయం. అందువల్ల నీకు ఆ స్కూలులో పనిచేయడం చాలా ఆహ్లాదకరంగా వుంటుంది. విజయనగరంలో నువ్వుంటే మనంచేయలేని పనంటూ యేదీ వుండదని నానమ్మకం. స్కూళ్ళయినస్పెక్టరూ సిండికేటుమెంబర్లలోని మనదేశస్థులూ మనకు సహాయపడతారు. మనమంతట మనమే సహాయం చేసుకోగలమని నా అభిప్రాయం.

పి. యస్: చిలకమర్తి 'పారిజాతాపహరణం'వొకకాపీ పంపించు.

*　　　*　　　*

ఎక్కాహిల్ హౌస్
ఉదకమండలం
21 మే 1909

ప్రియమైన సుబ్రహ్మణ్యాం,

'పదములపట్టిక'ను పంపినందుకు నీకనేక ధన్యవాదాలు. మీనాన్నగారు అమ్మగారు క్షేమంగా వున్నారని తెలుసుకొని

చాలా ఆనందించాను. మీనాన్నగారికి నాప్రణామాలను తెలియ చేయవలసినదిగా కోరుతున్నాను.

నా నాటకం నీకు నచ్చినందుకు సంతోషం. నీ అభిప్రాయానికి నేను విలవయిస్తాను. నువ్వుపంపిన 'ఫారాలను' చదివాను*. మళ్లీ మళ్లీ చదవాలని మనసు పుట్టింది. చదవతగ్గ కావ్యానికి అదే నిజమైన పరీక్ష. విస్మయకారణాలయిన లక్షణాలను చూసి యే రచయితా ముగ్ధుడు కాడు. రచయితకొక పుస్తకం నిజంగా బాగుందీ అంటే అది అక్షరాలా సొగసుగా వుందని, దానర్థం. 'కన్యాశుల్కం' నాటకంలో నిజమే మీనాక్షి కనిపించే దృశ్యాలు అంత నీతిదాయకమైనవీ ఉపదేశకమైనవీ కావు. అయితే వొకమాట, మాటవరసకి షేక్స్పియరు నాటకాలలోంచి నీకు కొన్నిదృష్టాంతాలను చూపిస్తాను. నాలుగహెన్రీ అయిదవహెన్రీ మెర్రీవైవ్స్ అనే నాటకాలలో తటస్థపడే డాల్‌షీర్‌షీట్ మైసెస్ట్రెస్ డేమ్‌క్విక్లీ మొదలైనపాత్రలు సర్ జాన్‌ఫాల్‌స్టాఫ్‌తో వొక కూటమిగా యేర్పడి యెంతోఆసక్తిని కలిగిస్తాయి. ఈ పాత్రలలో యేదీ

* కన్యాశుల్కము ఫారాలు: "నేను నెల్లూరులో ఉపాధ్యాయుడుగనుండుకాలములో అనగా 1909 వ సంవత్సరములో ప్రూఫునాకంపబడియుండెను. నేను జూచి పంపియుంటిని"

, కొన్ని సందర్భములలో పంతులవారికిని నాకును భేదాభిప్రాయములు గలిగి ఉత్తరప్రత్యుత్తరములద్వారా చర్చ జరిగియుండెను. మీనాక్షియను బాల్యవితంతువును మధురవాణియను వేశ్యయు గనపడు నాటకరంగములు ఔచిత్యవ్యతిరేకములనియు నైతికవిరుద్ధ ప్రయోజనకారులనియు ఆ ప్రదర్శనములు యువతీ యువకులకు శ్రేయోదాయకములు గావనియు విమర్శించియుంటిని." —శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంగారు.

ఉజ్జ్వల నైతికశక్తి కలది కాదు. వీరిలో ఎవరికీ మర్యాదా మప్పితమూ వున్నట్లు కనిపించదు. కాని అవినీతిపరుడూ కుటిలుడూ అయిన ఫాల్‌స్టాఫ్, షేక్స్పియర్ పద్ధతిహాస్యానికి శిఖరాగ్రం వలె ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నాడు. నాకు సమంగా జ్ఞాపకమున్నట్లయితే ఆట్వే అనే నాటకకర్త అనుకుంటాను, 'వెన్నిస్ ప్రిజర్వుడ" నే తన నాటకంలో విసిగెత్తించే వొక రంగాన్ని సృష్టించాడు. అందులో వొకానొక ఉన్నతప్రభుత్వోద్యోగి అతినీచమైన వొక వుంపుడుకత్తెముందు పరువు పోగొట్టుకుని తననుతానే క్షూణత పరుచుకుంటాడు.

వాస్తవికరచన అనే దానిని కళానైపుణ్యంతో ఎంత ఆదర్శపూరితం చేసినప్పటికీ, విధిగా అది కొన్ని లక్షణాలను ప్రస్ఫుటీకరింపక తప్పదు. వాస్తవికరచనాపద్ధతికి నైతికభావాలను గురించిన ఆక్షేపణ కొంతవరకు వ్యక్తుల స్వభావాలనుబట్టి పర్పడుతుంది.

మీ పినతండ్రి కుమారుడు శ్రీ పట్టాభి రామమూర్తి సాంగత్య ఫలితంగా నీకు అవినీతి అంటే పరమ అసహ్యాం. సాని పిల్ల నిన్ను షాక్ చేస్తుంది. నీతిపై నీకుగల సున్నితమైన అభిప్రాయానికి నిన్ను నేను అభినందిస్తున్నాను. అందువల్ల యీ సమస్యను సాకల్యంగా నీతో నేను చర్చించదలచుకో లేదు. నువ్వు నీ వయస్సుకు మించిన జ్ఞానవంతుడివి.

కవితాన్యాయం నిన్న మొన్నటిలాగ నేడులేదు. మానవ జీవితాన్ని నేను చిత్రిస్తాను. చిత్రిస్తూ కళా నైపుణ్యంతో ఆదర్శపూరితం చేస్తానే అనుకో. కవితాకళకు నేను వొదిగి వుండవలసిన వాడినే అయినా మానవ సమాజంపట్లనాకొక మహా

త్తరమైనబాధ్యత వుంది. కనుక పాఠకులు నన్నొక ప్రశ్న అడగవచ్చును. నేను వొకదోషాన్ని దుర్నడతను ఆకర్ష వంతం చేశానా ? చేయలేదనే భావిస్తున్నాను. కన్యాశుల్కం మొదటి కూర్పులో మధురవాణి వర్ణింపరాని హేయమైన నడవడిక గలది: ఆ పాత్రకు ఎట్టి వన్నెచిన్నెలూ లేవు. నాటకం రచిస్తున్నకొద్దీ మధురవాణి పాత్రమీద నాకున్న దృక్పథం మారుతూ వచ్చింది. అందువల్ల, పరస్పర విరుద్ధ లక్షణాలు వాటంతటవి వచ్చి పడినవేమే నాకు తెలియదు.

అయితే మానవ స్వభావంలోనే పరస్పరవైరుధ్యం వున్నది కనుక దీనిని గణుతింప నక్కరలేదు. మధురవాణిపాత్ర అంటే నాకు నేనే ముచ్చట పడుతున్నాను. కనుక ఆమెను చివరి అంకంలో సంస్కరించాను. ఇంక నీతో నాకువివాదగ్రస్త విషయమేమీ లేదు.

కన్యాశుల్కం నాటకం పిలవని పేరంటానికి 'మాఅప్ప పట్టుచీరె కట్టుకొస్తాన'ని బయలుదేరి యేదో వొక నైతికోద్దేశాన్ని ప్రత్యక్షంగా బలవంతంగా నెత్తిన రుద్దదు. కాని దానికి ఒక మహత్తరమైన నైతిక ప్రయోజనం వుంది.

మానవ జీవితంతో నేను చెలగాటం ఆడడం లేనేలేదు. ఈ సంగతి నా నాటకం చదివితే నీకు తెలుస్తుంది. ఎట్టి తృణీకారభావమూలేకుండా మానవజీవితాన్నిగంభీరమైన దానినిగా భావించి యీ నాటకంలో దానిని యితివృత్తంగా స్వీకరించాను. ఆద్యంతం నవ్వు తొణికిసలాడేటట్టు యింత గంభీర యితివృత్తాన్ని నిర్వహించడం అంత తేలికైన పనికాదు.

సానిపిల్లలో వుండే మానవత్వాన్ని నువ్వు మరిచిపోకు. ఆమె సైతం వొక మానవవ్యక్తి అనే మాటను విస్మరించకు. ఆమె విచారం కన్నీళ్లూ సంతోషం ఆనందబాష్పాలూ నీ నా సుఖదుఃఖాల వంటివే! మన అనుభూతులకు వలె అవీ గణుతింప తగినవే. గంభీరమైనవే!

అవినీతిపరురాలైన వొక భార్యా లేక వ్యభిచారి అయిన వొక భర్తా కాదా వీరిద్దరితోనూ కూడిన సమాజమూ పరిత్యాజ్య వొక సానిపిల్లకంటె మిన్న? వ్యభిచారమే తనవృత్తిగా 'లేబిల్' వేయబడ్డ భోగంపడుచు సమాజాన్ని మోసగించడం లేదు. ఆమెకున్న లేబిల్ దృష్ట్యా ఆమెజీవితం సరియైనతోవనే సాగుతున్నది. ఆమె యే వివాహబంధనాలను వైవాహిక సూత్రాలనూ ఉల్లంఘించడం లేదు.

జపానులో 'గైషా' అనే వొక తరగతి వేశ్యలను ఉన్నత ప్రభువులు, రాజవంశీకులు వివాహమాడతారు కదా, మరి దీనికి నువ్వేమంటావు? గ్రీకు దేశపు ఆస్పేషియాలనుగురించి నీకు తెలిసే వుంటుంది. లాండన్నొకసారి చదివిచూడు. చరిత్రలో గ్రీకు జపానులు ప్రసిద్ధికెక్కిన దేశాలని గణుతికెక్కాయి.

ఉన్న అసలుసంగతి యిదీ: సృష్ట్యాది వివిధపరిణామాలను తెలిపేది మానవశాస్త్రం. మానవపరిణామశాస్త్రాధ్యయనమూ శాస్త్రవిమర్శనశక్తి ఎక్కువవుతున్న కొలదీ, ఈజ్ఞానం వొక పరమసత్యాన్ని నొక్కినొక్కి చెబుతున్నది. ఇప్పుడున్న సాంఘిక భావాలు పోయి వాటిస్థానే కొత్తవి రావలసినఅవసరానికీ అగత్యానికీ, మానవపరిణామవాదం దారితీస్తున్నది కంటిఎదుట స్పష్టంగా కనిపిస్తున్న వాస్తవికవిషయాలకు భయపడి వాటిని

మరుగుపుచ్చి తప్పించుకు తిరగడంవల్ల ప్రయోజనం లేదు. స్త్రీ పురుషలైంగిక సంబంధాలకు అనవసర ప్రాముఖ్య మివ్వడంలో అర్థమేముంది; ఔచిత్య మేముంది ?

సామాజికపరిణామచరిత్రలో వివాహసంస్థకున్న ప్రాధాన్యాన్ని నేను తక్కువ చేస్తున్నాననుకోకు. మానవజాతి గడచిన రెండుశతాబ్దాలలోను అమోఘమైనవిజ్ఞానాన్ని పొంది పురోగమించింది. గొప్ప గొప్ప ఆలోచనాపరులు ధీశాలురు పాతకాలపు అభిప్రాయాలను, ఆదర్శాలను పరీక్ష చేయడానికుపక్రమించారు. వివాహసంస్థ పురోగతికి దోహదం చేసినదన్న మాట నిజమే; అయితే వివాహబంధాన్ని తెంచుకోరాదనే నియమం చెప్పనలవికాని కన్నీటిగాథలకు కారణం. ఈసత్యాన్ని మన మెవరమూ విస్మరింపలేము. ఈ కథ యింతటితో ముగియడం లేదు.

ఇంగ్లీషువారికి వివాహం వొక సివిల్ కాంట్రాక్టువంటిది. షెల్లీ, జార్జియిలియటులు జుగుప్సతో వివాహమనేభావాన్ని త్రోసిపుచ్చి అవతలకు ఎగురకొట్టివేశారు. ఆధునికమహిళలు మానవచరిత్రను తిరిగి రచిస్తారు.

నేడు ఉదాత్తశృంగారకల్పనలలో శృంగారకథావస్తువు అదృశ్యమౌతున్నది. దానికి ప్రాముఖ్యము తగ్గిపోతున్నది. లేదా అది ద్వితీయస్థానాన్నిమాత్రమే పొందగలుగుతున్నది. స్త్రీపురుషశారీరకవాంఛలనుగురించి కామప్రవృత్తినిగురించి కావ్యఇతివృత్తాలలో మార్పుకనిపిస్తున్నప్పటికీ సాహిత్యం కేవలం వీటితోనే ఎందుకు నిండివుండాలి? 'స్త్రీపురుష' శారీరకవాంఛలు

కామప్రవృత్తి' అనే పదాలను ప్రత్యేకం గుర్తుపెట్టుకో. లైంగిక వాంఛలు శారీరకపరిస్థితులపై ఆధారపడి వున్నాయి.

చికాకులతో జీవితంలో వొడిలిపోయిన ఏభై యేళ్ళ ముసలిదానిని వొక నవయువ్వనుడు యెందుకు ప్రేమించడు? వేడివేడి భోజనపదార్థాలవలెనో వికసించిన ఎర్రగులాబీవలెనో కాలంలోవున్న ఆడది యింద్రియాలను ఆకర్షిస్తుంది. మేకుల్లా వున్న చల్లనిఅన్నం చివిఁడిముద్దయిన అన్నం వాడిపోయిన పువ్వూ; వీటిని నువ్వు ఖాతరుచేయమన్నా చేయవు. వేడివేడి అన్నం మల్లెపూవుల్లా తెల్లగా వుమ్మగిల్లిన అన్నం నీ చవులూరిస్తుంది. అదేవిధంగా వికసించిన రేకులతో పరిమళమిచ్చే గులాబీ! ఇవి చెడిపోనపుడు దుమ్ములో కలిసిపోనపుడు మంచి పసందుగావున్న తరుణంలో నువ్వు వాటిని అనుభవించకుండా అవి నిన్ను వారించడం లేదు!

'జీవితం నీటి బుడగవంటిదని సౌందర్యం అశాశ్వతమని' సిద్ధాంతాలుచెప్పే వేదాంతుల సూక్తుల మాటకేంతే! ఈ వుత్తుత్తి కబుర్లన్నీతీసి అవతలపెట్టు. జీవితమూ సౌందర్యమూ అశాశ్వతమైనవని చెప్పే సిద్ధాంతాలు యింద్రియసుఖాలు పరిత్యజింప తగినవనే వాదానికి బలాన్నీయవు. జీవితమూ సౌందర్యమూ అశాశ్వతమైనవని చెప్పినంత మాత్రంచేత యింద్రియసుఖం విడువ తగిందికాదు. నిజమాలోచిస్తే యిలాటి వాదములవల్ల యింద్రియసుఖాలు అనుభవింపతగినవనేవాదం ధృవపడుతున్నది.

దోషమన్నది అతిలోలత్వంలో యింద్రియచాపల్యంలో యిమిడివుంది. మితిమీరిన చపలత్వం దోషంకాదా మరి? ఈ అతిలోలత్వపు ఫలితం వెంటవెంటనే కనిపిస్తుంది.

మానవజీవితంలో కాని లేదా సారస్వత కల్పనలలో కాని ఎందులోనైనా స్త్రీపురుషశారీర కానుభవాలూ ఆనందాలూ వాటి వర్ణనలూ తత్తదుచితస్థానంలో వుండాలి. ఇపుడు వీటికి అనుచిత ప్రాధాన్యమిచ్చి గోరంతలు కొండంతలు చేస్తున్నారు.

రోమనుడైన * 'కేటో' ఎవరికో సరిగా జ్ఞాపకంలేదు కాని, తనభార్యను ఎరువుయిచ్చాడు. చంద్రవంశపు పట్టమహిషలను వుండాకోరులైన బ్రాహ్మణులకు బాహాటంగానే తార్చినట్లు కనిపిస్తుంది. బాహాటంగా జరిగినవే యిలావుంటున్నపుడు యింక రహస్యంగా ఎన్ని దుర్మార్గాలు అవినీతికర చర్యలు దోషాలు జరిగాయో కదా? మీ యితిహాసాలను పురాణాలను వొక్కసారి చదివిచూద్దూ నీకేతెలుస్తుంది !

---

* మార్కస్ పోర్షియస్ అనీ కేటోమేజర్ అనీ ఇతన్ని పిలిచేవారు. ఉన్నత వంశీకుడు; సామాన్యులతో సాయిలా పాయిలాగా తిరిగేవాడు. అనేక ఉద్యోగాలు చేశాడు. సైన్యంలో కొంతకాలం పనిచేసి రోము నగరం చేరుకున్నాడు. ఆనాడు జరిగిన మతయుద్ధాలలో పాల్గొని స్పెయినును లోబరుచుకున్నాడు. ఎలాంటి మార్పులకూ అంగీకరించని మనస్తత్వం కలవ్యక్తి. ఇతనికాలం క్రీ. పూ. 234-149.

ఇతనిమునిమనుమడు కేటోది యంగర్. స్టోయిక్ వేదాంతాధ్యయన నిమగ్నుడై కాలం గడిపినవ్యక్తి. నాటి రాజకీయరంగంలో కీర్తిగడించిన వ్యక్తులపై నిరసనభావం; ముఖ్యంగా సీజరుపై అయిష్టం. పాంపే, సీజరులలో పాంపేను ఇతను సమర్థించి అతనిపక్షం అవలంబించి, పాంపే ఓడిపోగానే, 'ఉటికా' చేరుకున్నాడు. సీజరు చేతులలో చిక్కకుండా చివరకు ఆత్మహత్య చేసుకొన్నాడు. ఇతనికాలం క్రీ. పూ. 95 - 46.

నువ్వు వాస్తవికవిషయాలను యదార్థాలను కప్పిపుచ్చకు. ఇంతే నేను నిన్ను కోరుతున్నది. రోగికి డాక్టరు శస్త్రచికిత్స చేసినట్లు సమాజంలోగల రుగ్మతలను కత్తితీసుకొని కోసి దేనికది విడదీసి అన్ని భాగాలనూ పరీక్షించి చూడు.

మనం మూర్తీభవింపచేయవలసిన ప్రేమ విశ్వమానవ ప్రేమ. తోటి మానవుణ్ణి హృదయమిచ్చి ప్రేమించు. నిజమైన ఆరాధించతగిన ప్రేమయేది? తనయుగంలోవున్న అవధులలోనే పోనీ, క్రీస్తు యేది బోధించాడనుకుంటున్నామో దేన్ని కళా విలాసమని కవితాసత్యమని షెల్లీ ప్రవచించాడో ఇదీ ఉత్తమమైన రాజమార్గమని దేనిని బుద్ధుడు మనకు ఉపదేశించాడో అదే నిజమైన ఉన్నతమైన ప్రేమ! మానవజాతిపై మనకు వుండవలసిన ప్రేమ !

ఏనాడు బౌద్ధమతం భారతదేశంలో తుడిచిపెట్టబడిందో ఆనాడే భారతదేశం మతవిషయిక ఆత్మహత్యను చేసుకుంది.

* * *

ఎక్క్రహిల్ హౌస్
ఉదకమండలం
24 మే 1909

ప్రియమైనముని సుబ్రహ్మణ్యం పంతులు,

నీకార్డు అందింది. నాధన్యవాదాలు. నువ్వుపంపిన 'పదముల పట్టిక' చేరింది. వీటిలో కొన్నిశబ్దాలు నిఘంటువులలో నీకగుపిస్తాయి. కన్యాశుల్కం చివర పెద్దజాబితా చేరుస్తాను.

శ్రీ వై. నారాయణమూర్తి* నానాటకాన్ని "అత్యద్భుతమైన కళాసృష్టి" అంటున్నారు. కాని నూటఇరవై ఎనిమిదో పేజీ వచ్చేసరికి ప్రధానోత్సుకత అనే గడపముందు నిలబడ్డట్టు నీకనిపిస్తుంది. అటు తరవాత వచ్చేరంగాలు, నాటకంలో ఉత్తమమైనవని నేను భావిస్తున్నాను.

శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రిగారి 'ఉషా' నాటక ప్రతినొకదానిని శ్రీ వేంకటేశ్వరులు నాకు పంపించారు. పాపం, వేంకటరాయశాస్త్రిగారికి "కళ" అంటే యేమిటో బొత్తిగా తెలియదు. గ్రీకు నాటకాలలో "కోరస్" లాగ ఆంగ్లంలో "ప్రొలోగ్"ల వలె కథాకథనం కోసం ఆయన తన నాటకంలో విష్కంభాలను + ఆశ్రయించారు. నాటకంలోవచ్చే దేవతామూర్తులను వొట్టి పిరికి పందలుగా చిత్రించారు. ఇక బాణాసురుణ్ణంటావా కడు దురహంకారిగా మర్యాదా మప్పితమూ యేకోశానాలేని జడునిగా అమితనీచునిగా తనతండ్రి అని ఉష

---

* శ్రీ ఎనమండ్ర నారాయణమూర్తిగారు: పట్టభద్రులు. చెముడు జమీందారుకు కొంతకాలం ట్యూటరుగానూ కొంతకాలం విజయనగరం కళాశాలలో లెక్చరర్‌గానూ రాజువద్ద కార్యదర్శిగానూ పనిచేశారు. "అడవి మల్లెలు" అనే ఖండకావ్యకర్త. మేఘ సందేశమును అనువదించారు, గ్రాంథికవాది. అప్పారావుగారి సన్నిహితమిత్రులలో ఒకరు.

\+ ఉషా నాటకమున ద్వితీయాంకము తరవాత ప్రవేశకం. ద్వితీయ: [ప్రవేశించి] వొశేబంబరికా, యేమే నువ్వింకా యీతోటని అలంకరించకున్నావు, కౌమార మహారాజు అనిరుద్ధులవారికి మరీయిష్టమైన తోటగదటే యిది !

చెప్పుకుని గర్వపడేందుకు యెంతమాత్రం తగనివిధంగా సృష్టిం
చారు. దిక్పాలకుల్ని బాణాసురుడు "ఒరే!" అని సంబో
ధిస్తాడు. •

బంభరిక : వొశే కీరవాణీ! నీపని రవ్వంత ముంగట అయిందని యేం
బడాయే నీకు!....మునుపంతా యెప్పుడో యిక్కడికి వచ్చే
కొమారమహారాజు యిప్పుడు రోజల్లా వొంటరిగా యీ
తోట్లోనే తిరుగుతూ వుంటాడే అదేమిటి ?

కీరవాణి : ప్రెబువుల చిత్తానికి కారణం యెందుకే ?

బంభ : మరి, జక్కవపిట్టలని జతలుకట్టి వాటిమీద యేమిటేమిటో చిత్రాలు
రాస్తాడే అదెందుకే ?

కీర : నువ్వొక గోడవే ? వీటికోసమే. (అని బంభరిక పాలిండ్లం
బొడుచును.)

బంభ : నువ్వేక్కణ్ణో మడకనిపడ్డావే (మడకనిబడ్డావే = పురుషుని
పొందితివనిభావం.)

కీర : రాయే లంజా, నువ్వుకూడా పడుదువుగాని.

బంభ : యింకొకటిమాత్రం చెప్పు. ఆ వాకలోకి దిగి ఆయనెందుకే
ఆసుళ్ళని వెతికివెతికి ముద్దెట్టుకొంటాడు ?

కీర : చాల్లే యీపాటికి నువ్వేవణ్ణయినా వొకరంగణ్ణి తగులుకొని
రాత్రి వాణ్ణడుగు చెప్తాడు. నీకేమి చీకటి బయంలేదటే ? (అని
నిష్క్రమింతురు)

• ప్రథమాంకము : బాణుడు కుంభాండుడు. రాణి, అహ్లాదనుడు
ఉషాదులు కూర్చునివుండగా బాణుడు తనతపస్సును వర్ణించి దిక్పాలకు
లను చెప్పమంటూ "ఓరి అగ్నీ, ఈకుంభాండాదులు విన మాతపస్సును
వర్ణింపుము. (నిర్వర్ణించి) ఏమిరా, నీవిట్లు బొగ్గువలె నల్లఁబడినాఁ
డవు ?....ఏమిరా వాయూ, నీవేల బ్రొయ్యి యూఁదకుంటివి ? (అని
వాయువును కొట్టనుంకించుచున్నాడు)....మంచిది; చక్కగా వీవుము.

మరొక నాటకం వ్రాతామని కథాప్రణాళిక సిద్ధం చేసుకుంటున్నాను. వ్రాతప్రతిలోవున్న మూడోనాటకం నీకు తెలుసున్నదేకదా! అయితే వీటిని అచ్చొత్తించే మార్గం ? అక్కడ వుందయ్యా వున్న చిక్కల్లాను !

అన్నివిధాలా నీయోగక్షేమాలను కాంక్షిస్తున్నాను.

* * *

ఎక్కహిల్ హౌస్
ఉదకమండలం
2 జూన్ 1909

ప్రియమైన ముని సుబ్రహ్మణ్యం.

నీ ఉత్తరం నాకెంతో ప్రీతిని కలిగించింది. నిన్ను నేనెన్నడూ అపార్థం చేసుకోలేదు. 'కన్యాశుల్కం' నాటకంలో వేశ్య కనిపించే రంగాలు చెప్పుకోతగ్గంత గొప్ప నీతిస్ఫోరకమైనవి కావని నువ్వువ్రాసిన వాక్యాలను మాత్రమే నేను విమర్శించాను. ఇలాగ విమర్శిస్తున్నపుడు మన భావనాత్మక సాహిత్యంలోని నైతికధర్మాలను పర్యావలోకించాను.

నైతికజ్ఞానమన్నది గుణస్వభావాలనుబట్టి కొంతవరకూ తప్పక ఏర్పడుతున్నమాట నిజం. అయినా కేవలం వీటిపైననే

మఱి, వాడెక్కడరా మీతలమానిసి వేగంటి పిపాసి ?... ఊ.ఓరీ. ఆదిత్యా నీవేలరా కట్టియ లెండింపవు ?....మఱి, వాఁడెక్కడ నీసైదోడు ?.... (స్మితముతో) జడాత్ముడు, వానికేదియు ముందుగాఁ దోఁపదు.... (వీక్షించి) ఊ. ఓరీ, అగ్న్యాదిత్యులారా, మా తపస్సును చెప్పుడు. మీరే గదా సాక్షులరు...." ఇత్యాదులు.

అది ఏర్పడుతున్నదని నేనెన్నడూ చెప్పలేదు. నైతికభావాలను గురించిన ఆక్షేపణ వ్యక్తుల గుణస్వభావాలనుబట్టి కొంతవరకు కలుగుతున్నదని మాత్రమే నీకు నేను వ్రాసిన విషయం. అలాగ వ్రాస్తున్నపుడు సాహిత్యసిద్ధాంతాలను, తీరులను, తీర్పులను దృష్టిలో పెట్టుకుని ప్రస్తావించాను. నేను వున్న యదార్థమిదీ అని పేర్కొన్నాను. సాహిత్యవిమర్శనచరిత్రను పరిశీలిస్తే నేను చెప్పినది నిజమేనని ధృవపరుస్తుంది. ఆధ్యాత్మిక నీతిశాస్త్రాలను నువ్వొకసారి పరికించినట్లయితే యిక మనకీవివాదమే వుండదు.

స్త్రీ పురుష లైంగికసంబంధాలను వేటికవి ప్రత్యేకించి విశ్లేషించి సమగ్రంగా పరీక్షించాలని నా అభిమతం. లేబరేటరీల నుంచి కన్వెన్షన్ల రంగుదీపాలను తొలగించి స్త్రీపురుష శారీరక సంబంధాలను చాలా సూక్ష్మాతిసూక్ష్మంగా దేనికది విభజించాలని నాకోరిక. శారీరక శాస్త్రసూత్రాలతో చారిత్రక దృష్టితో వీటిని పరిశీలించు; పరీక్షించు. అపుడు వాటికిగల నిజమైన మూల్యమెంతో నిర్ణయించడం అలవరుచుకో.

జీవితంలో నువ్వు సత్యాన్ని ప్రేమిస్తున్నావుకదా. సత్యమనే దానిని ఆరాధిస్తున్నావుకదా; మరి సెంటిమెంటులోవున్న సత్యమును ఎందుచేత అన్వేషించవు? అనుస్యూతంగా మనస్సునంటిపెట్టుకున్న భావాలలోని సత్యమును ఎందుకని గ్రహించవు? మగవాళ్ళ అధికారం కింద పెత్తనం కింద బానిసలుగా ఆడవాళ్లుఎలాపడివుంటున్నారో ఎంత క్రుమ్మగిపోతున్నారో నే నూహించుకోగలను. నువ్వొప్పమాత్రం ఊహించుకోలేవా? ఊహించి చూడు. నీచుట్టూ కనిపిస్తున్న వైవాహిక జీవితాన్ని పరిశీలించు; అవగాహన చేసుకో.

బలహీనులైన కురూపులైన దుర్మార్గులైన నిరుపేదలైన భర్తలనుగురించి భార్యలు యేవిధంగా తలపోస్తారో కాస్త వూహించేందుకు ప్రయత్నించు. 'అయితే దుష్టులు, కురూపులూఅయిన భార్యలు మాత్రంలేరా' అని బహుశా నువ్వు ప్రశ్నించవచ్చును. కాని స్త్రీలు బానిసలు. స్వాతంత్ర్యమన్న దేమిటో వాళ్ళు ఎరగరు. భార్యలు తమ భర్తలయందుండగోరు సద్వర్తన పవిత్రతలకంటె ఎక్కువ సద్వర్తన పవిత్రతలను భార్యల యందు వుండవలెనని భర్తలు వాంఛిస్తున్నారు. ఇదే స్త్రీలకూ పురుషులకూ వుండే వ్యత్యాసం.

మాటవరసకి సద్వర్తనపరులుకాని మగవాళ్ళనందరినీ నువ్వు అసహ్యించుకుంటున్నావనుకుందాం. వాళ్ళను నువ్వు ద్వేషిస్తున్నావనే భావించుకుందాం. ఇపుడు నీ స్నేహితులలో యీ గుణపరీక్షకు ఎంతమంది నిలబడతారు?

స్త్రీ ఖిన్నురాలు కావడానికి కారణం తాను యివ్వగలిగిన దానికంటె అధికంగా పురుషుడు తననుంచి వాంఛిస్తున్నాడు కదా అని. అయితే పురుషుడు దుఃఖితుడు కావడానికి హేతువు తాను అపేక్షించినంతగా స్త్రీ తనను పువ్వుల్లో పెట్టి పూజించడం లేదని; నిశ్చలభక్తితో ఆరాధించడం లేదని. ఈర్ష్య అంటేఏమిటి? భర్త అందగాడుకాడు. రూపురేఖావిలాసాలు లేనివాడు. భార్య అతని అందచందాలను మెచ్చుకోలేదు. అందచందాలుగల వొక అపరిచయస్థుని మెచ్చుకోకుండా వుండలేదు. కాని ఆమె అలాగ చేయకూడదు. ఎంత అసాధ్యం! భర్త తెలివితేటలు లేనివాడు. అతనికి యింగితజ్ఞానం పూజ్యం. అయినాసరే, అతని మేధాసంపత్తిని భార్య ప్రస్తుతించి తీరాలి.

ఈవిధంగా తార్కికదృష్టితో దీనిని తరచి తరచి విస్తరించి చూడవచ్చును.

జపానుదేశంలో "గైషా" అనే నృత్యంచేసే భోగంపడుచులను గురించి నువ్వు చదివేవుంటావనుకుంటాను. స్త్రీ పురుష శారీరక సంబంధాలు ఆదేశంలో అంతపట్టింపుగా లేవు. ఇలాగ ఇవి ఒకప్రక్క యథేచ్ఛగవుంటూనే వున్నవి. మరొకవంక దానిసరసనే, ఖండితమైన జాతీయ జీవితమూ, భౌతికజీవితావసర వస్తుసంపద పుష్కలంగా వుంటూనేవున్నాయి. ఇంతకంటె విచిత్రమేమంటే, ఆదేశంలో ఉన్నత రాజకీయ ఆదర్శాలు బోలెడు!

సెంటిమెంటు వూసుకేంగాని, స్త్రీ పురుష శారీరక సంబంధమైనసమస్యలను నేనిలాగ వీక్షిస్తాను, విశ్లేషిస్తాను, పరిశీలిస్తాను. సమాజం నిర్ణయించిన నీతిసూత్రాలు మనకు కొన్నివున్నాయి. వాటిని గౌరవించడం మనవిధి. అందులో స్త్రీ పురుష పరస్పర సంబంధాలను విధించే ధర్మసూత్రం వొకటి. ఈ సాంఘికశాసనాలు మన కవరోధం కలిగిస్తున్నవని, మనలను వెనక్కు లాగుతున్నవని మనకు రుజువవుతున్నపుడుతప్ప, వీటి నతిక్రమించడం వొకనేరమే. అయితే ఈ సాంఘికశాసనాలు ధర్మాలు, లోపభూయిష్టంగా వున్నపుడు వాటిని మనం బాహాటంగా ఎదుర్కొని సంస్కరించవలసి వుంటుంది. నువ్వొక న్యాయానికి ధర్మానికి, సామాజికనియమానికి లోబడి వుండవలెనన్నపుడు, దానిని అనుసరిస్తున్న నీకూ వొకహక్కు వుంది. అది ఎంతవరకు అంగీకారయోగ్యమో దానిని సూక్ష్మాతిసూక్ష్మంగా పరిశీలించే నీకు గల యీ హక్కును ఎవరూ రద్దుచేయరాదు. అది దోషభూయిష్టమైనదని నువ్వువిశ్వసిస్తున్నపుడు, దానిని సంస్కరించే హక్కూ అధికారమూ నీకు వుంది.

నీతి, నైర్మల్యపవిత్రములనే అనుభావాలను నేను కొని యాడుతున్నాను. అయితే అట్టి అనుభవాలకు గల నిజస్వరూప మెట్టిది? వీటి నిజతత్వమేమిటి? వీటి పుట్టుకలు, నడత యేవిధ మైనవి? ఈ పవిత్రత ఎందులో యిమిడివుంది?

అందుకోలేని దుస్సాధ్యమైన సామాజిక నీతిసూత్రాలపై స్త్రీపురుష సంబంధాలు ప్రస్తుతం ఆధారపడివున్నవని నాభావం. ఈ సామాజిక నియమాలు నిర్ణయిస్తున్న స్థాయి, ఎవరూ చేరు కోలేనంత దుస్సాధ్యమైనదనీ ఎవరికి అందుబాటులో లేనిదనీ నా నమ్మకం. ఈ ఆదర్శాలలో అనేకలోపాలు వున్నాయని నేననుకుంటున్నాను.

మనం యేదయితే నిజమని నమ్ముతున్నామో దానిని ఆ పరమసత్యాన్ని మనం నిర్మోహమాటంగా చిత్తశుద్ధితో నిష్కర్షగా, పైకి చెప్పవలసిన సమయ మాసన్నమయింది. మనకు మనమే, సత్యంపట్ల విధేయులమై వుండాలి.. మనకు మన అంతరాత్మయే సాక్షి. నువ్వంటున్నావుకదా అపవిత్రురాలైన వివాహిత స్త్రీపురుషు లిద్దరూ వొకభోగంపడుచు వలె సమా నంగా ఏవగించుకోతగినవారని. ఈ రెండుతరగతులవారికి వున్న వ్యత్యాసం ఏమిటో నువ్వాలోచించి నిర్ధారించలేవా? కాస్త దూరం యోచిస్తే అసలువిషయం నీకిట్టే అవగతమవుతుంది. నీ ఆలోచనల కట్టి శక్తి వున్నది కనక యీ వ్యత్యాసాలను అవలీ లగా పోల్చుకోగలుగుతావు. కొంచెం నిశితంగా ఆలోచించి చూడు. వొక్కసంగతి: భోగంపడుచు తనవృత్తికి బద్ధురాలు, విధేయురాలు. దేనిని చెబుతున్నదో దానిపట్ల ఆమె నిజాయి తీగా ప్రవర్తిస్తోంది. నేనీ విషయాన్ని దానిస్వభావాన్నిబట్టి విషయబద్ధంగా యోచించిమాత్రమే అవలోకిస్తున్నాను.

ఇన్ని విషయాలను యింత విస్తరించి ఎందుకు వ్రాస్తు న్నానంటే నా రెండవనాటకంలో ఈ సమస్యను కొద్దిగానైనా చర్చించ దలుచుకున్నాను.

అవును * కామ్టే అనే పాజిటవిస్టుతత్వవేత్త మానవ త్వాన్ని వొక మతవిశ్వాసంగా విస్తృతపరిచాడు. మానవత్వ

---

* అగస్తికామ్టే : (1798-1857) ఫ్రాన్సుదేశస్థుడు; పాజిటవిజ మనే తత్త్వమునకు ఆచార్యుడు. మొదట సెయింటుసైమన్ అనే తత్త్వా చార్యునికి శిష్యుడిగావుంటూ, పిమ్మట ఆయనతో విభేదములురాగా, తనకు తానై ప్రత్యేకంగా ఒకనూతన తాత్త్వికసిద్ధాంతాన్ని స్థాపించాడు. కార్య కారణ సంబంధములలో కారణముతో ప్రమేయం లేకుండా ప్రకృతి యందలి దృశ్యమానవస్తువుల పరిస్థితులను పరిశీలించి, విశ్లేషించడం ఆయన పద్ధతి. రసాయనిక. పదార్ధ విజ్ఞాన ఖగోళ గణిత, శాస్త్రాదుల ధర్మసూత్రాలన్నీ సామాజికశాస్త్ర నిర్ధారణకు ఉపకరణములనీ, మానవ సేవయే వాటిపరమావధిఅనీ ఆయనదృష్టి. బాహ్యజగత్తులోని దృశ్యమాన వస్తువుల ధర్మసూత్రాలకు ఆయన అన్వేషణలో ప్రాధాన్యత హెచ్చు. వాటికారణాలకు ప్రాధాన్యతలేదు. ఏభావమైనా, బాహ్యసామాజికజగత్తు లలో ఎంతవరకు ఉపయుక్తమనే పరీక్షపై, దానివిలువ నిర్ధారింపబడు తుంది. దృశ్యమానవస్తుజ్ఞానం వినా, మానవునికి యింకొక జ్ఞానం వుండదు. ఆ వస్తుజ్ఞానమైనా సంపూర్ణమైనదికాదు. ఇలా పాజిటవిజమును వివరిస్తూ కామ్టే ఆరుభాగాల వేదాంతగ్రంథాన్ని రచించాడు. అయితే ఈ మతంలోని నైతికధర్మవిలువతకు అసంతృప్తుడై "మానవ ఆరాధన"అనే దానిని తనతత్త్వానికి చేర్చాడు. ఆధిభౌతికశక్తుల ఆరాధనకు స్థానే, మాన వత్వ ఆరాధన మనేభావాన్ని స్థాపించి తన మతమును విస్తృతపరి చాడు. అదే "రెలిజన్ ఆఫ్ హ్యూమానిటి". పంథొమ్మిదవ శతాబ్దంలో పాజిటవిజము ఎంతో ప్రభావముకలిగి, స్టూవర్ట్ మిల్, స్పెన్సర్, ఫ్రెడ రిక్ హారిసన్ ప్రభృతులదృష్టిని ఆకర్షించింది. వారు ఇంగ్లండువంటి దేశాలలో దీనికి బహుళ ప్రచారాన్ని కల్పించారు.

మంటే ఆయన ఏవిధంగా విస్తృతపరిచాడో అదేపద్ధతిని తు, చ, తప్పకుండా నేను దానిని పరిగణించను. ఏమంటావా మతవిశ్వా సాలనేవి ఆచరణకు అసాధ్యమైనవి; నిరోధకమైనవి, గుదిబండల వంటివి. మానవుని ప్రేమించడమన్నది అతిసాధారణమైన జీవిత సూత్రం. ఇతరులను ప్రేమించడంవల్ల మానవునికి నిరవధికా నందం సిద్ధిస్తున్నది. మనం వొకరికి యిచ్చేప్రేమ మళ్ళీ మనకు ప్రేమను కొనితెస్తుంది. వొకరినొకరు ప్రేమించుకోవడం ఎంత మహత్తరమైనదని. ఈ భూమిమీదకు స్వర్గం దిగివచ్చినంత! భూలోక స్వర్గమే!

ఆధునికపాశ్చాత్యరాజ్యాంగవ్యవస్థ, దాని పరిపాలనా పద్ధతి వొక విచిత్రమైన కలగూరగంప. ఇందులో కొద్ది మాన వత్వం వున్నప్పటికీ మితిలేని స్వార్థపరత్వంతో యిది కూడుకుని వుంది. యీ రెండింటిలో ఏది జయిస్తుంది? స్వార్థపరత్వమే కాబోలు!

శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి ఉషా నాటకం గురించేకదూ: ఆ మధ్యనే నేనీనాటకం చదివాను. నాకుతట్టిన అభిప్రాయాలను నాటకప్రతిలో ఆ యాచోట్ల వ్రాసిన్నుంచాను. శ్రీ వై. నారాయణమూర్తి చదువుతామన్నారు; పుస్తకం యిచ్చాను. అదిఎందుకూ కొరగాని పుస్తకం. శ్రీ వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు బొత్తిగా పసిపిల్లల మనోభావాలు కలవారనికాని, సహజ విలక్షణ భావనాశక్తి లోపించినవారనికాని, నేనెన్నడూ అనుకోలేదు. ఒకఅంకం 'ఉషావిరహం,' మరొక అంకం 'ప్రద్యుమ్న విరహం.'* శైలిచూతామంటే పాతఫక్కీ; తలనొప్పి,

* ఉషా నాటకము; ద్వితీయాంకం: ప్రమదవనములో తామర సెజ్జపై మూర్ఛితయైవున్న ఉషకు ఆమె చెలికత్తెలు తామరాకులతో వీస్తూ

పాతఫక్కీ. తలనొప్పి. చికాకు. అన్నీ పాతసంప్రదాయమే! అంతా కన్వెన్షన్లమయం. తామర ఆకులు, సెజ్జలు, చంద్రకిరణతాపం విరహవేదన అన్నీని. లేని వేం లేవు. పాత్రౌచిత్యమూ లేదు.

వుంటారు. విరహతాపంలో బాధపడే ఉష : ఏమియిది, నా ముద్దులకూనలందు ఈ పువురాసులు ! ఈ తేనెసోనలు....ఇదేమి యింద్రజాలమా ! ఓహో కాదుకాదు....ఆహాహా ! ఏమియివి ! నన్నేచుచున్నవి ! ఇవి నిక్కముగా పూ ములుకులే ; అయ్యో ! నా కూనలారా !....

మూడవ అంకం; అనిరుద్ధుడు : వయస్యా, నేనొకనాడు కలలో నొక జగన్మోహినిని వరించితిని....కలలో వరించి మేల్కాని కానక యీయవస్థకు వచ్చినాడను....

విదూ : అదేదో పిశాచమని నేను మొదటనే చెప్పలేదా. మావేపా వారిపిల్లమాత్రం మదనపాశంలాగ లేదుగాని యమపాశంలాగ వుండినది. మొత్తానికి పోలికవుంది, బళిబళి ! కనకనే నీకింత వెఱ్ఱిపట్టింది? ఇంకా? ఆ బొబ్బట్ల మడతలను వర్ణించవయ్యా.

అని : వినుము మిత్రమా:

హృదయజుఁ డాత్మకామినికి నీఁతలు నేర్పుటకున్, దదర్థమౌ
మృదుచరణావతారమున మెచ్చొదవన్, బరువంపు మంత్రి వే
పదిలముసేయు ఉగ్గియయు. బంగరుఁదాపలు, నీ లిమొహ్మ లు
న్నద వసనంబుఁగా, దయితనాభియు, ముత్తెలు లారుఁ జెన్నగున్.

(భావం : దొరయైన మన్మథుడుభార్యఅయినరతీదేవికి యీతలు నేర్పడానికై యౌవనమనేమంత్రి నిర్మించిన దిగుడుబావిలాగ పొక్కిలి వుంది.అందులోదిగేటపుడు మెచ్చుకలిగించడానికై మృదువుగావుండేటట్టు కట్టించిన బంగారపుమెట్లవరసవలె వళిత్రయము ఒప్పారుతోంది. ఆమెట్ల పరసపై పాదాలను ధూళి అంటకుండా మెత్తగావుండడానికని, దారిగా పరిపించిన నల్లమొహమలు పట్టురేకువలె ఆ తరుణీమణి నూగారు ఒప్పుతోంది.)

కదలికాలేదు. పాత్రచిత్రణాలేదు. * బాణాసురుని మేనల్లునికీ ఉషాధాత్రేయికీ మధ్య నాటకకర్త నడిపించిన శృంగారఘట్టాలు చదవడానికీ అసహ్యమే; వినడానికీ రోతే. వొట్టి అశ్లీలంతప్ప మరేమీ కనిపించదు. శాస్త్రిగారు 'బఫూనరీ'నే హాస్యచమత్కారాలనుకుంటున్నారు.

'కన్యాశుల్కం' దాదాపు అయిపోయినట్టే. చివరిరంగం అచ్చవుతోంది. త్వరలోనే పూర్తి నాటకం నీ చేతికొస్తుంది. శ్రీనారాయణమూర్తి దీనిని అత్యద్భుత కళారూపమంటున్నారు. కాపీలు త్వరత్వరగా చెల్లుబడి అవుతాయని పెద్దపెద్దబుక్సెల్లర్లు జోస్యంచెబుతున్నారు. మిస్టర్ పట్సు నాటకాన్ని కొనియాడుతూ బహుచక్కని పీఠిక వ్రాశాడు. మరి మనం పొగడ్తల మీదనే బతుకుతున్నాం కదూ!

ఈ ఏడు నా ఆరోగ్యం సరిగాలేదు. బాగానీరసించిపోయాను. కాని ఉదకమండలం వచ్చాక కాస్త నయం. ఇప్పుడు కులాసాగానేవుంది.

నాటకం చివర నువ్వు పంపిన 'పదములపట్టిక'లో కొంత భాగం చేరుస్తాను. మీనాన్నగారికి నా వందనాలు. నెల్లూరు నువ్వెపుడు వెళతావు?

పి. యస్ : మద్రాసునుంచొచ్చే మెయిలు నెల్లూరు ఎన్ని గంటలకు చేరుతుందో

* * *

---

* బాణాసురిని మేనల్లుడు గంభీరవేది. ఉషాధాత్రేయి కరేణుక. బాణుని సభామంటపమున కరేణుక ప్రవేశించి "నారాయడు కూర్చునే యీకుర్చీలో వాళ్లొచ్చేదాకా కూర్చుంటా. ఇదైతే నాకు సరిపోతుంది

థాకర్సు గార్డెన్సు,
రాయపేట మదరాసు.
24 జూన్ 1909.

ప్రియమైనముని సుబ్రహ్మణ్యాం,

కన్యాశుల్కం వొకకాపీ నీ పేరున నిన్ననే మెయిలులో పోస్టుచేశాను. దానిని సమీక్షించు. 'నీలగిరి పాటలు' కాపీ

నౌకర్లంతా నాపక్షమే....ఆయన ముందొస్తే నేను లేవకుండా గర్వంగా వుంటా" అనుకొంటూ ఒకపెద్ద ఆసనంమీద కూచుని దాన్ని ముద్దుపెట్టుకుంటుంది. ఇంతలో గంభీరవేది ఉషకూ తనకూ పెళ్ళి తప్పునా తప్పదా అనుకుంటూ అక్కడకు వస్తాడు. తనకుర్చీలో కూచున్న కరేణుకను చూచి "యేమిదీ! నాకుర్చీలో గడ్డిమేటి! (వెండియు నిర్వర్ణించి) కాదు, కరేణుక!" అంటాడు.

కరే: (గర్వముగా) అక్కడకూచో.

గంభీ: మనకి ఒకరొకరికీ సరిపడే ఆసనం యిదొకటే.

క: నువ్వు ముందరొచ్చావేమీ?

గ: నువ్వు ముందరొస్తావనే!

క: ఏపెళ్ళి తప్పాలని మొక్కులు మొక్కుతున్నావు?

గ: ఉషకీ నాకూ.

క: నీకూ నాకూ కాదుగదా.

గ: కాదు

క: అయితే ఆ తలుపేశొచ్చి నన్ను కౌగలించుకొని నాకు ముద్దియ్యి.

గ: [పోయి తలుపువేయుట నభినయించి వచ్చి] రా. మణీ. [అవి యిరువురు స్థౌల్యంబుచేత చేతులు కడుపుచుట్టురానందున ఒండొరులం గౌఁగిలింపలేక మాని, ముద్దిడుకొనంబూని కడుపు లడ్డపడుటచేత సాధ్యపడక ఎంతయు యత్నించి భగ్నమనోరథు లగుదురు.]

నీదగ్గర వుందనుకుంటాను. వుంటే కన్యాశుల్కంతో పాటు వాటినీ విమర్శించు.

"అబ్బెబ్బే! ఈ మనిషికి కావ్యభాషంటే కలం ఆడదు; అందుకే వాడుకభాషలో కన్యాశుల్కం వ్రాశాడు. నోటికందని ద్రాక్షపళ్లు పులుపురోడ్డు అని ఛాందసగ్రాంథిక వాదులు అనకుండా నీలగిరిపాటల్ని నీ సమితులో ప్రస్తావించు. నీ సమీక్ష నాకుపంపు. బహుశా దాన్ని హిందూసుందరి పత్రికకు పంపిస్తాను.

అబ్బ! తూర్పు కోస్తాప్రాంతం ఎంత ఉపద్రవానికి గురయింది! మీజిల్లా ఎక్కువ నష్టానికి లోనయిందనుకుంటాను. మూడు రైలుపెట్టెలు సర్వనాశన మయాయని విన్నాను. అయితే చనిపోయినది ముగ్గురేనా?

పాపం రంగయ్యచెట్టి పోయినాడు. మంచిమనిషి. అతని పద్ధతులు అతనివీ; వాటిప్రకారం యోగ్యుడే. నా పీఠికలో అతన్ని దూయబట్టుకున్నాను. అతని మరణంవల్ల 'బోర్డాఫ్ స్టడీస్' లో ఖాళీ యేర్పడింది. 'ఒ' అంటే 'న' రాని వ్యక్తిని సభ్యునిగా నియమించవద్దని శ్రీకృష్ణస్వామయ్యరుతో చెప్పాను. అతని స్థానంలో శ్రీరామానుజాచారిగారిని * నియమించమని సూచించాను.

---

* కీ.శ. కిళాంబి రామానుజాచార్యులుగారు సంస్కృత ఆంగ్లభాషలలో పండితులు. పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా పెంటపాడు వీరి స్వస్థలం. శతావధాని. స్వయంప్రతిభచే విద్యాసముపార్జనముచేసి రాణించినవారు. ఎమ్. ఏ; బి. యల్; కొంతకాలం హైకోర్టులో ప్రాక్టీసు చేశారు, శ్రీ చంద్రశేఖరశాస్త్రిగారి అనంతరం విజయనగరం ఆంగ్లకళాశాలకు ప్రిన్సిపాలయినారు, క్రమశిక్షణతో విద్యాసంస్థను నిర్వహించి అభివృద్ధి

పి. యస్: పాప్యులర్ పుస్తకాలను ప్రచురించాలని కొందరీ మధ్య తలపెట్టినట్లు విన్నాను. క్యూరేటరు రిజస్టర్డు బుక్కుల జాబితాలో నాపేరు కనిపించిందని యీ మధ్యనే ఎవరో నాతో అన్నారు. కాని పుస్తకమేదీ నేను రిజస్టరు చేసుకోలేదే!

థాకర్సు గార్డెన్సు
పీటర్సు రోడ్డు
రాయపేట, 1 జూలై 1909

ప్రియమైన సుబ్రహ్మణ్యాం

నీకుపంపిన పుస్తకం అందలేదంటివి. నీతోపాటు మరి ముగ్గురు స్నేహితులకు పంపించాను. ఇద్దరు తమకు అందినట్లు తెలిపారు. పోస్టలువాళ్ళు ఏదో మజాచేసి వుంటారు. కనుక్కో. మళ్ళీ మరొక కాపీ నీకు పంపాను. సమీక్షవ్రాసి దాన్ని నాకు పంపించు. విమర్శించేటపుడు నీ అభిప్రాయాలు నిష్కర్షగా వుండాలి. మొగమాటం వొద్దు. విమర్శ నిష్కర్షగా వ్రాయక పోతివా అది పాఠికమే అవుతుంది. పాఠిక విమర్శనలకు విలువ లేదు. నీ అంతట నువ్వే నిర్ధారించుకొని, నీ నిర్ధారణలమీదనే నువ్వు ఆధారపడడం నేర్చుకోవాలి. మనకు అభిప్రాయభేదం వస్తుందనుకో; వస్తే రానీ; పరవా లేదు. కొంప మునిగిపోదు. రచయిత, తాను ఏదివ్రాసినా అందుకుఏదోఒక సమర్థన వుందనుకుంటాడు. అది సబబైనది కానీ కాకపోనీదానితో నీకునిమిత్తంలేదు.

చేసినవారు. 1914 లో కాకినాడలో జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్వార్షికోత్సవసభకు అధ్యక్షులు. మొదట గ్రాంథికవాది. తరువాత వ్యావహారిక భాషావాది.

దురదృష్టవశాత్తూ యిప్పుడు రిజిస్ట్రేషన్ డిపార్టుమెంటు వొక యూరోపియను చేతుల్లో వుంది. నా స్నేహితుల కెవరికీ అతనికి చెప్పేపాటి చనువులేదు. వచ్చే ఆదివారం నువ్విక్కడికి రాగలవూ; వొకటి రెండు రోజులు నాతో గడుపుదువు గాని; నేను థాకర్సు బంగళాలో వుంటున్నాను. నాతోపాటు నువ్వూ వుండవచ్చును. వాళ్లు నీ కో రోజు సెలవివ్వరూ?

*　　　*　　　*

థాకర్సు గార్డెన్సు
రాయపేట
7 జూలై 1909

ప్రియమైన ముని సుబ్రహ్మణ్యాం,

మూడోతేదీన నువ్వురాసిన ఉత్తరం చేరింది. విజయనగరంలో నీకొక ఉద్యోగం చూసిపెట్టలేకపోయినందుకు నాకు చాలా విచారంగా వుంది. రిప్పన్ హైస్కూలును నిర్వహించాలనే పథకం విఫలమయి పోయింది. నువ్వు విజయనగరంలో స్థిరపడితే బాగుండిపోనని నేను ఆశిస్తూవచ్చాను. అలాంటి అవకాశాలు త్వరలో లభిస్తాయని మనం ఆశిద్దాం. కాకినాడలో ట్యూటరు ఉద్యోగం చెడ్డదికాదు కాని రెండేళ్ళబాండుమాత్రం యిబ్బంది. అయినప్పటికీ నువ్వా ఉద్యోగంలో చేరడం మంచిదని నాసలహా. ఇంతకంటే యోగ్యమైనది దొరికినట్లయితే నిన్ను ఆబాండు నుంచి తప్పించేటట్టు కాలేజి కమిటీచేత సులువుగా మనం వొప్పించవచ్చును. ఇక సమీతు గురించి: హిందూలో మిస్టర్

వెంకన్న రాసిన ఆ రెచెడ్ స్టఫ్‌ను నువ్వు చూసేవుంటావు. మొదటిపేరాను అతను టైమ్స్ ఆఫ్ యిండియా నుండి కాపీ చేశాడు. నేనిక్కడ అథమపక్షం పదిహేను రోజులుంటాను.

వొక తెలుగు పుస్తకాన్ని ఎలా రివ్యూచేయాలో తెలుసున్నవ్యక్తి నాఎరికలో ఎవడూ లేడు. అన్నట్టు శ్రీ డి. నరసయ్య అనే పండితుడు వొకాయన 'పీపుల్సు ఫ్రండ్' అనే వొక వారపత్రికను నడుపుతూవుండేవాడు. ఆ పత్రిక యిప్పుడు వెలువడడంలేదు; ఆయన నెల్లూరు వాస్తవ్యుడు. ఇప్పుడు వున్నారూ? వుంటే ఆయనచిరునామా నాకుపంపించు. ఆంగ్లభాషలో ఆయన గట్టివాడు. వొకసారి ఆయన్నికలుసుకో.

* * *

అడ్మిరాల్టీహౌస్
మైలాపూరు
31 జూలై 1909

ప్రియమైన సుబ్రహ్మణ్యం,

నీకార్డు చేరింది. ధన్యవాదాలు. మేం శుక్రవారం బయలు దేరుతాం. కాకినాడ చెడ్డ ఊరేమీకాదు. అది వ్యాపార కేంద్రం. అంతేకాక సాహిత్యకేంద్రం కూడాను. చక్కటి శీతోష్ణపరిస్థితి. పోలవరం జమీందారు తదితర స్నేహితులకు నిన్ను పరిచయం చేస్తాను "ఆర్యమతబోధిని" సంపాదకులు శ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారితో పరిచయం పెట్టుకో. ఆయన నానాట కాన్ని రివ్యూ చేస్తామన్నారు. కాకినాడనుంచి వెలువడే మహా

శల రెండు పత్రికలకు నా నాటకప్రతులను పంపించాను. "సర స్వతి" లో వొక సమీక్ష అచ్చౌతుంది. "రవి" సంపాదకులు యెవరు ?

పోలవరం జమీందారుతో ఉంటున్న శ్రీ డి. శివరావు పంతులుకు నిన్ను పరిచయంచేస్తూ ఒకలేఖ వ్రాశాను. దానిని యీ ఉత్తరంతో జతచేసి పంపిస్తున్నాను. శ్రీ శివరావు పంతులు మాకు దగ్గర బంధువు. సాహితీపరుడు. ఆయన్ని నువ్వు కలుసుకున్నప్పుడు "రవి" సంపాదకులకు వొక కాపీ పంపించమనిచెప్పు. కాకినాడ "సరస్వతీ" ఆఫీసు మేనేజరుకు అమ్మకానికై రెండు వందల కాపీలు పంపించాను. పుస్తకాలు ఎక్కడ లభిస్తాయో రివ్యూలలో పేర్కొవడం అవసరం. హిందూ మెయిలు పేపర్లలోనూ మదరాసు తెలుగు పత్రికలలోనూ వెలువడిన సమీక్షలను నువ్వు చదివావా ?

పుస్తకాల చెల్లుబడి మందంగా వుంది. ఒకడు ఒక పుస్తకాన్ని కొంటే దాన్ని ఎరువు పుచ్చుకొని చదివేవాళ్ళు యిరవైమంది. మనది పేదదేశం.

ఫోర్టు, విజయనగరం
11 ఆగస్టు 1909

ప్రియమైన సుబ్రహ్మణ్యం,

నీ వుత్తరాలు ఎప్పటికపుడు అందుతూనే వున్నాయి. ఒంట్లో శక్తి లేకపోయినా నువ్వు వూహించినట్లు పనిమాటుకు లావుగానే వుంది. ఇక్కడికి వస్తానని నువ్వు వ్రాసినందుకు సంతో

ప.౧. దయవుంచి "సరస్వతీ" ఆఫీసు మేనేజరును ఒకసారి కలుసుకో. ఆయన పేరు శ్రీ కామేశ్వరరావనుకుంటాను. నాపుస్తకం ఎలా అమ్మకమౌతున్నదో ఆయన్నడిగి కనుక్కో. శ్రీబ్రహయ్య గారి "ఆర్యమతబోధిని"లో సమీక్ష వెలువడిందా? వచ్చే శని ఆది వారాలలో నువ్విక్కడికి వచ్చినట్లయితే వర్డ్స్వర్తు 'మైకేల్'మీద వొక చిన్న వ్యాసం తయారు చేయాలని అనుకుంటున్నాను. విషయాన్ని సేకరిస్తున్నాను.

ఉదాత్త గంభీర భావాల అనుభూతుల అభివ్యక్తీకరణకు వాడుక భాష అన్ని విధాల యోగ్యమైనదని చూపడానికి బిల్హణుని కథను నాటకంగా రచిస్తున్నాను.

అక్కడ పని నీకు అభిరుచిని కలిగిస్తున్నదా? మెట్రిక్ విద్యార్థులు ఏవ్యాకరణం చదువుతున్నారు? నెస్ఫీల్డేనా? కాకపోతే ఏవ్యాకరణాన్ని వాళ్లు ఉపయోగిస్తున్నారో, అది ఒక కాపీ పట్టుకురద్దూ.

* * *

ఫోర్టు, విజయనగరం
4 డిశంబరు 1910

ప్రియమైన సుబ్రహ్మణ్యం.

ఇంతకాలమై నీ యోగక్షేమాలు నాకు తెలియచేయకపోతే ఎలాగయ్యా? ఈమధ్య నేనువ్రాసిన కవిత్వం ఆంధ్రభారతిలో అచ్చుపడింది; చూశావా? 'డామన్ పితియస్' ను ప్రాచీన సంప్రదాయాలకు కట్టుబడిన పత్రికలవాళ్ళు సైతం ఎంతో మెచ్చుకొంటున్నారు. శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి విమర్శ ధాటీగా వుందని కాకినాడలో చాలామంది భావిస్తు

న్నారని దానికి సమాధానం వ్రాయవలసిందని ఇదివరకొక మాటు నాతో నువ్వన్నట్టు నీకు జ్ఞాపకం వుండివుంటుంది. ఈ మధ్యనే 'శశిలేఖ' పత్రికలో నా విశాల దృక్పథాన్ని వివరిస్తూ వొకవ్యాసం వ్రాశాను. 'ఆంధ్రకేసరి' లోకూడా అది నీకు కనిపిస్తుంది. వాటిని చదివి నీ అభిప్రాయాన్ని తెలుపు. ఇంకా చాలావ్యాసాలు వరస వరసగా ప్రకటిస్తాను.

పిల్లలమర్రి పినవీరన 'శకుంతలాపరిణయం' వొకసారి చూసి 'కవిస్తుతి' ఆదిగాగల పద్యాలు కాపీచేసి పంపించు. ఎఱ్ఱా ప్రగడ 'నృసింహపురాణం' లోనివి సైతం కాపీచెయ్యి. ఇప్పుడు నువ్వేంచేస్తున్నావు ? మీ నాన్నగార్ని అడిగినట్టు చెప్పకోరుతాను. ఆయన ఆరోగ్యం బాగా వున్నదని అనుకుంటాను.

* * *

అ డ్మి రా ల్టీ హౌ
మైలాపూరు, మద్రాసు
3 ఏప్రియల్ 1911

ప్రియమైన ముని సుబ్రహ్మణ్యాం,

నీ ఉత్తరం అందింది. ఎంతో అభిమానంతో నువ్వు వ్రాసిన వాక్యాలకు నాధన్యవాదాలు. ఆఖరికి నావంటి వృద్ధులకుసైతం కొంచెంప్రోత్సాహం అవసరం. అందులోనూ ప్రేమాభిమానాలున్న యువకుడివి; మరి నీబోటి మిత్రులవద్ద నుంచి అలాంటి ప్రోత్సాహం లభిస్తూవుంటే యిక అడిగేవా!

నాఉద్యమం ప్రజల ఉద్యమం. సంస్కృతిపరుల భావ సంపద నాకు అండగావుంది. అసలువిషయాన్ని అర్థం చేసుకోజాలని ఎవరోకొందరు వ్యక్తులు నాకువ్యతిరేకంగా వ్యూహాలను

పన్నితే పన్నుగాక ! నేనేమీ లక్ష్యపెట్టను. వాళ్ళను మార్చినా భాషకు జరిగే మేలు యేమీ లేదు. వాళ్లు ఘోరమైన ప్రాచీన కృతక గ్రాంథిక భాషను వ్రాయడానికి అదొక వ్యసనంలాగ అలవాటు పడిపోయారు! దానికి కట్టుబడిపోయారు. అది వొదులుకొని వారు నూతనభాషను చక్కగా వ్రాయ గలుగుతారని నేను కలలోకూడా ఆశించలేదు. పోనీ, ప్రాచీనమైన గ్రాంథిక భాషనైనా తేటగా సున్నితంగా వ్రాయగలరా అంటే అదీ కనిపించదు. నిర్దుష్టమైన గ్రాంథికం వ్రాసేవారు బహు అరుదు. లలితమైన సుందరమైన వాడుక భాషలో గ్రంథరచన కొనసాగించే సంప్రదాయ మొకటి తలెత్తాలంటే నీవంటి యువకులు నాకవసరం.

నేటికిసైతం నాఉద్యమానికి కాకినాడ వ్యతిరేకంగా వున్నందుకు విచారిస్తున్నాను. వివాదాలలో నేనవలంబించే పద్ధతి వేరు. ప్రతి పక్షీయులను తమకు తోచినరీతిని వ్రాసుకు పోనిస్తే పోగాపోగా వాళ్లే దారితప్పుతారు. వొక్కొక్క విమర్శకునికీ వరసవరసగా నేను సమాధానాలిస్తున్నాను. బహువింతలు గొలిపేవిషయాలనుప్రస్తావిస్తూ విమర్శకులనందరినీఎదుర్కొంటున్నాను. ఇన్నాళ్ళకి వాళ్ళు నన్ను గౌరవించడం నేర్చుకున్నారనుకుంటాను. శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు మర్యాద చూపుతున్నారు. మదరాసులోవున్న గ్రాంధిక భాషావాదకూటమి నాయకులు నన్ను చూడడానికివచ్చారు. నాతో కత్తులు దూయడానికి ఎవరూ తొందరపడడం లేదు. సంశయిస్తున్నారు. వ్యావహారిక భాషాఉద్యమం సాధించిన పురోగతికి నేనుపూర్తిగా సంతృప్తి పడుతున్నాను. కాని నాకు కావలసినదల్లా హెచ్చు

మంది రచయితలు; మృదుమధురమైనశైలిలో మెలకువతో వాడుకభాషను రాసే యువకులు నాకవసరం. ప్రాచీనగ్రాంధిక భాషను వ్రాస్తామని దర్పానికిపోతూ వాడుకభాషను కృతకం చేసే రచయితలు నాకవసరంలేదు.

మీసోదరుడు పరీక్ష ప్యాసవాలని నాకోరిక. పూజనీయులైన మీనాన్నగారికి నానమస్కారాలు. నీకష్టాలేమిటో నేను సులభంగా గ్రహించుకోగలను. సెకండుగ్రేడు ప్యాసైతివా ప్రాక్టీసుపెట్టు. అంతేకాని గవర్నమెంటునౌకరీలో ప్రవేశించావు కనుక! క్రేన్‌లాగ నిన్నుమీదకు ఎత్తే చుట్టాలుంటే తప్ప గవర్నమెంటునౌకరీకి ఎదుగూబొదుగూ వుండదు. ప్రమోషను వచ్చేసరికి తలప్రాణం తోకకు వస్తుంది. సబార్డినేటురెవిన్యూ నౌకరీ నీనెత్తురు తాగేస్తుంది. నీమార్దవాన్ని ఉత్తేజాన్ని ఆహ్లాదాన్ని జలగలా పట్టి పీల్చేస్తుంది.

సరేకాని, నీకు సాహిత్య రచనోత్సాహం ఎందుకు సన్నగిలాలో నాకర్ధంకావడం లేదు. వాక్యరచనావిన్యాసంలో తగు శ్రద్ధ కనబరుస్తూ హుందాఅయిన వాడుకభాషను వ్రాయడం అభ్యసించి సాధనచేయగా చేయగా నువ్వొక మహారచయితవు కాకపోయినా త్వరలోనే మంచి రచయితవౌతావు. నీకువిషయపరిజ్ఞానం వుంది. మొదట, పోనీ, మారుపేరుతోనేవ్రాయి. తెలుగు కవుల లేదా సంస్కృతకవుల, కాదా పర్షియను కవుల కావ్యాలను చదివి ఆకథలనువ్రాయి. ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలో కళాపూర్ణోదయ కథాభాగాన్ని కృతికర్తశైలిలో నేను వ్రాశాను. అది నీకుఉపకరిస్తుంది. పిల్లలమర్రి పినవీరన'శకుంతలా పరిణయం' వొకప్రతిని నాకు పంపగలవా ?

* * *

ఫోర్టు, విజయనగరం
2 ఆగస్టు 1911

ప్రియమైనముని సుబ్రహ్మణ్యం,

ఈమధ్య మా తల్లిగారికి వొంట్లో కులాసాగా లేదు. అందువల్ల నీకు వెంటనే జవాబీయలేక పోయాను. ఆవిడ జబ్బుకుతోడు మా వెంకటేశ్వర్లు కూడా మంచాన పడ్డాడు. ఇవతల యింట్లో యిలావుండగా అవతల ఆఫీసులో కొత్త మేనేజిమెంటు వల్ల చేతినిండా పనే. ఊపిరి సలపడంలేదు. నువ్వు ఆర్థిక యిబ్బందుల్లో వున్నందుకు నేను చాలా విచారిస్తున్నాను*. లాయరుగా నువ్వు తప్పక రాణిస్తావని, త్వరలోనే నీ యిబ్బందులు మబ్బులు విడిపోయినట్లు విడిపోతాయని నా నమ్మకం. స్వశక్తిమీద ఆధారపడి ఆత్మవిశ్వాసంతో కృషిచేసినట్టయితే నువ్వు విజయం సాధించి తీరుతావు. నీకుగల ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు సాధారణమైనవికావు.

---

* మహాకవితో శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారికి పరిచయమైన తొలి దినాలలోనే శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు చెప్పినట్లు "పంతులవారివద్ద గ్రంథ కాలక్షేపము చేయుట నా మనస్సునకెంతో సంతృప్తికరముగ నుండెను. గాని ఆర్థిక భాగము పూజ్యమయియుండెను. ఇంతలో నేను ఎఫ్. ఏ పరీక్ష ప్యాసుఅయినట్లు వర్తమానం వచ్చినందుకు పంతులవారు చాల సంతోషించిరి. నాతోగూడ ప్యాసుఅయినవారు కాలేజీలో జేరియుండిరి. బి. ఏ. క్లాసు ప్రారంభమయి వారందినములు దాటెను. ఇందు విషయములో నేను పంతులుగారితో ముచ్చటించలేదు. ఇంటియందు మాతండ్రిగారు విజయనగరం వదలి సకుటుంబముగ వంగోలు జేరు ప్రయత్నములు జేయుచుండిరి. వకనాడు మధ్యాహ్నము రెండుగంటల కాలమునకు ఎందుకొరకో జోడుగుర్రములబండి యొకటి పంతులుగారి ఇంటివద్దకు వచ్చినది. మరికొందరితో పంతులుగారు ఎక్కడికో బోవుచుండిరి. ఇంతలో నేనుండు తావునకు ఆయనవచ్చి నీవుగూడ రమ్మని బిలిచిరి; నేనుగూడ

ఇంతకుముందు నేను వ్రాసినవాటికంటె 'లవణరాజుకల' ఎక్కువ శ్రుతిసుభగంగావుందని నేననుకోవడంలేదు. నూతన రీతులకు శైలికి ఛందస్సులకు ప్రజలు అలవాటు పడుతున్నారు. అంతే; మరేమీ కాదు. ఒక కావ్యాన్ని చదివి దానిని సునిశితంగా పరిశీలించి తూచినట్లు విలువలుకట్టే విమర్శకులు మనలో బహు అరుదు. ఇప్పుడు పత్రికలలో వెలువడుతున్న విమర్శలకు నేనేమీ విలువ యివ్వను. నాగరికత సంస్కారం విజ్ఞానంగల నీబోటి వ్యక్తుల అభిప్రాయమంటే నాకు విలువ హెచ్చు.

*　　　*　　　*

బండెక్కి వెళ్లితిని. కాలేజివద్ద బండినాపి వారివెంట నన్నురమ్మని పిలిచి మేడమీద ప్రిన్సిపలుగారి రూములోనికి నన్ను దీసుకొనిపోయి నన్ను బి. ఏ క్లాసులో జేర్చుకొనుమనియు నా కాలేజి జీతములు మహారాణిగారి ద్వారా వచ్చునట్లు జేసెదననియు పంతులవారు ప్రిన్సిపలుగారితో చెప్పి నన్ను బి. ఏ క్లాసులో జేర్పించి వారువెళ్లిరి. పైకి వెల్లడింపక వున్నను నావిషయము వారిమనస్సున లేకపోలేదుగదా యని నాకు అచ్చెరువు జనించెను; కాలేజిలో చదువుచుంటిసను ఉదయం ఏడుగంటలు మొదలు తొమ్మిదివరకు నేను అప్పారావుగారి యింట వుండుట జరుగుచుండెను. సంస్థానవ్యాజ్యము తీవ్రముగ జరుగుచుండుటవల్ల మహారాణి స్వస్థచిత్తముతోనుండు సమయము పంతులవారికి దొరకలేదు. నాకు కాలేజి ఫీజు కట్టుటకు అవకాశం యేర్పడలేదు. మూడుమాసములయిన తరువాత ప్రిన్సిపలువారు నన్ను క్లాసునుంచి బంపివేసిరి. ఈ సంగతి పంతులవారికి నేను జెప్పినతోడనే బండెక్కించుకొని నన్ను కోటలోనికి దీసికొనిపోయి లాబ్రాంచి సూపరెండెంటుతో కొంతమాట్లాడి నేను వారివద్ద పనిచేసినందుకు అరవై రూపాయిలు బిల్లుజేసి నాకిప్పించి జీతము కట్టుమనిపంపిరి. ఇట్లు ప్రతిటరముఅోను అరవై రూపాయిలు బిల్లుచేసి నాకిప్పించగా నేను టరముఫీజు కట్టుచుంటిని. నా పరీక్షరుసుము కట్టుటకును నిట్లే అరవై రూపాయలు బిల్లుచేసి యిప్పించిరి.

ఫోర్టు, విజయనగరం:
1 సెప్టెంబరు 1911

ప్రియమిత్రమా;

చాలా కాలమైంది నీ భోగట్టా నాకు తెలియడంలేదు. మన ఉద్యమం దినదినాభివృద్ధిని పొందుతున్నదని నీకు తెలపడానికి ఆనందిస్తున్నాను. నువ్వేమైనా రచిస్తున్నావా ?

'ఇండియన్ రివ్యూ'కు చెందిన శ్రీ జి. ఎ. నటేశం సెనేటుకు పోటీ చేస్తున్నారు. ఆయన మన జాతీయవీరులలో ఒకరు. ధైర్యవంతుడు, దేశభక్తుడు. నిర్మాణదక్షుడు. రాజకీయ ఆర్థిక సామాజిక తత్వశాస్త్రాలకు సంబంధించిన కొన్ని గ్రంథాలను ఆయన అచ్చొత్తించాడు. ఆయన ప్రచురణలు అమూల్యామైనవి.

కాకినాడ కాలేజీలో నీమిత్రులు శ్రీ వెంకటరంగయ్యగారిని తమవోటు శ్రీ నటేశంగారి కీయవలసినదిగా అడుగుతావని నమ్ముతాను; ఆయన యేమన్నదీ నాకు ఉత్తరం వ్రాస్తావు కదూ ?

మీనాన్నగారికి నానమస్కారాలు.

chaps like me ~~[illegible]~~ need a little encouragement.
— and it comes from no quarter more especially,
than from a loving young friend like you, my
cause is the people's cause. I have cultured
opinion at my back —

[illegible] calls his wife, & whom
I forget. All the [illegible] race Queens
were sent to [illegible] [illegible]
Open [illegible] What then of secret [illegible]? —
Read your [illegible]!
I want you not to blink facts.
Take the lancet, cut deep & analyse.
The Real Love that deserves the [illegible]
is Love of Man.

I admire the sentiment of Purity. But what is the real nature of that sentiment, its genesis ~~and~~ working? And wherein lies true Purity? I believe that the present social laws about ~~the~~ sexual relations set up an unattainable standard — and the lapses are ~~so~~ very numerous ~~[illegible]~~. It is time we tell the truth to ourselves.

Poetic justice is not now what it was at one time. I paint life — artistically idealising of course. Though art is very moral, I have a duty to society. Therefore one question the reader can ask. Have I made vice attractive? I hope not

తాత్త్వికచింతన *

పరిస్థితుల సామాన్యజ్ఞానంతో నడుచుకునే తాత్త్వికుడు సులభంగా పేరు గడించుకుంటాడు. అతని పేరు పదిమందిలోనూ వ్యాపిస్తుంది. కేవలం హేతువాదంమీద ఆధారపడిన తాత్త్వికుడు అలాగ కాదు. అతని పేరు సులభంగా పదిమందిలోనూ వ్యాపించదు. ఒక విషయాన్ని చర్చిస్తున్నపుడు సూక్ష్మాంశవిచారణలో సున్నితమైన కొన్నిచోట్ల అతను యిట్టే పొరబడడాని కవకాశం వుంది. ఒకపొరపాటు ఇంకొక పొరపాటుకుతప్పక దారితీస్తుంది; అది మరివక పొరపాటుకు కారణ మవుతుంది. సూక్ష్మాంశ విచారణలో చేసిన పొరపాటును కేవలహేతువాది అయిన తాత్త్వికుడు పోల్చుకోలేక తన చర్చలను కొనసాగించే అవకాశంవుంది. చర్చల ఫలితాంశం విపరీతంగా కనిపించినా, బహుళవ్యాప్తి పొందుతున్న అభిప్రాయాలకు విరుద్ధంగావున్నా, దానిని స్వీకరించడానికి అతను సంకోచించడు. మానవుల సామాన్యజ్ఞానాని కనుగుణంగా ఆలోచిస్తూ ఆకర్షవంతంగా సొగసుగా వ్యక్తం చేస్తున్నాననుకునే తాత్త్వికుడి సంగతి వేరు; తప్పిజారి అతను పొరబడినపుడు, యిక ముందుకు వెళ్ళడు. తనధోరణి సామాన్యజ్ఞానానికి నప్పివుండడంలేదని, సహజ అనుభావాలకు విరుద్ధంగా

* రచనాకాలం: మహాకవి కళాశాలలో పనిచేస్తున్నపుడు; రెండప సారి కన్యాశుల్కం వ్రాయక మునుపు.

వుంటూ మానసహృదయాన్ని మేధను మెప్పించలేకపోతున్న దని గ్రహించినవెంటనే అతను సర్దుకుంటాడు. పొరపాటును సవరించుకుని సరియైనదారికి చేరుతాడు. ప్రమాదకరమైన భ్రమ లలో పడిపోకుండా, తనను తాను కాపాడుకుంటాడు.

మానవుడు స్తబ్ధుడు కాదు; చైతన్యవంతుడు. ఆలోచనా శూన్యుడు కాదు; హేతువాది. అతని స్వభావంలో ఈరెండు-లక్షణాలు సమ్మిశ్రితమై వున్నాయని లోకపుటభిప్రాయం. అతను వ్యవహారధర్మాన్ని నెరవేరుస్తూనే హేతువాదాన్ని పాటించ వలసివుంటుంది. ఏవిధంగానూ ఆచరణ సాధ్యం కాని నిరుపయోగ మైన కేవల ఊహాగానాన్ని మనం త్రోసిపుచ్చుతాము.

అయితే వొకవిషయంలో హేతువాదబద్ధమైన తత్వం సామాన్యజ్ఞానమాత్రమైన తత్వం కన్న మిన్న. దీనికి లేని వొక విధమైన అవకాశం దానికి వుంది. దార్శనికపద్ధతులలో మీమాం సలో అనుభావ వ్యక్తీకరణలో తగినంత నిశ్చయజ్ఞానాన్ని ప్రద ర్శించడానికి హేతువాదం అవసరం. అదిలేనప్పుడు సామాన్య జ్ఞానమాత్రమైనతత్వం తగినంత నిశ్చయజ్ఞానాన్ని వ్యక్తంచేయ లేదు. ఈ నిశ్చయజ్ఞానం మానవవిగ్రహాన్ని మలచే శిల్పికి అవ యవశాస్త్రం తెలియడం వంటిది. అవసరమైన అన్నిచోట్ల నిశ్చయ జ్ఞానం కలిగినపుడు అది సౌందర్యసృష్టి కొక వీలును కలిగిస్తుంది. అదే విధంగా తూచినట్టు చర్చించే శక్తి సుకుమార అనుభావవ్యక్తీ కరణకు ఉపకరిస్తుంది. ఈరెండుతత్వాలలో మనం వొకటి మహ త్తరమైనదని పొగుడుతూ యింకొకటి ఎందుకూ అక్కరకురాని దని తెగుడుతూ వుంటాము; కాని అది వృథా. కేవలవేదాంతి నిత్యవ్యవహారసంబంధాలతో నిండివున్న జీవితానికి దూరంగా

వుండాలని వాంఛించి అలాగే అతను తనజీవితాన్ని గడుపుతూ వుండవచ్చును; అయినప్పటికీ, అటువంటి అనేకమంది వేదాంతుల భావాలు, సమాజంలో బాగావ్యాపించి, భావానుభావాలు మరింత నిర్దుష్టంగా వుండేటందుకు సహాయపడవచ్చును. ఏదో వొకటి ఆధారంగా తీసుకుని 'ఇది కావచ్చు' నని ఊహిస్తూ పోవడం సాధారణంగా చాలమందికి అనవసర శ్రమగా తోస్తుంది. చికాకనిపిస్తుంది. ఆ ఆనందోత్సాహాలను పొందడానికి వారిని అభ్యంతరం పెట్టకూడదు. అందుకు అనుమతించవచ్చును. అస్పష్టత చిరాకు కలిగించే మాటనిజం; కాని ఆ అస్పష్టతనుంచి స్పష్టతను గ్రహించడానికి పడేశ్రమ అత్యంత ఆనందోత్సాహాలతో కొనసాగవలసి వుంటుంది; ఊహాలకుపోయే వేదాంతం అనిశ్చయానికి దోషానికీ ఆస్పదమని కొందరు ఆక్షేపిస్తారు. ఈ వేదాంతం నిజమైన అర్థంలో సరియైనశాస్త్రం కాదన్న ఆక్షేపణ ఎంతో న్యాయమైనది; హర్షించతగింది. కాని యిది, మానవ మేధకు అర్థంకానివేవీ లేవని, అన్నింటిని తెలుసుకోగలమని అనుకునే కొందరి దర్పంవల్లను, బహుళవ్యాప్తిలో వున్న ఛాందస భావాలను సమర్థించాలనుకునే కొందరి కోరికవల్లను ఉత్పన్నమౌతూవుంటాయి. అయితే ఈ చిక్కులను మనం తొలగించుకోవచ్చును. మానవ అవగాహనను కూలంకషంగా ప్రాథమిక విచారణచేసి ఏది అసత్యమైనదో నిర్ధారణచేసి సత్యమైన వేదాంతానికి హద్దులు గీయవచ్చును. మానవమేధ పనిచేసే తీరు అతివిచిత్రమైనది; అద్భుతమైనది. అయినప్పటికీ దానిపోకడను గమనాన్ని ఎక్కడికక్కడ దేనికది విభాగించవచ్చును. ఆలోచనలను సాధారణీకృతి కావించి ప్రత్యేకమైన వాటిని సాధారణమైనవాటితోను వాటిని మరింత సాధారణమైన వాటితోను అనుసంధా

నించి సూత్రబద్ధం చేయవచ్చును. అన్నికర్మలను సాధారణ సూత్రాలకు అన్వయించడంలో నైతిక, రాజకీయవాదుల కృషి చక్కగా ఫలించింది కనుక, యీ విషయంలో ఎవరూ నిరుత్సాహ పడనక్కరలేదు. అయితే వాటినన్నిటిని వొక విశ్వజనీనసూత్రానికి కుదించడంలో వారు కృతార్థులు కాక పోవచ్చు గాక. కాని అది వక లెక్కలోనిది కాదు. మేధకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిశోధన అతిక్లిష్టమైనది; ఈశాస్త్రాన్ని ఎంతో శ్రమపడి పరిశోధించిన పిమ్మట సైతం అన్నిటా 'యిదియింతే' నని తూచినట్టు చెప్పడం సందేహాస్పదమన్నమాట నిజం. కాని అంతమాత్రంచేత దీనిని కాదని ఖండించకూడదు; 'ఇదియింతే'నని అన్నిటా తూచినట్టు నిశ్చయాన్ని ప్రకటించే వేదాంతాన్ని అవునని స్వీకరించడం ఎంత పొరపాటో, దీనిని కాదని ఖండించడం అంత పొరపాటు.

౨

మనం వొకదాన్ని వింటున్నపుడు చూస్తున్నపుడు వాంఛిస్తున్నపుడు ప్రేమిస్తున్నపుడు, ద్వేషిస్తున్నపుడు మన మనోఫలకంమీద కొన్ని ముద్రలు చిత్రితమౌతాయి; ఇవి ఆలోచనలకంటె అభిప్రాయాల కంటె ఎక్కువ శక్తి కలవి.

ఆలోచన కొక అవధిలేనట్లు అనిపిస్తుంది. ఇంద్రియాలు అనుభవమూ మనకు సంపాదించిపెట్టిన విషయాలను మేధ వివేకిస్తుంది, నిగ్గు తేలుస్తుంది. ఇంకొకదానితో అనుసంధానింప

చేస్తుంది. అన్వయిస్తుంది; పెంపొందింప చేస్తుంది. ఇది మేధకు సహజ లక్షణం. ఇంతకుమించిన దాని స్వేచ్ఛావిహారం సాధించే దేమీ వుండదు.

మన భావాలన్నీ మన ఆంతర బాహ్య అనుభవముల నుంచి ఉత్పన్నమౌతూ వుంటాయి. ఒక భావం పుట్టినపుడు అది అనేక భావాలతో మిళితమౌతుంది: లేదా అది మథింపబడి నిగ్గు తేలుతుంది. వీటిని మనం దేనికది విడదీసి చూస్తున్నపుడు అవి ఉత్పన్నం కావడానికి కారణమేమిటో అవగత మౌతుంది. అవి దేనిని పురస్కరించుకొని ఉత్పన్నమైనవో ఆ అనుభవము, ఆ అనుభావమూ తేటపడుతుంది.ఒక భావం దేనిని పురస్కరించుకొని కలిగిందో దానిని వెతకి పట్టుకోవడం సులభం కాదు. ఒక భావానికి కారణమైన మూలశక్తులు దానికి వెనకవున్న అనుభవంలో యిమిడి వుంటాయి. గతించిన ఆ అనుభవంలోని మూలశక్తులను వెదకి పట్టుకోవాలంటే మనకు కలిగిన భావాన్ని వెంటనే మనం వ్రాసివుంచడం మంచిది.

దైవమనే భావం...అంధుడికి రంగులంటే ఏమిటో తెలియదు; ఏ అభిప్రాయమూ వుండదు. కాని అతనికి మనం దృష్టిని కలిగించినంతనే, అనేక కొత్తకొత్త భావాలు ప్రవాహంవలె అతనిని ముంచెత్తుతాయి.

మిత్రుల లేఖలు

వి. టి. సావర్కారు
పూనా
15-1-1907

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీరడిగిన సమాచారం రేపు పంపుతాను. ఈలోపున గోత్రచరిత్రమునుండి ఈ అచ్చుకాగితములను పంపిస్తున్నాను. వాశిష్ఠ, కాశ్యప, శాండిల్య గోత్రములకు సంబంధించిన కొంత భోగట్టాయిందులో వుంది. వాశిష్ఠ, శాండిల్య గోత్రములు వేరు. పూనానుంచి మీరేపుస్తకాలను కొన్నారో నాకు తెలియ చేస్తారా? బొంబాయినుంచి ఏగ్రంథాలను కొన్నారు? మీరడిగిన సమాచారాన్ని పంపడానికి కొంత పరిశీలించవలసి వుంది. అందువల్ల రేపటి ఎల్లుండిలో ఇంకొక ఉత్తరం వ్రాస్తాను.

* * *

హేమచంద్రదాసు గుప్త *

ది వంగీయ సాహిత్య పరిషత్తు మందిరం
243-1 అప్పర్ సర్క్యులర్ రోడ్డు, కలకత్తా
23 జనవరి 1912

ప్రియమైన అయ్యా,

మీకు, నారాయణమూర్తిగారికి, అతిథ్యమిచ్చే సంకల్పంతో నేటి సాయంకాలం అయిదున్నర గంటలకు మాపరిషత్తు

* వంగీయసాహిత్య పరిషత్తు సహాయకార్యదర్శి. వకీలు, బంకిమ చంద్రుని "ఆనందమఠ్" ఇంగ్లీషున అనువదించారు.

మందిరంలో తేనీటి విందును ఏర్పాటు చేసుకున్నాము. మా ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించడానికి మీరు పరిషత్తు మందిరానికి సాయంకాలం విచ్చేస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

*　　　　*　　　　*

గురుదాస్ బెనర్జీ *

నారికేల్ సంఘం
కలకత్తా
29 జనవరి 1912

ప్రియమైన అయ్యా,

మీరు 26 వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరమున్నూ, దయతో బహూకరించిన మీ కన్యాశుల్కమన్న నాటకప్రతిన్నీ అందినవి. భావప్రేరేపణాత్మకముగ ప్రతిభావంతముగ మీరు ఆంగ్లమున రచించిన నాటకపీఠికను చదివి మిక్కిలి ఆనందించాను; అనేక అమూల్య విషయాలను గ్రహించగలిగాను. నాకు తెలుగుభాష వచ్చి మీ నాటకమును చదవగలిగి వుంటే, ఇంకను ఉత్తేజితుడనై వుందును. నాకు మీ భాష రానందుకు విచారిస్తున్నాను.

కన్యలను శుల్కమునకు అమ్మజూపే దురాచారాన్ని మీరు ఖండించినందుకు సంతోషం. ఈ దురాచారాన్ని మనువు సైతం నిరసించాడు.

"న కన్యాయాః పితా విద్వాన్
గృహ్ణీయా చ్ఛుల్క మణ్వమి

---

* వంగరాష్ట్ర విభజనకు వ్యతిరేకంగా, జాతీయోద్యమానికి నాయకత్వం వహించిన విద్యావేత్తలలో, వీరు ముఖ్యులు. ఉద్యమంలో విద్యార్థులు పాల్గొనరాదని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం, ఉత్తరువులు జారీచేసినపుడు

గచ్ఛాన్ శుల్కం హి లోభేన
స్యాన్నరోఽ పణ్యం విక్రయీ"

విద్యా సమస్యలపై నేను రచించిన ఒకచిన్న పుస్తకమును మీకు పంపుతున్నాను.

శారదాచరణమిత్రా

85 గ్రేస్ట్రీటు, కలకత్తా
15 ఏప్రియలు 1912,

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ,

మీరీనెల మొదటి తారీఖున వ్రాసిన ఉత్తరమును పంపిన తెలుగుగేయమును అందాయి. ధన్యవాదములు. దేవనాగర లిపిలో అచ్చయిన ఆగేయాన్ని నేను చదవగలిగాను. తెలుగు పుస్తకాలను దేవనాగరిలో అచ్చువేసినట్లయితే, ఉత్తరదేశపు భాషలకు, తెలుగుకు యిపుడున్న వ్యత్యాసం కొంత తగ్గుతుంది. మీ అనువాదంలో పెక్కు సంస్కృతశబ్దాలు ప్రయుక్తమైనవి కనక, నాకది చక్కగా అర్థమయింది.

మీ గ్రంథాన్ని ఒకనిధి వలె దాచి వుంచాను. 'దేవనాగర' ద్వితీయసంచికలో అది అచ్చుపడేటట్లు చూస్తాను. భారతదేశ

విద్యాధికులు, విద్యార్థులు ప్రభుత్వ పాఠశాలల్ని, కళాశాలల్ని బహిష్కరించారు. దేశీయుల ఆధిపత్యంతో జాతీయ పద్ధతులపై, జాతీయాభిమానాన్ని పెంపొందించే విద్యాలయాలను, రాష్ట్రమంతటా నిర్వహించాలని విద్యావేత్తలు యోచనచేసి, అనేక పాఠశాలలను నెలకొల్పారు. తత్ఫలితంగా వంగజాతీయ విద్యాపరిషత్తు వెలసింది; దాని సంస్థాపకులు గురుదాస్‌బెనర్జీ. వీరు అప్పటికే, కలకత్తా హైకోర్టులో న్యాయమూర్తులుగా కొంతకాలం పనిచేసి ప్రసిద్ధికెక్కారు.

ఐక్యతకు మనం ఒకసామాన్య లిపిని, సాహిత్య భాషను పెంపొందించుకోవలసి వుంటుంది. శేక్ చంద్ నుగురించి 'నేషనల్ మాగజెన్'లో కొన్ని వ్యాసాలు అచ్చుపడినాయి. ఆ వ్యాసాలు ప్రచురితమయిన సంచికలు దొరకడం కష్టమే కాని వాటిని ఎలాగైనా సంపాదించి మీకుపంపిస్తాను, నా లైబ్రరీలో ఆ సంచికలు వున్న వేమో వెతికిచూడమని నా కుమారునితో చెప్పాను.

సాహిత్యపరిషత్తు సభ్యులు బెంగాలీభాషలో తప్ప, ఇంకే భాషలోను వ్యాసాలు రచించరు. నేను పరిషత్తుకు అధ్యక్షునిగా వుంటూనే, వాళ్ళల్లో తప్పబుట్టాను. సరే; మీరుకోరినట్లు, ఎవరినో ఒకరిని ప్రోత్సహించి ఆధునిక వంగసాహిత్యభాషనుగురించి విపులంగా ఒకవ్యాసం వ్రాయిస్తాను. అనేక గౌరవపూర్వకనమస్కృతులతో లేఖను ముగిస్తున్నాను.

* * *

హేమచంద్రదాసు గుప్త

వంగీయసాహిత్య పరిషత్తు మందిర్
243-1 అప్పరు సరుక్యులరురోడ్డు, కలకత్తా
27 జూలై 1912

ప్రియమైన రావుగారూ,

మీరు ఉదకమండలంనుంచి శ్రీ త్రివేదికి వ్రాసిన లేఖ అందింది; అప్పుడు ఆయన పరిస్థితి అతి ఆందోళనకరంగా వుంది. అప్పటికంటె ఇప్పుడు జబ్బు కొంచెంనయంగావున్నట్లనిపిస్తున్నా ప్రమాదంమాత్రం తప్పిపోలేదు. ఎప్పుడూ ఆలోచిస్తూ ఏదోఒకటి వ్రాయడంవలన ఆయనకి అమితమైన శ్రమ కలిగింది. నరాలన్నీ

తోడుకుపోతున్నట్లు, తెగిపోతున్నట్లు బాధపుట్టింది. ఏమీఆలో చించవద్దని, పూర్తిగావిశ్రాంతి తీసుకోమని డాక్టర్లు హెచ్చరిస్తు న్నారు. కాగితం కలం ఆయన కంట పడ నీయవద్దని మమ్మల్ని ఆదేశించారు. అందువలన ఆయనకు బదులు నేను మీలేఖకు సమా ధానం వ్రాయవలసి వచ్చింది.

శాస్త్రీయ సాంకేతిక ఆంగ్ల పదాలకు సమానార్థక పదా లను తెలిపే సంచికను, మేం మా మాతృభాషలో యింతవరకు వెలుపరించలేదు.అయితే అలాంటిపదాలు చాలమటుకు, మా త్రై మాసపత్రికలో అపుడపుడు అచ్చుఅవుతూ వచ్చాయి. మరి కొన్ని పదాలను కొద్దికాలంలోనే ప్రచురించ దలచుకున్నాము. రసాయనికశాస్త్ర ఆంగ్లపారిభాషిక పదాలను, వాటి సమానార్థకాలను ఒక పట్టికగా తయారుచేయాలని డాక్టర్ పి. సి. రే ప్రయత్నిస్తున్నారు. సమానార్థక పదాలను సాధ్య మైనంతవరకు ప్రాచీన సంస్కృతగ్రంథాలనుండి సేకరించా లని, అవసరమైతే కొన్నిటిని సృష్టించుకోవాలని ఆయన సంక ల్పం. వీటిని మా పత్రికలో ప్రచురిస్తున్నాము. ఇదివరకు మా పత్రికలలో ప్రచురితమైనవీ, ఇకముందు ప్రకటనకు సిద్ధముగా వున్నవీ, అన్నిటిని ఒక సంపుటిగా అచ్చొత్తించాలని డాక్టర్ రే నిర్ణయించుకున్నారు. పదముల సృష్టికి, ప్రత్యేకం ఒక పండి తుడు ఆయనకు సహాయపడతాడు. ఈ పారిభాషిక పదకోశ మును వెలువరించడానికి రెండు మూడేళ్లు పడుతుంది.

రేపు మావంగీయ సాహిత్యపరిషత్తు వార్షికోత్సవం. మీరడిగినవి మాకులభ్యమైనంతవరకు సేకరిస్తున్నాను. ఇంతవరకు వెలువడిన మా ప్రచురణలను, సమాచారాన్ని సోమవారంనాడు మీకు పంపిస్తాను ఈపారిభాషిక పదాలను ఏయేసూత్రములపై

సమకూర్చారో, మీకు తెలియచేసేటందుకు, అందుకు సంబంధిం చిన ప్రచురణను మీకు అందచేస్తాను. ఈ సందర్భంలో నన్ను మీరు మన్నించినట్లయితే, ఒక విషయం మీదృష్టికి తీసుకురావా లనుకుంటున్నాను. మాపత్రిక 13వ సంచికలో ఇదే విషయం మీద నేను వ్రాసిన వ్యాసమొకటి అచ్చుపడింది. అ వ్యాసంలో నేను కొన్ని సూచనలను కావించాను. నా సూచనలపట్ల మీఅభి ప్రాయమేమో తెలుసుకోవాలని, కుతూహలపడుతున్నాను. పూర్తిసెట్టు పంపాలంటే, అన్నిభాగాలు దొరకడం లేదు. కొన్ని భాగాలు ఆనాడే అమ్ముడయిపోయాయి. ఎంత గాలిం చినా అవి లభించవు. మీకొక పూర్తి సెట్టు పంపలేక పోతున్నా నని బాధపడుతున్నాను.

*　　　*　　　*

జ్ఞానేంద్ర మోహన్‌దాసు

30, బహిర్ మీర్జాపూరు రోడ్డు
కలకత్తా 21 జనవరి 1914

ప్రియమైన అయ్యా,

నేను విజయనగరం నుంచి బయలుదేరి వచ్చే ముందు మిమ్మల్ని మళ్ళీ ఒకసారి కలుసుకోలేక పోయాను. అందు కెంతో విచారిస్తున్నాను. మళ్లీ ఒకసారి కలుసుకుని భారతీయ భాషలలో అనుసరించదగు శైలిని గురించి, ఆధునిక బెంగాలీ భాషాధోరణులను గురించి, మీతో నేను ప్రసంగించి వుండవల సింది. కాని ఆ అవకాశం లేకపోయింది. టాగూరు ఒకవ్యాసం వ్రాస్తామన్నారు. ఆయనకా విషయం జ్ఞాపకం చేయమని, నేను విశాఖపట్టంలో వుండగానే, శ్రీ రామానంద ఛటర్జీకి

ఉత్తరం వ్రాశాను. ఇక్కడకు వచ్చిన వెంటనే శ్రీ ఛటర్జీని కలుసుకుని ఈ విషయం ప్రస్తావించాను. మీరు కోరిన విషయాలను సేకరించి మీకు పంపలేకపోతున్నందుకు ఒకవంక సిగ్గుపడుతూనే వున్నాను. కాని, నా వాగ్దానం త్వరలోనే, నెరవేర్చుకుంటాను. మెస్సర్సు బి. బెనర్జీ అండ్ కో వారొక చిన్నపుస్తకాన్ని ప్రచురించారు. మీరు నాతో చర్చించుదామనుకున్న విషయాలు కొన్ని అందులో వున్నాయి. ఆ పుస్తకం దొరికిన వెంటనే మీకు పంపించి, నా వాగ్దానం నిలబెట్టుకుంటాను.

విజయనగరం విశాఖపట్టాలలో నేను వున్న ఆ స్వల్ప కాలంలో, నేనొక విషయాన్ని గ్రహించగలిగాను. అక్కడి పండితులు రెండువర్గాలు. మొదటి వర్గంవారి పద్ధతి అతి ప్రాచీనం. సాహిత్యరచనలో ఏమాత్రపు ప్రాచీన పద్ధతులు సడలినా, వారు సహించరు. మార్పుకు వారు విముఖులు. రెండవ వర్గంవారు సుముఖులు. కనక ఈ ఇరుతెగలవారికి అన్నిటా చుక్కెదురు.

ఒకప్పుడు బెంగాలీభాష స్థితి ఇలాగే వుండేది. పదాడంబరంతో పడికట్టురాళ్ళవంటి శబ్దాలతో సమానపు బిగింపులతో వచన రచన అధ్వాన్నంగా తయారయింది. విభక్తి ప్రత్యయాలను మాత్రం మార్చి అనుస్వార విసర్గ క్రియారూపాలను సర్దుబాటు చేసుకుని, సంస్కృతశబ్దాలను తస్సాకు తస్సా దించి పండితులు భాషను కృతకం కావించారు. ఈ క్రియాపదాలుసైతం సంస్కృతవ్యాకరణ సూత్రాలకు విరుద్ధంగా కటువుగా సృష్టి అయేవి. పండితులు వ్రాసే కృతక వచన శైలి ఇటు ప్రజలకు అటు విద్యావంతులకు అర్థంకాక, కొరకరాని కొయ్యగా,

రూపొందింది. కాగా ఎవరి ఆదరణ లభించక, గ్రంథాలలో మేట వేసుకు పోయింది.

ఇలాంటి పరిస్థితులలో రాజా రామమోహనరాయ్ చదవ తగ్గ వచనాన్ని సృష్టించారు. దానిని విద్యాసాగరుడు అనుస రించి, వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చారు. అయితే ఈయన శకం స్వతంత్ర కల్పనకు రచనకు ఆస్కారంలేక అనువాదాలతోనే గడిచి పోయింది. ఇది కేవలం అనువాదయుగం. అందువల్ల విద్యాసాగ రుని శైలి, సంస్కృత వ్యాకరణ మర్యాదల, భాషా సంప్ర దాయాల సంకెళ్ళను తెంచుకుని బయటపడలేక పోయింది. కాగా ఆభాష విద్యావంతులలో వ్యాప్తిచెందినా, ప్రజలకుసన్ని హితం కాలేదు.

టేక్‌చంద్ సర్వ స్వతంత్రుడు. అత్యంతసాహసి. ఆయన నిండుధైర్యంతో నిజమైన స్వాతంత్ర్యేచ్ఛతో తిరగబడ్డాడు. ఈ నియమాలను ఉల్లంఘించాడు. ఆయన భాషా ప్రవాహాన్ని తన కభిముఖంగా తిప్పుకుని, దానిని పండితులపై తిప్పికొట్టాడు. పద్య సాహిత్యంలో మైకేలు మధుసూదనదత్తు ఏవిధంగా పురోగ మించాడో, అదే విధంగా టేక్‌చంద్ గద్యసాహిత్యంలో ముందడుగు వేశాడు. ఈనాడు మీరు ఆంధ్రసాహిత్యంలో బహుశా ఏయే పరిణామాలను కోరుతున్నారో, వాటిని ఆనాడు ఆయన వంగసాహిత్యంలో సాధించాడు.

టేక్‌చందు తరవాత అంతకంటె గొప్పధీశాలి ప్రభవించ వలసివుంది. అలా ప్రభవించిన పురుషుడు బంకిమచంద్రుడు. ఆయన కాలంలో మరిఇద్దరు ప్రసిద్ధికెక్కిన రచయితలు వుండేవారు. ఒకరు కాళీప్రసన్నఘోష్; ఇంకొకరు చంద్రనాథబోస్. ఘోష్

గారిది తూర్పు బెంగాలు; బోసుగారిది పశ్చిమ బెంగాలు. అయితే వీరిద్దరూ పరిశుద్ధతావాదులు.

ఇప్పుడు విద్యాసాగరుని భాషాపద్ధతి పాతబడిపోయింది. శేక్ చందు నవ్యుడు కాదు. పూర్వకాలపు మనిషి. శుద్ధ 'అతల్' శైలిలో అందరికి అభిరుచి పోయింది. ఇంకా బంకిమచంద్రుడు సాహిత్యంలో బ్రతికి ఉన్నాడు. వ్రాసే, మాటలాడే, గ్రంథములలో పత్రికలలో వాడే భాషలను గురించి వివాదం జరుగుతూనే వుంది. వాదప్రతివాదాలు, ఖండన మండనలు సాగుతూనే వున్నాయి. వాడుక భాషను గ్రామ్యమని, నింద్యమని కొందరు పండితులు నేటికీ అంటూనే వున్నారు. ఇంతవరకు ఏ నిర్ణయమూ జరగలేదు.

మీరూ నేనూ మనమంతా, జవమూ జీవమూ కల భాష కావాలని వాంఛిస్తున్నాము. అంటే ఆ భాష పరిపూర్ణమైనదిగా వుండాలని మన ఆశయం. (అ) ప్రజలకు సాధారణజ్ఞానాన్ని కలిగించే (ఆ) పారిశ్రామిక, వైజ్ఞానిక, కళారంగాలలో కృషి చేస్తున్న విద్యార్థులకు సాంకేతిక జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించే (ఇ) పండితులకు ఉదాత్తభావాలను, ఆదర్శాలను జ్ఞానాన్ని ప్రబోధించే (ఈ) ప్రసన్న గంభీరమధుర కావ్యసృష్టికి దోహదపడే అన్నివిధాలా అర్హమైన భాషను, భాషాశైలిని సృష్టించుకోవాలని మనం కృషిచేస్తున్నాము. ఈకృషి ఫలించాలని సాహితీపరులంతా ఆశిస్తున్నారు. ఈఆశయంతోనే వారు సాహిత్యాన్ని ఆరాధిస్తున్నారు. దైనందిన జీవితంలో నిత్యమూ చెవిని పడుతున్న మాటలను, సులభంగా అర్థమయే సరళపదాలను, నుడికారాన్ని, సాహితీపరులు స్వీకరిస్తున్నారు. వారు తమ పుస్తకాలలో వాడుతున్న భాష రైతులకు రాజులకు పూజారులకు

పురోహితులకు అందరికి సుపరిచితమైనట్టిది. అందులో ఏమాత్రం సందేహం లేదు. ఇప్పుడు బెంగాలులో రచయితలు సరళ సుబోధక శైలిని అనుసరిస్తున్నారు. మామూలు మాటలతో అర్ధ గాంభీర్యాన్ని సాధిస్తున్నారు. ఇలాంటి సరళభాషను వాడుతూ రచనలో కృతకృత్యులు కావాలంటే, మాటలపొందిక, ఇమిడిక అవసరంకదా. సొగసయిన పదాలను ఎంచుకోవడంలో, వాటిని అర్ధవంతంగా ప్రయోగించడంలో రచయితకువున్న నేర్పునుబట్టి అతని శైలికి అందం అమరుతుంది. ఆఖరికి నింద్యమని అపభ్రంశమని పండితులు ఈసడించే శబ్దాలను సైతం, అశ్లీలతాదోషం అంటనీయకుండా, సమర్ధుడైన రచయిత ప్రయోగించవచ్చును.

భాష నాజూకుగా, ఠీవిగా వుండాలి. ఆడంబరం అందమీయదు. జటిలపద ప్రయోగంవల్ల భాషా సౌకుమార్యం కలగదు. తేటమాటలతో నాగరికమైన అనుభావాలను, ఉదాత్త భావాలను వ్యక్తపరచాలి. శైలి సహజ ప్రవాహంవలె ఉరకలెత్తుతూ అనుభూతులను కలిగిస్తూ హృదయంపై చెరగని ముద్రలను వేయాలి శైలిఅందం ఇలాఇలా వుండాలని సిద్ధాంతీకరించి చెప్పడం సులభమే. కాని ఈ అందాన్ని అలరించడం కష్టం. అక్కడే వస్తుంది అడ్డు.

నిఘంటువుల, పండితుల, వైయాకరణుల సహాయం అవసరంలేకుండా, చదవగానే అందరికీ అర్ధమయే విధంగా, భాషను సంస్కరించవలెనని మీ ఆశయం అదే నేటిసమస్య. మనమంతా భాషాసంస్కరణను కోరుతున్నాము. అంటే దాని అర్ధం, భాషా గాంభీర్యాన్ని స్నిగ్ధసౌందర్యాన్ని మనం పోగొట్టుకుంటున్నామని కాదు; పైగా దాని సౌకుమార్యాన్ని

ఇనుమూరు తెచ్చుకుంటున్నాము. దాని ఫాయిదాను, వడ్డీఫాయి దాలతో లెక్కకట్టి చెల్లించి, సంపన్నవంతం చేయాలంటు న్నాము. మనదేశంలో ఋజువర్తనగల మీవంటి ధీశాలురు, భాషాసంస్కరణ సమస్యను తరచి తరచి అవలోకిస్తున్నారు; సంతోషం!

ఇప్పటికే నా ఉత్తరం అనుకోకుండా పెరిగిపోయింది. ఇక ఇంతటితో ఆపివేస్తాను. మీరు ఆంధ్రసారస్వతరంగంలో తలపెట్టిన ఉద్యమం ఫలించాలని మీకు విజయం సిద్ధించాలని ఆశిస్తూ, నా లేఖను ముగిస్తున్నాను.

* * *

రవీంద్రనాథ టాగూరు

రామఘర్
కుమోన్ హిల్సు
మే 24, 1914

ప్రియ మిత్రమా,

మీ దయగల ఉత్తరానికి ధన్యవాదాలు. నేను నామేధా శక్తిని చాలకాలం నుంచి వెచ్చింపవలసి వచ్చింది. అందువల్ల చెదరిన నాశక్తులను కూడదీసుకుందుకు ఆత్మ సమస్థితిని పొందే టందుకు నేను ఇక్కడ, ఈ హిమాలయ ఏకాంతస్థలంలో విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నాను. ఇది నా కత్యంత ప్రధానమని, మీరు సులభంగా అర్థం చేసుకోగలరు. కొంతకాలం వరకు మరేవిషయంపై నేను, నాదృష్టిని సారించలేను. మీరు నన్ను అర్థం చేసుకుంటారని మీ కోరికను ప్రస్తుతం నెరవేర్చలేక పోతున్నందుకు, నన్ను మన్నించగలరని నా నమ్మకం.

జె. ఎ. యేట్సు *

వాల్తేరు
24-5-09

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీనాటక నూతన ముద్రణపు పీఠిక పంపినందుకు మీకు నేను చాలా కృతజ్ఞుణ్ణి. ఆమధ్య శ్రీ శ్రీనివాసఅయ్యంగారు నాకొక ప్రతిపంపించి, నా అభిప్రాయాలు విపులముగ తెలియ చేయుమని అడిగారు. ఆంగ్లేయ దృక్పథంతో నేను మీ పీఠికను అర్థం చేసుకుని దానిని మెచ్చుకుంటూ నా భావాలను ఆయనకు తెలియచేశాను. నాఉత్తరాన్ని ఆయన మీకు పంపిస్తామన్నారు. దానిని మీకు వెంటనే అందచేయు వలసినదని ఈ రోజే పి. టి. యస్‌కు + ఉత్తరం వ్రాస్తున్నాను. అలాఅయితే మళ్ళీ మీకు నాపరిశీలనను వ్రాయనక్కర లేదు.

---

* ఆంగ్ల విద్యాధికులు. కొంతకాలం పచ్చయ్యప్ప కళాశాలకు ప్రిన్సిపాలు. 1906లో తూర్పు జిల్లాలకు విద్యాధికారిగా పనిచేశారు. ఉపాధ్యాయ పరిషత్తులను జరిపి గిడుగు. గురజాడల వ్యావహారిక భాషోద్యమానికి అండగా నిలిచిన నవీనులు.

+ శ్రీ పి. టి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు: ఎం. ఏ. ఎల్. టి. విశాఖపట్టణం ఎ. వి. యన్ కళాశాలకు ప్రిన్సిపాలు. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ సభ్యులు. వ్యావహారిక భాషావాది. జీవద్భాషలకు నిర్జీవభాషలకు గల తారతమ్యాన్ని నిరూపిస్తూ "లైఫ్ అండ్ డెత్ ఎ ప్లీఫర్ వెర్నాక్యులర్సు" అన్న ఆంగ్ల వ్యాసమును రచించారు. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయంవారు, ఇంటర్మీడియటు వ్యాసరచనలో వాడదగిన భాష యేది వుండవలెనో నిర్ణయించడానికి ఒక సంఘమును నియమించారు. ఆ సంఘములో వీరు వ్యావహారిక భాషావాదుల తరపున ఒక సభ్యులు. సంస్కరణవాది. అనేక సంఘసంస్కరణ సభలలో

హెగిన్ బాథమ్స్ వారితో నాకు పరిచయం లేదు. అక్కడికి నేను రెండు మూడుసార్లు వెళ్లాను. నన్ను వాళ్లెరగరనుకుంటాను. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు, మిస్టర్ హెగ్స్‌కు వ్రాస్తామన్నారు. లాభం వస్తుందని తోస్తే మీ నాటకప్రతులను అమ్మకానికి వాళ్లు తీసుకుంటారు.

మీ నాటకం బాగా చెల్లిపోతుంది. ఇప్పుడు. మీ పీఠికలో నన్ను పరిచయం చేసినందుకు మీకు నేనెంతో కృతజ్ఞుణ్ణి. కాని తెలుగుభాషావిషయకచర్చలలో నాగురించి మీరు ప్రస్తావించడానికి నేను తగనేమో అని నా అభిప్రాయం. ఏమైనా, మీ ప్రశంసకు పాత్రుడనైనందుకు సంతోషం.

వాడుకభాషలో మీరిపుడు యింకా ఏమైనా వ్రాస్తున్నారా?

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ.

కోటగిరి
నీలగిరి
3-6-1912

ఎంతో విపులంగా, ఆసక్తిజనకంగా ఎన్నోసూచనలతో మీరు వ్రాసిన లేఖ అందింది. అనేక ధన్యవాదాలు. నేనంత వివరంగా మీకు జాబు వ్రాయనక్కర లేదనుకుంటున్నాను మీరు

పాల్గొన్నారు. 1907 వ సంవత్సరమున విశాఖపట్టణములో చెన్నరాష్ట్రరాజకీయసభ జరిగింది, దానికి న్యాపతి సుబ్బారావు పంతులుగారు అధ్యక్షులు. ఆ సభల సందర్భంలో నాలుగవరోజున వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యం పంతులు గారధ్యక్షతను సంఘసంస్కరణ మహాసభ జరిగింది. ఈ సభకు పి. టి. శ్రీనివాస అయ్యంగారు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులుగ వుండి, దీనిని అన్నివిధముల జయప్రదముగ నిర్వహించారు.

మిడిల్ మాస్టును చూడదలుచుకున్నట్లు ఆయనకి యిపుడే ఉత్తరం వ్రాశాను. ఉద్యమం పురోగతి చెందుతున్నదని తెలియ చేశాను. ఇదివరకువలెకాక కొందరు ఈ ఉద్యమాన్ని అవ హేళన చేయక, సానుభూతితో దానిని అర్థంచేసుకుందుకు, ప్రయత్నిస్తున్నట్లు నామిత్రులు మచిలీపట్నంనుంచి నాకు ఉత్త రాలు వ్రాస్తున్నారు. అవహేళన దశనుంచి ఉద్యమం సాను భూతిని పొందే దశకు పరిణతి చెందుతున్నందుకు సంతోషం. మీరు ఎదుర్కొనవలసివస్తున్న ప్రతిఘటన సామాన్యమైనదికాదు. *

ఉదయం ఆరున్నర మొదలు మధ్యాహ్నం రెండు గం టల వరకు మిస్టర్ మిడిల్ మాస్టు తనపనిలో తాను నిమగ్నమై వుంటాడు. పిమ్మట గోల్ఫుఆటకు బయలుదేరతాడు. ఊటీ క్లబ్బులో ఆయన ఆగబోతున్నాడు. ముందు మీరు వొక ఉత్తరం వ్రాసి తనను ఏసమయంలో కలియ వీలున్నదో ఆయన్నే సూచించమని అడగండి.

---

* "1910 లో ఈ ఉద్యమకర్తలు నూతనముగారానున్న స్కూల్ ఫైనల్ విద్యావిధానము తయారవుతూ వుండడముచూచి, స్కూల్ఫైనల్ పరీక్షలలో తెలుగు వ్యాస రచనయున్నూ ఆంగ్లభాషలో గల నొక గద్య భాగము తెలుగులోనికి అనువదించడమును గ్రాంథికభాషలోగాని, వాడుక భాషలోగాని విద్యార్థులు సాగించవచ్చునన్న స్వేచ్ఛను కలిగించారు. అందుకు ఆదర్శప్రాయముగా ఉండదగిన వచన గ్రంథము 'గ్రీక్ పురాణ' కథలు' అనేది సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారిచేత వ్రాయించి, అది పాఠ్య గ్రంథముగా పెట్టించారు. అదివాస్తవముగా కేవలము వాడుకభాషలో రచితము కాలేదు. అందులో అర్థానుసార్వములు. శకటరేఫలు అన వుడు. నాతడు మొదలయిన 'ప్రాచీన గ్రాంథిక' రూపాలు మాత్రమే లేవు. అయినా ఆ గ్రంథమునకు శ్రీనివాస అయ్యంగారు వ్రాసిన ఉపో ద్ఘాతములో వ్యావహారికభాషను ప్రోత్సహించే వాక్యము లుండుటచేత

తెలుగుదేశ మంతటను ఈ నూతనోద్యమమునకు విరుద్ధమైన సంరంభము చెలరేగినది. ప్రతిపట్టణమందు ప్రతిపల్లెలోను గ్రామ్యభాషను తొలగించవలెను. గ్రాంధికభాషను నిలబెట్టవలెను అనే ఘోష ఎక్కువయినది. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు అట్టి వాతావరణములో 1911 సం॥న పుట్టినది. గ్రాంథికభాషా సంరక్షక సమాజములు లేచినవి. ఈ పరిషత్తుకు రాజపోషకులు శ్రీ పిఠాపురము మహారాజులు. నడుము కట్టుకొని పనిచేసిన వారిలో ప్రధానులు జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. వారికి అండగా నిలిచిన పండితులలో ముఖ్యులు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు. గ్రామ్యభాషానిరసనము, గ్రాంథిక భాషాసంరక్షణము కావించడానికి ఎక్కువగా ప్రచారము చేసినవారు కూచి నరసింహముగారు, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు. సమావేశములను జరిపించడములో ఉత్సాహ మెక్కువగా చూపించిన వారు న్యాపతి సుబ్బారావుగారు. రాజకీయముగా శాసన సభలలో ఈ నూతనోద్యమమునకు విఘాతము కలిగించడానికి పూనుకున్న వారు బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారు, మోచర్ల రామచంద్రరావుగారు, వేమవరపు రామదాసు పంతులుగారు మొదలైనారు."

—డాక్టరు గిడుగు సీతాపతి పంతులుగారు

వ్యావహారిక భాషావాదమును నిరసిస్తూ మద్రాసులో 1912 ఏప్రియల్ 10 వ తేదీన జార్జిటౌనులో పండితుల సభ జరిగింది. సభకు దివాన్ బహదూర్ యం. ఆదినారాయణయ్యగారు అధ్యక్షత వహించారు. పిఠాపురం రాజావారు, పండిత వి. గోపాలాచార్యులు, సి. రాజరత్నం మొదలియారు, పి. నాగభూషణం, వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి, రావు సాహెబ్ జనార్దనసింగ్, యస్. కృష్ణస్వామిచెట్టి, జయంతి రామయ్య ప్రభృతులు సభకు హాజరయ్యారు. దక్షిణ భారతదేశంలో మధురమైన భాషగా ప్రసిద్ధి పొందిన తెలుగునకు, విద్యావంతులమనే పేరుగల కొందరు యువకులు తమ మాతృభాష పట్ల అనుచిత దృక్పథమును అవలంబించి, ఎంతటి ప్రమాదాన్ని తెచ్చిపెడుతున్నారో, సభాధ్యక్షులు వివరించి, యిందు విషయమై తాము అనేక పర్యాయములు ప్రభుత్వమువారికి నివేదించామనీ, ప్రభుత్వం తగినచర్య తీసుకోగలదని తాము ఆశి

స్తున్నామనీ వ్యావహారికభాషావాదుఃఇ తెలుగు భాషకు తెచ్చిపెడుతున్న ఉపద్రవాన్ని అరికట్టాలని, లేకుంటే, యిది జాతి సంస్కృతిని కలుషితము చేయగలదని ఉద్ఘాటించారు. "గ్రాంథికభాషను నాశనంచేస్తూ దానికి మారుగా వ్యావహారికభాషను నెలకొల్పాలని తెలుగు దేశములో కొన్ని ప్రాంతాలలో తల ఎత్తుతున్న ఉద్యమమును మద్రాసు పౌరులమైన మేము, తీవ్రంగా నిరసిస్తున్నాము, ఈ విధముగా ప్రారంభమయిన ఈ ఉద్యమము ఆంధ్రభాషామాధుర్యమును, పావిత్ర్యమును, సమైక్యమును ధ్వంసము చేయడమేగాక, ఆంధ్రుల మతవిజ్ఞానము, ప్రాచీన నాగరికత యే గ్రంథములలో నిక్షిప్తమై వున్నవో, ఆ గ్రంథములలోని భాషను తెలుగు ప్రజలకు అందకుండునట్లు చేయువలెనని ప్రయత్నిస్తున్నది. ఈ విషయమును గ్రహించి, యిట్టి ప్రమాదము సంభవించకుండా దీనిని నిరాకరించవలసినదిగా, మేము, ప్రభుత్వమువారిని, డైరెక్టరాఫ్ పబ్లిక్ ఇన్‌స్ట్రక్షన్‌నూ, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయపు సిండికేటువారినీ ప్రార్థిస్తున్నామని సభలో వేదం వేంకటరాయ శాస్త్రిలుగారు ఒక తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. శ్రీ నాగభూషణంగారు దీనిని బలపరచగా, ఏకగ్రీవంగా సభవారు ఆమోదించారు. "ఈతీర్మానంలో పేర్కొనబడిన ఉద్యమమునకు విద్యాధికారులొసంగిన ప్రోత్సాహమును గమనించి, యీ సభవారు ఎంతో భయవిహ్వలులౌతున్నారు. తెలుగు ప్రజల ఆమోదము పొందని ఎవరో కొందరు వ్యక్తులు ప్రారంభించిన నామమాత్రమైవున్న భాషా సంస్కరణోద్యమమును విద్యాధికారులు ఈ విధముగా ప్రోత్సహించడమువల్ల ఎంతో ఉపద్రవము వాటిల్లగలదన్న విషయమును విద్యాశాఖ వారికి ప్రభుత్వమునకు ఈ సభవారు తెలియచేస్తున్నారు." అనే తీర్మానాన్ని రామకృష్ణకవిగారు ప్రతిపాదించగా, భీమశంకరంగారు, గురుస్వామిచెట్టిగారు బలపరిచారు. సభవారు ఏకగ్రీవంగా ఆమోదించారు. తరవాత సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు ప్రతిపాదించగా సభవారు ఏకగ్రీవంగా ఆమోదించిన తీర్మానం : "గ్రీకు పురాణ కథలు, లాంగ్మన్సు ప్రాక్టికల్ అర్థమెటిక్సు మొదలైనవాటిని పాఠ్యగ్రంథాలుగా వేయడాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని డైరెక్టర్ ఆఫ్ పబ్లిక్ ఇన్‌స్ట్రక్షన్, మద్రాసు విశ్వ

నాకు మీ ఉత్తరం అందిన వెనువెంటనే, శ్రీయంగ్‌ను కలుసుకున్నాను. అయన మీకు జాబు వ్రాస్తానన్నాడు మీఉత్తరం చదవమని నిన్నపొద్దున్న ఆయనకి పంపించాను. శ్రీయంగ్ శ్రద్ధకలవ్యక్తి. అభిరుచివున్నవాడు. సందేహంలేదు, కాని కాస్త వయసుమళ్ళిన తన పైఉద్యోగులూ మతాచార్యులూ మార్పుకు కేవలం విముఖులట. మతం ఏదైనా ఏ మతశాఖయినా, కలకాలం చాందసత్వాన్ని అట్టే పెట్టుకోవాలనుకుంటుంది!

పి. టి. యస్. నావ్యాసాన్ని నాకు పంపించారు. దానిని నేను ప్రచురణార్థం ది మెయిలు పత్రికా సంపాదకునికి అందచేశాను. ఇంకా అనేక వ్యాసాలు పంపించగలమని ముఖ్యంగా మీరు కొన్నివ్యాసాలు వ్రాస్తారని తెలుపుతూ ఆయనకొక దీర్ఘమైన లేఖను వ్రాశాను • పరిషత్తువారు టి. బి. సి. ని + పూర్తిగా తాము స్వాధీనపరుచకోవాలని వాంఛించారని ఆయన కెరుకపరచాను. నిజానికి అప్పుడేవారు దానిని ఆక్రమించు

విద్యాలయ సిండికేటువారినీ, ప్రభుత్వమువారిని సభవారు ఈ దిగువ సూచలను ఆమోదించవలసిందిగా అభ్యర్థిస్తున్నారు : (1) పాఠశాలలోను కళాశాలలలోను వేసే పాఠ్యగ్రంథాలను ఎన్నిక చేయడానికి విద్యారంగములో అనుభవజ్ఞులను, అందరి ఆమోదము పొందిన పండితులను సభ్యులుగా నొక కమిటీని నెలకొల్పాలనీ (2) ఆంధ్రభాషా వ్యాకరణములలోని సూత్రములకు బద్ధమయే భాషలో రచించిన పుస్తకములనే పాఠ్యగ్రంథాలుగా నిర్ణయించాలనీ యీ సభవారు కోరుతున్నారు."— చూ: ది హిందూ 1932 ఏప్రియల్ 11 వ తేదీ.

• ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు

+ తెలుగు బోర్డాఫ్ స్టడీస్

కున్న ప్రమాదం సంభవించింది. కొంతకాలమై నాకు తెలుగు పుస్తకాలేవీ అందడంలేదు.

గ్రంథరచనలో ఏమాత్రం సంస్కరణ అగుపించినా. అవహేళన చేయడమే, రామయ్య సుబ్బారావుల పని. విద్యా విషయకంగా ఒకపుస్తకం మంచిదో చెడ్డదో అర్థం చేసుకుందుకు వారికి శక్తిలేదు. సంస్కరణవాదులు కొత్తపుస్తకాలను అంగీకరింపచేయడానికి డి. పి. ఐ అనుమతిని పొందవలసి వుంటుంది. కనక అక్కడసైతం ఒక వల వుండనేవుంది. డి. పి. ఐ ఆ పుస్తకాలను పరిశీలించమని టి. బి సి కార్యదర్శికి పంపుతాడు. అతను వాటిని చూడమని తలకిందులుగా ఆలోచించే వక్రభాష్యాలు చెప్పే...రామయ్య సుబ్బారావులకు పంపిస్తాడు. తాము నిజంగా వీటిని అడ్డుకోగలమనే ఊహతో ఆ ఇద్దరూ అనేక ఆటంకాలను కలిగించబోతారు. తెలుగు పుస్తకాలను పరిశీలనార్థం పి. టి. యస్ కి, నాకు పంపమని పట్టుపట్టాలనుకుంటున్నాను. ముఖ్యంగా ప్రాథమిక పాఠశాలల్లో వేసే జాగ్రఫీ, లెక్కలు మొదలైన పుస్తకాలు జాగ్రత్తగా పరిశీలించడం అవసరం.

నే నీమధ్య ఊటీ రావడం పడదు. వచ్చినట్లయితే ఎల్క్ హిల్ హౌస్‌లో మిమ్మల్ని తప్పక కలుసుకుంటాను.

పి. యస్. లాసన్ నా వ్యాసాన్ని ప్రచురించినట్లయితే, నేను వ్రాసినట్లు వెల్లడిచేయకండి. ఇంతకూ ఈ విషయంలో ఇలా వుండాలని నిరూపణ చేయక, కేవలం మీ వాదములతో ఏకీభవిస్తూ నేనా వ్యాసాన్ని వ్రాశాను. కావ్యాలలో శృంగారరస విషయమై సుబ్బారావు ప్రభృతుల వాదాన్ని తలుచుకుంటున్న కొద్దీ, వారి అవివేకానికి మూర్ఖత్వానికి నవ్వు వస్తోంది!

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ

కోటగిరి
14-6-12

నిన్నమీరు దయతో వ్రాసినలేఖ అందింది. సంతోషం. నా వ్యాసాన్ని సంపాదకలేఖగా పత్రికలో ప్రకటించగలనని లాసన్ జాబు వ్రాశాడు. ఇక ఈ విషయంమీద ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు ప్రచురించడానికి ఆయనకు ఇష్టంలేదు. కాని తెలుగు భాషాసాహిత్య సంస్కరణలను గురించి ఎన్ని వ్యాసాలు వ్రాసినా తాను కృతజ్ఞతలో సంతోషంతో అచ్చు వేయగలనని తెలియచేశాడు. పోయిన శనివారం నా వ్యాసపు ప్రూఫులను పంపించాడు. దిద్ది వెంటనే పోస్టుచేశాను. నా లేఖలో శృంగారరస చర్చకు సంబంధించిన భాగం ఆయన్ని అమితంగా ఆకర్షించింది. కాని వ్యాసం ఘాటుగా వుందట. అయినా సబబుగానే వ్రాశానట. అందులో నేను పేర్కొన్న విషయాలు తేటపడేటందుకు తనకు కొన్ని తెలుగు పద్యాలు అనువదింపచేసి పంపించమని కోరాడు. ఈసంగతి శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారికి ఎరుక పరకచాను * పాఠశాలల్లో విద్యార్థులకు వేయతగనివీ,

---

* కొన్ని ప్రాచీన కావ్యాలలో ఔచిత్యశోభితం కాని హద్దుమీరిన అసహ్య శృంగారపద్యాలు వున్నాయని విద్యార్థుల కవిపఠనీయ భాగాలుగా వేయకూడదని, గ్రంథనిర్ణాయక సంఘ సభ్యులయిన గురజాడ ప్రభృతుల మతం ఆధునికులమతం అంగీకరించిరాదని, ప్రాచీన కావ్యాలలో హద్దుమీరిన అసహ్యశృంగార వర్ణనలు లేవని అవి ఔచిత్యశోభితములే అని, వాటిని పఠించడమువల్ల అపకారమేమీ లేదని కనుక విద్యార్థులకవి పఠనీయములుగ వుండవచ్చునని, గ్రాంధికవాదులైన జయంతి రామయ్య ప్రభృతులవాదం. ఆ రోజులలో పత్రికలలోను సభల

రెండవఛార్లెస్ వంటి రాజుల ఆస్థానంలో తలలు ఊపుతూ మెచ్చుకోతగినవి. కొన్ని శృంగార పద్యాలను అనువదించి పంపించమని ఆయనకి ఉత్తరం వ్రాశాను! ఈ విషయంలో మనం మన దృక్పథాన్ని పూర్తిగా తేటపరిచి నట్లయితే, లాసన్ అవునని అంగీకరింపక తప్పదు. అపుడు ఆయన తెలుగు భాషా సంస్కరణపు మూలసిద్ధాంతాలను సానుభూతితో అర్థంచేసుకుందుకు ఉత్సాహ పడతారు.

ఇప్పట్లో నారాయణమూర్తి వ్యాసం లాసన్ అచ్చువేయకపోతే, నే నాశ్చర్యపడను. తెలుగుభాష సంస్కృతజన్యమని ఋజువుచేయడానికి. వ్యాసంవ్రాసి పరిషత్సమావేశంలో చదివింది ఆయనే కదూ ?

లోను శృంగారరస చర్చ తీవ్రముగ కొనసాగింది. 1912 మే 15, 16వ తేదీలలో మద్రాసు పచ్చయప్ప కళాశాలలో, ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్సమావేశం జరిగింది. మొదటిరోజు సభకు అధ్యక్షులు శ్రీ నాగభూషణం గారు నాటి సభలో గ్రాంధికవాదులు, శృంగార రసవిషయమై చర్చలు సాగించి, ఈదిగువతీర్మానాన్ని ఆమోదించారు: "తెలుగు కావ్యములలో శృంగారవర్ణనము లేదా శృంగారరస పోషణము ప్రధానము. నవరసములలోను శృంగారము ప్రధానమని సంస్కృతమున అలంకారశాస్త్రము గుర్తించింది. ఆ అలంకారశాస్త్రములను అనుసరించి, తెలుగు కావ్యములలో శృంగారరసము పరిపోషితమవుతూ వచ్చింది. ఆధునికుల అభిరుచులకు అనుగుణముగ కావ్యములలోని శృంగారవర్ణనములు కల భాగములను పరిహసించుట ఎంతమాత్రం సమర్థనీయంకాదు. ప్రాచీనకావ్యాలలో అనుచిత అశ్లీలార్థక అసహ్యశృంగారవర్ణనలులేవని అవి అవినీతి స్ఫోరకములు కావని, వాటిని చదడంవల్ల జాతికి ఎలాంటి హాని కలుగ నేరదని, ఈ సభవారు విశ్వసిస్తున్నారు."

చూ, 'ది హిందూ' దినపత్రిక 1912 మే 20,

ఆ ఇద్దరు గౌరవనీయుల వాదనను కాదని మీరు విజయం సాధించినందుకు నేను మిక్కిలి సంతోషిస్తున్నాను. శ్రీరామ చంద్రరావుగారిని నేనెరగను. కాని శ్రీ బి. యస్. శర్మగారిని బాగా ఎరుగుదును. ఆయన భాషా విషయాలను తరచి చూసిన వ్యక్తి అని నాకెంతమాత్రం నమ్మకం లేదు. పరిషత్తువారు రాయబార సన్నాహాలను కావిస్తున్నారని విని 'ఆహా' అనుకున్నాను. *

---

* 1912 మే, 15 16 వ తేదీలలో మద్రాసు పచ్చయప్పహాలులో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్సమావేశం జరిగింది. రెండవనాటి సభకు వై. అంకినీడు బహద్దూరు అధ్యక్షత వహించారు. ఆనాడు సభవారు చర్చించదలచుకున్న విషయాలు అరుదు: (అ) కొత్తగా వ్రాస్తున్న తెలుగు కావ్యాలను ఇప్పుడు అనుసరిస్తున్న గ్రాంధికములో కాక, వ్యావహారికభాషలో వ్రాయవలసిన ఆగత్యంవున్నదా; (ఆ) అర్ధానుస్వార ప్రయోగమును వుంచవచ్చునా, వుంచనక్కరలేదా (ఇ) లఘు అలఘు రేఫల భేదమును పాటించవలెనా, అక్కరలేదా (ఈ) తెలుగుభాషలో అన్యభాషాపదములు చేరిక (ఉ) సంధిసూత్రములను పాటించడము. మొదటి విషయముపై గురజాడ అప్పారావుగారు నాటిసభలో వ్యావహారికభాషాప్రయోజనాన్ని తేటపరుస్తూ విపులంగా ఉపన్యసించారు. కృతక గ్రాంధికభాషకు మారుగా శిష్టులు నాగరికులు మాటలాడుకునే భాషలో కావ్యాలు రచిస్తే తప్ప తెలుగు సాహిత్యానికిక వికాసం ఎంత మాత్రం కలగదని ఆయన వాదించారు. ఆనాటి సభావిశేషాలను మే 20వ తేదీన హిందూ దినపత్రిక యిలా ప్రకటించింది. "శ్రీ జి. వి. అప్పారావు పంతులు ప్రసంగిస్తూ వ్యావహారిక భాషాప్రయోజనాన్ని విపులీకరించారు. చర్చలు ఎంతో ఆసక్తిని కలిగించాయి. సభకు హాజరైన వారిలో శ్రీ అప్పారావు పంతులుగారొక్కరే, వ్యావహారిక భాషావాదమును సమర్థిస్తూ ప్రసంగించినవారు. గ్రాంధికభాషకు బదులుగా, వాడుక భాషలోనే రచన కొనసాగవలెనని ఆయన ఉపన్యసిస్తున్నపుడు, 'తాము

అన్నట్లు చెప్పటం మరిచాను.ఇక్కడికి మొన్న శ్రీ మిడిల్ మాస్టు హంటర్ లు వచ్చారు. శ్రీ మిడిల్ మాస్టు ఆదివారం మద్రాసు వెళతాడు. అందువల్ల ఆయన్ని కలుసుకోడానికి మీకు వీలుండదనుకుంటాను. కాని మీరు ఎదురుచూస్తున్న నివే

చెబుతున్న ప్రకారం 'వాడుకభాషలోనే' రచన సాగించవలసిన అవసర మేమొచ్చిందనీ, యిందుగల కారణాలేమిటనీ, తెలుగుదేశములో పలు మాండలికాలుండగా, తమ వాదం ఎలా ఆచరణయోగ్యమౌతుందనీ, సభలో అనేకులు ఆయనను ప్రశ్నించారు." భాషాసంస్కరణ ఆవశ్యకత ఎంతమాత్రంలేదని పేర్కొంటూ వ్యాసరచనలో గ్రామ్యము లేదా వాడుక భాషను ప్రయోగించనక్కరలేదని వ్యావహారిక గ్రాంధికభాషలకు ప్రధాన ముగా భేదమేమీలేదని, తెలుగు పాఠకుల సంఖ్యాభివృద్ధికి, వ్యాకరణ సూత్రములను ఉల్లంఘించకుండానే సులభ గ్రాంధిక శైలిని అనుసరించ వచ్చునని, సభవారొక తీర్మానం కావించారు. ఇప్పటివలె ఎప్పుడు లఘు అలఘు రేఫలభేదాన్ని పాటిస్తూ వుండాలని పద్యరచనలో విధిగా సంధి సూత్రములను పాటించాలని, అర్ధానుస్వార ప్రయోగమును పరిత్యజించ రాదని పరిషత్తువారు మరికొన్ని తీర్మాలను ఆమోదించారు.

శృంగారరస 'గ్రామ్యభాషా' విషయములపై సమావేశంవారు ఆమోదించిన తీర్మానాలను గవర్నరకు నచ్చచెప్పి, అవి అమలు జరి పించే ప్రయత్నములు చేయడానికి సభవారు ఒక రాయబారాన్ని గవ ర్నరు చెంతకు పంపడానికి నిర్ణయించుకుని వొక ప్రతినిధివర్గాన్ని ఎన్ను కొన్నారు. ఆ రాయబారవర్గంలో మోచర్ల రామచంద్రరావు, బయ్యా నరసింహేశ్వర శర్మ, పండితడి, గోపాలాచార్యులు, పట్టాభి రామారావు, సూర్యనారాయణరావు, యానాదిరెడ్డి, వేమవరపు రామదాసుపంతులు గారలు సభ్యులు. వీరంతా గవర్నరుగారిని ఆగస్టు 7 వ తేదీన కలుసు కొని గ్రాంధిభాషా ప్రాశస్త్యమును ఉగ్గడిస్తూ వ్యావహారికభాషా గ్రంథా లను పాఠ్యపుస్తకాలుగా వేయడంవల్ల, భాషాభివృద్ధికి ఆటంకం కలుగు తోందని కనుక దీనిని అరికట్టవలెనని వొక విజ్ఞప్తి పత్రాన్ని సమర్పించారు.

దిక అందినవెంటనే, ఆయనకు పంపించండి. ఆయనకి మనవాదన పూర్తిగా న్యాయమనిపించింది. సంస్కరణవాదులకు తాను యివ్వగలిగినంత స్వేచ్ఛను ఇవ్వడానికి ఆయన సుముఖుడు.

ప్రస్తుత వాచకములపై మీరు కావించిన విమర్శకు సంతోషం. తెలుగు బైబిలును గురించి తనకు తెలిసిన సమాచారాన్ని మీకు పంపించమని శ్రీ యంగ్‌కు ఉత్తరం వ్రాస్తున్నాను. మీవ్యాసాలు ప్రచురితమౌతున్న పత్రికలు నాదగ్గర వుండడం మంచిది. అందువల్ల దయచేసి వ్యాసాలు ప్రకటించే ముందు నాకు తెలియచేయండి.

నేనిక్కడనుంచి ఆదివారం పొద్దున్న బయలుదేరుతున్నాను. ఉత్తరాలు కుంభకోణానికి వ్రాయండి. శ్రీ మిడిల్ మాస్టును ఆయన వెళ్లేలోపున మీరే కలియడం పడకపోతే తరవాతనైనా మద్రాసులో కలుసుకుంటారుకదూ ?

కుంభకోణం
5-7-12

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ

నాకు మిక్కిలి ఉత్సాహాన్ని కలిగించే విపులమైన మీ లేఖ అందింది. అనేక ధన్యవాదాలు. మీ ఉత్తరంలోని సమాచారం అమూల్యమైనది. దానిని నేను కాదనలేను.

అవును. మీరన్నట్లు భాషావిషయంలో ఆ వ్యక్తులకున్న అజ్ఞానానికీ, మూర్ఖపు టభిప్రాయాలకి మితిలేదు. మీ ఇంటర్‌వ్యూల విషయం తెలుసుకుని ఎంతో ఆనందించాను. వాటివల్ల కొంత సత్ఫలితం కలుగుతుందని ఆశిస్తున్నాను. అయితే గవర్నరు కాకినాడ వెళ్లేలోపున ఒకకరపత్రం వ్రాసి సిద్ధపరచడం

సాధ్యం కాదనుకొంటాను. కాని ఆయన్ని విశాఖపట్నంలో ఒక రాయబారవర్గం కలుసుకుని విషయాన్ని విడమర్చి చెప్పేందుకు వీలువుంటుందని ఊహిస్తున్నాను. పి. టి. యస్, జి. వి. ఆర్ లు* సమర్థులు. వారిలో ఎవరైనా గవర్నరును విశాఖపట్నంలో కలుసుకుంటారని ఆశిస్తున్నాను.

ఈమధ్య నాకు పనిఎక్కువయింది. తీరిక లేదు. అందువల్ల భాషాసమస్యలపట్ల శ్రద్ధ వహించలేక పోతున్నాను అతిత్వరలో తీరిక చిక్కించుకుని, ఈ రంగంలో మీతోపాటు నేను చురుకుగా కృషి చేయగలనని అనుకుంటున్నాను. నా పత్రాన్ని మీకు పంపిస్తాను. నాదగ్గర మరొకప్రతి లేదనుకుంటాను. అయినాసరే దీన్ని మీకిష్టమొచ్చినన్నాళ్ళు మీదగ్గర వుంచండి. నా కవసర మైతే ఇద్దురుగాని.

నాకు మీరు ఉత్తరం వ్రాసిన రోజునే, మీకు నేను ఉత్తరం వ్రాశాను. అది ఈపాటికి మీకు అందేవుంటుంది. శ్రీనివాస అయ్యంగారు * ఉద్యమాన్ని బలపరిచే ప్రముఖులని విని సంతోషిస్తున్నాను. ఆయనపేరు వినడమే కాని ఆయనతో నాకు పరిచయం లేదు.

అనేక ప్రణామాలతో ఇక నా ఉత్తరాన్ని ముగిస్తున్నాను.

* * *

---

* గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు

* శ్రీ యస్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు ప్రసిద్ధ న్యాయవాది. మదరాసు హైకోర్టులో అడ్వకేటు జనరలు. అప్పారావుగారి సన్నిహితమిత్రులు. గొప్ప షేక్స్పియరీయను పండితుడు.

కుంభకోణం
8-9-1912

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ.

మీరు వ్రాసిన సుదీర్ఘమైన లేఖ అందింది. మీ సమాధానం చదివి ఆనందించాను. దాన్ని త్వరలోనే గవర్నరుకు అందచేస్తారని ఆశిస్తున్నాను. పరిషత్తువారి విజ్ఞప్తిపత్రములో * పరస్పరవిరుద్ధభావాలు వున్నాయని నేను గమనించాను. వాడుకభాషకొక అపార్థమును కల్పించి, ఉద్యమాన్ని అరికట్టడానికి పరిషత్తువారు శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తున్నారు. కాని మీ వాదమును ఎవరూ తోసిరాజన లేరు. మీ ఉపయోగార్థము ఈ లేఖతోపాటు కొన్ని పేపరు కత్తిరింపులు

---

* వ్యావహారిక, గ్రాంధికభాషలకు ప్రధానమైన భేదంలేదని, వ్యావహారికభాష వొకజిల్లాలో వొకవిధంగాను యింకొకజిల్లాలో వేరొక విధంగాను వున్నదని అలాంటపుడు వొక మాండలిక భాషను స్వీకరించి మరొక మాండలికభాషను ప్రజలనెత్తినరుద్దడం తమకు దురవగాహంగా వుందని, వ్యావహారికభాష పేరిట, వ్యాకరణసూత్రాలను, సంప్రదాయాన్ని ఎందుకు వుల్లంఘించాలో, తమకు అర్థంకావడం లేదని, వాడుకమాటలను వ్రాతలో చొరనీయడం అసంగతమని, ఈ లక్షణాలన్నీ వాస్తవికమైన భాషాభివృద్ధికి అరిష్టదాయకములని, పాఠశాలలో యిటువంటి పుస్తకాలను పాఠ్యగ్రంథాలుగా వేయడమే తమ భయాందోళనలకు హేతువని, ప్రభుత్వం శ్రద్ధవహించి వీటిని మానిపించాలని, గ్రంథనిర్ణాయకసంఘంలో తెలుగురాని ఒకవ్యక్తి వున్నాడని, రాయబారివర్గం వారు, గవర్నరుకు తమ విజ్ఞప్తిపత్రంలో విశదీకరించారు. వ్యావహారిక గ్రాంధికభాషల విషయంలో ప్రభుత్వం ఎట్టిపక్షమూ వహించక ముభావంగా వుంటుందని, వారికి గవర్నరు తెలియపరిచారు.

చూ: 1912 ఆగస్టు 12 వ తేదీ 'ది హిందూ' దినపత్రిక.

పంపుతున్నాను. మీ రారోగ్యముగా వున్నారని తలుస్తాను. జాబు వ్రాయండి.

మకాం, మంగుళూరు
19-10-15

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీరు దయతో వ్రాసిన ఉత్తరానికి వెంటనే సమాధాన మీయనందుకు నన్ను మన్నించ కోరుతున్నాను. మీరు పంపిన అత్యంత అమూల్యమైన మీపరిశీలన గ్రంథము * అందింది. అనేక అభివందనాలు. భాషాశాస్త్రదృష్ట్యా అది తిరుగులేనట్టిది.

---

* మదరాసువిశ్వవిద్యాలయమువారు ఇంటర్మీడియటు వ్యాస రచనలో వాడతగు భాష యేది వుండవలెనో, నిర్ణయించడానికి, వొక సలహాసంఘం నియుక్తమయింది. ఆ సంఘమువారు గ్రాంధికభాషా రూపములతోపాటు, వ్యావహారికభాషారూపములను ప్రయోగింపవచ్చు నని తీర్మానించారు. ఈ సంఘములో వ్యావహారికభాషావాద ప్రతినిధు లుగ, గిడుగు, గురజాడలు, బుర్రా శేషగిరిరావు, శ్రీనివాస అయ్యం గారలను, గ్రాంధికభాషావాదప్రతినిధులుగ జయంతిరామయ్య వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు, గుమ్మిడూరి వేంకట రంగారావుగార్లను సభ్యులుగా నియమించారు. థామ్సన్ ప్రొఫెసర్ రంగాచార్యులగారలు సమావేశకర్తలు; మధ్యవర్తులు. సంఘము కావిం చిన నిర్ణయం, గ్రాంధికభాషావాదులకు యిష్టం లేకపోయింది

"గ్రాంధిక భాషావాదులలో పలుకుబడిగలవారు రాయలసీమవారి చేత మహజర్లు పెట్టించారు. వ్యావహారిక భాషారూపాలు మా రాయల సీమలోలేక సర్కారుజల్లాలోఉన్నవే మీరు అనుశాసిస్తే మా జిల్లాల విద్యార్థులకు అన్యాయం జరుగుతుంది. కనుక, ఈ సలహాసంఘములో మా ప్రతినిధులను కూడా చేర్చుకొని, ఆ రూపాలను నిర్ణయించవలెను అని రాయలసీమవారు కోరినారు. అప్పటికింకా వ్యావహారిక భాషావాదము

మీరు మీపరిశీలనలో పూర్వపక్షమునకు తావివ్వని సిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదించారు. మీ పుస్తకమును నేను మిక్కిలి ఆసక్తితో పఠించాను. ద్వితీయభాగం ఎపుడు వెలువడునో అని ఆతృతతో నిరీక్షిస్తున్నాను. త్వరలోనే వెలువడుతుంది కదూ?

నిరంతరం పనిచేయడంవల్ల మీఆరోగ్యం సడలినందుకు ఎంతో విచారిస్తున్నాను. పాండిత్యమునకు తార్కాణమైన అటువంటి ఉత్తమోత్తమ గ్రంథమును రచించేటపుడు మీరు

రాయలసీమకు ప్రాకసందున వారిలో ఈ నూతనోద్యమమును హర్షించిన వారొక్కరును లేరు. అందుచేత వారి కోరికను మన్నించి రాయలసీమ ప్రతినిధులను చేర్చుకొన్నపుడు ఆ సలహాసంఘములో గ్రాంధిక భాషావాదుల సంఖ్య అత్యధికమయినది. అయినా, వ్యావహారికభాషా రూపములను నిర్ణయించుటకే కదా అని వ్యావహారికభాషావాదు లను కొంటూ ఉండగా జరిగిపోయిన తీర్మానమును చమత్కారముతో విపరీతముగా వ్యాఖ్యానించి గ్రాంధికభాషావాదులయిన సభ్యులు తమ పంతము నెగ్గించుకున్నారు. ఆ తీర్మానము Classical Telugu forms as well as modern Telugu forms" అని వుంటే, అందులోని "as well as" అనే మాటలవలన రెండు విధములయిన రూపము లున్నా అని అర్థముకాదు; ఏ రూపములయితే గ్రాంధికభాషలోను, వ్యవహారములోను ఉంటవో (రెంటను) అవి అని అర్థమని వ్యావహారిక భాషావాదమును పడగొట్టినారు"

—డాక్టరు గిడుగు సీతాపతి పంతులుగారు.

ఇందుకు తమ అసమ్మతిని తెలుపుతూ యిట్టిచర్య న్యాయబద్ధమైనది కాదని నిరసిస్తూ, రెండవసారి సంఘము ఆమోదించిన తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ తమ వ్యావహారికభాషావాదమును తేటపరుస్తూ గ్రాంధికభాషావాదులయిన సభ్యుల వాదములను ఖండిస్తూ గురజాడవారు "ది మినిట్ ఆఫ్ డిసెంటు టు ది రిపోర్టు ఆఫ్ ది తెలుగు కాంపొజిషన్ సబ్‌కమిటీ" అనే దానిని ఆంగ్లమున ప్రచురించారు.

ఎంత శ్రమపడిరో, నే నూహించుకో గలను. ఇపుడు మీకు కొంత నింపాదిగా వుందనుకుంటాను.

మీ పుస్తకము వెల ఎంతో తెలియదు. అమ్మకానికి ఉద్దేశించినట్లయితే, నాకు ఒకటి రెండు ప్రతులను పంపండి. నేనిక్కడికి వస్తున్నపుడు నాతోపాటు రైలులో దంపతులిద్దరు ప్రయాణం చేశారు. ఆయన ఒక లండను సివిల్ సర్వెంటు. ఆవిడ అరబిక్ భాషలో పండితురాలు. భాషనుగురించి మేం, ఎన్నో విషయాలను చర్చించుకున్నాము. మీగ్రంథానుబంధములో మీరు ఎత్తివ్రాసిన విషయాలన్నీ వాస్తవమని ఆవిడ దృఢపరిచింది.

కెయిరోలో నాసహాధ్యాయి ఒకాయన క్రైస్తవమతాచార్యునిగ వుంటున్నాడు. ఇపుడాయన వ్యావహారిక భాషావాది అని ఆవిడ నాతో చెప్పింది. నాసహాధ్యాయి చాల తెలివైనవాడు. తన నిర్వహణలోవున్న పాఠశాలలలో ఆధునిక అరబిక్ భాషాగ్రంథాలను బోధించవలెనని ఆయన ఆదేశించాడు. భారతదేశ వ్యావహారిక భాషలను గురించి తప్పక కొంత భోగట్టా పంపగలనని ఆయనకు వాగ్దానం చేశాను. మీరు రచించిన ఈ పుస్తకమును ఆయనకు పంపవలెనని నాఅభిలాష.

ఎ. గెలిటీ *

ఎంజలిస్ హోటల్
25-12-09

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ

మీరు 22 వ తేదీన వ్రాసినలేఖను ప్రభుత్వప్రధాన కార్యదర్శికి పంపించాను. మీ కన్యాశుల్కము నాటకాన్ని

నేనెన్నో ఏళ్ళక్రితం చదివాను. వాడుక భాషలోవున్న ఆనాటకం రెండవసారి అచ్చుపడినందుకు చాల సంతోషం. పదముల ఉచ్చారణనుబట్టి అక్షరములమీద మీరు సంజ్ఞలు వుంచారు. విడిగావున్న అ కు, అచ్చులతో కూడివున్న అ కు ఉచ్చారణలోగల భేదాన్ని మీరు గుర్తించారు. జర్మనులు దీనిని వల్లె ä వ్రాసి ఈభేదాన్ని సూచిస్తారు.

కొన్నేళ్ళక్రితం నేను వాడుకభాషలో వ్రాసిన చిన్న కరపత్రాన్ని మీకీ లేఖతోపాటు పంపిస్తున్నాను. రోమనులిపిలో వ్రాయడం నాకు సులువనిపించింది. దానిని మా మున్షీ తెలుగు లిపిలోనికి మార్చాడు. తెలుగు లిపిలోకంటె రోమను లిపిలో వ్రాయడం సులభం; సులభమేకాక వేగంగా వ్రాయవచ్చును. కన్యాశుల్కము యింకొక ముద్రణ రోమనులిపిలో ధ్వని ఉచ్చారణాది భేదాలను సూచిస్తూ అచ్చుపడితే బాగుండును.

*　　　　*　　　　*

సిర్లిన్ గార్డెన్స్
1910 జనవరి 16

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ

మీరు 4, 14వ తేదీలలో వ్రాసిన ఉత్తరాలకు ఎంతో కృతజ్ఞుణ్ణి. మీరు పంపిన గీతాలు అందాయి. సంతోషం. నేను ఉద్యోగిని కనక వివాదగ్రస్త విషయాలను చర్చిస్తూ ఉత్తరాలు వ్రాయకూడదు. మాతృభాషలు, కళాశాలల్లో మాతృభాషల

---

* ఆరోజులలో తెలుగు భాషపట్ల ఆదరమున్న యూరోపియనులలో గెలటీ ఒకరు. ఈయన ఒక తెలుగు నిఘంటువును తయారుచేసి ఆంగ్లలిపిలో అచ్చువేశారు.

అధ్యయనం గురించి మీరు జనవరి 4 వ తేదీన వ్రాసిన లేఖ లార్డు మార్లేకు ఆసక్తి కలిగించవచ్చును. మీకు అభ్యంతరం లేక పోతే, మీఉత్తరాన్ని ఆయనకు పంపిస్తాను.

*　　　　*　　　　*

శ్రీ ఇ. డబ్ల్యు. మిడిల్‌మాస్టు

మదరాసు
8 ఏప్రియల్ 1913

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ

మీరు మార్చి 28 వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. ఈనెల 29వ తేదీన సిండికేటు సమావేశం జరుగుతుంది. ఆసమావేశంలో అన్ని బోర్డాఫ్ స్టడీస్‌ల విధానాలు రూపొందుతాయి. నేనా సమయంలో ఉదక మండలంలో వుంటాను కనక, సమావేశానికి హాజరు కాగలనో లేనో ఇప్పుడప్పుడే చెప్పలేను. హాజరైతేమాత్రం మీ ప్రతిపాదనలపట్ల విధిగా శ్రద్ధ వహిస్తాను. కాని అవి అన్నీ అంగీకృతమౌతాయో లేవో నాకు సందేహం. నిబంధనలను అనుసరించి బోర్డులు పన్నెండుగురు సభ్యులకే పరిమితం. తగినంత కారణం వుంటే తప్ప, పాత సభ్యులనే నామినేట్ చేస్తారు. ఇది ఒక ఆచారం.

సంస్కృతభాషలో డాక్టర్ హుల్ మంచి పండితుడేనా ? సమర్థుడే నంటారా? మీరు కోరుతున్నట్లు సంస్కృత ఉత్కళ, బర్మీస్‌లను వేరువేరు శాఖలగా విడదీయడానికి, నిబంధనలు మారవలసి వుంటుంది. అవి మార్చుకోనిదే ఇందుకు వీలులేదు. దేనికది విడదీయమని, బోర్డు తనంతతాను ప్రతిపాదించడం మంచిదని నాఊహ.

12 వ తేదీన ఉదకమండలం వెళుతున్నాను. అక్కడ క్లబ్‌లో నాబస.

* * *

ఉదక మండలం
16 మే 1913

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

పిఠాపురం, జాన్స్, మెక్ఫైల స్థానంలో స్కిన్నర్, మొఫాటు, మార్క్‌హాంటర్లను సిండికేటుకు నేను నామినేటు చేస్తున్నాను. స్కిన్నరు నియామకవిషయంలో అతని అర్హతలు మీకు వేరే చెప్పనక్కరలేదు. మొఫాటు విషయం కొంచెం చెప్పవలసివుంటుంది. సిండికేటులో సైన్సు చక్కగా తెలిసిన వ్యక్తి వుండడం అవసరం. జాన్స్ స్థానంలో నియమితుడు కావడానికి అతను అర్హుడు. మెక్ఫైల్ స్థానంలో వుండతగ్గ వ్యక్తి హాంటరు. సిండికేటు కమిటీలలో అతనివలె ఇతను తన విధులను తాను చాకచక్యంగా నిర్వర్తించగలడు.

ఇక సిండికేటు, స్కిన్నర్, మొఫాటులతో పాటు శేషగిరి అయ్యరునుకూడా నామినేటు చేస్తున్నది. శేషగిరి అయ్యరును అది ఎందుకు నియమిస్తున్నదో నాకర్థం కావడంలేదు. ఆయన విశ్వవిద్యాలయానికి ప్రత్యేకం చేసినసేవ ఏమిలేదు. పోనీ చెప్పుకోతగ్గ విద్యా వైదుష్యమూ కనిపించదు. ఏ బోర్డాఫ్ స్టడీస్‌లోనూ ఈయన సభ్యుడు కాదు; కేవలం ఆయన ఫేకల్టీ ఆఫ్ లా సభ్యుడుమాత్రమే. దానికి ప్రతినిధులుగ సిండుకేటులో వైస్ ఛాన్సలర్, సుందరం అయ్యరులు వుండనే వున్నారు. సెనేటులోను తదితరచోట్ల ఆయన కావిస్తున్న ప్రసం

గాలు చూస్తూవుంటే, ఆయనకు విశ్వవిద్యాలయపు సమస్యల పట్ల తగిన జ్ఞానం ఉన్నట్లు నాకు తోచడంలేదు.

హంటరు అలాకాదు; అతనికి విశ్వవిద్యాలయ సమస్యలు క్షుణ్ణంగా తెలుసును; వ్యవహారాలతో సన్నిహితసంబంధంవుంది. విశ్వ విద్యాలయపు సేవలోనే తనశక్తిని, కాలాన్ని వినియోగి స్తున్నాడు. ఇంగ్లీషు బోర్డాఫ్ స్టడీస్‌కు ఆయన అధ్యక్షుడు. లిటరరీ కమిటీకి కన్వీనరు. ఈ మధ్య, సెనేటు నియమించిన ఇంచుమించు అన్ని ముఖ్య కమిటీలలోను అతను సభ్యుడు. అనేకసందర్భాలలో నివేదికలను తయారు చేయవలసినదిగా అతన్ని సెనేటు కోరుతూవచ్చింది. సిండికేటుకు వివిధ కమిటీల కార్యకలాపాలలో అతను సహాయపడుతూ వచ్చాడు. తాను ఒక నిర్ణయానికి వచ్చేముందు సిండికేటు, హంటర్ అభిప్రా యాన్ని తెలుసుకుంటూ వుండేది. వీటినన్నిటిని మించిన అర్హత ఇంకొకటి. హంటర్ ఆంగ్లభాషా నిష్ణాతుడు. అతన్ని ఒక ప్రామాణికునిగా అందరూ ఒప్పుకుంటారు.

మీరు నాతో ఏకీభవిస్తారని ఆశిస్తున్నాను. స్కిన్నర్, మొఫాటు, హంటరులకు అనుకూలంగా మీరు ఓటు చేస్తారని విశ్వసిస్తున్నాను.

* * *

దిక్లబ్, ఉదకమండలం
24 మే 1913

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీరు హంటర్‌కు ఓటు వేస్తానన్నందుకు నాధన్యవా దాలు. నేను నామినేటు చేస్తున్న మిగిలిన ఇద్దరిలోనూ

డాక్టర్ స్కిన్నర్, విశ్వవిద్యాలయ వ్యవహారాలతో మరీ సమర్థుడు. సిండికేటు పనులను నిర్వహించగల దక్షుడు. అతనికి కావలసినంత అనుభవం వుంది. అతిబాధ్యతాయుత పదవిలో వున్నవ్యక్తి. మిమ్మల్ని నేను ఉదకమండలంలో త్వరలోనే కలుసుకోగలనని ఆశిస్తున్నాను. డాక్టర్ రంగప్ప శ్రీ రామానుజాచారిగార్ల ఓట్లు, హంటర్‌కు పడేటట్టు మీరు చూడగలిగితే, అద్భుతం. స్వతంత్రంగా ఆలోచించి, తమకు ఉచితమని తోచినవిధంగా మాత్రమే భారతీయులు వ్యవహరిస్తే మంచిది.

* * *

శ్రీ హారాల్డు స్టూవర్టు *

అడయార్, మద్రాసు
11 డిసెంబరు 13

ప్రియమైన అయ్యా

నేను జనవరి 30, 31వ తేదీలలో వాల్తేరులో వుంటాను. విజయనగరం రావలెనని అనుకోవడంలేదు. వాల్తేరులో నన్ను ఏరోజున ఏసమయంలో కలుసుకుందుకు మీకు వీలున్నదో తెలియచేస్తే నేను తీరికచేసుకుంటాను.

అడయార్, మద్రాసు
19 మార్చి 1914

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీరు పంపిన వ్యాసములు తెలుగు కథ అందాయి. తెలుగు కథను చదివి, ఆధునిక తెలుగుభాష గుణయోగ్యతలను గ్రహించుటకు ప్రయత్నిస్తాను

* ఆనరబుల్ సర్ హారాల్డు స్టూవర్టు. మద్రాసులెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ సభ్యుడు.

ఆంతరంగిక కార్యదర్శి

ప్రభుత్వ భవనం
మద్రాసు
30 జనవరి 1913

ప్రియమైన అయ్యా,

మిమ్ము 'మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ'పు ఫెలోగా నామినేటు చేయ ఉద్దేశించినట్లు తమకు తెలుపవలసినదిగా గవర్నరు నన్ను ఆదేశించారు. అందుకు మీరు అంగీకరించి ఆఫీసు బాధ్యతలను స్వీకరించెదరని నమ్ముతున్నాను. మీరంగీకరించినట్లయితే మీ పూర్తి పేరు తెలుప కోరిక. అలా అయినట్లయిన గజెటులో ఈ విషయం ప్రకటించే ఏర్పాట్లు చేయడానికి నాకవకాశం కలుగుతుంది.

* * *

శ్రీ మార్కు హంటరు

శాన్‌థోమ్, మద్రాసు
20-10-12

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ

మీ రీవాటికి చెన్నపట్నం వచ్చివుంటారు. ఈ వారం లోపున ఏదోఒక రోజున నన్ను కలుసుకుందుకు మీకు తీరిక వుంటుందనుకుంటాను. వీలయితే మనం సెనేటు సమావేశానికి ముందు కలుసుకోవడం మంచిది. ఎలాగైనా తమ కనుకూలమైన పండితులను చొరబెట్టాలనే శ్రీ శేషగిరి అయ్యరుగారి ప్రయత్నం నెరవేరదు. మంచిపనికి అడ్డు తగలకపోవడమే, పండితులు చేసే ఉపకారం.

సిండికేటు ఈసారి అతి ప్రధానమైన ప్రతిపాదనలను చర్చించబోతున్నది. భారతీయ భాషలను గురించి ఎవరూ తుణ్ణంగా ఆలోచిస్తున్నట్లు కనిపించదు. ఇంతవరకు 'ఎల్'ను ఫెల్లోగా గవర్నరు నామినేటు చేయలేదనుకుంటాను. ఇది అవసరమని గవర్నరుకు బోధపడినట్లు లేదు. ఆంధ్రులలో యూరోపియనులలో తగిన సమర్థులు వున్నారు. మీరొకసారి వస్తే మనం మాట్లాడుకోవచ్చు.

* * *

శాన్ థోమ్, మద్రాసు
9-2-13

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీ ఉత్తరం అందింది. ఇంతకుమునుపే, నేను మీకు సమాధానం వ్రాద్దామనుకున్నాను. కాని వీలుపడింది కాదు. మీ 'నోటు' చదివాను. మిడిల్‌మాస్టుకి పంపించాను. ఆయన చదివి, దాన్ని రిజిస్ట్రారుకు పంపించారు. అది ఇప్పుడు అచ్చులోవుంది. ఆ పనికి ఎవరు అర్హులో రేపు ఆయనతో ఆలోచిస్తాను.

ఫెల్లో ఆఫ్ ది యూనివర్సిటిగా మిమ్మల్ని నామినేటు చేసినందుకు సంతోషం. ఇందులో ఏ రాజకీయపు కారణాలు లేవు. కేవలం మీ పాండిత్యాన్ని ప్రతిభను పురస్కరించుకుని మీరు నామినేటయారు. మీకు నా హృదయపూర్వక అభివందనాలు. వచ్చే సెనేటు సమావేశంలో భాషాసమస్య చర్చకు వస్తుంది. సమావేశం మార్చినెలలో జరుగుతుంది. చర్చలలో మీరు పాల్గొనడం వల్ల చాలా మేలు చేకూరుతుంది. విశ్వ

విద్యాలయానికి ప్రభుత్వం మంజూరుచేసిన ధనాన్ని ఎలా విని యోగించాలో నివేదకలో లేదు. శ్రీ రామలింగారెడ్డి అభ్యం తరంవల్ల మంజూరయిన ధనం అలాగే వుండిపోయింది. శ్రీ శేషగిరి అయ్యరు ప్రభృతులు సూచించిన పద్ధతులపై భాషాధ్య యన విధానాలను మార్చకూడదని, కమిటీ యిటీవల తన నివే దికలో స్పష్టపరిచింది: "అలాంటి పద్ధతుల వల్ల మార్పులవల్ల నిజమైన అభివృద్ధిని సాధించడం సాధ్యం కాదు." మీరు సూచిం చిన పద్ధతులు అభిలషణీయంగా నాకు తోస్తున్నవి. సమావేశా నికి ముందుగా మనం ఒకసారి కలుసుకోవడం అవసరమను కుంటున్నాను. వెంటనే జాబు వ్రాయగలరని ఆశిస్తున్నాను.

• • •

శ్రీ థామ్సన్

వార్డెన్స్ లాడ్జి
మదరాసు యస్. ఇ.
20-2-12

ప్రియమైన అయ్యా,

మీరు దయతోపంపిన మీ హాస్యరస ప్రధానమైన నాటకం అందింది. కృతజ్ఞుణ్ణి. తెలుగు భాషారంగంలో సంస్క రణవాదులకు, సనాతనవాదులకు జరుగుతున్న వాదాన్ని నేను కొంతవరకు అర్థంచేసుకోగలిగాను. సంస్కారులు, విద్యావంతులు మాటలాడుకునే శిష్టవ్యావహారిక భాషలో వచన గ్రంథములు వ్రాయవలెననే మీ వాదము న్యాయమైనది. సశాస్త్రీయమైనది.

* * *

వార్డెన్స్ లాడ్జి
మదరాసు యస్. ఇ.
13-11-13

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీ అభివందనాలకు సర్వదా కృతజ్ఞుణ్ణి. నేను నూతన దృష్టితో, నిష్పక్షపాతబుద్ధితో భాషాసమస్యను పరిశీలించితినని మీరు అభిప్రాయ పడుతున్నందుకు సంతోషం. గ్రాంధిక భాషా వాదులైన పండితులుకూడా, అదే రీతిగ భావించాలని నా కోరిక!

* * *

వార్డెన్స్ గార్డెన్స్
మదరాసు, యస్. ఇ.
16-11-13

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీరు 10 వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది ధన్యవాదాలు. భాషావివాదంలో కమిటీ సభ్యులకు సంతృప్తికరమైన రాజీ కుదురబోతున్నదని తెలుసుకుని నేనెంతో సంతోషించాను.

పి. యస్: పై వాక్యములు ముగించేసరికి ఈ ఉత్తరంలో నేను జతచేసిన పేపరు కత్తిరింపులను * చూడడం తటస్థించింది. అవసరమనుకుంటే, సమాధానం యివ్వడానికి మీకు ఉపకరిస్తాయని వాటిని మీకు పంపిస్తున్నాను.

* * *

---

* 'ది మద్రాసు లెజిస్లేటివు కౌన్సిలు' అన్న శీర్షికతో నవంబరు 15 వ తేదీన 'ది హిందూ' ఆంగ్ల దినపత్రిక ప్రచురించిన సంపాద

కీయం. పరీక్షలకు హాజరయే విద్యార్థులు తమ సమాధాన పత్రాలను, వ్యావహారిక గ్రాంథికాలలో యేదోఒక భాషను వ్రాయవచ్చునని. తమ విద్యార్థులకు ఏది అభిమతమో పాఠశాలాధికారులు తెలిపితే, మిగిలిన దానిని మినహాయించగలమని స్కూలుఫైనలు బోర్డువారు, 1912 అక్టోబరు 29 వ తేదీన విద్యాసంస్థలకొక సర్క్యులరు పంపారు. విద్యాసంస్థలు గ్రాంథిక వ్యావహారికభాషలను రెండింటిని తమ విద్యార్థులచేత వ్రాయించవచ్చునని 1913 జనవరి 10 వ తేదీన బోర్డువారింకొక సర్క్యులరును పంపారు. విద్యాసంస్థలలో వాడుకభాషకు స్థానం కల్పించకూడదని వ్యావహారికాన్ని వెలివేయాలని పరిషత్తువారు ఆందోళన కావించారు. ముఖ్యమైన నగరాలలో సభలు జరిపారు. పండితులు సంతకాలను సేకరించారు. మహజర్లను పంపించారు. కాని ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి దృక్పథంతో తాము ఏకీభవించలేమని, వారి సూచనలను ఆమోదించ వీలులేదని విద్యాశాఖడైరక్టరు, పరిషత్తుకార్యదర్శికి తెలియచేశారు. ఇక లాభంలేదని బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారు నవంబరు 13 వ తేదీన జరిగిన లెజిస్లేటివు కౌన్సిలు సమావేశంలో, ఒక తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించారు. విద్యాశాఖవారు జారీచేసిన 179 వ నెంబరు మొదటి సర్క్యులరున్నూ, 20 వ నెంబరు రెండవ సర్క్యులరున్నూ ఉపసంహరించుకునేటట్లు గవర్నరుగారు ఆదేశించాలని శర్మగారు తన తీర్మానంలో అభ్యర్థించారు. ఆంధ్రదేశంలో పలు మాండలికాలు కలవని, వాటికొక సమన్వయం లేదని, పాఠ్య గ్రంథంగావున్న ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యవారి 'కాశీయాత్ర చరిత్ర'లో భాష, ఒకశైలి ననుసరించిలేదని, వాడుకభాషలో గ్రంథరచన మంచిదికాదని, దీనికి నెల్లూరురెడ్లు, తెలుగు జమీందార్లు వ్యతిరేకులని, వ్యావహారిక భాష పాఠశాలల్లో బోధించడానికి అర్హతలేనిదని, తెలుగుభాషలో ఆధునికశైలి వున్నదని పేర్కొనడానికి స్కూలుఫైనలు బోర్డువారికి గల ప్రమాణ మేమిటని శర్మగారు ప్రసంగిస్తూ "ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి నిరసనను త్రోసిపుచ్చి డిపార్టుమెంటు డైరక్టరు అల్ఫ్రెడ్ బర్న్ పంపిన సమాధానం అసంగతమ"ని నిరసించారు. తమ తీర్మానాన్ని ఆమో

ఫ్రాన్సిస్

సెనేటు హౌస్
మదరాసు
27-14-1914

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీరు 26 వ తేదీన వ్రాసిన లేఖను అనుసరించి మీ రిమార్కుల ప్రూఫును ఆఫీసులో అందరూ చదివారు. అది

దించ వలసినదిగా గట్టి పట్టుపట్టారు. ఆయన తీర్మానాన్ని రామచంద్ర రావుగారుబలపరిచారు. కేశవపిళ్లై, శేషగిరిఅయ్యరు, కృష్ణారావు, వి.ఎస్ శ్రీనివాసశాస్త్రి ప్రభృతులు గ్రాంధికభాషను సమర్థిస్తూ వ్యావహారికభాషను దుయ్యబడుతూ ఉపన్యసించారు, కొంతసేపు చర్చ జరిగిన తరవాత ఆల్ఫ్రెడ్,బర్న్ యిది తాత్కాలికమైన పద్ధతే అని సమాధానం చెప్పగా శర్మగారు తమ తీర్మానాన్ని ఉపసంహరించుకున్నారు.

ప్రభుత్వం తటస్థ విధానాన్ని అవలంబించకూడదని విద్యాశాఖ వారి సర్క్యులర్లను ఉపసంహరించుకొనేటట్లు ఆదేశించాలని, ఇరు పక్షాలవారు దెబ్బలాడుకుంటూ వుంటే ఎవరు బలవంతులైతే వారే నెగ్గుతారన్న భావంతో ప్రభుత్వం చేతులు ముడుచుకుని కూర్చొనరాదని పేర్కొంటూ 'ది హిందూ దినపత్రిక' తన సంపాదకీయంలో యిలాగున హెచ్చరించింది ; "విద్యాశాఖ డైరక్టరుగారి సమాధానం అవమానకర మైనది....పాఠశాలల్లో రెండు విధాలయిన శైలులను గుర్తించడం అర్థ రహితం. శ్రీ శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు చెప్పినట్లు, పాఠశాలలు అనవసరమైన వివాదాలలోనికి దిగాయి. ఇప్పుడు విద్యాశాఖ ఉచితమైన వైఖరిని అవ లంబించి యిలాగ చెప్పవలసి వుంటుంది: 'ఆధునిక భాషావాదం ముందు తన ఉనికిని తాను స్థిరపరుచుకుని, అటుపిమ్మట తనను గుర్తించవలసి నదిగా, అడగమనండి. అలాంటిస్థితిని గ్రామ్యభాష యింతవరకూ సాధించుకోలేదు."

చాలా స్పష్టంగావుంది. కొన్ని టైపు తప్పులుమాత్రం అక్కడక్కడ దొర్లాయి. పూర్తి డాక్యుమెంటు వచ్చేవారం పంపగలననుకుంటున్నాను.

*　　　*　　　*

సెనేటు హౌసు
మదరాసు
22-9-1914

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీరు మూడవ తేదీన వ్రాసిన లేఖకు ఇంతవరకు జాబు వ్రాయలేకపోయాను. తెలుగు ఇంటర్మీడియటు కాంపొజిషను ప్రతులు అచ్చాఫీసునుంచి ఇప్పుడే అందాయి, ఈ విషయంపట్ల ఆసక్తివున్న విశ్వవిద్యాలయానికి సంబంధించిన వ్యక్తులకు, వాటిని పంపించాను. ఆఫీసు హోదాలో మరెవరికి వాటిని నేను పంపకూడదు. అందువల్ల మీరు, వారికి ప్రతులను పంపించండి. మీరు కోరినన్ని ప్రతులను నేను మీకు అందచేస్తాను. తెలుగు పాఠ్యగ్రంథాల విషయమై మీరు వ్రాసినలేఖకు, ఆఫీసు పద్ధతి ప్రకారం నేను ఇచ్చిన సమాధానాన్ని శ్రీ వెంకట రంగారావు మీకు తెలియచేశారనుకుంటాను. ప్రధాన సంపాదకుడో, సంపాదకవర్గ సంఘమో ఈ సమస్యను పునఃపరిశీలించమని కోరితే తప్ప, నేను తిరిగి ఈ విషయాన్ని చర్చకు తీసుకురాలేను. మీరు మీ సూచనలను కాస్త వ్యవధివుండగా పంపించివుంటే చాలా బాగుండేది.

*　　　*　　　*

సెనేటు హౌసు
మదరాసు
30-10-1914

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీరు 29 వ తేదీన వ్రాసిన లేఖ అందింది. గత కొన్ని సంవత్సరాల మెట్రిక్ పాఠ్యగ్రంథాలను గురించి ముందు అనుకున్నట్లుగా మీరు నివేదికను తయారు చేయనవసరం లేదనుకుంటాను. సిండికేటు ఉద్దేశించినదేదో అది సిద్ధించింది. మాతృభాషలలో అన్ని పాఠ్యగ్రంథాలను ఇకముందు విశ్వవిద్యాలయం ప్రచురిస్తుంది. ఎట్టిచర్య తీసుకోనక్కరలేదనే సూచనలను, సిండికేటు కమిటీ ఆమోదించింది.

*　　　*　　　*

జె. డబ్ల్యు. రీస్

17 పాల్ మాల్ యస్. డబ్ల్యు. లండన్
7 ఫిబ్రవరి 1904

ప్రియమైన అయ్యా,

మీరు వ్రాసిన లేఖ అందింది. అనేక ధన్యవాదాలు. మిమ్మల్ని నేను మరువలేదు. మీరు నాకు బాగా జ్ఞాపకం. నాతో సహకరిస్తానని మీరిచ్చిన వాగ్దానానికి కృతజ్ఞుణ్ణి. మీ కథలు పంపకోరిక. నాకవి నచ్చినట్లయితే ఆంగ్ల పాఠకులకు నచ్చినట్లే. త్వరలో మీ కథలను చదవకోరుతున్నాను.

♦　　　♦　　　♦

మాక్స్ పెంబర్టన్

56, ఫిట్జుజాన్స్ ఎవిన్యూ
హేంప్స్టెడ్
నవంబరు 29, 1904

ప్రియమైన అయ్యా,

దయతో మీరు వ్రాసిన లేఖలకు ఎంతో సంతోషించాను; దురదృష్టవశాత్తు ప్రస్తుతం అదనంగా ఏపని చేయాలన్నా అవకాశం లేకుండావుంది. కొంతకాలంవరకు నేననుకున్న వేవీ నెరవేరవు.

భారతీయ జీవితాన్ని ప్రతిబింబించే కథలు పంపించగలరా? కొన్ని కథలు పంపినట్లయితే కృతజ్ఞుణ్ణి; అయిదువేల మాటలకంటె ఎక్కువకాకుండా వ్రాయండి. మా పద్ధతికి సరిపడకపోయినట్లయితే అక్కడక్కడ కొద్దిగా మార్చవలసి వుంటుంది. ఇందుకు మీరు అనుమతిస్తారనుకుంటాను.

* * *

హెచ్. డి. డరెల్

38 లాంగ్రిడ్జి రోడ్డు
లండను, యస్. డబ్లుీ
అక్టోబరు 20, 1914

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

దయతో మీరు వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. కృతజ్ఞుణ్ణి; మీకు అస్వస్థతగా వున్నందుకు నాకెంతో దిగులుగావుంది. ఈ సరికి కొంత నయమైవుంటుంది. ఋతువు మారుతున్నది కనుకవచ్చే

శీతకాలం గడిచేసరికి మీకు నిమ్మళిస్తుంది. పూర్తిగా కోలుకుని ఎప్పటిలా మీరు హాయిగావుంటారు. భయంకరసంఘటనలతో నిరంతర ఆందోళనలతో జీవితం నిండివుంది. అది తప్ప అంతా మామూలుగానే వుంది. నేను కులాసాగా వున్నాను.

మీరడిగిన సమాచారం త్వరలోనే మీకు తెలుపుతాను. నా స్నేహితుని ఉత్తరంకోసం ఎదురు చూస్తున్నాను. త్వరలోనే అన్నాను కాని త్వరలో ఏమౌతుందో ఎవరికెరుక? భవిష్యత్తు ఏమి ప్రసాదించనున్నదో ఎవరమూ చెప్పలేము. పారిస్‌లో వున్న నా స్నేహితుడు అసాధారణ బాధ్యతను నిర్వహిస్తున్నాడు. సరాసరి యుద్ధరంగంతో అతనికి ప్రత్యక్షసంబంధం వుంది. సైనికదళాలకు అధ్వర్యం వహిస్తున్నాడు. తుపాకులతో పని. ఇంతవరకు క్షేమంగానే వున్నాడు. మొన్నను ఆ మధ్య అతనికి విరేచనాలు పట్టుకున్నాయి. అయితే అదృష్టవశాత్తు అది ఆసియావాసులకు వచ్చేమాదిరిది కాదు. కాని అతని పరిస్థితి ఎప్పుడూ ప్రమాదకరమే కదా!

నేను ఫ్రాన్సునుంచి ఇక్కడికి వచ్చి పదిహేనురోజులయింది. అక్కడ వున్నన్నాళ్లు ఎక్కువకాలం పారిస్‌లో గడిపాను. నాకు రెడ్‌క్రాస్ కమిటీలో పని. ఇక యిక్కడ ఆట్టే రోజులు వుండను. నాలుగయిదురోజుల్లో బయలుదేరాలి. ఈసారి పారిస్ కాదు, మరెక్కడికో ప్రయాణం. జీవితం చిత్రవిచిత్రంగా వుంది. అన్నీ వింతవింత అనుభవాలు. తలుచుకుంటున్న కొద్దీ తమాషా. ఆ యుద్ధదృశ్యాలను వాతావరణాన్ని వర్ణించి మీ కళ్ళకు కట్టలేను కాని, పారిస్‌లోవుండగా ఒకసారి హఠాత్తుగా ఇరవై ఎనిమిది బాంబులు దబదబ పడ్డాయి. నగరం దద్దరిల్లిపోయింది. అటుఇటు ఊగిపోయింది. బాంబులుపడిననాడు నేను

నగరసమీపంలో వున్నాను. ఆ ఘోరదృశ్యం ఇప్పటికీ నా కళ్ళకు కట్టినట్లుంది. కాని ఒక సంగతి. పూర్వంలా ఫ్రెంచి పౌరులు భయవిహ్వాలులు కాలేదు. హఠాత్తుగా పడే బాంబులకు అల వాటు పడిపోయారు. ఇదివరకు అలాకాదు. అస్తవ్యస్తమై, ఎక్కువ నాశనం సంభవించేది.

మా సైనికదళం ఎక్కడకువెళ్ళినా మన్ననలను పొందు తోంది. కష్టాలలో వున్నపుడు ఆదుకుందుకు వస్తున్నామనే భావం సర్వత్ర వెల్లివిరుస్తోంది నిస్సహాయస్థితిని చక్కబరిచేం దుకు సైనికులు నియుక్తులయారనే అభిమానం కనిపిస్తోంది. రెండుదేశాల మైత్రీభావం పరస్పరం పెంపొందుతోంది. సైని కులకు పౌరుల సహకారం అన్నిట లభిస్తోంది. యుద్ధంలో విజయానికి ఇది అత్యావశ్యకమని నా భావం.

నేను ఫ్రాన్సులో వుండగా ఒక భారతీయదళం ఆర్లి యన్స్‌కు పయనమయింది, అది అక్కడ నిఘాచేస్తుంది. కంద కాలను తవ్వుకుని బలమైన స్థావరాలను ఏర్పరుచుకోవడం ఈ యుద్ధంలో ఒక ముఖ్యవ్యూహం. ఈవ్యూహరచనలో ఈ భార తీయ సైనికదళానికి ప్రత్యేకమైన శిక్షణ యిచ్చారు. లార్డుకిచిన్ సర్వవిధాల సమర్థుడు. తక్కువమంది సైనికులతో ఎక్కువ ఫలి తాన్ని సాధించడం అతని లక్ష్యం. ఏమాత్రం ప్రాణనష్టం జరగ నీయడు. అతి జాగ్రత్తగ వ్యూహాన్ని నడుపుతాడు. పూర్తి శిక్షణ పొందిన భారతీయ సైనికులకు సాటిరాగల సైనికులు మరెక్కడా కనిపించరు. మొత్తం యుద్ధరంగంలో వారికివారే సాటి.

ఫ్రాన్సులో నా యుద్ధానుభవాలను తెలుపుతూ మహా రాజావారికి ఉత్తరం వ్రాస్తున్నాను. దానితోపాటు కొన్ని

ప్రభుత్వ ప్రచురణలు పంపిస్తున్నాను. అవి మహారాజావారి కంటె మీకూ విజయనగరం స్నేహితులకు ఎక్కువ ఆసక్తిని కలిగిస్తాయని నానమ్మకం. వాటి వివరాలను మీరు ఆయనకు తెలియచేస్తారని ఆశిస్తాను.

ఈ యుద్ధానికి జర్మనులే బాధ్యులు. ఆ సంగతి నేను పంపుతున్న పత్రాలు చదివితే మీకు తేటపడుతుంది. మొదట దాడిచేసింది మిత్రమండలే అయినా, యుద్ధప్రేరేపకులు మాత్రం జర్మనులే. అందులో అనుమానంలేదు. ఎవరిని కవ్వించని వారిమీద దురన్యాయంగా, క్షమించరాని దురాక్రమణ బుద్ధితో జర్మనులు యుద్ధాన్ని ప్రేరేపించారు. ఇది సహించరాని దురాక్రమణకు వ్యతిరేకంగా ఆత్మరక్షణార్థమై సాగుతున్న యుద్ధం. యుద్ధపరికరాలను తయారు చేసుకోవడంలో, యుద్ధనైపుణ్యాన్ని పెంపొందించుకోవడంలో, జర్మనులకంటె, మిత్రమండలిదేశాలు వెనకబడివున్నమాట నిజం. అయితే ఇలా వెనకబడివుండడమే ఆదేశాల గొప్పతనం; అలా పెంపొందించుకోవడమే జర్మనులకు అవమానకరం. యుద్ధపరికరాలను వాళ్ళల్లాగ పెంపొందించుకోనందుకు మేం నిజంగా గర్వించవచ్చుననుకుంటాను. మరి మీ ఉద్దేశం? నాతో ఏకీభవించరా? మేం ఆయుధసామగ్రిని, సైనికబలాన్ని వాళ్లల్లా పెంపొందించుకోలేదు. అందుకు మాకు శక్తిలేక కాదు. మాది అత్యుత్తమమైన నాగరికత; అందువల్ల మేం వెనకతీశాం. అదేవిధంగా మా సామ్రాజ్యాధిపత్యంలో వున్న దేశాలన్నీ ఒకేమాటమీద నిలబడివున్నవీ అంటే, దానికి కారణం మా నిష్పక్షపాతవైఖరి, అతి సున్నితమైన వ్యవహారదక్షత. ఈ యుద్ధంలో భారతదేశం ఇంగ్లండుకు తోడ్పడి చరిత్రలో మన్ననలు పొందాలి. గౌరవ

మైన పద్ధతులతో ఈ రెండు దేశాలసంబంధం అభివృద్ధికిరావాలి
మా పరిపాలనలో అనేకలోట్లు, దోషాలు వుండవచ్చును. నిజమే
అయినా మనం వేరు అనుకోరాదు: భారతీయులు ఇలాటి స్వల్ప
విషయాలను మరచిపోయి, మొత్తం యుద్ధాన్ని దృష్టిలో పెట్టు
కొని ఆలోచించాలి. అలా ఆలోచించే గొప్పతనం భారతీయు
లకు ఎపుడూ వుంది. ఈ సమయంలో ఈ రెండుదేశాలవారు
ఎవరిలాభాలను వారు చూసుకుంటే సమయం మించిపోతుంది:
ఇరుదేశాల జాతులు పరస్పర సాన్నిహిత్యం పెంపొందించు
కోవడం ఎంతో మేలు. ఇది భారతదేశంలో నా అనుభవం.

దయవుంచి నన్ను మిత్రులందరికి జ్ఞాపకం చేయండి.
మీకు వ్యవధివుంటే ఒక ఉత్తరం వ్రాయండి.

హెచ్. కృష్ణశాస్త్రి

మకాం, మధుర
11 ఫిబ్రవరి 1910

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

దయతో మీరు రెండవతేదీన వ్రాసిన లేఖ అందింది.
అనేక నగరాలు తిరిగి అలసటగా వున్న నాకు మీలేఖ హాయి
అనిపించింది, బిల్హణుని జీవితకథను నాటకంగా వ్రాస్తున్నారని
విని ఆనందించాను. అపూర్వ ప్రతిభావంతమైన మీలేఖినితో
బిల్హణుడు ఆంధ్రసాహిత్యంలో ఆచంద్రతారార్కం భాసిస్తా
డని నా విశ్వాసం. మహాప్రేమికుడు, లలిత హృదయుడు,
మధురకవి అయిన బిల్హణుని భావోద్వేగానికి హేతువు గుజ

రాతు దేశపు రాజకుమార్తె యేనా? మీరు నా కావిషయం తెలిపి నందుకు సంతోషం.

మీకళింగ దేశచరిత్ర ఎపుడు వెలువడుతుందోనని అందరూ ఎదురు చూస్తున్నారు. అది ఆంధ్రపండితులకు, చరిత్ర కారులకు విద్యార్థులకు ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది. మీకు దొరికిన శాస నాలలో నాలుగు సరియైనవి కావనీ జర్మనీనుంచి ప్రొఫెసర్ పళుల్డ్సు, శ్రీ వెంకయ్యగారికి ఉత్తరం వ్రాశాడు. అవి సృష్టి కనక తాను వాటిని అచ్చువేయడట. అయితే అవి సృష్టిఅని నేననుకోను. అందుకు తగినంత కారణమేమీ నాకు కనిపించలేదు.

ఈ మధ్య, అందులోను ఈ ప్రయాణంలో. నాకు దొరి కిన శాసనాలు ఏమంత చెప్పుకోతగ్గవి కావు. పశ్చిమ చాళుక్య మొదటి విక్రమాదిత్యుని తామ్రశాసనమొకటి ఇటీవల నాకు లభించింది. ఇదే, నేను ఈ మధ్య కావించినపరిశోధన. ఇది కాక గంగ, కాకతీయ యుగాలకు చెందిన రెండుమూడు శిలాశాస నాలు దొరికాయి.

నేను ఇక్కడ గుహలలోని బ్రాహ్మీలిపిలో వున్న శాస నాలను పరిశీలిస్తున్నాను; వాటిని ఇంతవరకు, ఎవరూ వివరంగా పరిశోధించి, సరిగా అన్వయించలేదని మీకు తెలుసుకదా! వీటి పూర్వాపరాలు తెలుసుకోగలిగితే అది అద్భుతమైన పరిశోధనే అవుతుంది.

పని ఎంతవున్నా, రిపోర్టు తయారు చేయడంవల్ల తీరిక లేకపోయినా, మీతో కొన్నిగంటలపాటు గడపడమంటే నా కెంతో హాయి. నీలగిరికొండల మీద, ప్రతిరోజు కాకపోతే మానె, వారానికొకసారైనా, మీతో ప్రసంగించడమంటే నాకానందం.

నావద్ద శాసనాలను ఫొటోలను ఎత్తే పరికరాలన్నీ వున్నాయి. మీ మహత్తర నాటకం కన్యాశుల్కం రంగభూమి మీద దిగ్విజయ మౌతున్నందుకు మిమ్మల్ని మనసారా అభినందిస్తున్నాను.

*　　　*　　　*

మకాం, ఉదకమండలం
6 ఆగస్టు 1913

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ,

మీరు 25వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. మీరు కోరిన ప్రకారం మూలప్రతి చిత్తున్నూ, విష్ణుకుండినుల శాసనములపై మీరు వ్రాసిన వ్యాసపు అనువాదమున్నూ ఈవేళ మీకు పంపిస్తున్నాను. ఆఫీసు పనులవల్ల సరియైన ప్రతి తయారు చేయించలేకపోయినందుకు నన్ను క్షమించండి. నూతనంగా లభించిన విష్ణుకుండినుల శాసనముల దృష్ట్యా, మీ వ్యాసమును మీరన్నట్లు త్వరగా తిరిగి సరిచేసి పంపించినట్లయితే, నేనెంతో కృతజ్ఞుణ్ణి, మీవ్యాసముతోపాటు మీరు ప్రచురింపదలచుకున్న పీఠికను కూడా దయవుంచి పంపించండి. వ్రాతప్రతిని మీరు పంపినవెంటనే జాగ్రత్తగా పరిశీలించి అవసరమయితే ఏమైనా మార్పులు కొద్దిగాచేసి, ఎపిగ్రాఫికా ఇండికాలో ప్రచురణార్థము, డాక్టర్ స్టెన్‌కోనోకు పంపుతాను. ఈ నెల రాజమండ్రిలో* మీరుపన్యసించ నున్నారని తెలుసుకుని సంతోషించాను.

*　　　*　　　*

---

* రాజమహేంద్రవరములో ఆగస్టు నెల 9, 10 వ తేదీలలో వీరేశలింగము పంతులుగారి పబ్లిక్ లైబ్రరీ వార్షికోత్సవములు గురజాడ

అప్పారావు పంతులుగారి అధ్యక్షతను జరిగాయి. శనివారమునాటి సభలో వి. వి. శర్మగారు. "ప్రాచీన భారతదేశంలో రసాయనిక శాస్త్రము"ను గురించి ఉపన్యాసమును చదివిరి. బుర్రా శేషగిరిరావుగారు "ఆధునిక ఆంధ్రవచన సారస్వతము"ను గురించి ఉపన్యసించారు. సభాధ్యక్షులు తమ ప్రారంభోపన్యాసములో ఆంగ్ల ప్రభుత్వస్థాపనకుపూర్వము మన తెలుగు సాహిత్య స్వరూపం ఎలావుండెనో. వివరించారు. ఆ కాలంలో సాహిత్యం, ప్రధానంగా రాజుల, పరిపాలకుల పోషణవల్ల పెరిగిందని, ఇక యిప్పుడు విశ్వవిద్యాలయ, విద్యాశాఖల ఆదరణవల్ల అభివృద్ధి కావలసిన స్థితి వున్నదని, చెప్పారు. పుస్తకముల ప్రయోజనాన్ని విశదీకరించి, ప్రజలకు తేటపడు రీతిని ప్రజా భాషలో రచించి, గ్రంథవ్యాప్తికి దోహదం చేయాలనీ, ఎవరికీ అర్థముకాని కృతక భాషలో రచించడం మంచిదికాదని, పఠనాసక్తిని పెంపొందించడానికి, విద్యావ్యాప్తికి పఠనాలయాలను నెలకొల్పాలని, తమ ఉపన్యాసంలో సభాధ్యక్షులు ఉద్బోధించారు. మర్నాడు మూడుగంటలకు ప్రారంభమయిన సభలో, యస్. కామేశ్వరరావుగారు "తెలుగు నాటక రంగపు ప్రస్తుత స్థితిగతులు" ను గురించి తమ ఉపన్యాసమును పఠించారు. సభాధ్యక్షులు అప్పారావుగారు తమ అంత్యోపన్యాసములో యిటువంటి పఠనాలయములు కావిస్తున్న కృషిని శ్లాఘించారు. ప్రస్తుతం గ్రంథరచన కృతక భాషలో కొనసాగుతున్నదని చెబుతూ ఆయన కొన్ని పాతబడిన ప్రయోగాలను ఎత్తి చూపుతూ, నిరర్థకమైన పడికట్టు రాళ్ళవంటి పదాలను వొదిలి, వాడుక పదాలను స్వీకరించాలని అన్నారు. నిజమైన సాహిత్యాన్ని సృష్టించాలని, నిర్జీవ సాహిత్యమువల్ల ప్రయోజనంలేదని, అటాంటప్పుడు మాత్రమే, మంచిని సాధించడానికి భాష వొక ఆయుధమువలె ఉపయోగపడుతుందని ఆయన ఉద్ఘాటించారు.

—చూ. 'ది మెయిలు' 1913 ఆగస్టు 13 వ తేదీ.

మకాం, ఉదకమండలం
27 అక్టోబరు 1913

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ,

మీరు 23వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. మీరుకోరిన తామ్రశాసనపు నకళ్ళను పంపుతున్నాను. విష్ణుకుండినుల శాసనాలపై తాను వ్యాసం వ్రాస్తానంటూ, డాక్టర్ హుల్ట్జు కాలయాపనచేయడం నేను సమ్మతించను; నా ఉత్తరం అందింది అంటూనే ఆయన యేదో ఒక నెపంతో, వాయిదాలు వేయ వచ్చును. మీరు వ్రాసిన వ్యాసాన్ని నేను స్వీకరించి, దానిని డాక్టర్ కొనోకు పంపిస్తాను. మీరు వెంటనే ఆ వ్యాసాన్ని నాకు అందజేయవలసిందిగా కోరుతున్నాను.

*　　　　*　　　　*

టి. ఎ. గోపీనాధరావు

తిరువేంద్రం
10 ఫిబ్రవరి 1913

ప్రియమైన అయ్యా,

మీరు దయతో వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. కాని నేనీ మధ్య ఊళ్లోలేను. అందువల్ల వెంటనే మీకు సమాధాన మీయ లేకపోయాను. 'సందేమెయిలు' సంపాదకులు శ్రీ రాఘవ అయ్యంగారు, విష్ణుచిత్తుని కాలమును గురించి పరిశోధించారు. విష్ణుచిత్తుడు, క్రీస్తుశకము తొమ్మిదవశతాబ్ది నడుమకాలమున వుండెనని ఆయన నిర్ణయం. ఆయన నిర్ణయంతో మనం ఏకీభ వించవచ్చును.

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారిచే, మీరు పొందిన గౌరవానికి నా అభివందనాలు. ఇంకా ఇలాంటి అనేక గౌరవములను మీరు పొందవలెనని నాకోరిక.

*　　　*　　　*

శ్రీ కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు

నిడుమోలు
కృష్ణాజిల్లా
27-4-1911.

ప్రియమైన అయ్యా,

మీరు మిక్కిలి దయతో 16వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరము బొంబాయి చేరి, ఇక్కడకు తిరిగివచ్చి నాకు అందినది. అనారోగ్యమువలన మార్పునుకోరి, విశ్రాంతికై ఇచ్చటకు వచ్చాను. ఇంకను ఒక నెలరోజులపాటు ఇక్కడనే వుంటాను.

మీరు పంపిన ఎన్నిక భాగములు, మహారాజావారిని గురించి వ్రాసిన పద్యములు అచ్చువేయనందుకు నన్ను మన్నించ కోరిక. మహారాజావారిని గురించిన వ్యాసము ముద్రితమైనది కనుక పద్యములను అచ్చుకీయలేదు. కళాపూర్ణోదయ కావ్య ప్రతి, తెలుగు భాషాభిమానులకు లభించును కనుక, అందుండి మీరు కావించిన ఎంచుబడి భాగములను ప్రచురింపలేదు.

సంపుటి పెద్దదయిపోయినందుకు నాకు మిగుల విచారముగా వున్నది. చేరిన వ్యాసములలో రెండులోపములు కనబడుతున్నవి. సంపుటిలో అచ్చువేసిన వ్యాసములను మీరొకసారి చూసితిరేని, ఏవో కొన్నితప్పు, మిగిలినవన్నియు దీర్ఘములని గ్రహింపగలరు; ఒక నిర్ణీత తేదీన సంపుటిని వెలువరించవలసిన

నాకు, బాగున్నవో, బాగులేనివో, ఒకమాదిరివో, ఈ రచన లన్నియు అనుకున్న వ్యవధిలోపున అందలేదు. అందువలన వీటిని ఎంచుకుందుకు ఆస్కారము లేకపోయినది: వచ్చినవాటిని వచినట్టూ అచ్చుకీయవలసివచ్చినది. నిర్ణీతకాలము లోపున రచన లను రచయితలు పంపియుండినట్లయితే, సంపుటి యింత పెరిగి వుండకపోయెడిది. అపుడు నాకు ఆట్టే ధనవ్యయము యింత శ్రమవుండేవికావు. రాబోవు సంచికకు నూతన అభిప్రాయము లతో మీరు ఏవైనాకొన్ని సూచనలు కావింపవేడుతున్నాను

భాష సజీవమైనది కనుక సంఘము అభివృద్ధిచెందుటతో పాటు, దానంతటది సంస్కరింపబడక విధిలేదు. తెలుగుభాషా వికాసమునకు ఏ, యే పద్ధతులు అనుసరించవలెనో, వాటిని ఎటుల అమలు జరుపవలెనో చర్చించుటకు ఉత్సాహవంతులను ఒకచోటమీరు సమావేశపరుప ప్రయత్నింపవలెను. అయితే మీ వలె సమస్యలను క్షుణ్ణంగా నిశితముగా తరచి పరిశీలించేవారు ఆట్టేమంది లేరని నా అనుమానము.

నాకు తెలుగుభాషా పరిజ్ఞానము అంతగాలేదు. నేను వ్రాసెడి తెలుగు మిక్కిలి పేలవము. నాకు సంస్కృతము కొంత వచ్చును. అందువలన నా రచనలలో సంస్కృతపదములు ప్రయుక్తమౌతూ వుంటవి. అపుడపుడు నేను ఎమర్సన్ గ్రంథ ములను చదవడంవలన నా వాక్యవిన్యాసములో ఒడిదుడుకులు కనిపించుతూ అతని శైలిని అనుకరిస్తూ వుంటవి. అవి ఎబ్బె ట్టుగా వున్న యెడల ఆ పద్ధతిని విరమింప ప్రయత్నిస్తాను. మీరు చూపినదయకు, సంపుటిని మద్రాసు పత్రికలలో సమీక్షించెదనని మీరు వాగ్దానము చేసినందుకు నా ధన్యవాదములు.

బొంబాయి.
5-3-1912

ప్రియమైన స్నేహితుడా,

మీరు రెండవ తేదీన దయతో వ్రాసిన ఉత్తరమును ఆసక్తి జనకమగు మీ రచనయును అందినవి. అందుకు అనేక ధన్యవాదములు. మీ వ్యాసము వచ్చేవార సంచికలో అనగా 13 వ తేదీన ప్రకటితమౌతుంది. ఇంకను అనేక వ్యాసములు పంపగలమని వాగ్దానము చేసినందుకు నాధన్యవాదములు. అవి అన్నియు పత్రికలో ప్రచురితము కాగలవు.

నేను వ్రాస్తున్న ఈ దిగున కొన్ని వాక్యములను పరిశీలించితిరేని, నేను ఎంతయో కృతజ్ఞుడను. మీరు గొప్ప పండితులు; ప్రతిభగల రచయితలు. కనుక ఈలేఖలో నేను కోరుతున్న దేదో మీరూహింపగలరు.

తెలుగు రచనలో గ్రాంథికమునకు బదులు జనులలో వ్యాపింపగల శైలిని అనుసరింపవలెనని మీమతము. ఆ విధముగ నేను వ్రాయక కడుపాపము చేస్తున్న వాడనగుతున్నప్పటికి, మీ వాదముతో ఏకీభవించుతున్నాను. దురదృష్టవశమున నేను వ్రాసెడి తెలుగు ధారళమైనది కాదు. నాకు సంస్కృతమున పరిజ్ఞానము స్వల్పము. అందువలన నాశైలిలో యిట్టి అస్తవ్యస్తత ఏర్పడుతున్నది; దీనికితోడు శాస్త్రీయ పారిభాషిక పదముల విషయములో మన భాషకు సహజదారిద్ర్యము వుండనేవున్నది. వీటిని సంస్కృత ధాతుశబ్దములనుండి సులభముగా సాధించుకొనుటకు మనకు వీలవుతున్నది. ప్రస్తుతకాలమున తెలుగు సాహిత్యమున సంస్కృతపదములు అనంతముగ వచ్చిచేరుటకు

ఈ పరిస్థితులే ప్రధాన కారణము. రచయితలు బుద్ధిపూర్వకముగ కేవలము తమ పాండిత్య ప్రకర్షకోసము జటిల ఆడంబర శబ్దములను తమ రచనలలో ప్రయోగింపరని నా విశ్వాసము. అయితే ప్రాచీన కవుల భావములను ప్రయోగములను యింకొక రూపమిచ్చి తమ గ్రంథములలో ప్రయోగించే రచయితలు లేకపోలేదు. ఏమైనప్పటికి, గ్రాంథికముకొరకే అన్నట్లు ఏ రచయితా, ఆ భాషను తనరచనలలో వాడడని నానమ్మకము. ఇది సంస్కృతి లేకపోవుటవల్ల కాక, ప్రస్తుతము మనకుగల సంస్కృతిని అనుసరించి కలుగుతున్న సహజఫలితము.

గ్రాంథికమును మాత్రమే ప్రయోగింపవలెననే గ్రాంథికవాదులమతము న్యాయమైనది కాకపోవచ్చును. కాని మీరు దానిని అడుగడుగున పూనికవహించి ప్రతిఘటిస్తున్నారు. మన ప్రాచీనరచయితలు తమ గ్రంథములను గ్రాంథికమున వ్రాసినారు. నేటి కాలపురచయితలు తమ రచనలను గ్రాంధికమున వ్రాస్తున్నారు.

దేశమున బహుళ వ్యాపకమును పొందే భాషను వాడవలెననెడి వారి స్థితి, గ్రాంధిక భాషయే అనుసరణీయమనెడి వారి స్థితితో అభిన్నము కావలెను. ఈ ఇరుతెగల రచయితలకు ఎంతమాత్రము స్పర్ధ వుండకూడదు. ఈ రెండు వర్గముల రచయితలు తమతమ ఆదర్శములను అనుసరించి భాషను సేవించవలెననియే అభిలషిస్తున్నారు. కాని ప్రయత్నపూర్వక గ్రాంధిక శైలియో, గ్రామ్యభాషా శైలియో, రచయితలకు లక్ష్య, పరమావధులు కానేరవు. అలాగ ఒకవేళ అయితే కావచ్చును కాని, ఆ శైలి రచయితకు ఆత్మ సంతృప్తిని కలిగించగలదే తప్ప, ఉత్తమప్రయోజనమునకు ఉపకరించదు. తమ నమ్మకము

లకు భంగము వాటిల్లగలదన్న వెరపుతో రచయితలు మార్గము తప్పి, ప్రాచుర్యమునవున్న పదములను కేవలము ఆ పదముల కోసమే అన్నట్లు, ఎంచుబడి చేసినట్లయితే ఉత్తమప్రయోజనము నెరవేరదు. మీరు అంటున్నట్లు మీరు గ్రామ్యభాషలో వ్రాయా లనే నా ప్రార్ధన. కాని సిద్ధాంతములకోసము మీభావములను ఆ శైలిలో వ్యక్తము చేయడానికి ప్రత్యేకముగ ప్రయత్నించ వద్దని నా అభ్యర్ధన. మన మహారచయితలందరు అప్రయత్న పూర్వకముగ తమ భావములను సులభ సరళ శైలిలో వ్యక్తీక రించుటకు ప్రయత్నించారు. మీ రచనలలో మీరు వాడుక భాషాపదములను అక్కడక్కడ ప్రత్యేకముగ ప్రయత్నించి ప్రయోగిస్తున్నట్లు పాఠకునికి పొడగట్టకమానదు. వాడుక భాషపట్ల మీకున్న ఆ పక్షపాతవైఖరిని విడనాడి, మీసహజ ధారాళశైలిలో మీరు వ్రాసినట్లయితే, మీకు మీరు న్యాయము చేసుకున్నట్లవుతుంది; భాషకు సేవ చేసినట్లవుతుంది.

అడగనిదే యిటువంటి అభిప్రాయములు వెలిబుచ్చినం దుకు నన్ను మన్నించగలరని ఆశిస్తున్నాను.

పి. యస్: డెమ్మీసైజులో 12, 24 పేజీలలో అక్కరకు వచ్చే చిన్న చిన్న పుస్తకములను ప్రచురించవలెనని నాసంక ల్పము. 12 పేజీలకు అర్ధణా చొప్పున ధర పెట్టవలెననుకుంటు న్నాను. 48 పేజీలయితే ఒకబేడ; 48 పుటలకు మించి ఏపుస్త కమూ వుండదు. మీకు తోచిన అభిరుచివున్న ఆసక్తివున్న విషయమును గురించి ఒక పుస్తకము వ్రాసి పంపితే మిక్కిలి కృతజ్ఞుడను; నేను భావిస్తున్న ఈ ప్రణాళిక ఏరీతిన వుంటే బాగుండగలదో; కొన్ని సూచనలు సూచిస్తే, కృతజ్ఞుడను.

పి. శేషాద్రి *

అనంతపురం
5 జూన్ 1912

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

మీ ఉత్తరం చేరింది. ధన్యవాదాలు. హాంటరు ఊటీనుంచి ఇంకొక నెలలో బయలుదేరుతాడు. మీరు ఆయనను కలుసుకుంటున్నారని తెలియపరిచాను.

ఇక్కడి వాడుకపదాలు తెలిపే కొన్నిపుస్తకాలను మీకు నేను ఇవాళపంపిస్తున్నాను. అందులో కొన్నిపుస్తకాలు బ్రాహ్మణులు రచించినవి: మరికొన్ని శూద్రులు వ్రాసినవి; ఇంకొన్ని మహమ్మదీయులు, కల్పించినవి. ఈ పుస్తకాలలో వాడిన మాండలికపదాలలో అంత తేడాకన్పించదు. కాని మహమ్మదీయులు రచించిన పుస్తకాలు పరిశీలించతగ్గవి. ఈ జిల్లాలో హిందువులు మాట్లాడే కొన్నిమాటలను వాళ్ళు చిత్రంగా ప్రయోగించారు. రేపో ఎల్లుండో మరికొన్ని పుస్తకాలు సేకరించి పంపుతాను.

నేను తెలుగు సాహిత్యంమీద ఒకవ్యాసం వ్రాయాలనుకుంటున్నాను. ఆంధ్రసాహిత్యంలో నూతనపోకడలను పరిశీలిస్తున్నాను. ఆంధ్రకవితలో నూతనధోరణులనుగురించి "న్యూ

* కాశీ హిందూవిశ్వవిద్యాలయంలో కొంతకాలం, మద్రాసు క్రిష్టియన్ కళాశాలలో మరికొంతకాలం ప్రొఫెసరుగాపనిచేశారు. మహాకవి రచించిన, 'పూర్ణమ్మ' కాసులు, లవణరాజుకల, ముత్యాలసరములు, డామన్ పితియస్, నీలగిరిపాటలు, ఇత్యాదిఖండకావ్యములపై, శ్రీ శేషాద్రిగారు, ఆంగ్లమున 'న్యూకరెంట్సు ఇన్ తెలుగు సాంగ్' అనే వ్యాసంవ్రాశారు. చూ: 'ది ఎడ్యుకేషనల్ రివ్యూ' జూలై 1913.

కరెంట్సు ఇన్ తెలుగులిటరేచర్" అనే పేరుతోనో లేక "ఎక్స్ పెర్మెంట్సు ఇన్ తెలుగుపొయిట్రీ" అనే శీర్షికతోనో మీ గేయము లనుగురించి ఒక వ్యాసము వ్రాయవలెనని కుతూహలపడు తున్నాను. మీ నీలగిరిపాటలు ప్రతి నావద్ద వున్నది. ఇతర రచ నలు కొన్నింటిని పంపించకోరుతున్నాను. మీ గీతములను తిరిగి మీకు అందచేస్తాను. మీరు కులాసాగావున్నారని తలుస్తాను.

టి. సూర్యనారాయణరావు

తణుకు
18–6–12

ప్రియమైన అయ్యా,

మీరు దయతో వ్రాసిన లేఖ అందినది. నేను మీకు వెం టనే జాబు వ్రాసితిని; కాని మా గుమాస్తాలు దానిని ఆలస్య ముగా పోస్టు చేసితిరి. మనమనుకున్న కార్యము జూలై నెలలో తప్ప నెరవేరదు. రామచంద్రరావు ఇతర పనులలో నిమగ్ను డై నాడు. అతను మనవెంట రావలె.

మీరు లేవనెత్తిన సమస్య మిమ్ములను కలుసుకొన్న పుడు చర్చించగలను. ఉత్తరములలో చర్చించడమువల్ల లాభము లేదు. మనము ఒకరినొకరము అపార్థము చేసుకుంటున్నామని నా అభిప్రాయము. చర్చించి ఒక అభిప్రాయమునకు వద్దాము. పత్రికలలో చర్చలు చూసితిని కాని ఏమి ప్రయోజనము?

ఉదాహరణకు మద్రాసు మెయిలులో అచ్చయిన వ్యాస మును తీసుకోండి వ్యాసమంతయు, అపార్థద్యోతకముగానే వ్రాయబడినది, అకాడమీ సమావేశ ఉద్దేశములను, దాని అభి ప్రాయములను వ్యాసకర్త అపార్థము చేసుకున్నాడు. శృంగార

కావ్యముల సమస్యను ఆయన సరిగా అర్థము చేసుకోలేదు. పత్రికలలో వ్రాతలు ఇలాగునే వుంటవి.

పత్రికలలో చర్చలవల్ల ప్రయోజనము సిద్ధించదు. వ్యక్తిగత సమావేశములు, చర్చలవలన భాషకు నిజమైన ఉపకృతి చేకూరగలదు. ఓటమి, గెలుపులను లెక్కచేయక, మర్మము విడిచి మనసువిప్పి చర్చించుకొనవలెను.

నేను రచించిన గ్రంథములను మీకు పంపినాను వ్యాకరణసూత్రములను పాటించుతూ మీ ఆశయములను నేను సాధించినాను. ఆర్థికచరిత్ర రాధారాణి మాధవకంకణము మొదలైన నా గ్రంథములను మీరు పరిశీలించిన ఈ విషయం తెలియగలదు. అవి బాగుగానేవున్నవందురనుకుంటాను. ఇపుడింకొక పుస్తకమును అచ్చువేయించుతున్నాను. అచ్చయిన వెంటనే మీకొక ప్రతిని పంపగలను. అవును, నేను అందులో విరళముగా విసంధిని పాటించితిని.

మీరు ప్రబోధిస్తున్న సంస్కరణమువలన, గ్రామ్యశబ్దములను ప్రయోగించి, ఆ గ్రంథములను ప్రజలకు విడుదుచెట్టు అవకాశము కలుగుతున్నది. ఈ భాషనే ప్రభుత్వము ఆమోదించవలెనని మీ పట్టుదల. సరిగ్గా అదే ఎంతమాత్రమూ కూడదని నామతము. ఈసారి వ్రాసే ప్రత్యుత్తరములో వివరముగా పేర్కొనగలను.

*   *   *

శ్రీ. జి. వెంకటరంగారావు *

ట్రిప్లికేన్
2-7-12

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

జూన్ 30 వతేదీన మీరు వ్రాసిన లేఖ అందింది. శృంగార రసవిషయమై, మనదృక్పథమేమిటో మీరు శ్రీ జె. అచిన్సన్‌కు బోధపరిచినందుకు సంతోషం. గ్రాంథ్యం మీరు పంపించమన్నారని శ్రీ వెంకటేశ్వర్లుకు ఇదివరకేచెప్పాను. కాని ఇంకా పంపలేదు. ఆ విషయం మళ్ళీ హెచ్చరిస్తాను. బెంగాలీలో పారిభాషిక పదాలనుగురించిన వివరాలు, రిప్పన్ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ మీకు తెలియచేశాడా? పట్టిక అందినదా? అందకపోతే మళ్ళీ ఒకసారి ఆయనకి ఉత్తరం వ్రాద్దురూ;

ఆనర్సుపేపర్లు మీరు నాకు పంపనక్కరలేదు. వాటిని గురించి భోగట్టా అందేవరకు దాయండి. ఈ కమిషనును మన చెంతకు ఎందుకుపంపించాలో నాకర్థంకావడంలేదు. సంగతులు ఎప్పటికప్పుడు మీకు తెలియపరుస్తూవుంటాను. ప్రొఫెసరు రంగాచారిగారు నెమ్మది నెమ్మదిగా కోలుకొంటున్నారు. గండం గడిచి బయటపడినట్లేలెండి. మా భావమరిది సంగతి మరవరని తలుస్తాను. నేను చెప్పినది, దయయుంచి జ్ఞాపకంపెట్టుకోండి. నారాయణమూర్తి, మంగపతినాయుడుగార్లకు నా నమస్కారాలని చెప్పండి. ఎస్టేటుల్యాండు ఆక్టు విషయమై ఫౌలరు ఒక పెద్ద జవాబు వ్రాశారు.

* * *

---

* గుమ్మడూరి వెంకటరంగారావు.

ట్రిప్లికేన్
8 జూలై 1912

ప్రియమైన శ్రీ అప్పారావుగారూ,

నిన్ననే మీ వుత్తరం అందింది. కొత్త ఏర్పాట్లుకు మహారాజావారు అంగీకరించినందుకు సంతోషం. శ్రీ శ్రీనివాస అయ్యంగారు ఊటీనుంచి నిన్న తిరిగి వచ్చారు. ఆయనను కలుసుకొని చాలాసేపు ప్రసంగించాను. శ్రీ యస్. నాయర్ గారి సంగతంతా ఆయనకిపుడు తెలిసింది. పూర్వం ఆయనకుండే వున్న భ్రమలన్నీ పోయి నాయర్ గారి అసలు వ్యక్తిత్వాన్ని చూడగలిగారు. అందుకు నాకెంతో సంతోషంగావుంది. ఆయనతో నాకుకలిగిన ఆ కొద్దిపాటి పరిచయంవల్ల, శ్రీ వి. కె. అయ్యర్ గారి దూరదృష్టివల్ల, నాయర్ గారి స్వభావం నాకా నాడే తెలిసింది. అయ్యరుగారు మనుషుల వ్యక్తిత్వాన్ని అవలీలగా ఆచూకీ తీసి, ఇట్టే కనిపెట్టగలిగేవారు. మెరిసేదంతా బంగారంకాదు. అలా అనుకొనేవాళ్ళకు నాయరుగారి పోకడ ఒక గుణపాఠం.

ఈవేళ రాత్రి ప్రొఫెసర్ రంగాచారిగారిని చూడడానికి వెళతాను. మీ సందేశాన్ని ఆయనకు అందచేస్తాను. ఆయన ప్రయాణంచేసే స్థితిలో లేరు. నీరసం తగ్గడానికి ఇంకొక నెల పడుతుంది. బ్రౌను నిఘంటువుమీద, శృంగార రసంమీద మీ వ్యాసాలను సాధ్యమైనంతత్వరలో నాకు పంపించకోరుతున్నాను. కావ్యప్రకాశికను ఇవాళ మీకు పోస్టుచేశాను. ప్రస్తుతం నేను క్షేమేంద్రుని ఔచిత్య విచారచర్చను పరిశీలిస్తున్నాను. చక్కగా వుంది.

* * *

ట్రిప్లికేను
1-2-13

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ,

మీరు నిన్న వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. ఎమ్.ఏ. పరీక్షాధికారుల సమావేశం మీరు సూచించే తేదీన మనం ఏర్పాటు చేసుకుందుకు నాకు సంతోషం. కానినాకు నాలుగయిదు రోజుల వ్యవధిఅవసరం. అందుకుఏతేదీ మీకు అనుకూలమో, ముందుగా తెలపండి. 15 వ తారీఖున మీకు వీలుంటుందా? సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు ఈవేళపొద్దున్న నన్ను కలిశారు. 15 వతేదీన సమావేశం జరుపమని ఆయన సూచన.

వి. సూర్యనారాయణరావుగారు

మచిలీపట్నం
20-6-14

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ,

మీ వ్యాసములను పత్రికలలో చదువుతున్నాను. జయంతి రామయ్యగారివల్ల భాషాభివృద్ధి జరగదు. తెలుగు అకాడమీ స్వరూపం మారితీరాలి. శబ్దశాస్త్రాన్ని మధించిన గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారివంటి దిగ్గజాలు మనకు అవసరం. నిఘంటు వ్యవహారం* అతి అసహ్యాకరంగా తయారయింది. జరుగుతున్న జాప్యం అంతా ఇంతా కాదు. నిఘంటు నిర్మాణంగురించి కొవ్వూరు న్యాయవాదులు శ్రీ తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావుగారు వ్రాసిన వ్యాసం మీరు చదివి

* ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారు తలపెట్టిన నిఘంటు నిర్మాణం, సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు.

వుంటారు. ఇది మీ స్వంత విషయంగా భావించి మీరు పూర్తి బాధ్యత వహించకపోతే నిఘంటు నిర్మాణం జయప్రదం కాదు. మీ రిప్పటికే వృద్ధులయిపోయినారు. వెనకటి ఓపిక లేదు. చరిత్ర రచన అలాగునే వుంచివేసినారు. ఇతర వ్యాపకాలు తగ్గించుకొని, మీరు తలపెట్టిన చరిత్రను, పూర్తిచేయడం మంచిది. దానినీ నిఘంటువును దేశానికి మీరు సమర్పించాలి. మీరనుకుంటున్న విశాఖజిల్లా చరిత్ర త్వరలో వెలువడితే, అది, ఇతర జిల్లాలవారికి ఆదర్శప్రాయంగా వుంటుంది మీఆరోగ్యం ఎలాగ వుంది? విజయనగరం ఎప్పుడు వెళతారు?

ఎనమండ్ర నారాయణమూర్తిగారు*

కలకత్తా
12-12-12

మిత్రమా,

నేనిక్కడ క్షేమముగా ప్రవేశించినాడను. మీరు మెద్రాసుకు బయలుదేరి యుందురు కావున దీని నక్కడికి బంపవలయునని యింగ్లీషు మునిషీకి జెప్పి వారిపేర బంపుచున్నాను.

ఇంతవేగముగా మీకు త్తరము వ్రాయవలసిన పని లేకపోవును గాని నిన్న నేను తొందరగా నజరుమహాలుకు బోవుచుండగా మీరు కొన్ని మాటలు శెలవిచ్చినారు. అందుకుత్తరము వెంటనే చెప్పలేకపోయినాను. మీవంటి పురుషుల ప్రశ్న

* పట్టభద్రులు, చెముడు జమీందారుకు కొంతకాలం ట్యూటరు; విజయనగరం కళాశాలలో కొంతకాలం లెక్చరరు. రాజువద్ద సెక్రటరీ. గ్రాంధికభాషావాది. 'అడవిమల్లెలు' మొదలైన పద్యకావ్యాలను రచించారు.

ములకు దగిన జవాబు చెప్పుటకు కొంతయాలోచన కావలెను; అప్పటినుండియు జిత్తమాయంశములందే కాపురముండి యీ యుత్తరము వ్రాయువరకు నుండబట్టినది కాదు.

మీరు నాయందు రెండు నేరములు మోపినారు. మెద్రాసు మహాజరుకు, సంతకము చేయుట మతభేదముచేత మీకివి నేరములుగా గాన్పించుట న్యాయమే. కాని నాకెలాగు నేరములు? నేనొకరికేల భయపడవలెను. అమూల్యమైన మీ స్నేహము దీనివలన బోయునేని యీ పనులు తప్పే. కానియది యింతటితో బోయెడి భాగ్యముకాదు; మీరును నాకభిప్రాయ స్వాతంత్ర్య మియ్యనంతటి సామాన్యులు కారు. ఒక్కచో నాపని నిందార్హమే యగును. మనమందరము సత్యప్రియులము ఎంతటి సామాన్యుడును సత్యము దాటినప్పుడేదో మిష కల్పించుకుదాటును గాని సత్యము నాకవసరములేదని చెప్పి తప్పడు. కాబట్టి నే జేసినపని యిదివరలో నా మతమును ప్రకటించు

---

*. బ్రిటిష్ గవర్నమెంటువారు ఏర్పరచిన విద్యాశాఖవారు ఉపేక్షించుటవల్ల దేశభాషారచనాభ్యాసము పూర్వసంప్రదాయంప్రకారము బడులలో జరుగలేదు. దానికిమారుగా "కృతకగ్రాంధికాంధ్రభాష" పెద్దల ఆదరణకు పాత్రమైనది; శిష్టవ్యవహారమందున్న వాస్తవమైన దేశభాష 'గ్రామ్య'మైనది. పూర్వ సంప్రదాయం మరల నెలకొల్పుటకు వ్యావహారిక భాషాభిమానులు చేసిన ప్రయత్నము ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు వారి అసత్య ప్రకటనవల్ల నిష్ఫలమైనది.... 1857వ సం॥ మొదలుగా బడులలో తెలుగుపిల్లలకు విద్యనేర్పడమునకు చేసిన ప్రయత్నములు, లోకవ్యవహారములో ఎక్కడా, ఎప్పుడూ, ఎవ్వరూ (పండితులయినా) వాడని ప్రాచీనాంధ్రభాష విద్యాబోధకు సాధనముగా అంగీకరించడము చేత, నిష్ఫలమయినందున, శిష్టవ్యవహారమందున్న తెలుగు భాషనే

కొనిన దానికి విరుద్ధమయిన యెడలగాని సంతకములు చేయించు టకు దంటాలు పడుటలో నేనితరుల నిర్బంధించి వంచించిన గాని నాయందు దోషారోపణ చేయవచ్చును. మొట్టమొదట నేను తంటాలు పడనేలేదు. అవకాశములు నాకు వచ్చినరోజునే మహారాజులుంగారు విజయనగరము వచ్చుటచేత నాకందును గురించి యాలోచించుటకై నను సావకాశము లేక రామానుజా చారిగారి కిచ్చి దొరికినన్ని సంతకములు సంపాదించుమని కోరి నాను. మొన్న సాయంకాలము కొంతమంది తగు మనుష్యులు నాకుదటస్థమైనారు. వారికాగితముల సంగతి కొంచెముబోధ జేసిసంతకములుచేయ నిష్టమున్నచో జేయవలెనని యడిగినాను. అందుపై నొక్కరు అప్పారావుగా రేమందురో అన్నారు. ఆమాట విని వారికిదిపరకిచ్చియున్న సంతకములఫారము లాగి కొందుమన్నంత యసహ్యాము పుట్టినది. కాని తొందరపడక

లౌకికవ్యవహారములలో పెద్దలందరూ వాడుతూన్నట్టి, బడిపిల్లలచేత గద్యరచనాభ్యాసము చేయించవలసినదని ఇంచుమించుగా ఇరవైయేళ్ళ క్రిందట విద్యాధికారులు విధించినారు. ఆ విధానము పూర్వ సంప్రదాయ విరుద్ధమనిన్ని, పూర్వులు ఎవరూ వాడుకభాషలో గ్రంథాలు రచించి ఉండలేదనిన్ని, సంభాషణలో శిష్టులు వాడేదయిన దేశభాష గ్రామ్యమనిన్ని గ్రామ్యభాష ప్రయోగార్హముకాదనిన్ని ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు ఆక్షేపించినారు. వారి ప్రతిష్ఠా గౌరవమూ పలుకుబడీ ఆకాలమందు అధిక ముగా ఉంటెనందున, వారి అభిప్రాయముచొప్పున, తెలుగుదేశములోని పెద్దలందరూ "తీర్మానాలు'చేసి, గవర్నమెంటువారికి మహజర్‌నామాలు పంపి, చాలా ఒత్తిడి కలుగజేసి 'మాతృభాష' బడిపిల్లలు అభ్యసించ కుండా ఆటంకపర్చి కృతకృత్యులయినారు."

—కళాప్రపూర్ణ గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారు.

అలాంటి మహజర్‌నామాలలో ఇదిఒకటి.

నన్ను సేవారించికొన్నాను. మరునాడు వారు (మరెవ్వరు గారు. అప్పయ్య) వట్టికాగితము తీసుకువచ్చినపుడు సంతకము చేసినాడా లేదా యనికూడా జూడలేదు. మరియొకరు వాగ్వాదమున కారంభించినారు. వాదమవసరము లేదు. ఇదిగో మహజరు. చదివి చేసితే చెయ్యండి లేదా మానవచ్చు నన్నాను. అక్కడికిని వారు వాదము మానకపోయేటప్పటికి నేను ప్రతివాద మాడినాను. అందున్నవారు కొందరొక పక్షము మరి కొందరు మరొక పక్షమైనారు. ఇంతకన్న నెక్కువతంటాలు పడలేదు.

ఇక నేసంతకము చేయుటలో గలిగిన రండాగర్భమేమో శెలవియ్యవలెను. నా మతము తమకు విశదమే. సలక్షణముగాగాని తెలుగు వ్రాయగూడదని లక్షణ విరుద్ధమైనది బాలురు చదువగూడదని. లక్షణమన్ననేమో మొదలగు సంగతులు చర్చింపవలసిన చోటిదికాదు. మహజరు కోరినదియు నదియే ఈ కోరికల నిలబెట్టుటకు మహజరులో వ్రాసిన కొన్ని సంగతులు నాకు సహేతుకముగ గాన్పింపలేదు. అవి అబద్ధములనికూడ చెప్పగలను. అట్లని మహజరంతయు నిరసించుట న్యాయమా. ఇంతకు నాసంతకముకన్న బహిరంగముగా నా యభిప్రాయములను వెల్లడి చేయుటకు యత్నించి మెడ్రాసు మెయిలుకు వ్రాసినానుకాదా? ఆలాగు వ్రాసిన యుపన్యాసమందలి వాదములు మహజరువాదములును గొట్టివేయునా వేయవా? ఇంతకన్న ధారాళమైన ప్రవర్తన మరి యెవ్వరియందైనగలదా? నాసంతకమును ఉపన్యాసమును దగ్గరబెట్టి విమర్శించి మరి నన్ను నిందించవలెను. నేను సంతకముచేసినా నన్నమాత్రముచే మీకు గోపము వచ్చినది. ఇంత పరమతాసహ

నము మీకుగూడదు. మీకు జడిసియే అప్పయ్య సంతకము చేసినాడు కాదు. నేనుకూడ నాలాగు చేయుమన్నారా. ఆలాగు చేసితినేని మీకు నాయందు గౌరవముండునని యెంచవచ్చునా? లౌక్యుడవందురు కాబోలు. కాని సత్యవాది యనియునందురా? మీ జవాబు చూచుకొని నా సంతకము వితుడ్రా చేసుకోను.

మీరు మద్రాసులో బోడిచేపోడుపుకై యెదురు చూచుచున్నాను. రామయ్యను రెండు సంగతులలో గెల్చుకొందురు. కాని మెమోరియల్‌లోని విజ్ఞప్తి న్యాయము కాదని వాదించితేని యాంధ్రప్రపంచమంతయు మీతోకకు తాటాకులు కట్టక మానదు. ఒక్కశుభ (మీకశుభ) వార్త తమకు విన్నవించవలసి యున్నది. శ్రీశ్రీశ్రీ విజయనగర మహారాజావారు మా పక్షము!!! ఇప్పుడు మాబల మొక్కమారు తలచుకొండి.

శ్రీనివాసయ్యంగారికి నా నమస్కారములు మనవిచేసి నా యుత్తరములకు జవాబియ్యనందుకు నాకు గలిగిన కోపము వారు కార్యసిద్ధిచేసినగాని తీరదని చెప్పవలెను. మీ యుభయుల సహాయముచేతను ఆ పని నెరవేరునని యాశపడుచున్నాను.

చిత్తగించవలెను.

* * *

కొండా వెంకటప్పయ్యపంతులుగారు

గుంటూరు
3 నవంబరు 14

ప్రియ మిత్రమా,

మీలేఖకు కొంచెం ఆలస్యంగా సమాధానమిస్తున్నందుకు మన్నింపకోరుతున్నాను. ది ఇంటర్మీడియటు తెలుగు కాంపో

జిషన్ కమిటీ రిపోర్టు, ది తెలుగు కాంపోజిషన్ కాంట్రవర్సీ రెండూ నాకు అందాయి. మీరు కోరినట్లుగా, నేను వాటిని 'ఇండియన్ క్లబ్'కు అందచేస్తాను.

ఇక్కడ 'ఇండియన్ క్లబ్' కాక దియంగ్మెన్స్ లైబ్రరీ అసోసియేషను అనే పేరిట ఇంకొకసంఘం వుంది. ఈ సంఘానికి నగరంలోని యువకులు, ముఖ్యంగా జూనియరు లాయర్లు హాజరవుతూవుంటారు. మీకు ఇంకొకసెట్టు పుస్తకాలను పంపించడానికి అవకాశంవుంటే, అలా పంపించడం వృథాకాదనుకుంటే తప్పక నాకుఅందచేయండి. వాటిని నేను దియంగ్మెన్స్ లైబ్రరీ అసోసియేషనుకు ఇస్తాను.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు

నెల్లూరు, మూలపేట
17-1-15

ప్రియమైన అయ్యా,

పన్నెండవతేదీన మీరు దయతో వ్రాసిన ఉత్తరము అందినది. మీ ఆరోగ్యం సరిగాలేనందుకు నాకెంతో విచారముగా వున్నది. సైనిక అనుభవము వ్యసనములలో చేర్చదగినదని మీరు అభిప్రాయపడుతున్నారు. సైన్యముకావించే మహోఘనకార్యము నరమృగయా కనుక, అది మీఅభిప్రాయమును దృఢపరుస్తున్నది.

ఎపుడు పిలిచినా, హాజరయే నవుకర్లు మీకు అనేకులు. అలాంటపుడు కాఫీ * మీరే ఎందుకు స్వయంగా కాచుకుంటు

* కాఫీ కాచుకుంటున్నపుడు, మరుగునీళ్లు పడుటవల్ల, మహాకవి చేతులు బొబ్బలెక్కినవి. అప్పుడాయనకు జ్వరం.

[చూ: మహాకవి డైరీలు. పుట 253]

న్నారో నాకర్థము కావడములేదు. భారమైన పనులతరవాత, కొంతరిలీఫ్ కోసము మీరే యిలాంటిపనులు కల్పించుకుంటారు కాబోలును. నా కాఫీ నేనే కాచుకుంటానంటే దానికి కారణం వున్నది. నాకు నవుకర్లులేరు; ఇతర్లుచేస్తే రుచివుండదు. ఈసరికి మీచేయి నయమయిందనుకుంటాను.

ప్రాచీన పద్యకావ్యములతోపాటు, సమకాలీన పద్య కావ్యములను, బి. ఏ. విద్యార్థులకు పాఠ్యగ్రంథములుగా నిర్ణ యించవలెనని మీ అభిమతము కాని, యిప్పట్టున, మీకొక విష యము చెప్పవలసివస్తున్నందుకు విచారిస్తున్నాను. ఇప్పటి కవి త్వము చాలమటుకు వట్టి ఊక. దీనిని క్లాసికల్ కవిత్వముగా, పరిగణించడానికి వీలులేదు. దీనికట్టి అర్హత పూజ్యము. వ్యాకర ణము దుష్టము; ఛందస్సు లోపభూయిష్టము; నాట్యశాస్త్ర మర్యాదలు బొత్తిగా శూన్యము. ఔచిత్యము, వివేకజ్ఞానము మృగ్యము; ఇవీ, నేటికాలపు రచనలలో కనబడుతున్న ప్రధాన లక్షణములు నేను వ్రాసిన ప్రతాపరుద్రీయము నాటకములో విద్యానాథుని రంగము, ఈదోషములు లేనిదానినిగా భావించి దానిని పాఠ్యభాగముగా నిర్ణయించినట్లయితే, మీరు నాపట్ల చూపుతున్న గౌరవమునకు కృతజ్ఞతాభివందనములు. దీనికి మారుగా ఇంకొక రంగమును పాఠ్యభాగముగా మంచిదని నేను పేర్కొనజాలను.

ఆముక్తమాల్యద వ్యాఖ్యానము ఎంతవరకు కొనసాగిన దని మీరు అడిగినందుకు సంతోషము. నా రచనావ్యాసంగమును గురించి మీరు భోగట్టా చేసినందుకు కృతజ్ఞుడను; తృతీయా శ్వాసము పూర్తిచేసిన పిదప నాకు అనేక కష్టములు తటస్థించి నవి. కెరటములవలె వచ్చి మీదపడుతున్న కష్టములకు తట్టుకొన

లేక చెన్నపట్టణము వదలవలసివచ్చినది. ఆ కష్టములు నన్ను చెన్నపట్టణమునుండి తరుముటయేకాదు; ఈ లోకమునుండి నన్ను తరుమకొట్ట ప్రయత్నించినవి. వీటికితోడు శరీరమున అస్వస్థత; ఏదో ఒక బాధతో అయిదు నెలలపాటు శ్రమ పడుతూనే వుంటిని.

ఇటీవల వావిళ్ళవారు ప్రచురించిన ఆముక్తమాల్యదను గురించి మీరు వ్రేర్కొన్నారు. దానిని నేను చూడలేదు. ప్రతి ఒకటి సంపాదించి చూస్తాను. ఆముక్తమాల్యద కృతికర్త ఎవరో నిర్ధారణ చేయడానికి, శాసనములను యితర పత్రములను పరిశీలిస్తున్నాను. కాని ఇంతవరకు తగిన సమాచారము లభించ లేదు. అంతవరకు ఆముక్తమాల్యదను శ్రీకృష్ణదేవరాయలు రచించినాడనే సిద్ధాంతముపట్ల నాకు నమ్మకము లేదు.

నిజమైన సాహిత్య వ్యాసంగమును హర్షించగలవారు మన దేశములో బహుకొద్ది. ఆ కొద్దిమందిలో మీరుఒకరు. అలాంటిమీరు, శృంగార నైషధముపై నా వ్యాఖ్యానము ఎలా వున్నదో, వ్రాసినారు కాదు. అనర్హులు వేయిమంది పొగడినా తెగడినా, ప్రయోజనమేమిటి? మీరు మీ అభిప్రాయముగా నాలుగు పంక్తులు వ్రాయనందుకు, నా మనసు క్షోభపడుతున్న దంటే, మీరు ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదు. శృంగార నైషధము వ్యాఖ్యానముమీద మైసూరునుండి శ్రీ రామలింగారెడ్డిగారు దయతోపంపిన అభిప్రాయమును, మీ పరిశీలనార్థము ఇందులో జతపరచివుంచాను. ఒక విషయమును, గౌరవనీయుడైన స్నేహితునికి తెలియచేయడము తప్ప, రెడ్డిగారి అభిప్రాయ మును మీకు పంపడములో నాకు వేరే ఉద్దేశము లేదు.

మెట్రిక్కు, ఇంటర్మీడియట్కు, బి. ఏ లకు సంబంధించిన 'బోర్డు ఆఫ్ ఎగ్జామినర్స్' నుండి నన్ను తప్పించినట్లు మీరెరుగుదురు. మీరేకనక నాయెడల దయచూపి వుండినట్లయితే, యిది సంభవించెడిది కాదేమో అనుకుంటాను.

*　　　　*　　　　*

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు *

"ఆంధ్రసాహిత్యపరిష్కార్య నిర్వాహకసభ 1915 సంవత్సరము, ఫిబ్రవరినెల 20 వ తేదీ, శనివారమునాడు ఉదయము 8 గంటలకు బెజవాడ సోషల్ క్లబ్బులో సమావేశమగును,"

నిద్రబోతున్నానా! అనుకున్నాను. కళ్లునులుపుకొని, తిరిగి నిదానించిచూశాను. కార్డుమీద అచ్చుఅక్షరాలు స్పష్టంగా కనబడ్డాయి. షేక్స్పియర్ అన్నట్లు కలలైనా యెరగని కార్యాలు యెన్నోవున్నాయి, అందులో ఇదివొకటి కావచ్చును, అనుకున్నాను.

అయితే చెన్నపట్నం రాజధానిలో జరుగుతూవచ్చిన సభ రెండువందలయాభయి మైళ్ళు ఉత్తరానికి యెలా డేకిరిం

* 1915 లో మొదట చెన్నపట్టంలో జరపాలనుకున్న సమావేశాన్ని వ్యావహారికభాషావాదులు హాజరుకాకుండా, వ్యవధిలేకుండా హఠాత్తుగా ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు బెజవాడకు మార్చివేశారు. ఇది అప్పారావుగారు తెలుగున వ్రాసిన వ్యాసం. ముద్రితము.

అంతకుముందు జరిగిన తణుకు సభలో వ్యావహారికభాషా తీర్మానాన్ని గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారుప పాదించారు. కాని అది నెగ్గలేదు. ఇటువంటి ఉపద్రవాలు ఇకముందు కలుగకుండా, వ్యావహారిక భాషావాదులు తమ పరిషత్తులో సభ్యులుగా చేరకుండావుండేలాగ పరిషత్తు పెద్దలు కట్టుదిట్టాలు చేసుకున్నారు.

దని శంకపొడమింది. కారణం వినా, కార్యంవుండబోదు. ఆలో చించిన కొద్దీ కారణాలు శరపరంపరగా స్ఫురించాయి.

ఆంధ్రదేశానికి ఒకప్పుడు బెజవాడ రాజధానిగా వుండేది. సార్వభౌముడైన కృష్ణరాయలు పూర్వ దిగ్విజయ యాత్రకు విచ్చేస్తూ బెజవాడలో కొన్ని దినములువున్నాడు. హుయంత్ సాంగ్ అనే చైనాదేశపు బౌద్ధయాత్రికుడు బెజవాడలో కొన్ని దినములుగడిపాడు. యుబోనెటొపర్ సెయ్, అనే పరాసుయాత్రికుడుకూడా బెజవాడలో కాలుఊనాడు. పరిషత్తుకు కొంతకాలం సెక్రటరీగా వుండిన మ. రా. రా. హనుమంతరావు పంతులు గారు బెజవాడలో యిప్పుడు చెయిరుమానుగా వున్నారు.

యింకా కారణాలు కావాలా? బెజవాడదగ్గర యెన్నో రైళ్ళు కలుస్తాయి. బెజవాడ, చెన్నపట్ణానికి విజయనగరానికి మధ్యనుంది. ఇంద్రకీలాద్రిమీద అర్జునుడు తపస్సుచేశాడు. యుద్ధమల్లుడి శాసనం.

"ఆగు! ఆగు! యిన్ని కారణాలు చెబుతున్నావుగాని, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుకూ, యీ కారణాలకూ సంబంధమేమిటి? ఆంధ్రవాఙ్మయానికి, చక్రవర్తి, తిక్కన సోమయాజిగదా? అట్టి తిక్కయజ్వ, ఉత్తరరామాయణంలో 'సారకవితాభిరాము గుంటూరు విభుని మంత్రి భాస్కరు మత్పితామహుని దలతు' అన్నాడు. అంతటివాడితాత పాలించిన గుంటూరులోనే, యేల సభ జరగకూడదూ?' అని ఒక నవనాగరికుడు అన్నాడు.

"చేసినదానికల్లా అడ్డుచెప్పడమేనా తెలివికి చిహ్నా? బెజవాడలోనో, ఆకాశంమీదో, యెక్కడో ఒకచోట సభచేస్తున్నారని సంతోషించరాదా? ఇదీచేయకపోతే మీరు చేసేదెమిటి?

ఇన్నాళ్లూ సభచేయకపోతే, మీరేంచేయగలిగారు?" అని సమాధానం చెప్పాను.

మోడ్రన్ పిల్లకాయలకు పెద్దలయెడల ప్రపత్తి తక్కువ. "మహాజనో యేన గతస్సపంథాః"అని వారి అడుగుల్లో అడుగు వేసి నడవరు. ఎంతటివార్నీ తప్పులు పడతారు; వాళ్ళశంకలకు సమాధానంచెప్పడం యెంతటివాడికైనా, ఒకప్పుడు కష్టసాధ్యమవుతుంది. మరివొకబుద్ధిమంతుడు అన్నాడు. బెజవాడలో సభచేయడం పద్ధతికాదట. ఏమి అనాలోచితమయినమాట! కాన్‌స్టిట్యూషనులో విద్వాంసులైన సెక్రటరీలు చేసేవని యేమూలనైనా యిమడకపోతుందా?

"సరేనయ్యా! ఇమిడిందనుకుందాం గాని హాటాత్తుగా బెజవాడకు డేకిరించినవారు రేపు ఉత్తరధ్రువానికి డేకిరిస్తారు. చెన్నపట్నంలో సభచేస్తే అక్కడ నివసించి ఉన్న మెంబర్లు మీటింగుకు రావడానికి వీలుపుంటుంది. అక్కడైన మీటింగులకే కొంతమంది అక్కడివారు రారు. ఆలాటి స్థితిలో వ్యయప్రయాసములమీద, బెజవాడ మీటింగుకు వెళ్ళబోతారా? ఆ చెన్నపట్నంలోనైనా పై జిల్లాల పెద్దమనుష్యులు వచ్చే రోజుల్లో అనగా లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిలు మీటింగు మొదలయిన మీటింగుల కాలమునకు సామీప్యంలో పరిషత్కార్య నిర్వాహకసభ చేస్తే నలుగురు రావడానికి అవకాశం కలుగుతుంది. అదంతా మాని తోచినపుడు తోచినచోట, ఆవాయిదాస్తుగా సభలు చేయడమేమిటయ్యా?" అని ఉపన్యసించాడు, ఇంకొక బుద్ధిమంతుడు.

కొంచెం ఆలోచించినపైె, బలవత్తరమైన సమాధానం తోచింది. యెందుకు తోచదూ? మాట్లాడ్డానికి పనిచెయ్యడానికి

చాలా దూరం. పదిమంది చేరితే మాటలు మెండవుతాయి. పన్లు పాడౌతాయి. కోడొకడకు తీస్తే కొమ్మొకడు తీస్తాడు. ఒకడౌనంటే ఒకడు కాదంటాడు. అందులో హిందూదేశానికి పార్లమెంటరీ గవర్నమెంటు యెంతమాత్రం పనికిరాదు! గనుక పనులన్నవి ఒకరిద్దరిమీదనే జరుగవలసినది. కడం మెంబర్లందరూ హాయిగా పడుకొని నిద్రపోవచ్చును! పనితో వారికేమీ పనిలేదు.

కారణం లేకనేనా, అలా అనుకున్నారు? ఆంధ్ర మహా జనసభకు అంటకుండా సాహిత్య పరిషత్తులు యెలా కాపాడుకు వస్తున్నారో! ఈ జ్ఞానం అప్పుడు నాకులేక, తొలిసంవత్సరం ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుయొక్క సాంవత్సరిక సభ ఆంధ్రమహా జనసభతోపాటు బాపట్లలో జరగవలసిందని, యీ సంవత్సరం విశాఖపట్నంలో జరగవలసిందని నొక్కి చెప్పాను. నామాటగా నా మిత్రులు విని ఆలా చేసినట్టంటే ఆంధ్రమహాజనసభలో వుండే నవదేశాభిమానుల ధాటికి సాహిత్య పరిషత్తు మూడు ముక్కలయిపోయి యుండదా?

ఐతే నిన్నగాక మొన్ననే ఆంధ్ర మహాజనసభ కూడినది గదా, ఆ స్థలంలోనే పరిషత్కార్య నిర్వాహకసభ యేలా చేయతలచేరు?

ఫర్వాలేదు. కృష్ణవరదలకి దాని వాసనయావత్తూ కొట్టుకుపోయింది!

మ హా క వి లే ఖ లు

ఎక్కహిల్ హౌసు
ఉదకమండలం
22 మే 1905

ప్రియమైన అయ్యా,

మీరు పన్నెండవ తేదీన వ్రాసిన జాబు అందింది. నేను ఇక్కడికి పదకొండవ తారీఖున వచ్చాను. కొన్నేళ్ళక్రితం జయపూరు మహారాజావారు నాకొక ఉత్తరం వ్రాస్తూ జయపూరు చరిత్రకు సంబంధించిన వివరాలు నావద్ద వుంటే తెలియజేయవలసినదని కోరారు. అప్పటినుంచి నేను జయపూరు చరిత్రను పరిశీలిస్తున్నాను. నా పరిశోధనలవల్ల అనేక విషయాలు నాకు తేటపడినవి. కొన్నిటిని తెలియజేస్తాను. అవి మహారాజా ఆమోదించినట్లయితే, అలాగే; మీరన్నట్లుగా ఒకవ్యాసం వ్రాస్తాను. (అ) సంగమువలస రాజా తన కరపత్రంలో పేర్కొన్న సంగతి నిజంకాదు. జయపూరువంశ మూలపురుషుడు కాశ్మీరునుంచి రాలేదు. అది అబద్ధం. ఆ కాలంలో కాశ్మీరు పరిపాలకులు వేరు. శంకర వంశీకులు ఎన్నడూ కాశ్మీరును పరిపాలించలేదు. (ఆ) కటకము రాజులకు జయపురమువారు సామంతులని, ప్రభుత్వము అచ్చువేసిన జయపూరు పత్రములలో వున్నది. అది నిజమగుటకు అవకాశాలు వున్నవి. (ఇ) శంకరుడు ఆదిపురుషుడు గాగలిగిన వంశములు రెండే రెండు. కదంబులు; పల్లవులు. శంకరుని కనుబొమలనుండి కదంబులు జన్మించినారని కథ. వారిగోత్రము మానవ్యస జయపురపు వంశము పల్లవ వంశమునకు చెందినదని చెప్పవచ్చును. అందుకు అనేక ఆధారములు కనబడుతున్నవి.

పల్లవులది భారద్వాజస గోత్రము. వివాహ సంబంధములవల్ల పల్లవులకు చాళుక్యులకు బాంధవ్యము కలిగినది. ఈ సిద్ధాంతము రాజాగారికి అంగీకార మయితే, నేను వ్యాసము వ్రాస్తాను. ప్రభుత్వ పరిశోధక కార్యాలయము ఒకటి ఇక్కడవుంది ప్రాచీన శాసనములు ఇక్కడ చూడవచ్చును. రాజావారి సోదరునికి నేను ఇదివరకు నా యీ సిద్ధాంతాన్ని విపులముగా బోధపరిచినాను. ఆయన దీనిని అంగీకరించినాడు. ఒరియా భాషలో రాజాగారు ఒక చరిత్ర గ్రంథమును వ్రాసినట్లు తెలిసింది. అందులోని ముఖ్య విషయాలు తెలుగున అనువదించి నాకు పంపగలరా? అవి కొంతవరకు ఉపయోగ పడవచ్చునేమో!

* * *

ప్రియమైన అయ్యా, *

మీరు ఒకటవ తేదీన ప్రచురించిన నా లేఖలో 'నన్నయ భట్టు' అనే పదము 'రామయ్యభట్టు' అని పొరపాటున అచ్చు పడింది. బట్టరువర్తు నెల్లూరు శాసనముల సంపుటములలోని ఈ దిగున ఉదాహరించిన వాటిని, శ్రీ ప్రకాశరావుగారు చూడ వలెనని కోరుతున్నాను.

నెల్లూరు శాసనములు; రెండవ సంపుటము.

పుట	ఊరు	సంఖ్య
544	కందుకూరు	31; 32
606	,,	67
609	,,	69

* 1911 ఫిబ్రవరి 6 తేదీన విజయనగరం నుంచి హిందూ దిన పత్రికకు వ్రాసిన సంపాదక లేఖ. శీర్షిక: "అపరిశోధిక శాసనము."

676	కనిగిరి	25
896	ఒంగోలు	3
966	,,	39
967	,,	40
	మూడవ సంపుటము	
1151	పొదిలి	1
1152	,,	2
1201	,,	38

ఈ శాసనములన్నీ అతి ముఖ్యమైనవి. నన్నయ కాలం కంటె ప్రాచీనమైనవి. నాటి తెలుగు కావ్యభాషాచరిత్రమును అవగాహన చేసుకుందుకు యివి తోడ్పడతాయి, బట్టరు వర్తు సంపుటాలలోని శాసనముల ఫొటోలు సంతృప్తికరంగా లేవు. ఆ శాసనాలకు తిరిగి ఫొటోలను ఎత్తి గవర్నమెంటు శాసన పరిశోధకుడు వ్యాఖ్యానంతోనో, వ్యాఖ్యానంలేకనో చక్కగా ఎపిగ్రాఫికా ఇండికాలో అచ్చువేయవలసి వుంటుంది.

ఉత్సాహవంతులైన యువపరిశోధకులను గురించి శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారు కొన్ని అభిప్రాయాలను వెలిబుచ్చారు. అవి బట్టరువర్తు శాసనసంపుటములకు సైతం వర్తిస్తాయి. అయితే అవి విలువైనవి కావని నా అభిప్రాయం కాదు. పైగా ఆసంపుటముల వల్ల ఎంతో ప్రయోజనం వుందని నా ఉద్దేశం. నమ్రత వల్ల తన పీఠికలో బట్టరువర్తు లింత తక్కువచేసి చెప్పుకొన్నప్పటికీ, అవి అంతకంటె ఉపయోగకరం. పదమూడు శతాబ్దాల భాషాస్థితి, లిపి స్వభావం, దక్షిణదేశపు అనేకరాజుల చరిత్ర వాటివల్ల మనకు కొంత తెలుస్తుంది. శాసనాల నకళ్ళు

అచ్చులో యథాతథంగా అసలు శాసనాలవలె వుంటాయని మనం ఆశించలేం. వాటిని ప్రచురించేటపుడు కొన్ని పొరపాట్లు జరగవచ్చును. కనక పరిశోధకులు ముఖ్యమైన నిర్ణయాలు చేయవలసివచ్చినపుడు అసలు శాసనాలపై ఆధారపడవలసి వస్తుంది. రెండవ అమ్మరాజు మల్లియపూండి శాసనాన్ని డాక్టరు హుల్ట్జ్ పునఃపరిశీలించి ప్రచురించాడు. బట్టుగువర్రు సంపుటాలకు యివ్వదగిన ప్రాముఖ్యముకంటె అధిక ప్రాముఖ్య మివ్వకూడదు.

ప్రభుత్వ ఉత్తరువును నేను చూడలేదు. కాని దాన్ని గురించి మీ పత్రికలో శ్రీ యం. కె. నారాయణ అయ్యంగారు వ్రాసిన విమర్శనను చదివాను, శ్రీ వెంకయ్య కృష్ణశాస్త్రి గారలపట్ల ఆయన వెల్లడించిన అభిప్రాయాలు ఎంతమాత్రం సబబుగా లేవు. ప్రభుత్వ శాఖలో ఉద్యోగులుగా పనిచేస్తున్న శాసన పరిశోధకులకంటె, ఉత్సాహవంతులైన యువపరిశోధకు లకు తెలుగో తమిళమో ఎక్కువ రావచ్చును కాని ఒక సంగతి మటుకు నిజం. పరిశోధనమే జీవిత ధ్యేయముగా అనేక సంవత్స రాల అనుభవంతో బాధ్యత కలిగి పండితుల సంపాదకత్వాన ప్రచురితమయే శాసనపు ప్రతులు, ఉత్సాహవంతులైన యువ పరిశోధకుల ప్రచురణలకన్న ఎక్కువ ప్రామాణికం.

మహాపండితుల సైతం పొరపాట్లు చేయకపోలేదు. చరి త్రతో అనుసంధించి చెప్పడానికి తగినన్ని ఆధారాలు దొరక నపుడు, శోధించవలసిన అనేక విషయాలు యింకా మిగిలి వుంటున్నపుడు, పరిశోధనా రంగంలో పొరపాట్లు రాకతప్పవు. దొరికిన శాసనాలను ఆధారాలనుబట్టి అప్పటికొక విషయం ప్రామాణికం కావచ్చును. కాని అందుకు భిన్నమైన రుజువులు లభించినపుడు వెనుకటి విషయం అప్రమాణిక మౌతుంది. నూతన

ఆధారములనుబట్టి నిశ్చయ జ్ఞానాన్ని అన్వయించుకో వలసి వుంటుంది. భారత దేశములో పరిశోధనా రంగమున యిప్పటి పరిస్థితులలో యిట్టివి తప్పవు, మనం యింకా అనేక ప్రధాన విషయాలను పరిశోధించవలసి వుంది. కొన్ని ప్రాచీన తమిళ శబ్దములను శ్రీ వెంకయ్యగారు తప్పుగా అనువదించి వుండ వచ్చును, అందులో వైపరీత్యం లేదు. బహు భాషారాష్ట్రములో శాసన పరిశోధకుడు అనేక చిక్కులు ఎదుర్కొనవలసి వస్తుంది. తమిళ తెలుగుభాషలు ప్రాచీనమైనవి. ఆ భాషల ప్రాచీనకావ్య భాషా పదములు సులభద్యోతకములు కావు; ద్రవిడ భాషలను శాస్త్రీయ పద్ధతులపై పరిశీలించి వాటి తత్వమును నిరూపిం చడం అవసరం. ఇది యూరోపియనులతో ఆరంభమయింది. అయినా నేటికీ మన దేశీయుల కృషి అంతంతమాత్రం భాషా పరిశోధనా రంగంలో పీటస్థానం మరుగున పడిపోయింది. దేశీ యుల దృష్టి వీటిపైకి అంతగా మళ్ళడంలేదు. ప్రాచీన భాషను మాండలిక భాషలను పరిశీలించడం ఎంత ఉపయోగమో తెలుగు రచయితలు గుర్తించడం లేదు. దురదృష్టవశాత్తు తెలు గున ఈ కృషికి, సీ పి. బ్రౌను మొదటివాడు; ఆఖరువాడు. తమిళమున అలాగ కాదనుకుంటాను.

శ్రీ వెంకయ్య కృష్ణశాస్త్రిగారలు శాసన పరిశోధన విషయంలో అవసరం వచ్చినపుడు తెలుగు పండితుల సహాయం తీసుకునేవారు. ఎవరు ఏ సలహాలనిచ్చినా, వాటిని శ్రద్ధగా పరి శీలించేవారు. ఇది నా అనుభవం. కొన్ని శబ్దముల పట్ల పొర పాటు పడినంతమాత్రం చేత, వారు శాసనపరిశోధకులుగా అనర్హులని ఎలా భావించగలమో నాకు అర్థం కావడంలేదు. అంతమాత్రాన వారు నిష్ణాతులు కాకపోరు. నిఘంటువులను

తలలో యిముద్పుకొనడము కంటె, అనేక ఉన్నత అర్హతలు ఒకనిని శాసన పరిశోధకునిగా తయారు చేస్తాయి. మన శాసనములను పరిశోధించిన యూరోపియనులకు మన భాషలలో పాండిత్యము తక్కువ. తగుపాటి భాషా పరిజ్ఞానంతో, వ్యాకరణ పరిచయంతో, వారు, మన ప్రాచీన శాసనాలను పరిశోధించి అత్యద్భుతమైన సేవ చేశారు.

శాసన పరిశోధకశాఖవారు కావించిన కృషిని అంచనా వేస్తూ శ్రీ నారాయణస్వామి అయ్యంగారు వ్రాసిన వాక్యాలు చదివినపుడు నాకే కాదు, ఎవరికైనా నవ్వు వస్తుంది. డాక్టరు హుల్ట్జ్, ఆయన సహాయకులు కావించిన కృషి తక్కువది కాదు. నిజంగా వారికి మనం ఋణపడివున్నాం. పరిశోధకశాఖలో వారు శాస్త్రీయపద్ధతులను ప్రవేశపెట్టారు. ప్రామాణికమగు స్థాయిని నెలకొల్పారు. దక్షిణ భారతదేశపు ప్రాచీన చరిత్ర పరిశోధనతో పరిచయమున్న వారికి ఈ విషయం తెలుసును. ఊటీలో నేనున్నప్పుడల్లా, ప్రభుత్వశాఖ కావిస్తున్న కృషిని, పళ్ళకు తరబడి పరిశీలించాను. కార్యాలయంలో పనిచేస్తున్న వారు సమర్థులు అంతకంటె హెచ్చు ఉత్సాహంతో పట్టుదలతో పనిచేస్తున్న వారిని నేను చూడలేదు. శ్రీ నారాయణస్వామి అయ్యంగారు కుశాగ్రబుద్ధి కలవారు, పండితులు. సందేహంలేదు. కనక. శాసనపరిశోధన మనేది ఎంత కష్టమైన పనో, శాసనపరిశోధక రిపోర్టులను తయారుచేసి ముద్రించి ఉన్నత స్థాయిని సాధించడం ఎంతశ్రమో, పరిశోధన ఎంత మేధాశక్తిని హరిస్తుందో శ్రీ అయ్యంగారు ఊహించుకోగలరు. బహుశా తమిళ శాసనములను పరిశోధించడము యింతకంటె తేలిక కావచ్చును. కాని తెలుగు శాసనముల పరిశోధనము వేరు.

అతి కష్టమైన తెలుగు శాసనములను శ్రీకృష్ణశాస్త్రి వెంకయ్య
గారలు పరిశోధించారు. కొన్ని సంవత్సరాలక్రితం, యుద్ధమల్లుని
బెజవాడ శాసనాన్ని గొప్ప పండితులనుకునే అనేకులు కొన్ని
నెలలపాటు పరిశీలించారు. కాని దాన్ని వారు పోల్చుకోలేక
పోయారు. చివరకు శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగారు ఆ శాసనము ఛందో
బద్ధముగా వుందని, దానిని దిగువనుండి మీదకు చదువవలెనని
పోలికపట్టి నిర్ధారణచేశారు.

శ్రీ నారాయణస్వామి అయ్యంగారు తన విమర్శన
ములో మార్షల్ వాక్యాలను కొన్నిటిని ఉదహరించారు. అవి
ఈ రాష్ట్రానికి వర్తించవు. శ్రీ వెంకయ్యగారు ప్రతిసంవత్సరం
ఆసక్తికరమగు విపులమైన శాసన పరిశోధన రిపోర్టులను వెలువ
రిస్తున్నపుడు మార్షల్ రిమార్కులతో అసలుపని లేదు. ఎపిగ్రా
ఫిస్టుగారి ఆఫీసులో రికార్డులను ఎవరినీ చూడనీయడం లేదనడం
...వ్యంకాదు. ఏ అర్థములో ఈ మాటను అంటున్నారో నాకు
...రవగాహం. వాటిని అర్హతలువున్న ఏ పరిశోధకుడైనా, పరి
...ంచడానికి అతి సులువుగ అనుమతిని పొందవచ్చును. పరిశో
...నశాఖపట్ల విద్యావంతులు తగిన ఉత్సాహాన్ని కనబరచడం
...దు. దానిని అన్నివిధాల అభివృద్ధి చేయడానికి ప్రభుత్వం
...నకాడుతోంది; ఎక్కువ డబ్బు ఖర్చుచేసి అమూల్యమైన
...చురణలను వెలువరించడానికి జంకుతోంది. ఉత్సాహవంతు
...న యువపరిశోధకులకు అందుబాటులో వుండేటందుకు
...ప్లికేటు కాపీలను శాసనపు నకళ్ళను మద్రాసు మ్యూజియ
...లో పదిలపరచ వలెనని నా సూచన. అందువల్ల విద్యావంతు
...కు ఆసక్తి కలుగవచ్చును. ఇపుడు ఈ రంగములో కృషి
...స్తున్న ఉత్సాహవంతులైన యువపరిశోధకులు తక్కువ. వీరు

చేస్తున్న కృషి పరస్పర సంప్రదింపుల వల్ల సమన్వయం చేసుకోవాలి; యువపరిశోధకులను గురించి శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి గారు వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలు అభ్యంతరకరమైన వని అనుకుందాము. అయినప్పటికీ, ప్రభుత్వ శాఖలో పనిచేస్తున్న శాసన పరిశోధకులు అసమర్ధులని, ఆ శాఖ కావిస్తున్న కృషి అల్పమని మనం అనలేము నాకు తమిళ భాషాజ్ఞానము తక్కువ. అందువల్ల శ్రీ గోపీనాధరావుగారు నిష్ణాతులో కాదో నేను చెప్పలేను. కాని ఈ విషయం శ్రీకృష్ణ శాస్త్రిగారిని అడిగితే, శ్రీ గోపీనాధరావుగారు చాలా తెలివైనవారని, అన్ని విషయములు తెలిసినవారని ఆయన సంతోషముతో అంగీకరిస్తారని నా నమ్మకం.

*   *   *

ఎడ్మిరాల్టి హౌసు
మైలాపూరు
22 నవంబరు 1911

ప్రియమైన స్నేహితుడా,

మీరు నిన్న వ్రాసినలేఖ ఇప్పుడే నాకుఅందింది. ఎవరి కృషిని వారు చెప్పుకోవడం బాగుండదు. బాగుండని పని మీరు నాచేత చేయిస్తున్నారు, సరే. సిండికేటు సభ్యులు నన్ను బాగా ఎరుగుదురు. వారికి నాకృషి ఏమో తెలుసును. కాని ఒక ప్రశ్న : ఒకరి సాహిత్య కృషిని ఎందుకు అడగడం ? ఒకవాక్యం వ్రాయని, ఒక పుస్తకం ప్రచురించని పండితులు మనలో అనేక మంది వున్నారు. సృజనాత్మకశక్తికి, పాండిత్యానికి భేదం చాలావుంది. ఒక కళాశాలలోనో, పాఠశాలలోనో పండితుడుగా

వున్నంత మాత్రాన తానొక కవి ననుకోవడం ఎవరికీ భావ్యం కాదు. ప్రతి పండితుడు తానొక వచన రచయితననో, కవిననో భావించడం మనదేశ దౌర్భాగ్యం; మనదేశంలో పాఠశాలలలోని పండితులు సాధారణంగా అలాగే అనుకుంటున్నారు; పనికి మాలిన పాండిత్యంతో కవిత్వంమీద విరుచుకు పడుతున్నారు.

మీరు అడుగుతున్నారు కనక, నేను చెప్పడం, తప్పని సరి. మీరు కోరిన ప్రకారం ఇందుతోపాటు ఒక 'మెమో' పంపుతున్నాను. అయితే మీరు నా కివ్వదలుచుకున్న దానికి, నాకు వున్న అర్హత నా లెక్చరరు పదవి విజయనగరం మహారాజా వారి కళాశాలలో నేను కొన్ని సంవత్సరాలు లెక్చరరుగా పని చేశాను. ఇంగ్లీషు, హిస్టరీ, సంస్కృతం విద్యార్థులకు బోధించే వాడిని. పిమ్మట విజయనగరం సంస్థానంలో శాసన పరిశోధకునిగా కొంతకాలం కృషిచేశాను. నా కృషిని ప్రభుత్వ శాసన పరిశోధకుడు గుర్తించారు. 1909-10 వ సంవత్సరపు రిపోర్టును ప్రత్యేకంగా చూడండి.

మెమో :

(1) పాతికేళ్ళ క్రితం విజయనగరంలో నేను ఒక పత్రికను నెలకొల్పాను దానికి సంపాదకుడను నేనే. పేరు : 'ప్రకాశిక'

(2) నేను వ్రాసిన తెలుగు నాటకాలు: కన్యాశుల్కము; బిల్హణీయము. బిల్హణీయము ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలో ప్రచురితమయింది.

(3) నేను వ్రాసిన గేయములు : నీలగిరి పాటలు; ముత్యాలసరములు; డామన్ పితియస్; లవణరాజుకల; కాసులు ఇవి ఆంధ్రభారతిలో ప్రకటితమయాయి.

(4) ఇవి కాక ఆంధ్రభారతిలో మరికొన్ని కథలు ప్రచు రించాను. ఆంధ్రభాషా సాహిత్యములపై కొన్ని వ్యాసాలు, విమర్శనములు, ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక, కేసరి, శశిలేఖ, ఆంధ్ర ప్రకాశిక మొదలైన పత్రికలలో ప్రకటించాను. తెలుగు కవితా నిర్మాణముపై కృష్ణాపత్రికలో కొన్ని వ్యాసాలు అచ్చుపడ్డవి. ఈమెమోతోపాటు కన్యాశుల్కము నాటకముపై ఇతరుల అభిప్రాయాలను మీకు పంపిస్తున్నాను.

* * *

కోట, విజయనగరం
16 డిసెంబరు 1912

ప్రియమైన శ్రీ గున్నయ్యశాస్త్రి,

నా పోషకురాలు, మహారాజకుమారి కావారు 14వ తేదీన దివంగతులైనట్లు ఇంతకుముందే మీకు తెలిసివుంటుంది. ఆవిడ ఎన్నో పౌరహితకార్యాలను చేశారు. ఆవిడ మరణంతో పౌరులకు తీరనిలోటు కలిగింది. నాకిది ఎన్నటికి తొలగని ఆపద. ఇక నేను రిటైరు కావాలకుంటున్నాను.

మీ ఉత్తరంలో మీరు లేవనెత్తిన చర్చ నాకు ఉత్సాహం కలిగించింది. సాహిత్యమీమాంస నాకెపుడూ సంతృప్తినిస్తుంది అంతకంటె నాకు కావలసినది ఇంకేముంది!

తెలుగు కవిత్వంలో నేను కొత్త 'ఎక్స్పెరిమెంటు' ఆరంభించాను; నా ముత్యాలసరాల రీతిని గమనించినట్లయితే మీకీ విషయం బోధపడుతుంది; నేను తలపెట్టిన మార్పు స్పష్ట పడుతుంది. ముత్యాలసరాల గేయాలను క్రమానుగతంగా మీరు పరిశీలించినట్లయితే, వాటి శబ్దవిన్యాసంలో భేదం కన

బడకపోదు. నేను నా మొదటిగేయాలలో సాధ్యమైనన్ని వాడుక మాటలను, గ్రాంధికవ్యాకరణ సూత్రాలకు లేదా ప్రాచీన కవుల పద్ధతులకు ఒదగని శబ్దాలను. ప్రయోగించాను. పూర్ణమ్మలో వాడుకపదాల కంటె గ్రాంధిక వ్యాకరణసూత్రాలకు సరిపడని శబ్దాలు ఎక్కువ; ఇవి 'కన్యక' లో మరీ హెచ్చు.

ఛందోపద్ధతినిబట్టి శబ్దాల అమరిక ఏర్పడుతుంది. ఛందోరీతుల ఇమిడికవల్ల ఒక్కొకపుడు శబ్దాలు కొద్దికొద్దిగా మారడం కద్దు. మనతెలుగు భాషలో ఈమార్పు యూరోపియను భాషల కంటె అధికం. బెంగాలీ కవులు సులభమైన ఛందో రీతులను స్వీకరిస్తారు. అయినా పదములను పొడిగించి వాడుతూవుంటారు. వాడుకలోవున్న బెంగాలీ రూపములు చిన్నవైనా, వాటిని అలాగున కాక, వాటి సంస్కృత రూపములను వున్నవి వున్నట్లుగా ప్రయోగిస్తారు. ఉచ్చారణ రహిత 'e' పదాంత శబ్ద ప్రయోగములో ఫ్రెంచి కవులు ఇట్టి స్వాతంత్ర్యాన్నే అవలంబిస్తారు

వాడుకలో నశించిన ప్రాచీనరూపాలు వచనంలోకంటె పద్యాలలో అధికసంఖ్యాకంగా ప్రయుక్తమౌతూ వుంటాయి. అందుకు పద్యరీతి ఒప్పుకుంటుంది. ఇప్పటిదాకా తెలుగు పద్య రచన వ్యవహారమున నశించిన పాత పదజాలముతో కొనసాగుతూ వస్తోంది. అందువల్ల మామూలు వాడుక మాటలకు కవితలో అర్థస్ఫూర్తి కలిగే యోగ్యత పట్టడంలేదు. ఇక మనం నూతన కావ్యశైలిని అనుసరించాలి. ఒక పదాన్ని కావ్యంలో ప్రయోగిస్తున్నపుడు దానికొక వింత అర్థం వస్తుంది. పదముల జంటలను వాడడంవల్ల ఒక వినూత్న భావస్ఫూర్తి కలుగుతుంది.

ఇలాంటి కవితా స్ఫూర్తిని వాడుక పదాలకు, మనం కావ్యాలలో కల్పించవలసి వుంటుంది,

ఈ మధ్యనే, ఆంధ్రభారతికి నేనొక మూడు చరణాల గేయాన్ని పంపించాను. అందులో పాతశబ్దాలు లేవు. వ్యావహారిక భాషాపదాలను సులువుగ యథేచ్ఛగ ఇముడ్చుకునే ఛందస్సులను మనం సృష్టించుకోవాలి. నేను అనుసరించిన ఛందోరీతులలో, అనుస్వారాంతనామ పదములు, చక్కగా ఇముడుతాయి.

నా ముత్యాలసరముల గేయములను క్రమానుగతంగా మీరు పరిశీలించినట్లయితే, ఒకదానిలోకంటె ఇంకొకదానిలో నేను సాధించిన అభివృద్ధి మీకు స్పష్టపడుతుంది. మొదటిదానిలో కంటె రెండవదానిలో వాడుకభాషా పదములు ఎక్కువగా ప్రయుక్తమైనట్లు మీరు గ్రహించగలుగుతారు. ఇదేవిధంగా మిగిలిన గీతాలలో నేను అభివృద్ధిని సాధించాను.

* * *

మీల్డాప్యాలస్
15 బెలియఘట్
29 జనవరి 12

మహాశయా, *

నా పుస్తకాన్ని శ్రీ బాబూ సురేంద్రనాథ్ ఘోష్ మీకు ఆలస్యంగా అందచేసినందువల్ల నేను మరొకలాగ అనుకోలేదు. అదీకాక ఆ ప్రతి బాగా నలిగిపోయింది. ఇప్పుడు మీకొక మంచిప్రతిని పంపిస్తున్నాను. భాషాసాహిత్య విషయాలలో మా

* పూర్తిగా దొరకని ఉత్తరము.

తెలుగువారు అనేక సమస్యలను పరిష్కరించుకోవలసి వుంది. వాటిలో కొన్నిటిని నా ఆంగ్లపీఠిక మీకు విశదపరుస్తుంది. బహుభాషాసంకీర్ణమైన మా రాష్ట్రంలో గ్రాంధిక, ఆంగ్లభాషల ప్రాబల్యం హెచ్చు. సాధారణంగా మావాళ్లు ఇంగ్లీషున ఉత్తరాలు వ్రాసుకుంటారు. ఇద్దరు స్నేహితులు కలియడమే తడవుగా, ఇంగ్లీషున మాట్లాడుకుంటారు. గ్రాంధిక, ఆంగ్ల భాషల ప్రాబల్యంవల్ల, మా రాష్ట్రంలో వాడుకభాషల సాహిత్యం పెంపొందడంలేదు. అది వాటి ధాటీకి తట్టుకోలేకపోతోంది. అయితే తెలుగువారిలో సాహిత్యకృషి అధికం. అందుకు సందేహంలేదు. కాని తనకు తానై ఒక స్వతంత్రశైలిని కల్పించుకున్న రచయిత, కవి, మాలో కనిపించడు.

కొందరు పాశ్చాత్యభావాల మూలతత్వాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవడంలేదు. వస్తువుల బాహ్యాస్వరూప మిడిమిడి జ్ఞానంతో తాము విద్యాసంపన్నుల మనుకుంటున్నారు. 'సంస్కృతి పరులమని అనుకుంటున్న భారతీయులలో చాలా మంది ఇంతేనని నా నమ్మకం.

పూర్తి విద్యావంతుడు కాని ఈ నూతనమానవుడు తాను, పాతప్రపంచపు మనిషికన్న, అధికుడననే ఆత్మాతిశయంతో మెలగుతున్నాడు. ఈ అసంబద్ధ అధికతాభావం సంతృప్తిని కలిగిస్తోంది. స్వయంసమృద్ధిని సాధించాననే ఆత్మసంతృప్తి వ్యక్తిని ఎటూ పెరగనీయదు. అది అతని జ్ఞానానికేకాదు; మానవ విజ్ఞానానికి సైతం పరిమితులను విధిస్తుంది. ఇలాంటి పరిమితులు పరిస్థితులు ఏర్పడ్డంవల్ల సాహిత్యంలో ఏమాత్రం నవ్యత కనిపించినా, కొందరు దానిని అజ్ఞానంతో నిరసిస్తున్నారు.

తెలుగులో నవ్యరీతులకు నూతన ప్రమాణాలకు ప్రయత్నించిన మొదటి కవిని నేనే. నా కావ్యకళ నవీనం; కావ్యయితివృత్తాలు భారతీయం. కవితలో నేను ఉత్తమ ప్రయోజనాలను ఉపలక్షించాను; జీవితాన్ని నూత్న దృక్పథంతో దర్శించి, కథా, కవితారూపంలో దాని తత్త్వాన్ని అన్వయించడానికి ప్రయత్నించాను. నా కా కళలపట్ల జీవితంపట్ల కొన్ని ఆదర్శాలు వున్నాయి. వాటిని సంస్కృతిపరులుమాత్రం అర్థం చేసుకుని హర్షించగలరు; సంస్కృతి శూన్యులు కావ్య కథాసంవిధాన, హాస్యధోరణులను గమనించి అంతటితో సంతృప్తి పడతారు.

కావ్య రచనలో ప్రాచీన సంప్రదాయములను ఎల్లకాలం అలాగే అట్టే పెట్టుకోవాలని కొందరి మతం. అనూచానంగా వస్తున్న ప్రాచీన సంప్రదాయాలకు భిన్నంగా ఎవరు ఏమి రచించినా, అది వొక ఘోరాపరాధంగా భావించి, వారిపై విరుచుకు పడుతున్నారు. కొన్ని శతాబ్దాల చరిత్రవున్న తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రాచీన సంప్రదాయాల బలం అపారం. దీనిని కాదనడం మాటలతో పనికాదు. బెంగాలీ సాహిత్యం తెలుగు సారస్వతం వంటిదికాదు. అది ఇటీవల కాలంలోనే బయలు దేరింది. కనక తెలుగు సాహితీ రంగంలో నవ్యతావాదులు ఎదుర్కొనవలసి వస్తున్న ప్రతిఘటన ఎంత ప్రబలమైనదో, నిరంకుశమైనదో, బెంగాలీలు ఊహించలేరు...

కోట, విజయనగరం
20 జనవరి 1913

ప్రియమైన అయ్యా,

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృత మాతృభాషల అధ్యయనమును గురించి, భారత ప్రభుత్వ గ్రాంటును [illegible]

గించవలసిన పద్ధతులను గురించి, జస్టిస్, శ్రీ పి. ఆర్. సుందర య్యారు కోరికను పురస్కరించుకుని, నేనొక నివేదికను * తయారుచేశాను. ఆ నివేదికను మీకు దీనితోపాటు పంపిస్తున్నాను; చెన్నరాష్ట్రపు తాత్కాలిక గవర్నరుగా మీరు విద్యావిషయములపట్ల అత్యంత శ్రద్ధను వహించారు. నూతన భాషాధ్యయన పద్ధతులను, నూతన ఆంధ్రసాహిత్యోద్యమాన్ని ప్రోత్సహించారు. అందుకు సంతోషం. నా నివేదికను మీరు మద్రాసు ప్రభుత్వమునకు అందచేయవలసినదిగా కోరుతున్నాను.

ఊటీలో వుండగా మీ పరిచయ భాగ్యం లభించింది. విజయనగరం మహారాజకుమారికా సాహెబావారితో వచ్చి, మిమ్మల్ని చూసి, నా గౌరవాభివందనాలను మీకు అందచేశాను. నేను తెలుగు నూతన సాహిత్యోద్యమాన్ని సంలీనము కావించుకున్న ఒక తెలుగు రచయితను.

* * *

అడ్మిరాల్టీ హౌసు
మైలాపూరు
మదరాసు, 21-4-13

ప్రియమిత్రమా,

మీరు 16 వ తేదీన పంపిన 'నోటు' విజయనగరంనుంచి ఇక్కడికి తిరిగివచ్చి నాకీవేళ అందింది. నూతన సంవత్సరాది సంచికను వెలువరించినందుకు నేనుమిమ్మల్ని అభినందిస్తున్నాను; సంచిక ముఖచిత్రం ముచ్చటగా వుంది. వ్యాసాలు అమూల్య

---

* చూ. వ్యాసచంద్రికలోని మహాకవి వ్యాసం : విశ్వవిద్యాలయాలు : సంస్కృత, మాతృభాషలు.

మైనవి. రామమూర్తి వ్యాసం ప్రచురించినందుకు నేనెంతో సంతోషించాను.

నాకు ఐ. బి. ఎ. ఆర్. ఏ ఎస్, పదహారవ సంపుటాన్ని మీరు పంపగలిగితే కృతజ్ఞుణ్ని. అది మూడు భాగాలు. మూడవ సంపుటిలో రాజా పృథ్వీమూలని గోదావరి శాసనాలు అచ్చు పడ్డాయి. అది నాకు అవసరం. ఆ భాగాన్ని వి. పి. పి. ద్వారా నా "హైలాండ్స్, కూనూరు, నీలగిరి" చిరునామాకు పంపించ మని మేనేజరుతో చెప్పండి. 24 వ తేదీన నేను కూనూరు వెడు తున్నాను. విడిగా రాజాపృథ్వీమూల శాసనాలున్న భాగమును అమ్మకపోయినట్లయితే, మొత్తం సంపుటిని, వి. పి. పి. ద్వారా పంపమనండి. శ్రమ ఇస్తున్నందుకు అన్యథాభావించరని నాకు తెలుసును.

మీ తామ్రశాసనాలపై వ్యాసం వ్రాసి, మే నెలలో ఉదకమండలం నుంచి మీకు పంపుతాను. అవి కృష్ణశాస్త్రిగారి చెంత వున్నాయి. ఆయన 'నరపతి విజయము' కావాలన్నారు. ఇస్తున్నాను. విజయనగర సామ్రాజ్యంమీద ఒక వ్యాసం వ్రాస్తా నన్న తన వాగ్దానాన్ని నిలుపుకోమని ఆయన్ని అడుగుతాను. సరేనా?

కొంతకాలం నుంచి మీరు నూతనోద్యమానికి సహాయ పడడంలేదు. నన్నయ్యవంటిమనిషే మనకు కావాలంటున్నారు. నన్నయ్య అపురూపమైనదేదీ సాధించలేదు. ఇదివరకటి కవులు నడిచినతోవనే తనూ నడిచాడు. అందులో అబ్బుర మేమీ లేదు. సాహిత్యరంగంలో ఇప్పుడు నేను కావిస్తున్న కృషికి సమతుల్యమైన కృషి భారతదేశంలో మరెక్కడా కనిపించదు. బెంగాలులో నూతనోద్యమం సంస్కృతిపరుల

సహాయాన్ని పొందింది. ఆ నవీనోద్యమానికి టేక్‌చంద్ నాయ కత్వం వహించాడు; బంకిమచంద్రుడు తోడ్పడ్డాడు. దానికి రవీంద్రుడు ఆధునిక ప్రవర్తకుడు. ఆయన రచనలను వంగీయ సాహిత్య పరిషత్తు కళ్ళకు అద్దుకుంటోంది; రచయితగా ఆయన్ని ఆరాధిస్తోంది. ఇక్కడ ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుదురదృష్ట వశాత్తూ మద్రాసు పక్షీయులచేతుల్లో చిక్కుకుంది. పరిషత్తును వారు మారుతోవలకు మళ్ళిస్తున్నారు. మార్పుకు వారు బద్ధ విరోధులు; పురోగతికి అవరోధకులు. సాహిత్యరచన భాషను ధ్వంసచేసే తాలింఖానావంటిదని మనం అనుకోవాలా? అందుకు గ్రంథరచన ఎందుకు? రోజూ పండితులు వ్రాసే వేలాది ఉత్త రాలు చాలవా!

మీ తెలుగు, తెలుగు కాదని అనేకసార్లు నేను విమర్శిం చాను. ఇంతవరకు మీరెవరూ నా ఆక్షేపణలకు సమాధాన మివ్వలేదు (1) మీరు వ్రాస్తున్న తెలుగు సలక్షణమైనది కాదు. ప్రాచీన కవుల ప్రయోగములకు గ్రాంథిక వ్యాకరణ సూత్రా లకు అది విరుద్ధం. కేవలం కృతకం. (2) వచనంలో పదాల కూర్పు మరీ వింత. వచన రచనా నైపుణ్యం రచయితలకు మృగ్యం. ఆంగ్లవచన సాహిత్యపు తీరును, పదప్రయోగ సరళిని, మన వచనంతో సరిపోల్చి చూస్తే భేదం యిట్టే మీకు బోధపడు తుంది. (3) ఇదివరకు మనకు వచనసాహిత్యం లేదు. ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావంవల్ల, దాన్ని మనం సంతరించుకున్నాం. అది ఆధునిక ప్రక్రియ. ఆధునిక వచన శైలిలో, వాడుకలోలేని పాత శబ్దాలు ఎంతమాత్రం నప్పవు. అందువల్ల సాధ్యమైనంత వరకు, వాడుక పదాలనే విరళముగా ప్రయోగించాలి. అలా కాక, మీరు వాడుక పదాలకు మారుగా, ప్రాచుర్యంలోలేని

ప్రాచీన రూపాలను వెదికి వెదికి మరీ తీసుకువస్తున్నారు. ఇది మంచిపద్ధతి కాదు. (4) ఇంటరుమీడియటు తమిళ విద్యార్థులు పరీక్షలలో 'కాంపోజిషను' వ్రాసేటపుడు వ్యావహారిక తమిళ పదాలను మాత్రమే వాడవలెనని, విశ్వవిద్యాలయం నియమించిన కమిటీ నిర్ణయించింది. ఈ నిర్ణయం సముచితమైనది; సశాస్త్రీయమైనది. (5) శిష్టవ్యావహారిక భాషలో స్పష్టంగా సరళంగా సొగసుగా వ్రాయడం మీరనుకున్నట్లు సులభం కాదు. వ్యావహారిక భాషాపదాలు మీకు వినసొంపుగా వుండవు. అవును; ఎలా వుంటాయి ? బడిలో వేసినప్పటినుంచి, చదువు పూర్తి అయేవరకు కృతక గ్రాంథిక భాషలోవున్న వాచకాలను, పాఠ్య పుస్తకాలను చదవడంవల్ల, మీరు పడికట్టు రాళ్ళవంటి పదాలకు అలవాటు పడిపోయారు. ఆ అలవాటు మీకొక పద్ధతిని నూరిపోసింది. మీరలవాటుపడ్డ పద్ధతికి ఏమాత్రం భిన్నంగా కావ్యరచన సాగినా అది అతి అసాధారణంగా తల్లకిందులుగా మీకు కనిపిస్తుంది ! (6) సంస్కృత మహాపండితులు సైతం, తెలుగున శాసనాలను; శాసనాలనే కాదు, వ్యాఖ్యానాలను వాడుక భాషలోనే వ్రాశారు.

(7) మీరు వ్రాస్తున్న దోషభూయిష్ఠ వచన గ్రంథాలను పఠించడంవల్ల యస్. యస్. ఎల్. సి. ఇంటర్మీడియటు, బి. ఏ, ఎమ్. ఏ విద్యార్థులుకూడా,దోషభూయిష్టమైన భాషను అలవరుచుకుంటున్నారు. ద్రుతముపై యడాగమాన్ని యథేచ్ఛగా వాడుతున్నారు. విసంధిని పాటించిన వచన గ్రంథాలను చదవడంవల్ల విద్యార్థులకు కావ్యశైలి అబ్బుతుందని మీ ఉద్దేశమా ? గ్రాంథిక భాషా వ్యాకరణం నేర్చుకోడానికి అటువంటి పుస్తకాలు చదవాలికదూ ?

గ్రాంథిక భాషా వ్యాకరణ యుక్తపదాలపై వ్యవహారములో నశించిన శబ్దాలపై, రచయితలకు మోజువుంటే, పోనీ పద్యాలలో వాటిని ప్రయోగించి ఆనందించమనండి. కానీ, వచనమైనా వాడుక భాషలో వ్రాయవద్దా! తప్పదు. వ్రాసి తీరాలి.

*　　　　*　　　　*

ఆడ్మిరాల్టీహౌసు
26 ఏప్రియల్ 1914

ప్రియమైన శ్రీ కృష్ణయ్యగార్కి, *

మీరు 21 వ తేదీన విజయనగరం వ్రాసిన ఉత్తరం నాకు ఇక్కడ అందింది. ఈ ఏడు ఇంగ్లీషు పరీక్షకు హాజరుకాని విద్యార్థులకు ఏమాత్రం సదుపాయం చేయడానికి వీలులేకుండావుంది. అందువల్ల రూల్సు మార్చవలసివుంటుంది. మీ రిపోర్టులో ఈ విషయం మర్చిపోకుండా జ్ఞాపకం పెట్టుకోండి:

ఈ నెలాఖరు వరకు నేను మద్రాసులో వుంటాను. మే ఒకటో తారీఖున కూనూరు వెడతాను. ఆన్సరు పుస్తకాలు 29 వ తేదీన మీరు నా మద్రాసు చిరునామాకు పంపిస్తే నాకు మే ఒకటవతేదీన అందుతాయి.

*　　　　*　　　　*

మదరాసు
12-5-14

అయ్యా,

విద్యార్థుల సమాధాన పత్రాలను దిద్దేటపుడు వ్యత్యాసం రావడం సహజం. క్లాసికల్ తెలుగు పత్రాలను దిద్దిన సహాయ

* శ్రీ డి. సి. కృష్ణయ్యగారు బి. ఏ. ఎల్. టి., తెనాలి.

పరీక్షకులు, శిష్ట వ్యావహారికపదాలను వ్యాకరణ విరుద్ధప్రయోగాలుగా అపార్థం చేసుకుని, విద్యార్థులకు రావలసిన మార్కులను తగ్గించివేశారు.

♦ ♦ ♦

హైలాండ్సు, కూనూరు
17 మే 1914

ప్రియమైన అయ్యా, *

ఇంతవరకు సమావేశం ఎపుడో నాకు నోటీసు అందలేదు. శ్రీ వెంకట రంగారావుగారికి సమావేశపు తేదీ ఇంతకుముందే తెలిసి వుండవచ్చును. పాఠ్యపుస్తకాల జాబితా తయారుచేయడానికి ఆయనకి వ్యవధిఉంది. ఎవరి కెపుడు నోటీసులు పంపించారో మీరు ఆఫీసులో వాకబు చేయాలని నా అభ్యర్థన. తొందరపడి సమావేశాలలో నిర్ణయాలు చేయడం మంచిదికాదు. వ్యవధి అవసరం, సమావేశాన్ని వాయిదా వేయాలని నా కోరిక. అందుకు వీలులేకపోతే ఈ సమావేశంలో మిగతా విషయాలను చర్చించవచ్చును. ఇంకొక సమావేశంలో తెలుగు పాఠ్యపుస్తకాలను నిర్ణయించవచ్చును.

'బోర్డు' ఇంతవరకు ఒక ముఖ్యవిషయాన్ని అంతగా పట్టించుకున్నట్లు నాకు కనబడదు. దీన్ని మీరు జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలని నేను కోరుతున్నాను. "మెట్రిక్యులేషను పరీక్షకు వేసే పుస్తకాలు ప్రధానంగా ఆధునిక వచనంలో వుండితీరా"లని 176వ సూత్రం స్పష్టంగా నిర్దేశిస్తోంది. యస్. యస్. ఎల్. సి.

---

* టి. రామకృష్ణ పిళ్ళై; 'ద్రవిడ భాషల బోర్డాఫ్ స్టడీస్' ఛెయిర్మను.

పరీక్షకు వెడుతున్న అభ్యర్థులలో అత్యధిక సంఖ్యాకులు, 'ఆధునిక తెలుగు'నే తీసుకుంటున్నారు.

సెకండరీ స్కూళ్ళ నిర్వాహకులకు, ఉపాధ్యాయులకు మద్రాసు విద్యా నిబంధనల ప్రకారం, విద్యాశాఖవారు. ఈ విధంగా తమ సూచనలను పంపించారు:

"వచన పాఠాలు... ప్రధానంగా మాటలాడుకునే భాషాశైలిలో వుండాలి. శిష్టులు మాటలాడే మాతృభాషను అలవరుచుకుందుకు ఆ పాఠాలలో విద్యార్థులకు తరిఫీదు ఇవ్వాలి." మాతృభాషా వ్యాకరణాలవిషయంలో విద్యాశాఖ ఇలాగ ఆదేశించింది: "ఎంతవరకు వీలుంటే అంతవరకు అచ్చు పుస్తకాలలోని సూత్రాలను అన్వయాన్ని వదిలిపెట్టి, లక్ష్యమును చూపుతూ జీవద్భాషలోని వాక్యరచనా లక్షణాలను, భాషావిభాగ, పదప్రయోగసరళిని విద్యార్థులకు బోధపరచాలి."

విద్యాశాఖ సూచించిన పద్ధతులప్రకారం కొన్ని సెకండరీ స్కూళ్ళల్లో విద్యార్థులు జీవద్భాషను అభ్యసిస్తున్నారు. తగు తరిఫీదును పొందుతున్నారు. ఇంకా మరికొన్ని స్కూళ్ళల్లో ఈ పద్ధతులను అనుసరించి బడిపిల్లలు శిక్షణ పొందవలసివుంది. ఇలాంటి పరిస్థితులలో పాఠ్యపుస్తకాలను గురించి 176 వ సూత్రం విధించిన నియమాలు అమలు జరిగేటట్లు విద్యాశాఖ మరీ జాగ్రత్తపడాలి.

నేను ఈ నియమాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని 1916 వ సంవత్సరపు మెట్రిక్యులేషను పరీక్షకు ఈ దిగువ ఉదహరించిన పాఠ్య పుస్తకాలను వేయవలసినదిగా సూచిస్తున్నాను: (1) పువ్వాడ వేంకటరావుగారు ముద్రించిన 'ఏనుగుల వీరాస్వామయ్య 'కాశీయాత్ర చరిత్ర.' అలహాబాదు, కాశీ, పాట్నా,

పాట్నానుండి కలకత్తావరకు ఆయనచేసిన యాత్ర. (2) బంకిమ చంద్రుని 'కమలాకాంతుడు' లేదా ప్రఫుల్లసేన్ 'కామధేనువు. (3) కేతన 'దశకుమార చరితము' 103-132; (3) రంగనాధ రామాయణము 'ఉత్తర కాండము (సరస్వతీ ప్రెస్)

(1) పేజీ 33 : 14 నుంచి 27; (2) 35 పేజీ మొదలు 38 వ పేజీలో 10 వరకు (3) 41 పేజీలో 19 నుంచీ 48 పేజీలో 1 వరకు.

♦ ♦ ♦

దిహైలాండ్సు
కూనూరు
18 మే 1914

ప్రియమిత్రమా,

మీటింగు ఎప్పుడో నాకింకా నోటీసు అందలేదు. ఈ వేళకూడా నోటీసు అందకపోవడం ఆశ్చర్యంగావుంది. కిందటి సంవత్సరం కంటె ఈపడు పాఠ్య గ్రంథాలను ముందుగానే నిర్ణయించాలని విశ్వవిద్యాలయాధికారులు ఒత్తిడి చేసినట్లయితే మీటింగు వాయిదా వేయడానికి వీలులేకపోయినట్లయితే, తప్పనిసరి కనక 1916 లో వేసిన పాఠ్యగ్రంథాలనే 1917 వ సంవత్సరానికి వేయండి. ఇంటర్ మీడియటు తెలుగు కాంపొజిషను మోడల్సుకు, శ్రీ వెంకటరంగరావు ఏమైన సూచించారనుకుంటాను. నేను పంపుతున్న బ్రౌను పుస్తకమో, ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారి 'కాశీయాత్ర చరిత్ర'నో వేయమని నా సూచన. కాని ఇంత అత్యవసరంగా పుస్తకాలను నిర్ణయించక, నాలుగయిదు వారాలు ఆగితే ఏమిప్రమాదం? 1917 వ సంవ

త్సర పాఠ్య గ్రంథాలను గురించి ఆలోచించడానికి అంత తొందరపడనక్కరలేదు.

*　　　*　　　*

అయ్యా *

బ్రౌను పరిష్కరించిన 'దివార్సు ఆఫ్ ది రాజాస్' పరిశీలించతగ్గ పుస్తకం. తెలుగు వచన సాహిత్య చరిత్రలో దీనికొక ప్రధానస్థానం వుంది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వస్థాపనానంతరం, తెలుగున వెలసిన వచనసాహిత్యాన్ని పండితులెవరూ యింతవరకు పరిశీలించకపోవడం వింతగావుంది.

గ్రంథరచనకు, గ్రంథ ప్రచారానికి యిక్కడి పరిస్థితులు వేరు; పాశ్చాత్యదేశాల పరిస్థితులు వేరు. ఇంగ్లండులో గ్రంథకర్తృత్వం ఒక ఉద్యోగం వంటిది. గ్రంథరచనవల్ల యిక్కడ జీవనోపాధికలగదు. పుస్తకాలు వ్రాసి కాలం వెళ్ళబుచ్చడం; చిల్లిపడవమీద ప్రయాణం చేయడంవంటిది. అందుకు ఏ రచయితా, సాహసించడు. పాఠశాలలో ఉపాధ్యాయుడుగానో, మరెక్కడో ఏ ఉద్యోగమో చేసుకుంటూ రచయిత, కాలం గడపవలసివుంటుంది. అయితే ఆధునిక కాలంలో ఉద్యోగులుగా రాణించేవ్యక్తులు, ఆంగ్లవిద్యాధికులు మాత్రమే. మాతృభాషలలో పాండిత్యమున్నా, ఆంగ్లభాష రాకపోతే, గొప్పపదవులు ఉద్యోగాలు దొరకవు. ప్రభుత్వోద్యోగులుగానో, న్యాయవాదులుగానో ప్రసిద్ధిపొందుతున్న వ్యక్తులకు, తమ మాతృభాషపైకంటె, ఆంగ్లభాషమీద వ్యామోహం హెచ్చు. మాతృభాషలలో పాండిత్యం సంపాదించడం కష్టమని ఆంగ్లవిద్యాధికుల భావం.

---

* పూర్తి చేయని పోస్టుచేయని ఉత్తరం.

మన కళాశాలలలో బోధిస్తున్న ఆంగ్లవిద్య అసమగ్ర మైనది. సాహిత్యకళ, సాహిత్య విమర్శనల పరిజ్ఞానం ఆంగ్ల విద్యార్థులకు అబ్బడంలేదు. ఆంగ్లసాహిత్యఅధ్యయనంవల్ల విద్యార్థులకు సారస్వతాభిరుచి కలగడంలేదు. వారిని కేవలం ఉద్యోగులుగా తయారుచేయడానికి అది ఉపకరిస్తోంది. వర్త మాన ఆంగ్లవాఙ్మయంతో పరిచయమున్న పట్టభద్రులను మనం వేళ్ళమీద లెక్కించవచ్చును.

తెలుగున నిజమైన సాహిత్యవిమర్శ వెలువడడం లేదు. ఇరవై ఏళ్ళుగా ఆ పేరుతో వెలువడుతున్నవి సృజనాత్మక కృషికి దోహదపడడంలేదు: ఒక శబ్దము ప్రాచీనకవి ప్రయో గము అవునా, కాదా, అనే మీమాంసతో కాలం వ్యర్థ మౌతోంది.

ఎట్టి సాహిత్యవిమర్శల, కావ్యకళల సహాయంలేకుండా, యిలాంటి పరిస్థితులలో తెలుగున వచనసాహిత్యం, ఆవిర్భ వించింది. ఆంగ్లవిద్యాపరిచయ మంతగాలేని, పండితులు వచన గ్రంథాలను వ్రాస్తున్నారు. తెలుగున ఆధునికవచనమును వ్రాయాలనే ఉత్సాహికి, ఆంగ్లసాహిత్య సన్నిహిత సంబంధం అవసరం ...!

* * *

ది హైల్యాండ్సు
కూనూరు
18 మే 1914

ప్రియ మిత్రమా *

మీరు 16 వ తేదీన దయతో వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది.

---

* శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు

21 వ తేదీన సమావేశం. మీరన్నట్లు నెల్లూరునుంచి పనిగట్టుకుని మళ్ళీ మదరాసు రావడం మీకు కష్టంగావుంటుంది. మీ పనులు తారుమారు అవుతున్నందుకు నాకు విచారంగావుంది. నేను సమావేశానికి రాదలుచుకోలేదు; మీరు మరొకలాగ భావించరని నానమ్మకం. కొండలమీద వాతావరణం కొంత ప్రశాంతంగా వుంటుందని ఇక్కడకు వచ్చాను. ఇంతలోనే అటు ఇటు ప్రయాణంచేస్తే సుఖంలేదు. ఇక్కడ పదిహేనురోజుల పాటు ఎటూ కదలక విశ్రాంతి తీసుకోవాలనుకుంటున్నాను. అలాంటపుడు నేను మళ్ళీ మద్రాసువస్తే వాతావరణంమారడం వల్ల, దానికి అలవాటుపడడంతోనే సరిపోతుంది. ఇంతకీ సమావేశానికి నేను రాకపోవడం వల్ల, ఇబ్బందివుండదు. అర్హతవున్న అభ్యర్థికి సహాయం చేయడం నామతం. నేను అందుకే సమావేశానికి రావలసివుంటుంది. అభ్యర్థులకు మీరు అలాంటి సదుపాయం చేస్తారని నా విశ్వాసం. అందువల్ల ఆవిషయం పూర్తిగా మీకు వొదిలిపెడుతున్నాను.

ఈ ఏడు మళయాళంలో ఏడుగురు ఎం. ఏ, అభ్యర్థులు ఉత్తీర్ణులయారు. కొంతమందికి సెకండుక్లాసువచ్చింది. బహుశా ఎవరూ ఫెయిలైవుండరు. ఉన్నా ఒకరోఇద్దరో; అంతే. ఎం. ఏ. పరీక్షలకు ఇది ఆఖరు సంవత్సరం కనక వాళ్ళు అలాగ అభ్యర్థులను ప్రోత్సహించారు కాబోలు. మనంకూడా ఈవిషయాన్ని జ్ఞాపకం పెట్టుకోవాలి.

మార్కులను మనం ఒకరికొకరు తెలుపుకుని 'సర్క్యులేషను' వల్ల అభ్యర్థులఫలితాలను నిర్ణయించాలని నేను సూచించాను. నా సూచనను మీరు ఆమోదించినందుకు సంతోషం. కాని అదే అంతిమనిర్ణయంకాదు. 'సర్క్యులేషను పద్ధతి' అంటే

నాభావం అదికాదు. ఒకరువేసిన మార్కులు తమ అభిప్రాయా లతోపాటు ఇంకొకరికి పంపించి, వారి సూచనలను తాము తెలుసుకోవాలి. మాటవరసకి నేను సమావేశానికి రాలేకపో తాను. మీరు, రామయ్యగారు, నేనువేసిన మార్కులు మార్చితే బాగుండుననుకుంటారు. నా పరోక్షంలో, నాతో సంప్రదించనిదే, మార్కులుమార్చకూడదు. నాకు సూచనలుచేసే అవకాశం వుండి తీరాలి.

విద్యార్థులకు వ్యాకరణ జ్ఞానం హఠాత్తుగా కలగదు. అందుకు మొదటినుంచి ప్రయత్నం అవసరం. అన్నితరగతుల విద్యార్థులు, నిర్దుష్టమైన పాఠ్య పుస్తకాలను చదివే అవకాశం మనం కలిగించాలి. బోధనా పద్ధతులు మారిపోవాలి. సంస్కరణ అత్యావశ్యకం. ఈ విషయాలను విపులంగా శ్రీరామకృష్ణపిళ్లెకు తెలియపరిచాను. ఈ ఏడు ఇంటర్మీడియటుకు నిర్దుష్టమైన వచన గ్రంథాలను వేయాలనుకుంటున్నాను. అందాకా కొంతలో కొంత మంచిప్రయత్నం చేదామని నా ఉద్దేశం. విశ్వవిద్యాలయ పరీక్షలకు నిర్దుష్టమైన గ్రంథాలను వేయవద్దా! ఇంటర్మీడియటు విద్యార్థులకు మీ వచనగ్రంథాలలో ఒకదాన్ని, పాఠ్యభాగంగా వేయాలనుకుంటున్నాను. కాని మీ పుస్తకాలు ఇక్కడ నా దగ్గరలేవు. 'బోర్డాఫ్ స్టడీస్' సమావేశం 20 వ తేదీన జరపాలని శ్రీ పిళ్లె అనుకుంటున్నారు. వాయిదా వేయమని కోరాను, బహుశా వాయిదాపడుతుంది, మీ వచనగ్రంథాలను ఇక్కడకు పంపించవలసిందిగా మిమ్మల్ని కోరుతున్నాను. పాఠ్యపుస్తకా లలో అశ్లీలశృంగారం వుండరాదని విశ్వవిద్యాలయం నిర్దే శించింది. అలాంటివేమైనా వుంటే వాటిని మనం విడిచిపెట్టి ఎడిట్ చేసుకోవచ్చును. ఇంటర్మీడియటు విద్యార్థులకు మీ 'దశ

కుమారచరిత్ర' బాగుంటుందనుకుంటాను. శ్రీ రామకృష్ణపిళ్లే ఉత్తరం వ్రాశాక, మళ్ళీ మీకీ విషయంగురించి నేను వివరంగా వ్రాస్తాను. వికృతమైన తెలుగు అపభ్రంశపు సంస్కృతం కలగా పులగంచేసి కొందరు పుస్తకాలు వ్రాస్తున్నారు. ఎవరివైనా, అలాంటిపుస్తకాలను విద్యార్థుల నెత్తిమీద మనం రుద్దకూడదు. ఇంటరుమిడియటు, బి. ఏ లకు మీరు వ్రాసిన రెండునాటకాలను ఈ ఏడు వేయాలని ప్రతిపాదించాలనుకుంటున్నాను.

మీరు కోరుతున్నట్లు ఎం. ఏ. అభ్యర్థులకు చక్కటి వ్యాకరణజ్ఞానం వుండవలసిందే. సందేహం లేదు. కాని చాలా మందికి వ్యాకరణసూత్రాలను కంఠతా పట్టడంవల్ల కాక, భాషాపఠనం వల్ల అది అలవడుతుంది· ఆమాట మనం మరవ కూడదు. బడిలో వేసింది మొదలు బడి మానేవరకు విద్యార్థులు చదువుతున్న వచన పుస్తకాలనిండా వ్యాకరణదోషాలే. అలాం టపుడు వాళ్ళకి చక్కటి వ్యాకరణజ్ఞానం అలవడుతుందని ఎలా అనుకోగలం? దోషమంతా పాఠ్యగ్రంథాల రచయితలది, వాళ్ళని మనం ఏమీ అనలేక, విద్యార్థులను దండిస్తున్నాం.

ఇప్పుడే ఈ వాక్యాలు వ్రాస్తూంటే, రామయ్యగారి వద్దనుంచి మార్కుల పుస్తకం వచ్చింది. మార్కులు చూశాను. ముగ్గురు ప్యాసయారు; అంతా థర్డుక్లాసే! మనం ఇంతకంటె ఎక్కువ మందిని ప్యాసుచేయాలి. తప్పదు. విద్యార్థులస్థాయి ఉన్నతంగా వుండాలనేమాట బాగానేవుంటుంది. కాని దాన్ని సాధించడానికి మనం విద్యార్థులకు ఏవిధంగా సహాయపడు తున్నాం? సశాస్త్రీయమైన బోధనాపద్ధతుల్ని మనం పాఠ శాలల్లో ప్రవేశపెట్టినపుడు, నిర్దుష్టమైన పాఠ్యప్రణాళికను రూపొందించి, మంచి పుస్తకాలను వేసినపుడు, విద్యార్థులు

మంచిస్థాయిని, అలవరుచుకోగలుగుతారు. ప్రొఫెసర్లు, విద్యార్థులకు ప్రత్యక్షంగా బోధింపకపోవచ్చును. కాని, వాళ్ళకు సహాయపడే పుస్తకాలను మనం ప్రచురించవచ్చును.

ఎం. ఏ. తరగతులకు పాఠం చెప్పగలిగేవాళ్ళు మనలో ఆట్టేమంది లేరు. ఫస్టుగ్రేడు కాలేజిలో తెలుగు పండితులైనంత మాత్రాన, ఎం. ఏ కు పాఠాలు చెప్పగలరని నేననుకోను. ఇది, ఎం. ఏ లకు ఆఖరు సంవత్సరం. తెలుగుఆనర్సుకు ఏ కాలేజి ఎఫిలియేటు కాలేదు. ప్రెసిడెన్సీ, క్రిస్టియను కళాశాలలు, బి. ఏకు సైతం ఎఫిలియేటు కాలేదు. బి. ఏ ఆనర్సును మనం కొన్నేళ్ళకు కాని చూడం.

ఇద్దరు అభ్యర్థులకి 'కనీసమార్కుల'కు 11,13 మార్కులు తక్కువ వచ్చాయి. మనం వాళ్లని ప్యాసుచేయాలి. తప్పదు. మిగతా పేపర్లలో వాళ్లకి మార్కులు బాగా వచ్చాయి. మీరు నన్ను బలపరచాలని కోరుతున్నాను. వాళ్లమార్కులు హెచ్చించి రామయ్యగారికి ఇవాళ నేను 'ఫైనలులిస్టు' పంపిస్తున్నాను. వాళ్ళకి చెరొక మార్కు మీరు వేస్తే ప్యాసవుతారు. అది మీ ఇద్దరి ఇష్టం. రామయ్యగారికి నేను వ్రాస్తున్న ఉత్తరం, మీకు చదివి వినిపిస్తారు. కనక అదంతా మళ్ళీ మీకువ్రాయడం వృథా శ్రమ.

కూనూరు
18 మే, 14

ప్రియమిత్రమా*

నాకు, మార్కులు పంపించి, నాఅభిప్రాయాల్ని తెలియచేసే అవకాశం యిచ్చినందుకు సంతోషం. మీకు, నా ధన్య

* శ్రీ జయంతి రామయ్యగారు.

వాదాలు. ఈ ఏడు మళయాళంలో ఎం. ఏ. పరీక్షకు వెళ్ళిన విద్యార్థులు ఏడుగురు ప్యాసయ్యారు. ఈసంగతి మీకు తెలిసి వుంటుంది బహుశా, వాళ్ళలో ఎవరూ ఫెయిలై వుండరు. ఉన్నా, ఒకరో ఇద్దరో; యం. ఏ. పరీక్షకు ఇది ఆఖరు సంవత్సరం కనక మనం విద్యార్థులపట్ల 'సాధువు' గా వుండాలి.

176 వ నంబరు విద్యార్థికి 547, 181 వ నంబరు విద్యార్థికి 549 మార్కులు వచ్చాయి. కాని వాళ్ళు ఫెయిలై పోతారంటే నాకు విచారంగా వుంది నేను దిద్దినవాళ్ళ ఆన్సరు పేపర్లు మళ్ళీ చూశాను. అనువాదం పేపరులో ఒక్కొక్కరికి 85 మార్కులు మొదట వచ్చాయి; కాని అయిదేసి మార్కులు తగ్గించివేశాను. ఇప్పుడు, వాళ్ళకి మొదటవచ్చిన 85 మార్కులనే యిస్తున్నాను. నేను దిద్దిన టెక్స్టుపేపరు మళ్ళా జాగ్రత్తగా చూశాను. కొన్ని మార్కులు కలపాలనిపించింది. కలిపాను. కాని టెక్స్టుపేపర్లలో రావలసిన కనీసమార్కులకు ఒక్కొక్కమార్కు తక్కువ వచ్చింది. మీ పేపర్లలో మీరు ఆ మార్కు యిద్దరికీ అవకాశంవుంటే కలిపి పుణ్యం కట్టుకోండి. హాజరయిన విద్యార్థులలో 181 వ నెంబరు అభ్యర్థి రెండవవాడుగా కనిపించాడు. అతను మిగిలిన వారికంటె విమర్శలో మెరుగు. చక్కగా విమర్శించాడు; తన దృక్పథాన్ని అనేక వివరణలతో, సోపపత్తికముగా, అద్భుతంగా నిరూపించాడు.

నాతో మీరు శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ఏకీభవిస్తే, తప్పక మరిద్దరు అభ్యర్థులు ఉత్తీర్ణులౌతారు. అపుడు వారిసంఖ్య ఆరు; ఇక పరీక్షలో ముగ్గురు వుండిపోతారు. అసలు నాఉద్దేశం లో ఉత్తీర్ణుడు కాదగనివాడు ఒకడు. అతను 182 వ నంబరు

అభ్యర్థి; అతనికి 349 మార్కులు మాత్రం వచ్చాయి. మిగిలిన వారిలో కొందరికి 500; మరి కొందరికి అంతకంటె హెచ్చు మార్కులు వచ్చాయి. ఈ పరీక్షల్లోఒకడుమాత్రం వుండిపోవలసి వస్తుందని నే నిదివరకే మీకు చెప్పాను.

అభ్యర్థులలో ఎవరికీ చెప్పుకోతగ్గ పాండిత్యంలేదని, ఏ ఒకరూ మిమ్మల్ని మెప్పించలేక పోయాడని మీరు అంటు న్నారు. ప్రత్యేకంగా ఏఒక అభ్యర్థి, గొప్పపండితుడు కాక పోవచ్చును. కాని మొత్తంమీద అభ్యర్థుల స్థాయి సంతృప్తికరంగా వుంది: సరాసరి బాగుంది. అది అలావుంచండి. మీరొక విష యాన్ని అంగీకరించక తప్పదు. భాషా, సాహిత్యవిషయాలను తెలిపేగ్రంథాలు లేవు; ఉపాధ్యాయులు లేరు. ఇలాంటి పరిస్థి తులలో అభ్యర్థులు పరీక్షలకు హాజరవుతున్నారు. అభ్యర్థులలో కొందరు, దేశాభిమానంతో భాషాభిమానంతో సేవచేసి, తెలుగు సారస్వతరంగలో సాహితీపరులుగా, ముమ్ముందు రాణించగల రని నా విశ్వాసం. ఇపుడు వాళ్లెంతో శ్రమపడ్డారు. కొంత కాకపోతే కొంతైనా, మీరు వాళ్ళను ప్రోత్సహించండి. ఇక కొన్నేళ్ళవరకు మీరు తెలుగులో ఏం. ఏ. ను చూడరు.

174 వ నంవబరు అభ్యర్థి ఇంగ్లీషున బాగా ఆన్సరు చేయ లేదు. తప్పులువున్నాయి. అయినా, నేను మార్కులు తగ్గించ లేదు, ఇపుడు 10 మార్కులు మాత్రం తగ్గిస్తున్నాను. అతనికి సంస్కృతం బాగా వచ్చును; సంస్కృతభాషలో మంచి పండి తుడు. సందేహం లేదు.

◆ ◆ ◆

ఉదకమండలం
28 మే 1914

ప్రియమైన అయ్యా *

మీరు 21 వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. చాలా ప్రయాసపడి పాఠ్యపుస్తకాలను ఎన్నిక చేశాను. పని మొన్న టికిపూర్తిఅయింది నిన్న మేం సంతకంచేసి, జాబితాను పంపించాము. బట్టరువర్తు శాసనసంపుటిలో నేను పేర్కొన్న శాసనాలను బి. ఏ. అయిదో గ్రూపుకు వేయవచ్చు. ఇవి చిన్నవి. మొత్తం 28. శ్రీ వెంకటరంగారావుగారు బి. ఏ. ఆరోగ్రూపుకు శాసనాలు నన్ను ఎన్నిక చేయమన్నారు. కాని నా సూచనలు అయిదో గ్రూపుకు బాగుంటాయి. ఆరోగ్రూపుకు ఆయన ఎన్నిక చేయడం మంచిది.

ఇంటర్మీడియటు పాఠ్యపుస్తకాలను నిర్ణయించడంలో, ఆయనకి నాకు ఏకీభావం కుదరలేదు. ఇంటర్మీడియటు విద్యార్థులకు నాన్డిటైల్డుస్టడీకి అన్నిపుస్తకాలు అనవసరం. పిల్లలపై మోయలేని భారాన్ని మోపకూడదు. ఒక ప్రాచీనకావ్యం, ఒక ఆధునిక వచనగ్రంథం వేస్తే చాలును. తిక్కనవిరాట పర్వ భాగాన్ని నేను సూచించాను. ఇంతకంటె ఉత్తమ కావ్య భాగాన్ని ఎన్నికచేయడం సాధ్యంకాదు. కళాశాల ఆంధ్రపండితులు శ్రీ డి. సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు, పీఠికతో, అనేక పాఠాంతరాలతో, అర్థములతో విరాటపర్వాన్ని అచ్చువేశారు. అది విద్యార్థులకు చక్కగా ఉపకరిస్తుంది.

---

* శ్రీ ఫిలిప్సు, మద్రాసు.

తిక్కన విరాటపర్వం, గద్యపద్యములతో వుంది. ప్రాచీన గద్యశైలిని విద్యార్థులకు బోధించడానికి అది చాలును. వేరే ఇంకొక గద్యకావ్యం అవసరంలేదు. ఆధునిక తెలుగుకు బ్రౌను పరిష్కరించిన 'హార్సు ఆఫ్ ది రాజాస్' పఠనీయగ్రంథంగా సూచించాను. అందులో విషయం అతి ముఖ్యమైనది. దీన్ని ఎవరూ కాదనలేరు వాస్తవికజీవితంతో సంబంధంవున్న తెలుగు పుస్తకాలు చాలా తక్కువ. అందులో ఇది ఒకటి. బ్రౌన్ ఈ పుస్తకాన్ని అతి నేర్పుతో పరిష్కరించాడు. గ్రాంథిక వ్యావహారికభాషల ధ్వనిశాస్త్రానికి భేదం వుందని మనం మర్చిపోకూడదు. నేను సూచించిన ఈ రెండు గ్రంథాలు గ్రాంథిక, లేదా కావ్య, వ్యావహారికభాషల స్వభావాన్ని, సంధికార్యాలను తెలియచేస్తాయి.

శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారు, ఆయన అనుయాయులు, తమ గ్రంథాలలో గ్రాంథిక లేదా కావ్య, వ్యావహారిక భాషల సంధికార్యాలను కలగా పులగంచేస్తున్నారు. వీటిని చదవడంవల్ల విద్యార్థులకు గ్రాంథికభాషా స్వభావం, సంధి కార్యాలు సరిగ్గా అర్థంకావు. ఒకపద్ధతి అంటూ తెలియక, విద్యార్థులు కూడినచోట్ల సంధిని ఉల్లంఘిస్తారు; కూడని చోట్ల పాటిస్తారు. ఈ రచయితలు వ్రాస్తున్న రచనగ్రంథాలను విద్యార్థులు చదివితీరాలని నేను నిర్బంధించను. కావ్యభాషా స్వభావం అర్థంచేసుకుందుకు తగిన ప్రాచీన కావ్యాలున్నాయి. నిర్దుష్టమైన ప్రాచీన కావ్యాలుకుకాదని, దుష్టమైన వచనగ్రంథాలను విద్యార్థులకు పాఠ్యభాగాలుగా నేను వేయను.

మాతృభాషాధ్యయనానికి ఆధునిక తెలుగు పఠనం అత్యావశ్యకమని విద్యాశాఖ గుర్తించింది. ఇంటర్మీడియటు

విద్యార్థులు పరీక్షల్లో పభాష ప్రాయాలనే ప్రశ్న. సిండికేటు నిర్ణయం అలావుంచండి. దానికి దీనికి సంబంధంలేదు. బ్రౌను పరిష్కరించిన పుస్తకం అవశ్యపఠనీయం. అందువల్ల విద్యార్థులకు పాండిత్యం అబ్బుతుంది. ఒకవేళ అపుస్తకాన్ని ఆమోదించక పోతే దానికి బదులుగా విరాటపర్వం పూర్తిగా వేయమని నా సూచన. ఇంతకుమించి ఇంకొకటి నేను సూచించను.

* * *

అయ్యా*

ఆధునిక తెలుగు వెర్నాక్యులరు కాంపొజిషను ఆన్సరు బుక్కులు మీకు పంపుతున్నాను. బోడపాటి వెంకటహనుమంత రావు నెంబరు ఒకచోట 29553; ఇంకొకచోట 29533 దీన్ని సరిదిద్దుకోవాలి...విద్యార్థుల సరాసరి మార్కులు వాళ్ళ సరాసరి సామర్థ్యపుస్థాయిని తెలియచేయవని నాఅభిప్రాయం కాంపొజిషను సూత్రాలను అర్ధంచేసుకున్న ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులకు ఆ పద్ధతులు బోధించనంతవరకు, పాఠశాలల్లోదుష్ట వచనగ్రంథాలను పిల్లలు చదువుతున్నంతవరకు, విద్యార్థులస్థాయి ఇలాగే వుంటుంది. తప్పుదు అందువల్ల, వాళ్లనుతప్పుపట్టి ప్రయోజనంలేదు. ఇంటర్ మీడియటు పరీక్షలలో కూడా ఇవేపరిస్థితులు. పాఠశాలల్లో విద్యాబోధనా పద్ధతులు విధిగామారాలి. వాటిని సంస్కరించి తీరాలి. ఈపరీక్షల మంచిచెడ్డలను, పరీక్షవిధానాన్ని వివరిస్తూ, నాఅభిప్రాయాలను మీకుత్వరలోనే తెలియపరుస్తాను. నా అసిస్టెంటు ఒకాయన ఎక్సామినరు యింకా రిపోర్టు పంపలేదు. అది అందాక, నారిపోర్టు మీకు అందచేస్తాను.

* * *

---

* జార్జిమెడాక్సు, యస్. యస్. యల్. సి. బోర్డు కార్యదర్శి,

ప్రియమైన అయ్యా,

మీరు వెళ్ళిపోయాక 'తెలుగు కాంపొజిషను కమిటీ' లో జరిగిన సంఘటనలను, విశేషాలను వివరిస్తూ, డాక్టర్ బర్న్‌కు నేనొక ఉత్తరం వ్రాశాను. ఆ ఉత్తరం నకలును మీకు పంపిస్తున్నాను. నా వుత్తరాన్ని డాక్టర్ బర్న్ సిండికేటుకు అందచేశారు.

తమిళ కాంపొజిషను కమిటీలో ఎవరినీ నామినేటు చేయనక్కరలేదని 'ద్రవిడయను ఫోర్డాఫ్ స్టడీసు' చెయిర్మను శ్రీరామకృష్ణ పిళ్లె మొన్న నాతో అన్నారు.

వాడుక భాషలకు గ్రాంధిక భాషలకు మధ్యవున్న అఖాతాన్ని సిండికేటు గుర్తించడంవల్ల ద్రవిడ భాషలకు ఉపకారం జరిగింది. కాని కాంపొజిషను కమిటీల ప్రణాళికమాత్రం సత్ఫలితాలను సాధించలేకపోయింది. దీనికి కారణం లేకపోలేదు. శాస్త్రీయమైన దృక్పథంతో భాషాతత్వాన్ని అవగతం చేసుకునే పండితులు దేశంలోలేరు. కమిటీ సభ్యులలో చాలామందికి కాంపొజిషను ఏవిధంగా వుండవలెననే సమస్యను అర్థం చేసుకుని పరిష్కరించేశక్తి మృగ్యం. భాషాసమస్యను పరిష్కరించడమనేది వారి ఊహాకు అందని విషయం.

వాడుక భాషకు, గ్రాంధిక భాషకు ఇపుడున్న వ్యత్యాసాన్ని తొలగించి వ్యావహారిక భాషకు వ్యాసరచనలో ఒకస్థితిని కల్పించడం సిండికేటు లక్ష్యం. విరళంగావున్న శిష్టవ్యావహారిక పదములను ధారాళంగా వాడవచ్చుననే సాధారణ సూత్రమును ఆమోదించినట్లయితే, సిండికేటు లక్ష్యం బహుసులభంగా నెరవేరుతుంది. వివాదగ్రస్త వివరములలోనికి సిండికేటు దిగనక్కరలేదు.

*　　*　　*

విజయనగరం

అయ్యా,

మీకు వేరేకవరులో ప్రూఫు పంపుతున్నాను. అది రెండు మూడు పేరాలు కలిపినంత మాత్రాన పూర్తికాదు. అందు కెంతమాత్రం విలులేదు. నా పూర్తిమినుటు ఆఫ్ డిసెంటుగా దాన్ని నేను అంగీకరించలేను. ఆసంగతి మీకుబాగా తెలుసును. కమిటీ అర్జంటు సూచనలవల్ల, నాపూర్తిమినిటు ఆఫ్ డిసెంటును, మీరు దాఖలు చేయలేకపోవచ్చును. అలాఅయితే, మీకువీలున్న సాధ్యమైనంత త్వరలో నా వ్రాతప్రతులను నాకు పంపించి వేయండి. కాంపొజిషను కమిటి గత సమావేశపు కార్యక్రమ వివరణ ప్రతిని దయవుంచి పంపించకోరుతున్నాను.

* * *

అడ్మిరాల్టిహౌసు
మైలపూరు
24 మార్చి 1914

అయ్యా,

నేను సిండికేటుకు సమర్పించిన నా 'మినుటు ఆఫ్ డిసెంటు'కు చేర్చవలసిన అనుబంధము లన్నింటిని శ్రీమార్కు హాంటర్ ద్వారా పంపించాను. మొదట సమావేశకర్తలకు రెండు అనుబంధములనే అందచేశాను. అవినాకు వారు తిరిగి పంపించారు. వాటిని నేను హాంటర్‌కు పంపాను. ఈ అనుబంధములకు కాపీలు ఇపుడు నావద్దవున్నవి కనుక, ఒకసెట్టును మీకు పంపిస్తున్నాను. వాటిని నా 'మినిటు ఆఫ్ డిసెంటు' చివరను వరసగా చేర్చవలసినదని కోరుతున్నాను.

---

* గుమ్మిడూరి వేంకటరంగారావు.

విజయనగరం

ప్రియమైన అయ్యా,

మీపరిశీలనార్థము నేను ఈదిగువ పేర్కొన్న వాటిని మీకు పంపిస్తున్నాను. (అ) ది మినిటు ఆఫ్ డిసెంటు (ఆ) ఆంగ్ల మున రెండు అనుబంధములు (ఇ) మద్రాసు హైకోర్టువకీలు శ్రీ వి. రామేశంగారు ఆధునిక శైలిలో కూర్చినకథ.

నా 'ది మినిటు ఆఫ్' పరిశోధనాత్మక నివేదిక. కొన్ని సాంకేతిక పదాలు వాడక తప్పిందికాదు. వాటిని సాధ్యమైనంత వరకు తగ్గించాను. అది సులభద్యోతకము దీనితోపాటు మీకు పంపిన వివరణము నా మినిటు ఆఫ్ డిసెంటును చక్కగా అవగతం చేసుకుందుకు తోడ్పడుతుంది.

*   *   *

కోట. విజయనగరం
1 ఏప్రియల్ 1915

ప్రియమైన అయ్యా, *

రేపే, నేను చెన్నపట్టణం బయలుదేరుదామనుకున్నాను. కాని జ్వరంవచ్చింది. మొదట అనుకున్నట్లు సహాయ పరీక్షకులకు అరవతేదీన నాసూచన ఇవ్వలేను. మీ వద్దనుంచి మళ్ళీ వర్తమానం వచ్చేవరకు, వారిని మద్రాసు రావద్దని కోరండి. నేనక్కడికి వచ్చిన తరవాత. సమావేశం ఎప్పుడు జరిగేదీ మూడురోజులు ముందు చెబుతాను. ఒకాయన నెల్లూరులో, ఇంకొకరు నార్త్ ఆర్కాటుజిల్లాలో వున్నారు. సమావేశపు

---

* జార్జి మెడాక్సు యస్. యస్. యల్. సి బోర్డు కార్యదర్శి.

తేదీకి వారు రాగలిగితే సరేసరి. రాకపోతే వారు వచ్చేవరకు నేను మద్రాసులో వుంటాను. నాకు అక్కడ విశ్వవిద్యాలయపు పనులు ఎలాగ వున్నాయి.

ఈ ఏడు మీరు తెలుగు కాంపొజిషను పరీక్షకులకు చాలా సూచనలు పంపించారు. ఆధునిక తెలుగుకు సంబంధించిన విషయాలను వివరిస్తూ, సహాయపరీక్షకులకు కొన్ని సూచనలు సూచించాను. అవి వారికి రేపో ఎల్లుండో అందుతాయి. వాటి ప్రకారం వారు విద్యార్థుల సమాధానపత్రాలనుదిద్ది మార్కులు వేయవచ్చును.

సంస్థాన వ్యవహారాలు

ఉదకమండలం
20 సెప్టెంబరు 1905

ప్రియ మిత్రమా,

మీరు 12 వ తేదీన వ్రాసిన ఉత్తరం నాకు 16 వ తేదీన అందింది. మీరు పంపిన నా రిపోర్టుల ఫైలు అందినట్లు ఇదివరకే మీకు తెలియపరచాను. మీరు కనుగొన్న విషయం కొలంబస్ కావించిన పరిశోధనను జ్ఞప్తికి తెస్తున్నది. శ్రీ జగన్నాధరావు గారి పిటీషనులకు నా సమాధానాలను నేను ఇవాళ పంపిస్తున్నాను. బెజవాడ శాసనానికి విజయనగరం రాజకుటుంబానికి సంబంధం వున్నదని మీరు కావించిన పరిశోధన బాగున్నది. సంతోషం *. దావా, వాయిదా పడ్డట్టు పత్రికలలో చదివాను. నవంబరులో కాబోలు వాయిదా, ఇందుకు ప్రత్యేకం నేను

* "దురదృష్టవశాత్తు ఆనందగజపతి మహారాజు, కీర్తిశేషు లవడంచేత సంస్థానపు వారసత్వదావాలో 1897 నుండి 1912 వరకు అప్పారావుగారు తల మునుకలుగా వుండిపోవలసి వచ్చింది. పదిహేను సంవత్సరాలలో అప్పారాయ మహాకవి చారిత్రక పరిశోధనకు, సాహిత్య వ్యాసంగాలకూ పెద్ద ఆటంకాన్ని కలిగించి, యీ వారసత్వపుదావా, తెలుగుజాతికి రావలసిన మహదైశ్వర్యాన్ని రాకుండా చేసింది."— శ్రీ సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు.

మదరాసు వచ్చి లాయరుతో చర్చించవలెనా? మీకంటె లాయరు ఎక్కువ సాయపడతాడని నాకు నమ్మకం లేదు.

ఇంతకీ నా సాక్ష్యం సంగతి? కమిషన్ముందు నేను సాక్ష్యం చెప్పవలసివుంటుందనుకుంటాను. డిసెంబరు చివరివారం లోనో, జనవరి మొదటివారంలోనో, నేను దక్షిణప్రాంతాలకు వెళతాను. అందువల్ల నా పరిశోధనకు ఆటంకం కలగకుండా, డిసెంబరులోపున నాసాక్ష్యం తీసుకుంటే మంచిది. తిరునల్వేలి నుంచి రావడమంటే కష్టంకదూ! త్వరగా నాసాక్ష్యం తీసుకో మని వకీళ్ళను అడగండి.

మీరు నాకు వ్రాసిన ఉత్తరంలో ఒక చిన్నపత్రం కని పించింది. అది చదివి చూస్తే నాకే వింత అనిపించింది. పొర పాటున కవరులో పెట్టివుంటారు. బహుశా అది సంస్థాన వ్యవ హారాలకు సంబంధించిన పత్రమయివుంటుంది. ఉద్యోగులతో

ఆనందగజపతి, 1897లో స్వర్గస్థులయారు. వారికి పిల్లలులేరు. తన అనంతరము తన మేనమామ కుమారుని దత్తత చేసుకోవలసినదని ఆయన తన తల్లిగారు అలక రాజేశ్వరి మహారాణికి అనుజ్ఞయిస్తూ ఒక మరణశాసనం వ్రాశారు, దాని ప్రకారం ఆమె దత్తత స్వీకార మహోత్స వం జరిపించారు. ఈ విల్లు, నిజమైనదికాదని, దత్తతచెల్లదని తామే వారసులమని, రాజబంధువులు దావా వేశారు. దీనిని పెద్దదావా, వార సత్వదావా లంటారు. ఆదావాలో వంశమూలపురుషుల వృత్తాంతాదివి శాసన ప్రమాణాలతో నిరూపించవలసి వచ్చింది. అప్పారావుగారు అందుకుగాను "ఉషాభ్యుదయము శ్రీకృష్ణవిజయము" మొదలైన అనేక ప్రబంధములను శాసనములను పరిశోధించి సాక్ష్యములను సేకరించి, యించుమించు తామే ఈదావాను నడిపించారు. చివరకు అపీలులో ఇరుపక్షలవారికి అప్పారావుగారు రాజీచేసి, దీనిని పరిష్కరించారు.

డబ్బు విషయం మీరు చర్చిస్తున్నట్లున్నారు. కాని చదివితే నాకూ సరదా అనిపించింది.

శ్రీ యస్. యస్,

సికింద్రాబాదు
16-9-12

ప్రియమైన బావగారూ,

మీ ఉత్తరం నాకు నిన్నరాత్రి అందింది. మీరన్నమాట అక్షరాలా నిజం. మనది సాఫీ మార్గం. లావాదేవీలు పెంచే రాజీవొద్దు. ఇక అసలు విషయానికి వస్తాను. మహారాణీవారికి నగలమీద 14, 15 లక్షల అప్పు ఇవ్వడానికి కోవాజీ ఒప్పుకున్నాడు. తన షరతులను తెలుపుతూ ఆవిడకు ఉత్తరం వ్రాశాడట; కాని సమాధానం రాలేదు. వివరాలన్నీ మీకిదివరకే నేను వ్రాశానుకద! నాలుగయిదేళ్ళల్లో వస్తువులు విడిపించుకోవాలంటున్నాడు. నగలు తాకట్టుపెట్టమని, అప్పుపత్రం వ్రాసి యిస్తామని ట్రస్టీలు అన్నారట. నేను నా ఉత్తరంలో వ్రాసిన విషయాలన్నీ జాగ్రత్తగా అలోచించి, నన్ను వ్యవహారం ఏవిధంగా ఖాయపరచమంటారో ఉత్తరం వ్రాయండి. నేను సదాశివలేకర్‌తో బొంబాయి వెళుతున్నాను. మీ సూచనల ప్రకారం నడుచుకుంటాను. ఆలస్యమయితే, అతను తనవద్దనున్న ఈ సొమ్ము యింకొక వ్యాపారంలో మదుపుపెడతాడు.

*　　　　*　　　　*

లలితకుమారిదేవి *

కోట, విజయనగరం

21 ఫిబ్రవరి 1913

ప్రియమైన పండిత అప్పారావు

మీ వద్దనుంచి సమాచారం రోజూ అందుతున్నందుకు చాల సంతోషం. మనకు విజయం చేకూరుతుందని నావిశ్వాసం. మీరు లేనికొరత ఇక్కడ ఎంతో కనబడుతున్నది. నారాయణ మూర్తిని గురించి మహారాజావారికి టెలిగ్రాం ఇమ్మని ఇవాళ పొద్దున్న నేను మీకు ఇచ్చిన టెలిగ్రాంలో కోరాను. మహారాజావారు క్యాంపులో వున్నారు, క్యాంపునుంచి ఇవాళ వస్తారు. అపీలు సంగతులను తెలుపుతూ మీరు, మా తండ్రిగారికి ఉత్తరం వ్రాస్తారని ఆశిస్తున్నాను. మీ ఆరోగ్యం ఎలా వుందో తెలుసుకుందుకు ఆత్రుతపడుతున్నాను. మీ టెలిగ్రాంలో ఆవిషయం తెలియచేయలేదు. మీకక్కడ సౌఖ్యముగా వుందో లేదో అని ఆలోచిస్తున్నాను. విశేషములు లేవు. ఉత్తరమును ముగిస్తున్నాను,

* * *

---

* అనందగజపతి విల్లుప్రకారం, వారి మేనమామ కుమారుడు విజయరామ గజపతి మహారాజావారికి సంస్థానము దఖలుపడ్డది. ఆయన భార్య లలితకుమారిదేవి, ఈమె, ఖాస్మండురాజా సూర్యబక్సింగ్‌గారి కుమార్తె.

కోట, విజయనగరం
13 జూలై 1913

ప్రియమైన అప్పారావు,

మీ టెలిగ్రాం అందింది. నాకూ, శ్రీ ఫౌలరుకూ మధ్య జరిగిన ప్రసంగ సారాంశాన్ని మీకు నేను చెప్పడం మరిచాను. "అప్పారావు కానీయండి, మరో బ్రహ్మండుడు కానీయండి; నేను డబ్బుమాత్రం అడ్వాన్సియ్యను" అన్నాడు. మీతోపాటు శ్రీనివాస అయ్యంగారిని తీసుకురండి. బాబుసాహేబ్‌కు వొంట్లో బాగులేదని ఆయనకు చెప్పారనుకుంటాను. వారిని వారి కుటుంబీకులను అడిగేనని చెప్పండి. మీరు ఆరోగ్యంగా వున్నారనుకుంటాను. ఆయనకు తీరికలేకుంటే వారు వచ్చేవరకు మీరు అక్కడ వుండిపో నక్కరలేదు. మీరిక్కడకు రావడం అవసరం.

• • •

శ్రీ సూర్య బక్సింగ్ *

కాస్మండా
7 జనవరి 1913

ప్రియమైన పండిత అప్పారావు,

మీతో ఒకటిరెండు మాటలు. మాఅమ్మాయి క్షేమం కోరి మీరు చేయగలిన సహాయమంతా చేస్తారని నేను నమ్మ

* సంస్థానము ఎవరికి చెందవలెను అన్నవిషయం మదరాసు హైకోర్టు తేల్చవలసివుండగా, ప్రభుత్వం సంస్థాన వ్యవహారాలను అజమాయిషీ చేయడానికి ఒక ధర్మకర్తృత్వ సుఖాన్ని నియమించారు. దీనికి పెద్ద, ఫౌలరుదొర. ఈయన అప్పుడు కలెక్టరుగా వుండేవాడు. ఆనంద

తున్నాను. * కమిటీలో ఆవిడకు సభ్యత్వం వుండేటట్టు మీరు అన్ని ప్రయత్నాలు చేయాలి. • రీవా మహారాణి కమిటీలో ఏహోదాతో సభ్యురాలుగా వుండేవారో, అదేవిధంగా ఈవిడ కూడా వుండాలి. అలాగే ప్రయత్నిస్తానని మీరునాకు వాగ్దాన మిచ్చారు; కనక నేనీసంగతి నొక్కి అపీళ్లనన్నిటినీ తోసిపుచ్చే టట్లు మీరు శాయశక్తుల పాటుపడతారని నానమ్మకం. మీమీద మాఅందరికీ ఎంతో విశ్వాసంవుంది. మాకుమా త్రైకు, మీపట్ల ఎంతటి గౌరవ విశ్వాసాలున్నవో నేను వేరే చెప్పనవసరంలేదు. ఆ విషయం మీకూ తెలుసును.

పి ం ఛ నీ

విజయనగరం

లా బ్రాంచి

పంపిన తేది: 12-2-13

శ్రీ గురజాడ అప్పారావు పంతులు 1913 జనవరి 4వ తేదీన సంస్థాన ధర్మకర్తకు పెట్టుకున్న అర్జీపై ఎండార్సు మెంటు.

శ్రీ జి. అప్పయ్య రిమార్కులు

నాకు మహారాజావారి కళాశాలలో శ్రీ అప్పారావు గారిచెంత ఎఫ్. ఏ., బి ఏ. క్లాసులు చదువుకునే అదృష్టం కలి

గజపతి సోదరి రీవామహారాణి, విజయరామగజపతి; హైకోర్టు అడ్వ కేటు పార్థసారధి అయ్యంగారు ఈకమిటీలో సభ్యులు.

• రీవారాణిగారు 1912 లో మరణించగా వారి సభ్యత్వానికి ఖాళీ వచ్చింది.

గింది. ఆయన అతి సమర్థుడు; ఉత్తమ అధ్యాపకుడు. విద్యార్థులు ఆయన్ని పూజ్యభావంతో చూసేవారు; ఆయన విద్యార్థులను ప్రేమించేవారు. ఆనందగజపతి మహారాజావారికి ఆయనమీద అమిత గౌరవం. సంస్థాన వారసత్వపు దావా, మీదపడి తల మునకలుగా వున్నపుడు ఆయన దానిని చక్కగా నడిపి ఆదుకున్నారు. తమ శక్తిసామర్థ్యాలవల్ల, నిష్కళంకమైన వ్యక్తిత్వంవల్ల, దుష్టశక్తులను దూరంగా వుంచగలిగేవారు. ఋజుప్రవర్తన కలిగిన వ్యక్తులకు సహాయపడేవారు. రీవారాణి వారి ఆంతరంగిక కార్యదర్శిగా, తమ పలుకుబడిన దుర్వినియోగం చేయక, నిజాయితీపరులకు ఆసరా ఇచ్చేవారు ఆయన లేకపోయినట్లయితే, పెద్దదావాలో ఎంత ధనం ఖర్చు అయేదో ఊహించలేం; డబ్బు వృధాగా ఖర్చు అవడమే కాకుండా, సంస్థాన వ్యాజ్యంలో ప్రతికక్షులు గెలుచుకుని వుండేవారు. ఆయన సలహా సాయమూ మనకు అవసరం. సంస్థాన వ్యవహారాలు ఆయన సలహాసహాయమూ లేనిదే చక్కగా సాగవు. నేను ఉద్యోగానికి వచ్చినప్పటినుంచి, ఆయన దక్షతతో నడిపిన వ్యవహారాలు ఇవి: (అ) వెలగాడ దావా (ఆ) కొండపాలెం దావా (ఇ) కత్రిమకొండ దావా. ఆఖరి దావా పూర్తిగా ఆయనే స్వయంగా నడిపించారు. ఇది సంస్థాన వ్యాజ్యాలలో అతి ముఖ్యమైనది. ఏమంటే సంస్థానానికి వ్యతిరేకంగా హేమాహేమీలు....గారలు సాక్ష్యాలు యిచ్చారు. ఇది కనక గెలవకపోయినట్లయితే, దీనిని పురస్కరించుకుని అనేక దావాలు మీదపడును. ఈనారిమార్కులతో ఈ అర్జీని మంజూరు చేయవలసిందిగా, ట్రస్టీని, కమిటీని నేను కోరుతున్నాను.

ఫౌ లరు

దీనిని మంజూరు చేయవలసినదిగా హృదయపూర్వకంగా కోరుతూ, దీనిని కమిటీకి పంపిస్తున్నాను.

శ్రీ యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు

శ్రీ ఫౌలరు ప్రతిపాదనలతో ఏకీభవిస్తున్నాను. ఆమోదిస్తున్నాను.

శ్రీ విజయరామరాజు

సంస్థానానికి, కుటుంబానికి చేసిన సేవకు ప్రతిఫలంగా అప్పారావుకు నెలకు 140 రూపాయలు పింఛను యివ్వవచ్చును.

ఫౌలరు :

శ్రీ గురజాడ వెంకటఅప్పారావు కావించిన ప్రత్యేక సేవలదృష్ట్యా, సంస్థానం నుంచి నెలకు 140 రూపాయలు చొప్పున ప్రత్యేక పింఛను తీసుకుందుకు మంజూరు చేయడమైనది.

* * *

జె. సి. హెచ్. ఫౌలరు

వాల్తేరు
8 మే 1913

ప్రియమైన అప్పారావు,

మీఉత్తరం నాకిపుడే అందింది. సంస్థానానికీ అతి నమ్మకంతో మీరు చేసిన సేవ, మేలు మరువరానిది. తంత్రాలకు మీకు ఆమడదూరం. మీది కేవలం ఋజుమార్గం. మీరు కావించిన సేవకు

ప్రతిఫలం అందించే మహాద్భాగ్యం నాకు పట్టింది. సంతోషం. అమ్మకమువల్ల వచ్చిన సొమ్ము, అప్పుకు 'విరియా' వేస్తాను. ఎగ్రిమెంటు పత్రాలవిషయం, మహారాజా మహారాణులదృష్టికి తెచ్చి, వారుఅనుకూలంగా ఆలోచించేటట్టు చూస్తాను. బ్యాంకు వాళ్లు, అప్పుతీర్చమని నెత్తిమీద కూర్చున్నారు. నగలు తాకట్టు పెడితేతప్ప, ఫిరాయించడం కష్టం. పధ్నాలుగున్నర లక్షల లోను, కొంతడబ్బు బ్యాంకుకి జమకడదామంటే మరి కాసల్ దాస్ ఋణంమాట? అతనూ ఊపిరి సలపనీయడంలేదు. జూన్ ముప్ఫైలోపున, బాకీ జమకట్టకపోతే, దావా చేస్తాడట! ఈ లోపున అప్పుపుట్టడం సాధ్యంకాదు. వ్యవధి తక్కువ. పరిస్థితులు ఎంత గడ్డుగా వున్నాయో, కమిటీ అర్థం చేసుకుంటుందను కోను. మీసలహాకోసం నిరీక్షిస్తున్నాను.

* పాతఇల్లూ : కొత్తఇల్లూ

కోట, విజయనగరం

7 ఫిబ్రవరి 1913

ప్రియమైన అయ్యా

నిన్న మీరు దయతో వ్రాసిన 'నోటు' అందింది. అందుకు మీకు నా ధన్యవాదాలు. నేను వుంటున్న ఇల్లు సంస్థానం వారిది. ఈ ఇల్లును అరవై ఏళ్ళక్రితం విజయరామరాజు సంపాదించారు. నేను ఇందులో వుండడానికి ఇరవై ఏళ్ళక్రితం ఆనంద గజపతి నాకు అనుజ్ఞ యిచ్చారు. అద్దె లేకుండావుంటే, వున్న వాళ్ళకు ఇళ్ళమీద హక్కు ఏర్పడుతుంది; కనక అది భావ్యం కాదని తలచి సంస్థానంవారు, తమ యిళ్ళకు అద్దె చెల్లించ

---

* సంస్థానము వారిచ్చిన ఈ ఇంటిని మహాకవి విరగదీసి బాగు చేయించుతున్నారు. ఇల్లు : వీధివరండామీద రెండు అరుగులు. అరుగుల మీద రెండు పంచపాళీలు. వీధి వరండా దాటగానే ఒక పెద్దసావడి. దానిమీద ఒకగది. సావడిదాటగానే నాలుగిళ్ళవాకిలి. చుట్టూవరండా. వాకిలికి తూర్పున వరండామీద ఒక ధాన్యపుకొట్టు. దానిమీద దక్షిణవైపు ఒక పెద్దహాలు. వాకిలికి దక్షిణాన ఒక పెద్ద భోజనాలహాలు. ఈ హాలు అవతల పెరటివరండా; వరండాపైని వంటయిల్లు, నుయ్యి. పడమటి వైపు ఒకసావడి. సావడినుంచి మేడపైకి మెట్లు. మేడమీద ఆయన చదువుకునే ఒకే ఒకహాలు, ఒక పడకగది. వీటికి ముందు వెనకాల వరండాలు.

మన్నారు. ఇదిజరిగి కొన్నేళ్లయింది. నేను వుంటున్న ఇంటికి నెలకు అయిదు రూపాయలు అద్దె. ఏడాదికి రెండునెలల అద్దె నేను చెల్లిస్తే చాలునన్నారు.

ఇల్లు చాలా పాతది; చిన్నది 'ఇమ్ము' తక్కువ. ఇంటి నేల, వీధి లెవెలుతో సమానంగా వుంటుంది. ఇంటి లెవిలును మించి వీధి లెవిలును పెంచాలని మ్యునిసిపల్ కాంట్రాక్టరులు జగడ మాడుతూనే వున్నారు మండువా, వీధి లెవిలుకి ఎలాగా తక్కువగా వుంది. ఇంటిలో మసలడానికి వీలున్నవి మూడే మూడు గదులు. ఒకటి కిందవుంది. రెండు మేడమీద వున్నాయి. మేడమీద రెండుగదులు నాపుస్తకాల బీరువాలతో, పెలువు లతో, రికార్డు పెట్టెలతో నిండిపోయాయి. అక్కడ మసలడానికి నాకేచోటు లేదు. అందువల్ల ఇంటవున్న వారంతా దిగువన వున్న ఆ ఒక్కగదిలోనే మసులుతున్నారు; కాలక్షేపం చేస్తు న్నారు. ఒకేగదిలో ఇంతమంది రాత్రిళ్ళు పడుకోవడంవల్ల అనా రోగ్యం దాపరించింది. ఇవికాక, ఇంట్లో ఒక వంటగది, భోజ నాలగది, సామానుగదులు వున్నాయి.

దివంగతురాలైన మహారాణీ మహారాజ కుమారికావారు 1898 - 99 లో గంగానదీ తీరాన ఒక ప్లాటును కట్టించదలుచు కున్నారు. ఆవిడ కోరికమీద నేను ఆపడు మెట్లు కట్టించాను. ఆ మరుసటి సంవత్సరం కేదారఘాటు భవన నిర్మాణం నా అజ మాయిషిలో కొనసాగింది. అపుడు ఆవిడ నాకొక వాగ్దానం చేశారు. తన కేదారఘాటు భవన నిర్మాణం పూర్తిఅయాక, గృహప్రవేశానంతరం, విజయనగరంలో నేను వుంటున్న ఇల్లు, నాకు ఇవ్వగలనని ఆవిడ నాకు మాటయిచ్చారు. కాని 1909తర వాత క్షేమం, కాశీ వెళ్లలేదు; గృహప్రవేశ మహోత్సవంజరగలేదు,

మునపటికంటె, ఇప్పుడు మా కుటుంబం పెద్దదయింది. నా లైబ్రరీ విపరీతంగా పెరిగిపోయింది. అసలే 'ఇమ్ము' లేని ఇంట్లో, మాకు మరీ ఉక్కిరిబిక్కిరిగా వుంది. ఇక కొద్దిరోజులకు పోతారనగా, మహారాణివారికి ఈ విషయం జ్ఞాపకంచేశాను. తమ సోదరుని జ్ఞాపకార్థం ఈఇల్లు నాకీయవలసినదని అడిగాను, లేదా దీనిని నాకు అమ్మడానికి ధర్మకర్తకు అనుమతి ఇమ్మన్నాను. ఆవిడ ఎటూ తేల్చి చెప్పలేదు. 'చూద్దాంలెండి' అన్నారు. దివంగతులరాలైన మహారాణీ మహారాజకుమారికా వారు నాకు చేసిన వాగ్దానాన్ని, మిత్రులవల్ల రాణిసాహెబు వారు విన్నారు; విని నాతో 'అవును. ఆఇల్లు మీ కీయవలసిందే' అన్నారు. నాటినుంచి నేనా విషయాన్ని ప్రస్తావించలేదు. ఎప్పుడో మహారాణి మహారాజ కుమారికా నాకు చేసిన వాగ్దానాన్ని పురస్కరించుకుని ఆవిడను నే నెన్నడూ నొక్కినొక్కి అడగలేదు. ఇపుడు మహారాణి సాహెబావారిని ఆమాట చెల్లించమని నేను అడగదలుచుకోలేదు, నాకూ వారికీ వుండే అనుబంధం ఒక వ్యాపారంవంటిది కాకూడదు

నేను సంస్థాన వారసత్వపు దావాలో పనిచేసినందుకు ప్రతిఫలంగా కొంతడబ్బును మంజూరు చేయడానికి మీరు అంగీకరించినట్లు, 'లా' బ్రాంచి సూపరెండెంటు నాతో చెప్పారు. కాని ఆ సొమ్ము ఎంతో యింకా నిర్ణయించలేదన్నారు. నాకు యివ్వబోయే ప్రతిఫలంలో కొంత మీరు ముందు యిచ్చినట్లయితే ఆడబ్బుతో నేను ఈ ఇల్లు కొనుక్కుంటాను. ఈ రోజుల్లో ఇది పదిహేనువందలకు పైన వుంటుంది; రెండువేలకు మించదు'

ఈ ప్రతిపాదన మీకు నచ్చినట్లయితే, ఇల్లు నాకు అమ్మే ఏర్పాటులు చేయవలసినదిగా మిమ్మల్ని కోరుతున్నాను.

ముందుగా మీ అభిమతాన్ని నాకు తెలియచేస్తే సంతోషం. ఈ లోపున నా స్వంత ఖర్చులతో ఇంటిని బాగుచేయించుకుంటాను. చాలాకాలం ఉద్యోగం చేసినా, నేను ఏమీ వెనక వేసుకోలేదు. అందువల్ల మీ తోడ్పాటు లేనిదే, ఇల్లు కొనేస్థితిలో లేను.

• • •

ఉదకమండలం
29 మే 1914

ప్రియమైన శ్రీ వేలస్,

* మా ఇంటిహాలు నిర్మాణం నేననుకున్న పద్ధతి ప్రకారం ఆరంభమయిందని కంట్రాక్టరు శ్రీ కె. అప్పన్నదొర తెలియ పరిచాడు. సంస్థానంవారు, కోటలోని పాతభవనాల స్తంభాలను దూలాలను అమ్ముతామన్నారు. అమ్మితే ఎన్ని అమ్ముతారో తెలిస్తే మిగిలినవి మార్కెట్టులో కొంటానని అప్పన్నదొర అంటున్నాడు. కనక మీరావిషయం నాకు తెలియచేయవలసిందిగా కోరుతున్నాను. శ్రీ ఫౌలరును, దూలాలు కావాలని అడిగాను. ఆయన మీతో మాట్లాడినట్లు చెప్పారు. అవి అమ్మడానికి అవకాశం లేకపోతే, కావలసిన కలప మార్కెట్టులో కొనమని కంట్రాక్టరుకి చెబుతాను.

ఇక్కడి వాతావరణం ప్రశాంతంగా వుంది. ప్రస్తుతం పనిలో వున్నాను. అది అయేసరికి వారంరోజులు పడుతుంది.

---

* ఇది అప్పారావుగారు స్వంతముగా కట్టుకున్న ఇల్లు. ఈ ఇంటి నిర్మాణమునకు హాలు, ప్రాతిపదిక. అది ఆయన లైబ్రరీ హాలు. పాత ఇంటిని ఆనుకునివున్న ఈకొత్త ఇంటికి వీధి వసారాలో ఇరువైపుల రెండు గదులు, మధ్య ఒకపెద్ద హాలు అవతల వసారా. గృహప్రవేశానంతరం కొన్ని మాసములు మాత్రమే వారు ఇందులో వున్నారు.

చివరిరోజులు

కోట, విజయనగరం
7 ఏప్రియల్ 1915

ప్రియమైన శ్రీ ఎల్లింగ్టన్, *

మా ఆంతరంగిక కార్యదర్శి, శ్రీ గురజాడ అప్పారావు గారు కొన్ని నెలలనుంచి అనారోగ్యముతో బాధపడుతున్నారు. ఆయన యిప్పుడే విశాఖపట్నం బయలుదేరారు. ఇక్కడకంటె అక్కడ వాతావరణం బాగుంటుందని, తగిన వైద్యసహాయం లభిస్తుందని, వారి ఆశ. వారు శ్రీ పి. టి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారింట దిగుతారు. మీరు వెంటనే అక్కడ కొకమారు వెళ్ళి వారి శరీరస్థితి జాగ్రత్తగా పరీక్షించి, కావలసిన అవుషధములు వాడుతూ, కంటికి రెప్పవలె కాపాడతారని నమ్ముతున్నాను. ఆయన ఆరోగ్యము ఎలా వుంటున్నదీ ఎప్పటికపుడు నాకు తెలియచేస్తూ 'బిల్లు' నాకు పంపండి. బిల్లు ఎంతయినా సరే, నేను మీకు చెల్లిస్తాను.

• • •

---

* మహారాణీ లలితాకుమారిదేవి, విశాఖపట్నం పెద్దాసుపత్రిలో జిల్లా సర్జనుగా వున్న ఎల్లింగ్టన్ దొరకు వ్రాసిన లేఖ. మహాకవి, విశాఖపట్నంలో కొన్నిరోజులే వుండి, ఇంటికి తిరిగివచ్చారు. విజయనగరం పెద్దాసుపత్రిలో డాక్టరుగా వుంటున్న, వారిమిత్రులు శ్రీ చాపా మంగయ్యనాయుడుగారి వద్ద మందు పుచ్చుకొంటున్నారు. కాని, జబ్బు నిమ్మళించడంలేదు. రానురాను ఎక్కువౌతున్నది. ఇక స్వయముగా తాను మద్రాసు వెళ్ళలేక, తగు సూచనలిమ్మని, తన శరీరపరిస్థితిని తెలుపుతూ సర్జనుకొక నివేదికను పంపారు. చూ; మహాకవి డైరీలు : పుట 253.

8 నాపీరురోడ్డు, పూనా
6 ఏప్రియల్ 1915

అయ్యా *

మా వస్తువులను గురించి పత్రికలలో ప్రకటించేటపుడు తమ పేరును, తాము యిచ్చిన యోగ్యతా పత్రమును వినియోగించుకోవచ్చునని అనుమతించినందుకు, మీకు మా ధన్యవాదములు. మీ దయకు మేము మిక్కిలి కృతజ్ఞులము.

• • •

విజయనగరం
2 జూన్ 1915

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ, •

మీ ఉత్తరం చదువుతున్నపుడు, నాకెంతో దుఃఖం వచ్చింది. మనం కొన్నింటిని అర్థం చేసుకోలేము. కష్టాలు మంచి వాళ్ళకే వస్తాయి. వాళ్ళనే అందరూ బాధ పెడతారు. చెడ్డ వాళ్ళు ముందుకు వస్తూవుంటారు. వాళ్ళే బాగుపడతారు. వాళ్ళకు ప్రాపకం ఎక్కువ. లోకంలో ఇలా ఎందుకు జరుగుతూ వుంటుందో ఎవరికీ అర్థంకాదు.

ఇప్పుడు మీరు పడుతున్న ఆవేదన ఎందుకో నాకు తెలుసును. ఇన్నాళ్లూ ఇన్నేళ్లూ నిరంతరం మీరు కావించిన కృషి తప్పక ఫలిస్తుంది. ఏ చరిత్రకోసం, మీరు మీకాలాన్నీ శక్తినీ ధారపోశారో, ఆ చరిత్రను మీరే రచిస్తారు. తప్పదు. మీకు

* పెస్టన్జీ పి. పోచా అండ్ సన్సువారు, మహాకవికి వ్రాసిన ఉత్తరం

• ఇదిన్నీ, దీని తరవాత జాబున్నూ, ఫౌంళరుదొర వ్రాసినవి.

నిమ్మళిస్తుంది. నిమ్మళించాక, అది పూర్తిచేయవచ్చును. దిగులు పడవద్దు. మీ కొకరు ధైర్యము చెప్పనక్కరలేదు. మీ మనో ధైర్యం చాలా గొప్పది:

మీరు ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నులు. మానవుల కెరుకపడని అంతిమ యాత్రాస్థలానికి బయలుదేరవలసి వస్తుందని మీరు భీతిల్లరు. చిరునవ్వుతో మృత్యువును పలకరించి, చిత్తస్థయిర్యముతో పయనిస్తారు. మరణమును ఆనందముతో ఆలింగనము చేసుకోగలిగిన ఆత్మ పరిపక్వమును పొందిన సిద్ధులు. అట్టి ఆత్మ పరిపక్వమును జీవితమున సాధించడానికే, మీరు జీవించారు. నాకున్నూ అలాంటి ధృతి ఆత్మ విభూతికలగాలని నాఅభిలాష.

మీరు జీవన్ముక్తులు, ఇక్కడనుంచి మీరు వెళ్ళిపోతున్నందుకు మీకు దిగులులేదు: ఇక్కడ మీరు వదలివెడుతున్నవాటిమీద, మీదిగులు. మీకుమారునకు, కుటుంబానికి ఏలోటూలేదు; ఇకమీ పెంపకపు కొడుకు, ఆచరిత్రమీదనేకదా. మీకున్న బెంగల్లాను! బెంగపడకండి. మీరు తలపెట్టిన చరిత్రను తగిన సమర్థులను నియమంచి, మీరు వుంటే ఎంత బాగుండునో, అంతబాగా వారిచేత వ్రాయించి, నేను పూర్తి చేయిస్తాను. అవును; ఇంతకంటే నేను మీకేవిధంగా సాయపడగలను !

ఈ ప్రాంతీయులలో, నేను మన్ననచేసే బహుకొద్దిమందిలో మీరు ముఖ్యులు. ఇంకొకరయితే, నేనింత బాధపడను. మీఆశయాన్ని నేను నెరవేరుస్తాను. కాని మీమీద నాకింకా ఆశ పోలేదు. *చరిత్రను మీరే పూర్తిచేస్తారని నా ఆశ!

---

* ఇక తానాట్టేకాలం జీవించనని మహాకవి తెలుసుకున్నారు. ఇంతకాలమై తాను పరిశోధించిన శాసనాలను, శ్రమపడి సేకరించిన రికార్డులను, వ్రాసిన భోగట్టాను ఆధారముగా చేసికొని, తగిన పండితుల

విజయనగరం
22 జూలై 1915

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ

మీరు దయతో పంపిన పళ్ళు అందాయి. కృతజ్ఞుణ్ణి. మీ ఒంట్లో నింపాదిగా వున్నందుకు ఆనందిస్తున్నాను. చిరకాలం నుంచి మిమ్మల్ని వేధిస్తున్న జబ్బు తిరుగుమొహం పట్టింది. చిట్ట చివరికి మీరు జయించారు. మీరు తలపెట్టిన సాహిత్యకృషి ఫలిస్తుంది. మీరు అందుకోదలచిన ఆదర్శాలు మీరు అందుకుంటారు. మీకలలు నిజమౌతాయి. అది నిజమయ్యేవరకు మీరు జీవిస్తారు.

చరిత్ర రచనకు కావలసిన పరికరాలను సమకూర్చుకుంటున్నారా? మీపని నిర్విఘ్నంగా కొనసాగుతున్నదని నమ్ముతున్నాను. ఇంక ఫరవాలేదు. మీరు మళ్ళీ మాతో మాలాగే హాయిగా మసులుతూ వుంటారు.

♦ ♦ ♦

ట్రిప్లికేన్

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ, * 6 సెప్టెంబరు 1915

మీరు రెండవ తేదీన వ్రాసిన జాబు అందింది. పుటలసంఖ్య

చేత తాను తలపెట్టిన కళింగదేశ చరిత్రను వ్రాయించి పూర్తిచేయించవలసినదని, మహాకవి, ఫౌలరుదొరను కోరారు: "ఆయన మిత్రుడు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులు దీనిని సమకూర్చడానికి ప్రయత్నించాడు. గాని ఆయనకు అవకాశం చిక్కినట్లు కనిపించదు. పూసపాటి గజపతుల చరిత్రగాని, విశాఖజిల్లా చాళుక్యుల చరిత్రగాని, చిట్టచివరకు ఆయన వ్రాయలేదు -"

కీ. శే. కిళాంబి రంగాచార్యులుగారు ఎం. ఏ. బి. యల్.

* గుమ్మడూరి వేంకటరంగారావుగారు వ్రాసిన లేఖ.

చాలకపోవడంవల్ల ఇంటర్మీడియటు సెలక్షన్లలో అనుకున్న కొన్ని మంచిభాగాలు చేర్చలేకపోయాము. కవిత్రయము భారత భాగములు, నన్నెచోడ, రంగనాధ, భాస్కర, కేతన (దశకుమార చరితము) కావ్యాలనుంచి కొన్ని భాగాలు సెలక్షన్లలో వున్నవి. ఇవికాక శ్రీనాథ, పోతన, పిల్లలమఱ్ఱి, కృష్ణరాయ, పెద్దన, రామరాజభూషణుల కావ్యభాగములను కొన్ని వేయాలను కుంటున్నాను. బి. ఏ. సెలక్షన్లకు కావలసినంత స్థలంవుంది. కనక ఇందులో చేర్చని భాగాలు అందులో చేర్చవచ్చునని అను కుంటున్నాను. 1917 మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకు వేసిన వచన భాగాలను మీకీవేళ పోస్టు చేశాను.

తెలుగు నిఘంటు నిర్మాణ ప్రయత్నాలు ఒకదారికి వచ్చాయి. అక్టోబరు ప్రారంభములో పని మొదలవుతుంది. సంపాదక మండలి నిర్దేశించిన సూత్రములను అనుసరించి, నెలకు 225-250 రూపాయల జీతంమీద ప్రధాన సంపాదకులుగా తాము పనిచేయడానికి శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగా రంగీకరించారు. ప్రస్తుతం ఆయనకి సహాయపడడంకోసం ఇద్దరు పండితులను నియమించవలె నను కున్నాము. సంపాదకమండలి సమావేశం త్వరలో జరుగుతుంది. మీరు 1916 వ సంవత్సరానికి విశ్వవిద్యాలయ పరీక్షాధికారులుగా నియమితులైనారు. మీ ఆరోగ్యము బాగా వున్నదనుకుంటాను.

* * *

విజయనగరం

6 అక్టోబరు 1915

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ *

మీ కుమారునిచేత పంపించిన మీ రెండు ఉత్తరాలు అందాయి. మీరింకా కోలుకోనందుకు విచారంగా వుంది. ఇపుడపుడే జబ్బు నయంకాదని, మీరు వ్రాసిన వాక్యాలు చదివి మిక్కిలి బాధపడ్డాను. మీతో ఒకసారి మాట్లాడాలని వుంది. శనివారం ఉదయం ఏడున్నర గంటలకు మీ యింటికి వస్తాను. అపుడు అన్ని సంగతులు, ముచ్చటించుకుందాము.

ఒగ్గిపురం వ్యవహారం తీర్మానం చేయాలని రెండు నెలల క్రితం అక్కడకు వెళ్ళాను. ఊళ్లో మీ పొలాలు చూశాను. రైతులు శిస్తులు యివ్వకుండా, మిమ్మల్ని యిబ్బంది పెడుతున్నట్లు అక్కడ విన్నాను. సరే ఇపుడే శ్రీ జగన్నాధరావు గారికి కబురుపెట్టి, మీకు రావలసిన వెయ్యి రూపాయలు పంపించే ఏర్పాటు చేయిస్తాను.

కృష్ణసాగరం వద్దనున్న మీ పొలం మాకవసరంలేదు. ఒకవేళ అవసరం పడితే, చాలా తక్కువభాగం కావలసివుంటుంది. ఏ సంగతీ మీకు తరవాత తెలియచేస్తాను. అగ్రహారకులు మిమ్మల్ని చిక్కులు పెడుతున్నారుకదా; మరి నేనెలాగ సాయపడగలను? ఆ చిక్కులు పోడానికి చేతనైనంతా చేస్తాను ఏ విధంగా తోడ్పడగలనో సూచించండి. జాబు వ్రాసి మీ అబ్బాయికిచ్చి పంపించండి.

---

* పౌలరుదొర వ్రాసిన లేఖ.

బెంగుళూరు
4 నవంబరు 1915

ప్రియమైన అప్పారావుగారూ *

మీరు 3 వ తేదీన దయతో వ్రాసిన లేఖకు ఇంత ఆలస్యంగా సమాధాన మిస్తున్నందుకు నన్ను క్షమించకోరుతున్నాను. సదా, మీరు కాంక్షించే ఉద్యమంకోసం మీరు కావించిన కృషివివరాలను అమితఆసక్తితో తెలుసుకుని ఆనందించాను. ఇదివరకు మీరు కమిటీ సమావేశ సారాంశాన్ని సంక్షిప్తంగా ఎరుకపరుస్తూ నాకొక లేఖ వ్రాశారు. ఇపుడు దానినిగురించే మీరు మీ లేఖలో ప్రస్తావించారనుకొంటాను.

మీ ప్రస్తుత మెమోరాండము నిర్దుష్టమైనది. పటిష్టమైనది. నిష్పక్షపాతబుద్ధితో పరిశీలించినవారు దానితో ఏకీభవింపక తప్పదు. కాని వెంకటరంగారావు, సబబుకు కట్టుబడి, శాస్త్రీయ దృక్పథంతో ఒడబడతాడని నేననుకోను.

మీ శేటుయిసు నాకు ఎన్ని ప్రతులు కావాలంటే అన్నీ పంపిస్తామన్నందుకు మీకు కృతజ్ఞుణ్ణి. ఇప్పటి మటుకు ఒక డజను ప్రతులు చాలును. అవసరం పడితే ఆనక మిమ్మల్ని ఎలాగా వేదిస్తానుకద !

రామమూర్తి, తాము పరీక్షకులుగా నియమితులైనట్లు చెప్పారు ! అద్భుతం, మహాసంతోషం. ఎదురు వాదించ వీలు లేని తమ థీసిస్ ప్రత్యక్షరం నిజమని ఋజువు చేసేటందుకు రామమూర్తి, ప్రాచీన గ్రంథాలనుంచి అనేక ఉదాహరణలను సేకరించారు. త్వరలోనే కళాశాలల పండితులను కలుసుకుందుకు ఆయన సంకల్పించుకున్నారట ! ప్రస్తుతం వ్యావహారిక

---

* జె. యే. ఏట్సు వ్రాసిన లేఖ.

భాషా ఉద్యమం కొంత వెనకబడితే వెనకబడుగాక. మీరూ ఆయనా కావిస్తున్న అమోఘమైన ఈ కృషిని, ఈనాడు కాకుంటే, రేపయినా అందరూ హర్షించి శిరోధార్యమని ఆమోదింపక తప్పదు!

నిరంతరం శ్రమపడడంవల్ల మీ ఆరోగ్యం క్షీణించింది. జబ్బులో మంచాన పడ్డందుకు దుఃఖంవస్తోంది అతిశీఘ్రంగా కోలుకుని మీరు ఆశిస్తున్నట్లు మీ ఆయుధాన్ని మళ్ళీ మీరు చేతబుచ్చుకుంటారు. మీ ఆరోగ్యం ఎలావున్నదో ఎప్పటికప్పుడు దయవుంచి నాకు తెలుపుతూవుండండి. మీ కృషి అనన్య సామాన్యమైనది.

మహాకవి నిర్యాణం

విరిగి పెరిగితి ; పెరిగి విరిగితి
కష్టసుఖముల పారమెరిగితి
పండునన్నవి ఆశలెన్నో
మెండిరాలగ బొగిలితిన్.

చూతునా ! అని చూసితిని; మరి
చేతునా ! అని చేసితిని : ఇక
చూడ చేయగరాని వింతలు
చూపి కన్నులు కట్టితిన్.

శత్రుమిత్రుల కిచ్చి నెనరులు
స్నేహవార్ధిని కొల్లగొంటిని ;
నాటి మిత్రులు తరల శూన్యం
బైన పుడమిని నిలిచితిన్.

పంజరంబున నున్న కట్లను
పగలదన్నగ లేక స్రుక్కితి
నింగిపర్వగ లేని జన్మము
నీరసంబని రోసితిన్.

నవంబరు నెల. ఇరవై తొమ్మిది రాత్రుళ్ళు గడిచి పోయాయి, తెల్లవారింది. మహాకవి జీవితంలో అదే తుది వుదయమని ఎవరూ కలలోకూడా అనుకోలేదు.

మేడమీద గదిలో మంచంమీద మహాకవి మామూలు గానే దుస్తులన్నీ ధరించి పడుకున్నారు. మంచంప్రక్క కొడుకూ, ఎదుట డాక్టరు మంగయ్యానాయుడుగారూ దిగులుగా నించున్నారు. మహాకవి తల్లీ పిల్లలూ బంధువులూ ఆందోళనతో అటూ ఇటూ తిరుగుతున్నారు.

బయటకిటికీలోంచి ఎండపొడ గదిలో పడుతున్నది. చలిగాలి రొప్పుకొస్తున్నది. రొజ్జగాలీ ఎండపొడా మహాకవికి పడవు కదా!

దగ్గర నిలబడినవారిని మెల్లగా దరికిపిలిచి మహాకవి తాము ధరించిన దుస్తులన్నీ తీసివేయమన్నారు. వొక్క ఫ్లానలు లాల్చీని మాత్రం వుంచుకున్నారు.

తన మంచంప్రక్కనే దిగులుగా నించున్న కొడుకును చేరువకు రమ్మని పిలిచి "కొంచెం కోకోవైనూ, దంపిన తాంబూలమూ తెచ్చిపెట్టు బాబూ!" అన్నారు. అవి తండ్రి తీసుకుంటే ఏమవునో అనే భీతితో కొడుకు, డాక్టరు మంగయ్యనాయుడుగారిని చూపులతో ప్రశ్నించారు. డాక్టరుగారు ఇవ్వవచ్చునని తల ఊపారు. కొడుకు తండ్రికి వాటిని అందిచ్చాడు.

తాంబూలము చప్పరిస్తూ మహాకవి, డాక్టరుగారి చేయి పట్టుకుని "వీటిని వేసుకోవచ్చునో వేసుకోకూడదో నేను బతికుంటే ఆహారశాస్త్రంమీద వొక గ్రంథం రాస్తాను, డాక్టరుగారూ!" అంటూ చిరునవ్వు నవ్వారు.

అదే మహాకవి చివరి చిరునవ్వు. అదే ఆయన తుదిపలుకు అప్పటికి గోడనున్న గడియారం ఎనిమిది దాటి ఇరవయ్యో నిముషమువద్ద ఆగిపోయినది.

• • •

"ఉసురులకు విసికితివో ? యుద్ధము
కలదు; దేశముకొరకు పోరుము"
యుద్ధమా? ఇక నేమి లోకము!

చాలు ! చాలును ! లంగరెత్తుము !

సూక్తులు : సుభాషితాలు

పుట్టుక వల్ల గొప్ప రానేరాదు. గుణయోగ్యతల వల ననే గొప్ప వచ్చును. పెద్ద యవస్థలోనుండు దుర్జనునికన్న తక్కువ స్థితిలోనుండు సజ్జనుడు నిజమైన గొప్పవాడు కాడా!

*　　*　　*　　*

చెడ్డతలంపు చెప్పిరాదు. ఎక్కణ్ణించో రానక్కర్లేదు, కంటికగ్కనపడకుండా మనసులో ప్రవేశించి పొంచివుంటుంది. చూసీ చూడనట్టు మనం వూరుకొని అది పైకొచ్చే ప్రయత్నాలు బాహాటంగా చేస్తూవుంటాం, ఆ అవకాశానికి అవకాశం యివ్వనివాడే ప్రాజ్ఞుడు.

*　　*　　*　　*

మనకు మనమే సత్యంపట్ల విధేయులమై వుండాలి' మనకు మన మనస్సే సాక్షి.

*　　*　　*　　*

నువ్వొక న్యాయానికి ధర్మానికి సామాజిక నియమానికి లోబడి వుండవలెనన్నపుడు, దానిని అనుసరిస్తున్న నీకూ వొక హక్కు వుంది. అది ఎంతవరకు ఆచరణయోగ్యమో దానిని

సూక్ష్మాతిసూక్ష్మంగా పరిశీలించే నీకు గల హక్కును ఎవరూ రద్దుచేయరాదు. అది దోషభూయిష్టమైనదని నువ్వు విశ్వసిస్తున్నపుడు, దానిని సంస్కరించే హక్కూ, అధికారమూ నీకు వుంది.

* * * *

నాది ప్రజల ఉద్యమము. దానిని యెవరిని సంతోషపెట్టడానికైనా వదులుకోలేను.

* * * *

రచయిత తాను ఏది వ్రాసినా, అది సబబైనదికానీ, కాకపోనీ, దానికేదో వొక సమర్థన వుందనే అనుకుంటాడు. దానితో నీకు నిమిత్తం లేదు.

* * * *

మానవుల అవస్థలను తెలుసుకోవాలంటే వారిలో మనం లీనమైపోవాలి. కవులు కలిసిపోవాలి. కవులకే విశేషాధికారం వుంది.

* * * *

సొగసులేని మనిషేవుండడు. స్నేహము, ప్రేమా అనేవి అనాది అయినప్పటికీ, యెప్పటికీ సరికొత్తగా వుండే రెండు వెలుగులను నరునిమీద తిప్పికాంచితే వింతవింతసొగసులుబయలు దేరుతవి. అసూయ అనే అంధకారంలో అంతా ఏక నలుపే!

* * * *

జీవితమూ సౌందర్యమూ అశాశ్వతమైనవని చెప్పే సిద్ధాంతాలు, ఇంద్రియ సుఖాలు పరిత్యజింపతగినవన్న వాదానికీ బలాన్నీయవు. దోషమన్నది అతిలోలత్వంలో యింద్రియ చాపల్యంలో యిమిడివుంది.

* * *

మానవుని ప్రేమించడమన్నది అతిసాధారణమైనవి జీవిత సూత్రం. ఇతరులను ప్రేమించడంవల్ల మానవునికి నిరవధి కానందం సిద్ధిస్తున్నది.

♦ ♦ ♦

మనం మూర్తీభవింప చేయవలసిన ప్రేమ విశ్వమానవ ప్రేమ. తోటి మానవుణ్ణి హృదయమిచ్చి ప్రేమించు.

♦ ♦ ♦

వినుము, ధనములు రెండు తెరగులు; ఒకటి మట్టిని పుట్టినది; వేరొకటి హృత్కమలంపు సౌరభము.

♦ ♦ ♦

ప్రేమ పెంచక పెరుగునే? ప్రేమ పెన్నిధి. గాని యింటను నేర్పరీకళ, ఒజ్జలెవ్వరులేరు,

♦ ♦ ♦

ప్రేమ నిచ్చిన ప్రేమ వచ్చును; ప్రేమ నిలిపిన ప్రేమ నిలుచును.

♦ ♦ ♦

ప్రేమ కలుగక బ్రతుకు చీకటి

♦ ♦ ♦

దేవుఁడెవడో దాగెనంటూ కొండకోనల వెతుకులాడే వేలా? కన్ను తెరిచిన కానబడడో? మనిషి మాత్రుడియందు లేడో?

♦ ♦ ♦

మతం వేరై తేను యేమోయి? మనసు లొకటై మనుషు లుంటే.

♦ ♦ ♦

అన్నదమ్ముల వలెను జాతులు మతములన్నీ మెలగ వలెనోయి.

♦ ♦ ♦

మునుమును మేటివారల మాటలనియెడి మంత్రమహిమను జాతిబంధములన్న గొలుసులు జారి సంపద లుబ్బెడున్.

♦ ♦ ♦

యెల్లలోకము వొక్కయిల్లై, వర్గభేదములెల్లకల్లై
వేలనెరుగని ప్రేమబంధము వేడికలుం కురియ
మతములన్నియు మాసిపోవును, జ్ఞానమొక్కటె నిలిచి వెలుగును;
అంత స్వర్గసుఖంబులన్నవి యవని విలసిల్లున్.

♦ ♦ ♦

మంచిచెడ్డలు మనుజులందున యెంచిచూడగ రెండె కులములు.

♦ ♦ ♦

దేశమున ప్రేమించుమన్నా,మంచిఅన్నదిపెంచుమన్నా.

♦ ♦ ♦

దేశాభిమానం నాకు కద్దని వొట్టిగొప్పలు చెప్పుకోకోయ్
పూని యేదైనాను వొక మేల్ కూర్చి జనులకు చూపవోయ్.

♦ ♦ ♦

వొట్టిమాటలు కట్టిపెట్టోయ్, గట్టిమేల్ తలపెట్టవోయ్

♦ ♦ ♦

స్వంతలాభం కొంతమానుకు పొరుగువాడికి తోడు పడవోయ్.

♦ ♦ ♦

ఒకరిమేల్ తనమేలనెంచే నేర్పరికి మేల్ కొల్లలోయ్.

♦ ♦ ♦

ఒరుల మేలుకు సంతసిస్తూ ఐకమత్యం నేర్చవోయ్.

♦ ♦ ♦

మందగించకముందు అడుగేయ్, వెనకపడితే వెనకే నోయి.

♦ ♦ ♦

దేశంమంటే మట్టికాదోయ్, దేశమంటే మనుజులోయి.

♦ ♦ ♦

చెట్టపటాల్ పట్టుకుని దేశసులంతా నడవవలెనోయ్.

♦ ♦ ♦

బ్రతికి, చచ్చియు, ప్రజకెవ్వడు ప్రీతిగూర్చునో, వాడె ధన్యుడు.

◆ ◆ ◆

దేశమనియెడి దొడ్డవృక్షం, ప్రేమలను పూలెత్తవలెనోయ్.

◆ ◆ ◆

ఆకులందున అణగి మణగీ, కవితకోవిల పలకవలెనోయి. పలుకులను విని దేశమందభిమానములు మొలకలెత్తవలెనోయి.

◆ ◆ ◆

